

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1913. évi folyam * IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1913

TARTALOM.

	Lap
Fraknói Vilmos. Beckensloer váradi misekönyve és esztergomi Curtius kódexe... ..	289
Bellaagh Aladár. Hogyan vált lehetővé ezelőtt száz évvel Berzsenyi költeményeinek első kiadása	294
Dr. Gulyás Pál. Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában. (Első közlemény)	303
Dr. Leffler Béla. Adalék a magyar vonatkozású német ujságlapok bibliografiájához	321
Dr. Zambra Alajos. Giovanni Battista Bodoni. (Három szöveggéppel)	332
Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalógusa. (Negyedik közlemény) Magyar könyvesház. Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtárának I. és II. kötetéhez. (HARSÁNYI Istvántól, KEMÉNY Lajostól, Dr. LUKINICH Imrétől, Dr. MELICH Jánostól, REXA Dezsőtől és VARJU Elemértől... ..	341
Adattár. Pataki Sámuel levele gr. Bethlen Lajoshoz, a kolozsvári ref. nyomda ügyében. Közli dr. LUKINICH Imre	349
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtára az 1913. év harmadik negyedében... ..	353
Szakirodalom. BORSOS István: A pápai ref. főiskola könyvtárának katalógusa. II. (Ism. GYALUS István.) — SZŐNYI I. László: Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum és Iskola könyvtárának címjegyzéke. (Ism. dr. GULYÁS PÁL.) — RUDOLF JENTZSCH: Der deutsch-lateinische Büchermarkt nach den Leipziger Ostermessen. (Ism. S. — G. A. E. BOGENG: Der Bucheinband. (Ism. dr. GULYÁS PÁL.) — GULYÁS Pál: A népkönyvtárak szervezése stb. 2. kiad. — Újabb hazai antikváriusi jegyzékek	357
Külföldi folyóiratok szemléje. La bibliofilia. XV. 4—6. Le bibliographe moderne. XVI. 93—94. — Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIV. 1—5. — The library journal. XXXVIII. 2—5. — The library world. Új Folyam. XV. 82—84. — Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam. V. 4—6.	371
Vegyes közlemények. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1913. évi közgyűlése. — Az aradi kulturpalota felavatása. — A Szent György-Céh exlibrisz-kiállítása. — A Fővárosi Könyvtár 1912. évi működéséről. — A könyvgyűjtés mint üzlet. — Könyvek javítása és tisztítása	382
Név- és tárgymutató	395

BECKENSLOER VÁRADI MISEKÖNYVE ES ESZTERGOMI CURTIUS KODEXE.

A szerkesztő és az olvasó bocsánataért esedezem. Az aggkorról járó csacska szerénység csábításainak nem tudok ellenállani. Személyes reminiscentiával kezdem meg ezt a szerény bibliografiai cikket.

Harmincöt esztendő előtt nagynevű költőnk és aesthetikusunk Szász Károly a «Vasárnapi Ujság» számára írt életrajzomban «a szerencsés kezű kutató» jelzővel tisztelt meg. Valóban kivételes szerencse kísért kutatásaim folyamán. Gyakran ismételttem magamban — félszázadon keresztül — azt a német mondást, hogy «Mehr Glück als Verstand», mikor t. i. a véletlen segített eredményekhez, melyekben az észnek semmi része sem lehetett. Ilyen esetem volt az elmúlt nyáron a müncheni királyi könyvtárban. A cél, amely oda vezetett, a következő volt.

Kezeimbe került a salzburgi érseki könyvtár azon kéziratainak jegyzéke, amelyeket a XIX. század első éveiben, NAPOLEON rendeletére Párisba szállítottak. Tudtam, hogy BECKENSLOER esztergomi érsek, mikor 1476-ban MÁTYÁSTÓL elpártolván, III. FRIGYES császárhoz szökött, az esztergomi érseki könyvtár kéziratainak egy részét, köztük a VITÉZ János által Olaszországban megrendelt fényes kodexeket, magával vitte, és mikor salzburgi érsek lett, új székvárosában helyezte el és ott hagyta halálakor. Tudtam azt is, hogy NAPOLEON bukása után a salzburgi zsákmányt XVIII. LAJOS visszaszolgáltatta, és részben a bécsi, részben a müncheni udvar kapta meg. Így tehát a Párisból Münchenbe visszakértült kéziratok között nyomoztam azokat, amelyekről megállapítható, hogy BECKENSLOER Magyarországon szerezte meg.

Ezzel a munkával voltam elfoglalva, mikor egy bajor tudós, dr. SCHLECHT freisingi tanár — kivel több év előtt alkalmam volt megismerkedni — szólított meg, és a társalgás folyamán értesülvén, hogy BECKENSLOERrel foglalkozom, figyelmeztetett, hogy az admonti apátság egy kodexe van nála, amely a hirhedt főpapra vonatkozó fontos levelezéseket tartalmaz. Nagy önérzettel válaszoltam, hogy erről a kodexről régtől fogva tudomásom van, mert a BECKENSLOERre vonatkozó darabok az «Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen» 56-ik kötetében közzé vannak téve.

«Monsignore téved — mondá a derék professor — én konstátáltam, hogy jó részük nincs kiadva, amiről, ha hozzám fírad, könnyen meggyőződhetik.»

Természetesen, másnap Freisingben voltam, és nagy örömmel győződtem meg arról, hogy igaza van. Nem kevésé örvendettem annak is, hogy a levelek közt, amelyek a mértéktelenül hatalomsóvár és bírvágyó főpap emlékét kompromittálják, találtam egyet, mely kedvező világhísságot vet jellemére.

*

Néhány nappal müncheni kutatásaim előtt a bécsi udvari levéltárban dolgoztam. A salzburgi fejedelemség megszüntetése után az érsekség és káptalan páratlanul gazdag levéltárát oda kebelezték be. Ott található föl BECKENSLOER iratainak nagy készlete, egyebek között végrendelete is. Ezt tanulmányozva föltűnt nekem, hogy míg a salzburgi egyházzól és szülővárosának, Boroszlónak székesegyházáról megemlékezett, nem gondolt élete alkonyán a váradi, egri és esztergomi egyházakra, melyeknek főpapi székét ő, az idegen, királya kegyéből foglalta el, és dús jövedelmeit egy évtizeden keresztül élvezte.

Ezen kegyeletlenség fölött az életrajzban kifejezést akartam adni fölháborodásomnak, amelyet most Freisingben némileg enyhített BECKENSLOER végrendelete végrehajtójának, a chiemseei püspöknek a váradi püspökhöz írt és az admonti kodexben fönttartott következő levele :

Domino Iohanni episcopo Waradiensi.

Reverendissime in Christo pater et domine domine colendissime, paratissimam complacendi voluntatem. Quondam reverendissimus pater Iohannes archiepiscopus ecclesie Salczburgensis habuit quoddam missale ab ecclesia vestra Waradiensi, quo sacrificando et rem divinam peragendo utebatur, quem quidem librum, paulo antequam spiritum deo redderet, ecclesie paternitatis vestre assignari mandavit. Mittimus itaque in presenciarum eundem librum dominacioni vestre, magnopere orando, quatenus nobis occasione eiusdem libri quietanciam cum presente latore mittere, nosque et ecclesiam metropolitanam serenissimo domino nostro regi humiliter commendare et apud maiestatem suam operam navare velitis diligentem, quod regia celsitudo sua oppida et castra ecclesie Salczburgensis maiestati sue per quondam bone memorie dominum Bernardum archiepiscopum Salczburgensem bona fide et custodie causa credita, ecclesie Salczburgensi (ut par est) restituat. In hoc maiestas sua faciet rem se dignam et ab omnibus summopere laudandam accommendandam, nobisque longe gratissimam, Oracionibus nostris devotis obsequiisque indefessis erga maiestatem suam regiam et dignacionem vestram deservendam. Que felix valeat. Ex Salczburg die vicesima nona mensis Januarii anno 1490.

Ezen levélből megtudjuk, hogy BECKENSLOER azt a misekönyvet, melyet a váradi püspöki szék elfoglalásakor használni kezdett, magával vitte Egerbe, Esztergomba, Salzburgba és viszontagságteljes egész életén keresztül használni haláláig meg nem szünt. Bizonyos kegyelet érzése készítette őt erre, sugalmazta neki élete utolsó óráiban azt a gondolatot, hogy a könyvet visszajuttassa oda, ahonnan magával hozta.

A végrendeleti végrehajtó hat héttel a halál bekövetkezése után lelkiismeretesen teljesítette az elhunyt akaratát. Sajnos. Ugyanis a misekönyv, mely így Várad egyéb kincseinek gyászos sorsában osztozva elpusztult, valószínűleg elkerülte volna az enyészetet, ha Salzburgban marad; Párisba vándorolt és Bécsbe vagy Münchenbe jutott volna.

★

Szólanom kell a kodexről, amely ezt az érdekes levelet megőrizte. A XV. századbeli, ívrétű papir-kézirat 249 kétoldalas lapból áll. ALTDORFER György chiemseei püspöknek (1477—1492) formulás és leveles könyve.

A püspök BECKENSLOERnek mint salzburgi érseknek suffraganea és bizalmas embere volt, ki őt tettel és tanáccsal támogatta, főképen azon küzdelemben, melyet a császár által neki

adományozott salzburgi érsekség tényleges birtokbavétele érdekében ROHR Bernát salzburgi érsekkel, kit lemondásra kényszerítettek, és ennek pártfogója, MÁTYÁS király ellen kellett haláláig folytatnia.

Ezen benső viszony vonta maga után azt, hogy érseke ügyeiben a pápával és PICCOLOMINI bibornokkal levelezett. A levelekből, melyeket írt és kapott, azokat, amelyeket kiválóan fontosaknak tartott, leveles könyvébe iktatta.

Ezek nemcsak BECKENSLOER személyét érdeklő, hanem politikai természetű részleteket is tartalmaznak. Így 1481 március havában, 1488 november 11-én és 1489-ben MÁTYÁS és FRIGYES császár között folyó tárgyalásokról küld PICCOLOMININEK tudósításokat. Az ő 1481-iki levelében egyebek között jelezi, hogy a békekötést MÁTYÁS (előttünk eddig ismeretlen) új alapon tervezte; úgy hogy a császár CORVIN Jánost Bosznia és Horvátország királyává nevezze ki. (Bosnie et Croacie regem crearet.)

Egy (sajnos, dátum nélküli) levelet a püspök MÁTYÁSHOZ intézett, akit fölkért, rendelkezék, hogy őt szőllei művelésében a király szentpölteni kapitánya ne háborgassa.

Egy (szintén dátum-nélküli) levélben a püspök egy főpapot, ki megnevezve nincs, megrovásban részesítvén azért, mert sarkantyút viselt, fölhozza, hogy ő egész életében csak egy főpappal találkozott, ki sarkantyúval járt, és ez BECKENSLOER volt, aki azonban erre jogcímet szerzett magának azzal, hogy őt a moldvai hadjáratban, egy csata után, vitézségeért MÁTYÁS király lovaggá ütötte. Ez az 1466 végén Moldvában viselt szerencsétlen hadjárat volt, amelyben a magyar sereg, az oláhok által éjnek idején meglepetvén, súlyos veszteséget szenvedett.

★

Végre számot kell még adnom a müncheni könyvtárban végzett kutatásaim eredményéről. Ez nem volt kielégítő.

Csak egyetlen egy kodexről állapíthattam meg, hogy azt BECKENSLOER Magyarországon szerezte, és pedig nem korrekt módon szerezte meg.

Ez a 15.739 Cod. lat. Salisb. jelzetű XV. századbeli hártya-kézirat, mely CURTIUS történeti munkáját tartalmazza. Teljesen kétségtelen, hogy VITÉZ János rendelte meg azt Florenzben, mert erről az ő jellemzetes kéziratát feltüntető emendatiók és oldaljegyzetek tanúskodnak. Ezen utóbbiak közül egy kiválóan érdekes. CURTIUS Bactriana tartomány földjének termékenységét magasztalván kiemeli, hogy ezzel «non indigenas modo sed advenas eciam invitat». VITÉZ erre megjegyzi, hogy ugyanez áll Magyarországról is: «Sic et Hungaria.»

A kodex, amikor Florencből Magyarországra került, címlapjának alsó részén a könyvmegrendelő címere számára fönn tartott koszorú belseje betöltetlen volt, és itt várta a magyarországi festő kezétől a VITÉZ-címert. Azonban a nagynevű főpap addig halasztotta rendelkezését, míg abban a halál megakadályozta. Így került a kézirat utódjának, BECKENSLOER-nek kezébe, aki sietett saját címerét, a kétfarkú ágaskodó cseh oroszlánt festetni rá. Így ment az vele Esztergomból Salzburgba. Így tette meg az utat Párisba és Münchenbe.

Habent sua fata libelli!

FRAKNÓI VILMOS.

HOGYAN VÁLT LEHETŐVÉ EZELEŐTT SZÁZ ÉVVEL BERZSENYI KÖLTEMÉNYEINEK ELSŐ KIADÁSA.

BERZSENYI eleinte nem szándékozott nyilvánosságra hozni költeményeit. Csak mikor 1803-ban, Kis — aki, úgy szólván, fölfedezte BERZSENYIT — rávette, hogy mutassa be költeményeit az akkori magyar irodalom legkiválóbb műbírójának, KAZINCZYNAK, aki elragadtatással olvasta az ifjú költő munkáit s őt magasztaló s buzdító sorokat intézett hozzá s örömmel tudósította leveleiben nagyszámú barátait s ismerőseit, hogy egy új fényes csillag tűnt fel a magyar irodalom egén: akkor határozta el magát a nagy, de szerény költő, költeményeinek kiadására.

Noha KAZINCZY s a vele baráti viszonyban levő számos író is kívánta BERZSENYI költeményeinek kiadását; noha Kápolnai PAUR Antal ajánlkozott, hogy pénzt ad VITKOVICSNAK, amennyi kiadásukra kell (I. DÖBRENTAI Berzsenyi életrajzát, BERZSENYI munkáinak általa rendezett kiadásában, a XXV. lapon), noha a kiadás dolgában BERZSENYI, 1810-ben, a fővárosban is megfordult és noha levélben is többször sürgette pesti barátait, hogy tegyenek már valamit a kiadás ügyében: mindazáltal a költemények nyomtatásában való megjelenése egyre késett.

A költemények kézirata, minekutána KAZINCZY lemásolta, Kis, majd KAZINCZY pesti barátai: VITKOVICS, HORVÁT és SZEMERE kezéhez jutott.

KAZINCZYNAK és BERZSENYINEK Pesten lakó barátai gyönyörűséggel olvasták a szép költeményeket, és lelkesen dicsőítették szerzőjüket: de részint egyéb elfoglaltságuk, részint azon törekvésök miatt, hogy a kiadás BERZSENYINEK semmi költségébe se kerüljön, mindig «halasztották a kiadás foganatba vételét.» (Mondja VÁCZY János BERZSENYI életrajzában, 115. lap.).

A könyvvizsgálatot is kiállották a költemények. A könyvvizsgáló, MADARASSY Ferenc, esztergom-egyházmegyei pap, akiből utóbb pozsonyi prépost, címzetes püspök és valóságos belső titkos tanácsos lett, egyetlen betűt sem változtatott rajtok.

Ekkor kerültek HELMECZI kezébe.

HELMECZI föltette magában, hogy kinyomtatásukról gondoskodik és hogy nem nyugszik addig, míg nyomtatásban meg nem jelennek.

Azok közül, akiknek HELMECZI hazafias örömében BERZSENYI költeményeit mutatta, kivált TATAY János pesti középponti-papnevelő-intézeti növendékpapot lelkesítették föl és gyönyörködtették a remek költemények. Ez a kiváló tehetségű ifjú, az 1811—12-iki iskolai év folyamán, a pesti középponti-papnevelő-intézetnek a pesti egyetemen hittudományt tanuló növendékeit a kiadás költsége nagy részének összegyűjtésére buzdította. Nem is hiába.

A nemes irodalmi s hazafias célra a következő kispapok — neveiket HELMECZI közölte KAZINCZYVAL (lásd: KAZINCZYNAK, 1812 ápril 2-án kelt, BERZSENYIHEZ intézett levelét) és TATAY DÖBRENTÉIVEL, ki őt erre 1830-ban fölkérte, (lásd: DÖBRENTÉI id. m. XXVII. l. i. jegyz.) — áldoztak:

BARKÓCZY László báró, egri-egyházmegyei (született 1791-ben, meghalt 1847-ben, mint székesfehérvári püspök).

DÉR Engelbert, benedekrendi (sz. 1787-ben, m. 1823-ban, hittudományi doktor volt, a pannonhegyi hittudományi intézetben az egyháztörténetet és az egyházjogot tanította);

FÁBRI Ignác, kassa-egyházmegyei (sz. 1792-ben, m. 1867-ben, mint kassai püspök);

FEJÉR Antal, erdély-egyházmegyei (sz. 1790-ben, 1840-ben Osdolán plébános);

FLISZÁR György, veszprém-egyházmegyei (sz. 1791-ben, m. 1863-ban, a hittudományok doktora, a veszprémi papnevelőintézetben tanár, plébános, apát, Veszprém- és Zalamegye táblabírája, négy levele HORVÁT Istvánhoz a Magyar Nemzeti Muzeum Kézirattárában van);

GUZMICS Izidor, benedekrendi (sz. 1786-ban, m. 1839-ben, ismert jeles tudós és író);

HERINGH Ignác, szatmár-egyházmegyei (a hittudományok doktora, 1819-ben a szent-irási tudományok tanára a szatmári püspöki hittudományi-intézetben és a szatmári-szentszéknél a szegények ügyvédje);

KELLER Kelemen, cisztercitarendi (sz. 1788-ban, m. 1844-ben, mint rendjének jószágkormányzója);

KOTRÓ Pál, szatmár-egyházmegyei (1838-ban főesperes és ugocsamegyei táblabíró);

SCHWARZ József veszprém-egyházmegyei (1831-ben petendi plébános és esperes);

SZABÓ Aranysz. János, cisztercitarendi (sz. 1791-ben, m. 1848-ban, mint szerzetének jószágkormányzója);

TATAY János, szombathely-egyházmegyei (sz. 1789-ben, m. 1862-ben, mint győri kanonok és apát. Lelkességéért KAZINCZY, BERZSENYI s SZEMERE egyaránt szerették, mint ahogy leveleikből kitűnik. DÖBRENTEI ezt mondja róla: «Folyvást ifjú tűzzel a nemzetiség és magyar irodalom iránt. Miként járt el Sopronmegye levéltárából régi magyar iratok lemásoltatása körül, l. Régi Magyar Nyelvemlékek II. köt. VIII. lap. Hason buzgósággal folytatja e gyűjtést Kőszeg városánál.» Lásd fennebb idézett m. XXVI. l. a jegyz.);

VOJVODICH Mihály, diakóvár-egyházmegyei (a hittudomány doktora, 1817-ben tanár a diakóvári papnevelő-intézetben; KAZINCZY BERZSENYI-nek — 1812. ápril 2-án — ezt írja róla: «Horvátországi fi, s magyarul még nem tud jól. Kértem HELMECZT, hogy ezt, ... azért, hogy érzi, hogy a horvát is magyar, képemben (t.-i. helyettem v. nevemben) csókolja meg, s mind a tizennégynek mondja, hogy cselekedetöknek egész becsét ismerem.»); és

ZOMBORI János, kalocsa-egyházmegyei (sz. 1788-ban, hittudományi doktor, tanulmányi felügyelő a pesti Középponti-papnevelő-intézetben, tanár a kalocsai érseki lyceumban, plébános, esperes, kanonok és prépost).

BARKÓCZY adott száz forintot, FÁBRI negyvenet és a többi fejenként ötvenet. Adtak tehát összesen hétszáznegyven forintot.

Adományaikhoz járult — mint ahogy DÖBRENTEI mondja (l. id.

m. XXVI. és XXVII. l.) — BARICZ Mihály debreczeni káplán (a ki 1817-ben a nagyvárad papnevelő-intézetnek aligazgatója s 1830-ban szilágy-somlyói plébános, esperes, szentszéki bíró s Bihar megye táblabírája). Hogy mily összeggel, nem tudjuk.

A székesfehérvári papnevelő-intézet növendékei — kiket FARKAS Imre (sz. 1788-ban, m. 1866-ban) székesfehérvár-egyházmegyei növendékpap, a ki előbb kegyesrendi szerzetesnövendék volt, és aki utóbb székesfehérvári püspökké s valóságos belső titkos tanácsossá lett, alighanem HELMECZINEK, kinek barátja volt, buzdítására, szólított fel a szóban forgó nemes célra való adakozásra (KAZINCZY, BERZSENYINEK 1812 július 2-án írt levelében, HELMECZIRŐL szólva, ezt mondja: «FARKAS Imre nevű... barátja volt a buzdító; ezt azért mondom, hogy ha Fehérvárra mégy, pesti utadban ötöt felkereshessed.») — száz forintot adtak össze (az adakozók neveit, sajnos, nem találjuk sehol), mely összeget TOMICZA János zágráb-egyházmegyei kispap és bölcséleti doktor ötven és SISKOVICS József, HELMECZI tanítványa (utóbb udvari tanácsos és Verőcse-megye főispánja), száz forinttal toldott meg (mondja KAZINCZY ugyanabban a levelében.)

Így kilencszázkilencven forint gyűlt össze. HELMECZI maga is hozzájárult ehhez az összeghez, de nem tudjuk, hogy mennyivel. Azonban tudjuk, hogy az ő s a fennebb említett BARICZ adománya ezer forintra egészítette ki a gyűjtött összeget.

Ez a pénz teljesen elegendő volt a költemények kiadására, mellyel HELMECZI — «ez a lelkes kis fiú» (mint ahogy KAZINCZY hívja őt BERZSENYINEK 1812 július 2-án írt levelében), aki ekkor csak huszonhárom esztendő s volt — és a többi kedves fiatal Maecenas meg akarta lepni BERZSENYIT.

Ez az áldozatkészség meg is lepte a költőt, aki barátjaitól, jóval a kiadás megjelenése előtt, értesült már HELMECZI s társai szándékáról és aki eleinte kételkedett, vajjon szabad-e elfogadnia az áldozatot. Csak, mikor meggyőződött a felől, hogy az nem az ő személyét, hanem az irodalmat illeti, nyugodott bele a lelkes ifjak szándékába.

Mert tévedés lenne azt hinni, hogy BERZSENYI, aki birtokos

nemes ember volt, nem tudott, vagy nem akart költeményei kiadására áldozni. Sem szegény, sem fősvény nem volt, csak takarékos. Takarékosnak lennie pedig már csak azért is kellett, mert abban az időben, főképen a napoleoni háborúk miatt, hazánkban az ipar és a kereskedelem pangott és ennél fogva pénz szűke volt. A földbirtokosoknak sem igen volt pénzök, mert nem adhatták el jól termésüket. BERZSENYI panaszkodik is «pénztlensége» miatt (KAZINCZYHOZ intézett, 1812 augusztus 15-én kelt lev.).

Ha el is fogadta a fiatal Maecénások tervét, de ő maga is akart költeményei kiadására áldozni valamit. Azért, mikor az 1813. év elején, költeményei kiadásának ügyében, megfordult másodszer is Pesten, száz forinttal gyarapította a költeményei kiadásának költségére gyűjtött összeget. Ekkor ismerkedett meg HELMECZIVEL, akivel eddig csak levelezett.

Vége, HELMECZI gondoskodása mellett, 1813 májusának közepe táján, elhagyták költeményei a sajtót. E cím alatt jelentek meg: «Berzsenyi Dániel versei. Kiadá Helmeczi Mihály. Pesten Trattnernál. 1813.» A 173 lapból álló kis nyolcadrétű kötetet a költő rézmetszetű képmása díszítette.

1813 május 6-án kelt előszavában ezt írja HELMECZI: «Lehetetlen vala tennem, hogy, midőn BERZSENYIVEL karonfogva s ez irigyletre méltó szerencsén kevélykedve jelenek meg a két testvér haza előtt, ne tudassam — bár a tilalom hallgatásra kötelez — minden hazafitársammal azon kész adakozást, melynek köszöni e munka mostani megjelenését. Feltüzeltetve BERZSENYINK lelkes s hatalmas ódáinak szívemelő, édes s ömlékeny zengzete által a pesti seminariumnak néhány nagyreményű nevendéktagjai, magasan érzék a hazafiság szent ihleteit s minden magyar dúsnak követésre méltó buzgalommal, jeles summát tevének öszve a könyvnek könnyebb s hamarább leendhető kinyomatására. Ehhez tolda még az én kedves nevendékem s barátom, Almási s gödrei SISKOVICS József... száz forintot mulatsági pénzéből. A többi pótlást említenem ellenzi az önérzési tilalom.» (T.-i.: BARICZÉT, a székesfehérvári kispapokét, TOMICZÁÉT, BERZSENYIÉT és az övét).

Azután így folytatja szavait az előszóban: «Ezek azon köz

hálát érdemlő fiatal hazafiak (a pesti kispapok nem akarták, hogy neveik a nyilvánosság elé kerüljenek, azért nem említi neveiket), kik azon feltétel alatt ajánlák e summát: hogy a nyomtatványokból (t.-i. a példányokból) békjövendő pénz vagy a nemzeti könyvtárban (t.-i. a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában), vagy más közhitelű helyen tétessék le s magyar könyvek kiadására fordíttassék örökösen.»

Ez BERZSENYI gondolata volt, a ki 1812 december 20-án ezt írja KAZINCZYNAK: «HELMECZINEK azt projectáltam, hogy bírja arra barátjait, hogy a gyűjteménykémből bejövő pénzt ne osszák fel maguk között, hanem tegyék össze s adják az universitas kezébe oly rendeléssel, hogy az örökösen magyar könyvek kiadására fordíttassék és ezen summához még én is adok legalább száz forintot váltóczédulában. HELMECZI örült projectumomnak, és biztat.»

Miután a kiadás elkelt, a belőle befolyt jövedelmet HELMECZI kamatoztatta s 1839-ben kétszáz pengőforintot tett le, mint tiszta hasznot, «magyar könyvkiadásra» a Magyar Tudományos Akadémia pénztárába. (L. TOLDY, BERZSENYI életrajzában, melyet BERZSENYI költeményeinek általa rendezett kiadásához írt, a 14. lap jegyzetében.)

HELMECZINEK és az előszóban név szerint meg nem említett pesti kispapoknak, valamint az előszóban egyáltalában meg nem említett többi fiatal papnak, azon boldogító öntudaton kívül, hogy önzetlenül pártfogolták a magyar irodalmat, az volt jutalmuk, hogy KAZINCZY, BERZSENYI s irodalmunk számos más jelese barátjaivá fogadta s magasztalta őket és levelezett velök. KAZINCZY adakozásukról, 1812 ápril. 2-án, ezt írja KISNEK: «Szép jelenés», PRÓNAY Sándor bárónak, 1812 ápril 8-án, meg ezt: «Ki tett valaha ennyit nagyjaink közül?»

BERZSENYI köszönő levelet írt a pesti kispapoknak, melyről VÁCZY (Berzsenyi életraja, 116. l.) helyesen mondja: «Kár, hogy nem ismerjük.» TATAY erre a levélre, 1812 május 24-én írt válaszában — egyebek közt — ezt mondja: «A mi cselekedetünk csekély, de szíves és egyedül a hazaszeretetnek szüleménye... Ha

mi egy ily hazai literatornál figyelmet érdemlettünk, ki minket becses levelével váratlanul megtisztelt: tettünk eléggé meg vagyon jutalmazva». (Levele a M. T. Akadémia könyvtárában van.)

Ugyancsak BERZSENYI, 1812 június 12-én, ezt írja KAZINCZY-nak: «A pesti növendékek tétele nékem becsület s dicsőség; de én ezen dicsőséget nehezen tudom SZEMERÉ-nek, HORVÁT-nak s VITKOVICS-nak megbocsátani. Megkértem azon jó gondolkozású papokat, hogy ezen kiadásnak örök emlékezetét gyűjteménykémmek homlokára tegyék, és megírtam nékik, hogy téged meg foglak kérni, hogy az ő szép hazafiságukat, nyelvünkhöz s literaturánkhöz viseltető buzgásukat a magyar ujságokban a hazának tudtára add. Ezt senki úgy nem tudja, mint te és ők ezt megérdemlik s ámbár már megfordultam Bécsben, hová csupán azért mentem, hogy képemet metszessem, amint hogy ezt még ezen hónapban meg is küldi BLASCHKE (t.-i. a rézmetsző) Pestre HARTLEBEN-hez, te mindazonáltal, ha valamit írsz, el ne hallgasd azt, hogy ők nemcsak a kiadásról, de még képemnek metszéséről is gondoskodtak.»

KAZINCZY erre, 1812 július 2-án kelt levelében, így felel: «Hogy a kispapok felől jelentést tegyék az ujságokban, azt parancsolod. «Parancsolod» szóval élek, kedves barátom, nem a városi-ság veszett hazug édességével, hanem annak kijegyzésére, hogy a te intésed nékem parancsolat s ha van több annál, még több. Teljesítem szívesen, mind érettök, mind éretted, mert őket — azokat a derék papfiúkat — nagyon szeretem. De hagyj egy kis gondolkozásra időt. Nem ártunk-e a dolognak is, ezeknek a fiúknak is, a kihirdetéssel? A nemzetiség ellenségei szemmel tartják az így buzgólkodókat, s félek, nehogy megtiszteltetésökkel nekik ártsunk.»

Nem is írt róluk az ujságokban, de — 1812 jún. 23-án — írt nekik levelet. Ebben a levélben megírja, amit az ujságokban nem akart megírni. Ezeket írja — egyebek közt — benne: «Amit BERZSENYINEK versei eránt mutatatók, az gyönyörű jövődőt ígér. BARKÓCZY, a nemzetét s annak nyelvét szerető primás, felvidul az istenek között, látván, hogy azon rend nevendékei,

melynek ő feje vala, értik hazafiúi, papi s emberi kötelességeiket, és literaturánkért — melyet ő, ha annak ragyogóbb virágait láthatta volna, gazdagsága s bőkezűsége szerint fogta volna ápolni — áldozatokat tenni elkezdettek. Oh, érezték e szent kötelesség szavát akkor is, midőn némelyiket az érdem püspöki székre ültetend és készüljeteke úgy, hogy literaturánkat ne csak pénzzel (amire ugyan most legnagyobb szüksége vagyon), hanem írással is segíthessétek. Legyetek rajta, hogy nyelvünk bennetek BOURDALOUÉkat, BOSSUET-eket, FÉNELON-okat találhasson. TELEGDI, PÁZMÁNY és KÁLDI már szerencsével elkezdék futni a pályát. Induljatok utánok.»

A magyar ujságok közül a Pesten megjelenő «Hazai s külföldi tudósítások,» 1813 június 2-iki számában, jelentette röviden BERZSENYI költeményeinek nyomtatásban való megjelenését.

KAZINCZY, mint ahogy BERZSENYIhez 1813 július 2-án írt leveléből tudjuk, 1813 június 30-án kapta kezébe a költemények várva-várt kiadásának egy példányát.

Ha nagy volt is BERZSENYI öröme, mikor tapasztalta, hogy költeményei országszerte nagy tetszést aratnak: de nem volt teljes. Egyrészt azért, mert szerénységében azt vélte, hogy költeményei azért tetszenek általánosan, mert igen közönségesek: más részt meg azért, mert HELMECZI a nyelvújítás szertelenségeitől tartózkodó BERZSENYI költeményeinek egynéhány szavát és kifejezését, BERZSENYI tudta s engedelme nélkül, a nyelvújítás alkotta helytelen szókkal és kifejezésekkel cserélte föl. Ezért támadta azután a «Mondolat» BERZSENYIT csak úgy, mint KAZINCZYT; és ezért írta BERZSENYI, 1814 január 5-én kelt levelében, DÖBRENTÉINEK: «HELMECZI valamint gyűjteménykém kiadásában igen szép tüzet mutatott s szép dolgot cselekedett: szint' oly igen nagyot botlott, hogy verseimbe hírem nélkül változtatásokat tett.»

Minthogy az első kiadás csakhamar elkelt, HELMECZI, 1816-ban, másodszer is kiadta a költeményeket, még pedig ugyan úgy, mint először.

Ez az oka, hogy BERZSENYI maga akarta újra kiadni költeményeit; és hogy nem fogadta el KAZINCZYNak a költemények

kiadására való ajánlkozását. KAZINCZYNak — attól tartva, hogy ő is úgy tesz majd költeményeivel, mint ahogy HELMECZI tett velök — 1829 június 15-én ezt írta: «Mivel írásaim több principiumaiddal ellenkezetben állanak, kénytelen vagyok magamat ezen jótéteményedtől megfosztani.»

A nagy költő nem érte meg költeményeinek kifogástalan kiadását, amely jóval halála után — 1860-ban — jelent meg. TOLDI rendezte sajtó alá.

BELLAAGH ALADÁR.

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Első közlemény.

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának egyik főcélja az lévén, hogy összegyűjtse, megőrizze és a komoly kutatás számára hozzáférhetővé tegye a hazai vonatkozású sajtótermékeket, mindenha különös gondot fordított arra, hogy szépirodalmunk idegen nyelvű fordításai és átdolgozásai is meglegyenek polcain. Egyformán gyűjti az önálló köteteket és a magyar darabokat is tartalmazó anthológiákat s már eddig is több száz kötetes sorozatot sikerült összehoznia. E sorozat azonban, nagysága dacára sem teljes, hiszen még a legjobban képviselt német fordítások sorában is fölös számmal akadnak kötetek, amelyek nincsenek meg könyvtárunkban, míg a tőlünk kissé messzebb eső s könyvészetileg kevésbé hozzáférhető irodalmak terén megjelent ilyenű kiadványokból sokszor csak elenyésző töredék felett rendelkezünk. Jellegzetes példát szolgáltat erre nézve Y(rjö) W(ICHMANN) gondos cikke a Tietosanakirja III. kötetében, mely JÓKAI-ról szólóban a következőkben részletezi a finn-nyelvű fordítások ügyét:

«JOKAIN teoksia on käännetty kaikille Euroopan kielille, eniten saksäksi. Suomennokrina ovat, paitsi jo yllä huomautettuja,¹ ilmestyneet «Carinus» (1875), «Pakolaisen päiväkirja»² (1877), «Rakkaita sukulaisia»³ (1879), «Kymmenen novellia»⁴ (1881), «Rakkauden narrit»⁵ (1881), «Sotakuvia 1848 ja 1849 vuosista»⁶

¹ Ezek: Egy magyar nábob 1889., Kárpáthy Zoltán 1890. és Az új földes úr 1878. évi finn fordításai.

² Bujdosó naplója.

³ Kedves atyafiak.

⁴ 10 novella.

⁵ Szerелеm bolondjai.

⁶ Csataképek.

(1884) «Kiusaaja»¹ (1885, 2: n. p. 1892), «Kaatunen puoliso»² (1889), «Kolmetoista pöydässä eli Bårdyn perhe. Verimuistelman vuodelta 1848»³ (1889), «Miranda» (1890), «Idän kuningatar»⁴ (1891) ja «Keltaruusu»⁵ (1894). (1419—20. hasáb.)

Íme e cikk szerint JÓKAI nem kevesebb mint 14 kötetten van a finn irodalomban képviselve s ebből csupán egyetlen egy, a *Sárga rózsza* fordítása van meg könyvtárunkban. Kétségtől JÓKAI fordítások dolgában is kivételes jelenség, de lesznek bőven más, kevésbé nemzetközi íróink is, akiknek idegen nyelvű átdolgozását nélkülözi könyvtárunk. Így pl. BÁRSONY István egyik munkáján felsorolt művei között ott szerepel a *Százsorszárók* svéd fordítása is, amely pedig szintén nincsen meg könyvtárunkban. Egy amerikai könyvjegyzék viszont arról világosított fel, hogy MOLNÁR Ferenc *Ördög* annyira népszerű a tengeren túl, miszerint nemcsak HERFORD O. színpadi átdolgozása jelent meg már 1908-ban a könyvpiacra, hanem ugyanez évben két *regényalak* feldolgozása is, az egyik A. SCHADE van Westrum, a másik J. O'BRIEN tollából.⁶

Az ilyen lépten-nyomon jelentkező és sajna, nem mindig pótolható hiányok dacára sem tartottuk célszerűt dolognak a könyvtárban meglevő, magyarból fordított, szépirodalmi művek jegyzékének a kiadását, amely még e formában is hasznos szolgálatot tehet egyrészt az irodalmunkkal foglalkozni kívánó külföldieknek, másrészt az irodalmunk külföldi elterjedését tanulmányozó szakembereknek. De hasznos szolgálatot fog tehetni magának a könyvtárnak is, mely e jegyzék alapján s esetleg használói szíves közreműködésével könnyebben megállapíthatja gyűjteménye e fontos részének hiányait s törekedhetik e hiányok

¹ A gyötrő (?)

² Elesett feleség. (?)

³ A Bárdy-család.

⁴ Kelet királynéja.

⁵ Sárga rózsza.

⁶ M. E. POTTER; The United States catalog. 3. ed. Minneapolis és New-York. 1912. — 1683. l.

pótlására. Ha valahol, úgy e téren van jogosultsága a teljességre való törekvésnek.

Ami a közlés módját illeti, ezúttal csakis az önálló kötetben vagy füzetben megjelent fordítások jegyzékét közöljük, idevéve azon, sajnos, ritka eseteket is, amikor egyes magyar novellafordításokat tartalmazó folyóiratszámok is megvannak könyvtárunkban. A tisztára magyar, vagy egyetemes irodalmi anthológiák feldolgozását, mely némileg más módszert kíván meg, későbbre tartjuk fenn magunknak.

A feldolgozás módját a következőkben ismertetjük:

A könyvek leírásánál bibliografiai hűségre és teljességre törekedtünk. Az írók betűrendjén belül a könyvek magyar címének betűrendjét tartottuk szem előtt s ezen belül ismét az egyes fordítások nyelvének betűrendjét vettük irányadónak, pl. ilyen formán: angol—cseh—dán—francia—német—olasz—szerb—tót stb. Novellás vagy verses köteteknél, amennyiben azok tartalma a magyar eredetivel *teljesen* azonos, a tartalom felsorolását mellőztük, ott azonban — s az esetek többsége ilyen — ahol a fordító csak válogatott darabokat adott, vagy különböző kötetek részeit hordta egybe, a tartalmat részleteztük s a lehetőség határán belül a megfelelő magyar címetek is jeleztük. Az ilyen önkényesen összeválogatott novellás-köteteknek rendszerint a fordító maga ad önkényesen válogatott címet: pl. *Leben und Lieben. Siebzehn Erzählungen von Maurus Jókai*; az ily gyűjteményeket az íróra vonatkozó adatok élére helyeztük [elbeszélések], [költemények] stb. összefoglaló címek alatt, de az eredeti címetek is beiktattuk a betűrendbe s onnan utaltunk azokra a számokra, amelyek az illető kötetből vett részletet tartalmazzanak. Ily módon könnyen rekonstruálható, hogy mi van lefordítva pl. németre JÓKAI *Népvilág* c. elbeszéléskötetéből. A fordítások eredetijét nem volt mindig könnyű felkutatni, mert a fordítók bizonyos perverz élvezetet találnak abban, hogy egészen más cégért válasszanak, mint aminő alatt az eredeti megjelent, még pedig sokszor minden szükség nélkül. Hogy JÓKAI elbeszélése, a *Petki Farkas leányai* a franciában mért lett *Rève et vie*, ezt még

csak értjük: a fordító olvasóit nem akarta az idegen nyelvű névvel a címben elriasztani, de hogy miért lett HERCZEG Ferenc *Pogányok* c. kötetéből az egyik német átdolgozásban: *Licht und Finsternis*, a másikban pedig *Im Banne der Puszta* ezt már nehezebb megérteni. Gyakori az az eset is, amikor a könyörtelen fordító nemcsak a címet, de a szereplők nevét is megváltoztatja; így tett Ludwig WECHSLER ugyancsak *Petki Farkas leányaival*, melynek címét *Zwei Mädchenherzen*-re, hősét pedig Elias Rédeyre keresztelte át. Az is megesik, hogy önálló novella lesz valamelyik regény-fejezetből. Így pl. az *Achtzehn humoristische Erzählungen von Maurus Jókai* c. kötetében *Der Pfingstkönig* címen az *Egy magyar nábob* I. kötetének 8. fejezetével találkozunk. Mindez meglehetősen megnehezíti az eredeti felkutatását s még JÓKAI-nál is megesett, akinek jubileumi kiadása pedig aránylag megkönnyítette feladatunkat, hogy egy-két fordításának nem sikerült felkutatnunk az eredetijét. Sűrűbben fordult elő ez az eset oly íróinknál, akiknek apróbb dolgai önálló kötetekbe gyűjtve nem jelentek meg. Ily esetekben természetesen adósak maradtunk az eredeti címmel s a jövő kutatójára voltunk kénytelenek bízni az ily irányú kiegészítést.

Végül megjegyezzük, hogy az utalások megkönnyítése végett az egyes könyvcímeket folyószámmal láttuk el. Ugyanazon fordítás újabb kiadásai nem kaptak külön folyó számot, hanem egy betű hozzáfűggesztésével különböztettek meg az első kiadástól.

AMBRUS ZOLTÁN. Őszi napsugár [első cím Szeptember]. *Francia.*

1. Zoltán Ambrus. *Soleil d'automne*. Paris, Honoré Champion, 1910.

8-r. 232 l. Nyomtatta a Société anonyme Athenaeum Budapesten. A névtelen fordítást életrajzi bevezetés előzi meg. (Bibliothèque hongroise de la Revue de Hongrie. II.) Jelzete: P. o. hung. 430 t.

ARANY JÁNOS. [Költeményei.] *Német.*

2. *Ungarische Dichtungen von Johann Arany. Deutsch von Adolf Dug-Best*, 1861. Lauffer & Stolp.

16-r. V, 74 l. Nyomtatta: Johann Herz u. o. Zöld-piros kerettel. Tartalom: Vorwort. — 1. Katalin. — 2. Keveháza. Jelzete: P. o. hung. 321 d.

ARANY JÁNOS. Kisebb költeményei. *Német.*

3. Gedichte von Johann Arany. Versuch einer Meisterüberetzung. Nach dem Ungarischen von K. M. Kerthény. Genf. Buchdruckerei J. W. Fick. 1861.

16-r. XIX, 114 l. Tartalom: Előszó. — 1. Die Mutter des Königs Mathias Korvin. (Mátyás anyja.) — 2. Klara Zách. (Zách Klára.) — 3. Ladislaus der Fünfte. (V. László.) — 4. Bor der Held. (Bor vitéz.) — 5. Der gefangene Storch. (A rab gólya.) — 6. Die Hunnenschlacht. (Keveháza.) — 7. Familienkreis. (Családi kör.) — 8. Im Herbst. (Őszel.) — 9. Dante. — 10. Erinnerungen an Alexander Petőfi. (Emlények.) — 11. Auf dem Hügel von Tetétlen. (A tetétleni halmon.) — 12. Rückblick. (Visszatekintés.) — 13. Die Ballade von der Frau Agnes. (Ágnes asszony.) — 14. Die Nähmädchen. (A varróleányok.) — 15. Hatvani. — 16. Des uralten Gulyás Begräbniss. (A vén gulyás temetése.) — 17. Die Katze des Gelehrten. (A tudós macskája.) — 18. Die Nachtigall. (A fülemüle.) Jelzete: P. o. hung. 321 i.

4. Gedichte von Johann Arany. Aus dem Ungarischen von Ludwig Korodi. Kronstadt. Verlag von Haberl & Sindel. 1863.

16-r. 112. l. Nyomtatta: Römer & Kammer. Tartalom: Vorwort. — 1. Der gefangene Storch. (A rab gólya.) — 2. Die Romanze der Biene. (A méh románca.) — 3. Zu Hause. (Itthon.) — 4. Linderung. (Enyhülés.) — 5. Meinem Sohne. (Fiamnak.) — 6. An Czakó's Grab. (Czakó sírján.) — 7. St. Ladislaus' Kraut. (Sz. László füve.) — 8. Das Kind und der Regenbogen. (A gyermek és szivárvány.) — 9. Die Näherinnen. (A varróleányok.) — 10. Rührender Abschied. (Érzékeny búcsú.) — 11. Was der Kukuk... (Eh!....) — 12. Mein Schreibzimmer. (Írószobám.) — 13. Katalin. Jelzete: P. o. hung. 321 a.

5. Dichtungen von Johann Arany. Aus dem Ungarischen übertragen von Andor von Sponer. Leipzig. Verlag von Otto Wigand. 1880.

8-r. 189 l. Nyomtatta: Walter Wigand u. o. Tartalom: 1. Vom Wunderhirschen. (Rege a csodaszarvasról. Buda halála VI.) — 2. Die nähernden Mädchen. (A varróleányok.) — 3. An meine Dukaten. (Aranyaimhoz.) — 4. Sankt Ladislaus' Kraut. (Szent László füve.) — 5. Bienenromanze. (A méh románca.) — 6. Sklavenseelen. (A rab lelkek.) — 7. An meinen Sohn. (Fiamnak.) — 8. Ihr Jahre ihr, ihr Zukunftsjahre. (Évek, ti még jövődö évek.) — 9. Hausherrschaft. (Háziuraság.) — 10. Meine Schreibstube. (Írószobám.) — 11. Klein gewordene Grössen. (Egynémely nagyocska emberre.) — 12. Im Herbst. (Őszel.) — 13. Sylvester-Nacht. (Szilveszter-éjen.) — 14. Gedanken. (Gondolatok a béke-kongresszus felől.) — 15. Der Amme Grab. (A dajka sírja.) — 16. Des Dichters Vaterland. (A költö hazája.) — 17. Empfindsamer Abschied. (Érzékeny búcsú.) — 18. Frühhorn. (Hajnali kürt.) — 19. Des Sängers Gram. (A dálnok búja.) — 20. Der Ungarische Mischka. (Magyar Misi.) — 21. Dante. — 22. Das verlassene Haus. (Az elhagyott lak.) — 23. Frau Rozgonyi. (Rozgonyiné.) — 24. Ladislaus V. (V. László.) — 25. Keveháza. —

26. Die Geige. (A hegedű.) — 27. Ladislaus der Heilige. (Szent László.) — 28. Das Mädchen von Erlau. (Az egrid leány.) — 29. Frau Agnes. (Ágnes asszony.) — 30. Morgen und Abend. (Regg és est.) — 31. Ein bisschen Hypochondrie. (Egy kis hypocondria.) — 32. Hatvani. — 33. Erinnerungsblätter. (Emlények.) — 34. Ritter Bor. (Bor vitéz.) — 35. Klara Zách. (Zách Klára.) — 36. Jank Szibinyáni (Szibinyáni Jank.) — 37. Szondi's zwei Pagen. (Szondi két apródja.) — 38. Lied. (Dal.) — 39. Ritter Pázmány. (Pázmány lovag.) — 40. Balsamtropfen. (Balzsamcsepp.) — 41. Der Wanderer. (A bujdosó.) — 42. Trinklied. (Köszöntődal.) — 43. An I... (I...-hoz.) — 44. Der ewige Jude. (Az örök zsidó.) — 45. Die Waleser Barden. (A walesi bárdok.)
Jelzete: P. o. hung. 321 p.

6. Balladen von Johann Arany. Aus dem Ungarischen übersezt von J. Bruch. Wien, 1886. Georg Szelinski.

8-r. 48. 1. Nyomtatta: Löwy & Alkalay, Pressburg. Tartalom: Vorwort. — 1. Frau Agnes. (Ágnes asszony.) — 2. Die Waleser Barden. (A walesi bárdok.) — 3. Held Both's Wittwe. (Both bajnok özvegye.) — 4. Jank Szibinyany. (Sz. J.) — 5. Ladislaus der Fünfte. (V. László.) — 6. Held Bor. (Bor vitéz.) — 7. Nächtlicher Zweikampf. (Éjjéli párbaj.) — 8. Prinz Andreas. (Toldi szerelméből.) — 9. Frau Rozgonyi. (R.-né.) Jelzete: P. o. hung. 321 k.

7. Gedichte von Johann Arany. Übersetzt von Ludwig Dóczi. (Manuscript.) Arany Lászlóné tulajdona. [1903.]

4-r. 104, 1 l. Nyomtatta: Hungaria Buchdruckerei Budapest. Tartalom: 1. Frau Agnes. (Ágnes asszony.) — 2. Zách Klara. — 3. Die Barden von Wales. (A walesi bárdok.) — 4. Die Romanze vom Bienchen. (A méh románca.) — 5. Brückenweihe. (Hidavatás.) — 6. Bahrgericht. (Tetemre hívás.) — 7. Szondi's Pagen. (Szondi két apródja.) — 8. Ritter Bor. (Bor vitéz.) — 9. Keveháza. — 10. Ladislaus V. (V. László.) — 11. Der Waisenknabe. (Árva fiu.) — 12. Mathias Mutter. (Mátyás anyja.) — 13. Meinem Sohn. (Fiamnak.) — 14. Ritter Pázmán. (P. lovag.) — 15. Zweikampf um Mitternacht. (Éjjéli párbaj.) — 16. Die Nachtigall. (A fülemüle.) — 17. Rückblick. (Visszatekintés.) — 18. Linderung. (Enyhülés.) — 19. Der öde Hof. (Az elhagyott lak.) — 20. In banger Stunde. (Magányban.) — 21. Der alte Herr mit dem Tamburin. (Tamburás öreg úr.) — 22. Der Falter. (A lepke.) — 23. Woher, wohin? (Honnan és hová?) 21 költemény a «Kisebb költemények», kettő: a 21. és 23. sz. az «Őszikék» c. kötetből. Jelzete: P. o. hung. 79 l.

8. Ritter Bor (Bor vitéz). Ballade von Johann Arany. Nosae-Agathysorum. Apud Carolum Csallner. 1904.

4-r. (8) l. A fordító jegyzetének kelte: Bistritz, 1904. okt. 15. A címlap hátulján: Gedruckt statt der Handschrift in neun Einzelstuecken. Jelzete: P. o. hung. 79 r.

8a. U. a. Zur Halbjahrhundertfeier ihrer Entstehung in neuer Verdeutschung nebst kurzem esthetisch-mythologischem Kommentar in

Hinblick auf Bueggers Lenore von Agathyrus. Neue Ausgabe. Kolozsvár. Klausenburg. Gibbon Albert, Stein János, Le Page Lajos, Fabritius Erich. Budapest. Pfeifer Ferdinand, Ráth Mór, Eggenberger. 1905.

4-r. (14) l. Nyomtatta 99 példányban Carl Csallner, Besztercze. Jelzete : P. o. hung. 79 pa.

9. Johann Arany's ausgewählte Gedichte. Aus dem Ungarischen übertragen von Adolf Handmann sen. Herausgegeben von Adolf Handmann jun. [1908.]

8-r. CXXIX, 228, 2 l. Nyomtatta: Béla Koczányi, Kassa 1908. Tartalom: Einleitung. — I. Lyrische Gedichte. 1. Im Herbst. (Összel.) — 2. Meinem Sohne. (Fiamnak.) — 3. An das Volk der Tieflandebene. (Az Alföld népéhez.) — 4. O Jahre, die noch sind im Kommen. (Évek, ti még eljövendő évek.) — 5. Ich leg' die Laute nieder. (Leteszem a lantot.) — Auf ein Stammbuchblatt. (Emléklapra.) — 7. Namenstag-Gedanken. (Névnapi gondolatok.) — 8. Im Garten. (Kertben.) — 9. Am Sylvesterabend. (Szilveszteréjen.) — 10. Zu Jahresbeginn. (Év kezdetén.) — 11. Meine Schreibstube. (Írószobám.) — 12. Rührender Abschied. (Érzékeny búcsú.) — 13. Jagd-reveil. (Hajnali kürt.) — 14. Daheim. (Itthon.) — 15. Gleich erschöpftem Wand'rer. (Mint egy alált vándor.) — 16. Linderung. (Enyhülés.) — 17. Rückschau. (Visszatekintés.) — 18. Trost. (A vigasztaló.) — 19. Gedanken über den Friedenskongress. (Gondolatok a béke-kongresszus felől.) — 20. Des Dichters Heimatland. (A költő hazája.) — 21. Dante. — 22. Im Winter. (Télben.) — II. Stimmungs-, Charakter- und Lebensbilder, Allegorien, Sagen und Verwandtes: 23. Familienkreis. (Családi kör.) — 24. Das verlassene Haus. (Az elhagyott lak.) — 25. Die Welt. (A világ.) — 26. Der alte Turm. (Az ó torony.) — 27. Der gefangene Storch. (A rab gólya.) — 28. Vor der Kondoroscher Schenke. (Kondorosi csárda mellett...) — 29. Das Zigeunerross. (Vágtat a ló...) — 30. Der alte Rinderhirt. (A vén gulyás.) — 31. Magyar Misch. — 32. Der arme Robotbauer. (A szegény jobbágy.) — 33. Die Nachtigall. (A fülemüle.) — 34. Der Drache. (A sárkány.) — 35. Der Knabe und der Regenbogen. (A gyermek és a szivárvány.) — 36. Der falsche Zeuge. (A hamis tanú.) — 37. Hatvani. — 38. Die Geige. (A hegedű.) — 39. Sankt Ladislaus. (Szent László.) — III. Romanzen und Balladen: 40. Die Romanze von der Biene. (A méh románca.) — 41. Die Nätherinnen. (A varróleányok.) — 42. Das blonde Fannchen. (Szőke Fanni.) — 43. Der Waisenknabe. (Árva fiú.) — 44. Held Bor. (Bor vitéz.) — 45. Szibinyáni Jank. — 46. Ladislaus V. (V. László.) — 47. Matthias' Mutter. (Mátyás anyja.) — 48. Frau Agnes. (Ágnes asszony.) — 49. Cäcilie von Rozgony. (Rozgonyiné.) — 50. Das Erlauer Mädchen. (Az egri leány.) — 51. Szondi's Pagenpaar. (Szondi két apródja.) — 52. Klara Zách. (Zách Klára.) — 53. Die Waleser Barden. (A walesi bárdok.) — 54. Das Bahrgericht. (Tetemrehívás.) — IV. 55: Toldi. — Anhang: Lebensskizze des Übersetzers. Jelzete: P. o. hung. 321 cb.

ARANY JÁNOS. Elbeszélő költeményei. *Német.*

10. Erzählende Dichtungen von J. Arany. Aus dem Ungarischen übersezt durch Kertbeny. I. 2. Band. Leipzig. Friedr. Ludw. Herbig. 1851.

8-r. 2 kötet. XXIV, 148; 8, 186 l. Nyomtatta: C. E. Elbert u. o. Tartalma: I. Toldi. II. Die Eroberung von Murány. (Murány ostroma.) Jelzete: P. o. hung. 321 b.

ARANY JÁNOS. Buda halála. *Cseh.*

11. Arany János: Budova smrt. Hunska povešt' přeložili Fr. Brábek a Jar. Vrchlický. V Prase J. Otto.

8-r. 160 l. (Sbornik světové poesie, vydává Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Ročník VI. Třída IV. číslo 7.) Jelzete: Acad. 414 t.

Német.

12. König Buda's Tod. Ein Epos von Johann Arany. Aus dem Ungarischen übersetzt von Albert Sturm. Leipzig, 1879. Wilhelm Friedrich.

8-r. VIII, 176 l. Nyomtatta: Brückner & Niemann u. o. Jelzete: P. o. hung. 301 o.

ARANY JÁNOS. Murány ostroma. *Német.*

V. ö. a 10. számmal.

ARANY JÁNOS. Toldi. *Német.*

13. Toldi. Poetische Erzählung in zwölf Gesängen. Aus dem Ungarischen des Johann Arany, im Versmasse des Originals übertragen von Dr. Armin Lemberger. Commissions-Verlag des Jaeger'schen Verlags-Buchhandlung, Leipzig und Frankfurt a. M., 1903.

8-r. 124 l. Nyomtatta: Josef Kazal, Baja. Jelzete: P. o. hung. 321 ca.

14. Toldi. Poetische Erzählung in zwölf Gesängen. Aus dem Ungarischen des Johann Arany, im Versmaß des Originals übersezt von Moriz Kolbenheyer. Pesth, Verlag von Gustav Heckenast. 1855.

16-r. XIV, 145 l. Nyomtatta: Breitkopf und Härtel, Leipzig. Friedrich NEBBEL-nek 1854. nov.-ben kelt levelével. Jelzete: P. o. hung. 321 c.

V. ö. még a 9. számmal.

Szerb.

15. Јована Арања: Толдија. Спевана скаска у XII. песама. Съ мапарскоѣ превео: Јов. Јовановићъ. У Новомъ Саду. У печатњи др-а Данила Медаковића. [1857.]

Kis 8-r. 153 l. Előszó kelt 1857. dec. 16. Jelzete: P. o. hung. 321 z.

15a. Ugyanaz. Толдија. Спев Јована Арања. Превео Змај Јован Јовановић. У Новом Саду, Издање Матице Српске. 1910.

8-r. 236 l. (Књиге Матице Српске. Број 32.) Jelzete: Acad. 1051 t.

Tóti.

16. Toldi od János Arany. Preložil S. Bodický. Budapešt. Tlačou Kolomana Rózsa a manželky. 1886.

8-r. 79 l. Jelzete: P. o. hung. 321 w.

ARANY JÁNOS. Toldi estéje. *Német.*

17. Toldi's Abend. Poetische Erzählung in sechs Gefängen. Aus dem Ungarischen des Johann Arany, im Versmaß des Originals übersezt von Moritz Kolbenheyer. Pesth. Verlag von Gustav Heckenast. 1856.

16-r. VI, 136 l. Nyomatta: Breitkopf und Härtel, Leipzig. A művet megelözi a fordító eredeti költeménye: An Friedrich Hebbel. Jelzete: P. o. hung. 321 e.

ARANY JÁNOS. Toldi szerelme. *Német.*

18. Toldi's Liebe. Poetische Erzählung in zwölf Gefängen. Von Johann Arany. Im Versmaß des Originals von Moritz Kolbenheyer. Budapest, 1874. Franklin-Verein.

16-r. VII, 384 l. Jelzete: P. o. hung. 321 l.

BALASSI MENYHÉRT árultatása. *Német.*

19. Die Fürstenverrathe des Melchior Baron Balaschscha. Historische Tragikomödie in 5 Abtheilungen. Gedichtet 1564 vom Anonymus des Buchdruckers und Unitarierpredigers Paul Karádi. Wörtlich übersetzt nach dem einzig noch vorhandenen Exemplare. Gedruckt 1569, von K. M. K., Leipzig. Verlag von Veit & Comp. 1874.

8-r. (4), 71 l. Druck von Metzger & Wittig in Leipzig. Jelzete: P. o. hung. 333.

BALÁZS SÁNDOR. [Elbeszélések.] *Német.*

20. Heitere Lebensbilder. Humoresken von Alexander Balázs. Aus dem Magyarischen von Dr. Adolph Kohut. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 111, (1) l. Tartalom: Vorwort (életrajz.) — 1. Nacht und Morgen. (Éj és korány. Beszélyek.) — 2. Eine unaufgeklärte Geschichte. (Egy okos asszony. Vig elbeszélések.) — 3. Der unglücklichste Mensch. (A legszerencsétlenebb ember. U. o.) — 4. Der Esel. (A szamár. U. o.) — 5. Schwiegermamas Hühneraugen. (A mama tyükszeméi. Tarka képek.) — 6. Ein Doppelgänger. — 7. Eine fürchterliche Rache. (Irtózatosszú. Tarka képek.) — 8. Die Hexe. (A boszorkány. U. o.) — 9. Zwei Freundinnen. (Universal-Bibliothek. 2899.) Jelzete: L. eleg. g. 84 l.

BALÁZS SÁNDOR. Beszélyek.

L. 20. sz. a.

BALÁZS SÁNDOR. Tarka képek.

L. 20. sz. a.

BALÁZS SÁNDOR. Vig elbeszélések.

L. 20. sz. a.

BARTÓK LAJOS. Kárpáti emlékek. *Német.*

21. Ludwig v. Bartók. Karpathenlieder. Erinnerung an die ungarischen Alpen. Dem Magnarischen nachgedichtet von Dr. Adolf Silberstein. Budapest. Verlag des Franklin-Verein, ung. literar. Anstalt und Buchdruckerei. 1886.

N. 8-r. VII, 93 (2) l. Jelzete: P. o. hung. 363 k.

BARTÓK LAJOS. Kendi Margit. *Német.*

22. Margarethe Kendi. Historisches Drama in fünf Aufzügen von Ludwig v. Bartók. In deutschen Versen von Rudolf Frommer. Budapest. Otto Nagel junior. 1892.

8-r. 160 l. Nyomatta: Czettel & Deutsch, Budapest. Jelzete: P. o. hung. 363 p.

BARTÓK LAJOS. Turán Anna. *Német.*

23. Anna von Bartfeld. Historisches Schauspiel in vier Aufzügen von Ludwig v. Bartók. Aus dem ungarischen Original übertragen von Dr. Adolf Silberstein... Budapest, 1889. Druck des Franklin-Vereins.

8-r. 104 l. Jelzete: P. o. hung. 363 o.

24. Anna Thurán. Historisches Drama in 4 Aufzügen von Ludwig v. Bartók. Deutsch von Julius Lechner von der Lech... Budapest, 1909. Selbstverlag des Übersetzers.

8-r. 190 l. Druck von F. Buschmann, Budapest. Jelzete: P. o. hung. 363 fa.

BÁRSONY ISTVÁN. Százszorszép. *Német.*

25. Tausend Schön. Aus dem Ungarischen des Stefan Bársony. Mit Illustrationen. Budapest. Gustav Grimm's Verlag. 1886.

8-r. 133 (1) l. Nyomtatta: Neuwald I., Budapest. Tartalom: Die Rache. — Fiametta. — Idyll. — Die verschämte Frau. — Die böse Welt. — Das Moor-
gespenst. — Die Krone der Schöpfung. — Jupiters Fernrohr. — Meteor. —
Jelzete: P. o. hung. 362 q.

25a. U. a. Zweite Auflage. Budapest. Gustav Grimm's Verlag. É. n.

8-r. 129 (1) l. Nyomtatta: Neuwald Illés u. o. Jelzete: P. o. hung. 362 r.

25b. U. a. Dritte Auflage. Budapest. Gustav Grimm's Verlag. É. n.

8-r. 129 (1) l. Nyomtatta: Neuwald Illés u. o. Jelzete: P. o. hung. 362 t.

BENEDEK ELEK. Testamentom. *Német.*

26. Alexius Benedek. Mein Testament. Autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Dr. Wilhelm Schönwald. Wien, 1899. Druck u. Verlag von W. Schlenker.

8-r. 93, 2 l. Jelzete: P. o. hung. 375 h/1.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. [Elbeszélések.] *Német.*

27. *H. von Beniczky-Bajza. Die erste Liebe. Einzig autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Oskar von Krücken. Berlin. J. Gnadenfeld & Co. É. n.*

8-r. 159 l. A. Seydel & Cie. nyomása. Tartalma: Die Rache. (A bosszú. Északról, délről.) — Das bewahrte Geheimniss. — Die erste Liebe. — Selina. (Északról, délről c. kötet.) — Die Stimme des Herzens. — Marika. — Jelzete: P. o. hung. 376 k.

28. *Der Liebe Luft und Leid. Novellen von Helene Beniczky-Bajza. Einzig autorisierte Übersetzung von Oskar von Krücken. Berlin. J. Gnadenfeld & Co. E. n.*

8-r. 2 kötet. Címkép, VIII, 168; 159 l. Nyomtatta: A. Seydel & Co., Berlin. Tartalma: I. Einleitung. (Életrajz a fordítótól.) — Aus dem Thale der Veilchen. — Vereint. — Zenobia. — Die gelbe Rose. — Der Fächer. — Rose oder Veilchen. (Rózsa-e vagy viola.) — Unter der Grenzlinde. — Im äussersten Falle. — II. Die Rache. (A bosszú. Északról, délről.) — Das bewahrte Geheimniss. — Die erste Liebe. — Selina. (Északról, délről.) — Die Stimme des Herzens. — Mariska. — Jelzete: P. o. hung. 376 a.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Becsületszó. *Német.*

29. *Ein Ehrenwort. Roman von Helene von Beniczky. Aus dem Ungarischen übersetzt von C. Langsch. Berlin, Eisenach, Leipzig. Hermann Hillger's Verlag. É. n.*

8-r. 128 l. Nyomtatta: Oskar Brandstetter, Leipzig. Szerző előszavával hasonmásban és E. RANZENHOFER képeivel. (Kürschners Bücherschatz. No. 83.) Jelzete: L. eleg. g. 562 y.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Északról, délről.

L. 26. és 27. sz. a.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Késő szerelem. *Német.*

30. *Späte Liebe. Roman von H. v. Beniczky. Aus dem Ungarischen von C. Langsch. Berlin, Eisenach, Leipzig. Hermann Hillger's Verlag. É. n.*

8-r. 126 l. Nyomtatta: Oscar Brandstetter, Leipzig. Szerző német előszavával autogrammm-hasonmásban és C. RANZENHOFER képeivel. (Kürschners Bücherschatz. No. 237.) Jelzete: L. eleg. g. 562 y.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. O az! *Német.*

31. *Sie ist es! Roman aus dem High-life von Helene von Beniczky-Bajza. Autorisierte Uebersetzung von Oskar von Krücken. Mit einer Charakteristik der Verfasserin von Ludwig Hevesi. Wien. Verlag von Carl Konegen. 1888.*

8-r. XV, 294 l. Nyomtatta: «Elbemühl», a borítékot Karl Fromme, Wien. Jelzete: P. o. hung. 375 w.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Rang és pénz. *Német.*

32. Rang und Geld. Roman von Helene von Beniczky-Bajza. Aus dem Ungarischen von Oskar von Krücken. Berlin. Verlag von Otto Janke. É. n. és 1894.

8-r. 2 köt.; (4), 192; (8), 176 l. Nyomtatta: Berliner Aktien-Gesellschaft. Jelzete: P. o. hung. 376 g.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Ruth története. *Német.*

33. Gräfin Ruth. Von Helene von Beniczky-Bajza. Wien, Pest, Leipzig. W. Hartleben's Verlag.

8-r. 173 l. Nyomtatta: Karl Fromme, Wien. (Kollektion Hartleben V: 9.) Jelzete: P. o. hung. 376 i.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Volt egyszer egy leány. *Német.*

34. H. von Beniczky-Bajza. Vereint. Einzig autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Oskar von Krücken. Berlin. J. Gnadenfeld & Co. É. n.

8-r. VIII, 168 l. A Seydel & Cie nyomása. Szerző életrajzával fordítótl. Jelzete: P. o. hung. 376 l.

BENICZKYNÉ BAJZA LENKE. Zárt ajtók mögött. *Német.*

35. Bei verschlossenen Thüren. Roman von Helene von Beniczky-Bajza. Einzig autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Dr. Adolph Kohut. Mit Portrait. Leipzig-Reudnitz. Oswald Schmidt's Verlag. 1887.

8-r. 243 l. Nyomtatta a kiadó. Jelzete: P. o. hung. 375 v.

35a. Ugyanaz. Zweite Auflage. Leipzig. Julius Brehse. É. n.

8-r. 240 l. Nyomtatta: Ed. Freyhoff, Oranienburg. 3—8. l. Vorwort, melyben a fordító a szerzőt jellemzi. Jelzete: P. o. hung. 376 h.

BEÖTHY ZSOLT. Ráskai Lea. *Német.*

36. Zsolt Beöthy. Lea Ráskai. Poetische Erzählung. Aus dem Ungarischen übersetzt von Julius Lechner von der Lech. Mit Illustrationen von Paul Vágó. Budapest. Eggenberg'sche Buchhandlung. É. n.

8-r. XIV, 2, 97 l. Buschmann F. nyomdája. Jelzete: P. o. hung. 399 xa.

BERCZIK ÁRPÁD. (Elbeszélések.) *Német.*

37. Bunte Geschichten aus Ungarn. Von Árpád von Berczik. Deutsch von Emil Kumlík. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 92, (1) l. Tartalom: 1. Der Sklave. (A rabszolga. Őszi hajtás.) — 2. Carriere. (U. o.) — 3. Der Kanarienvogel. (Szól a madár. Vig órák.) — 4. Unverträglich. — 5. Was eine schöne Frau kostet. (Mibe kerül egy szép asszony. Őszi hajtás.) — 6. Ostende und Czigányócz. (Ostende és Czigányócz. A figyelmes férj és más elbeszélések.) — 7. Rezept gegen Protektion. (Universals-Bibliothek 4093.) Jelzete: L. eleg. g. 811 l.

BERCZIK ÁRPÁD. A bálkirálynő. *Francia.*

38. La reine du bal (comédie en un acte) par Árpád Berczik. Traduite par Hippolyte Pigeon. Parue dans la Gazette de Hongrie. Budapest. Gazette de Hongrie. 1885.

8-r. 37 l. Pallas-nyomda. Jelzete: P. o. hung. 400 td.

BERCZIK ÁRPÁD. A figyelmes férj és más elbeszélések.

L. 37. sz. a.

BERCZIK ÁRPÁD. A házastítók. *Német.*

39. O Julius! Lustspiel in drei Akten. Von Árpád von Berczik. Einzige autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Dr. Adolph Kohut. Leipzig-Neuditz. Oswald Schmidt, Verlag. É. n.

8-r. 87 l. Nyomtatta a kiadó. Szerző életrajzi vázlatával fordítótól. Jelzete: P. o. hung. 400 tf.

BERCZIK ÁRPÁD. A hódrémes kabát. (Vig órák.) *Francia.*

40. Le manteau fourré. Récit par Árpád Berczik. Budapest, 1892. Imprimerie Markovits és Garai.

8-r. 15 l. Jelzete: P. o. hung. 400 th.

BERCZIK ÁRPÁD. Egy szakáll története. (Vig órák.) *Francia.*

41. Histoire d'une barbe. (Nouvelle) par M. Árpád Berczik. Publiée en feuilleton par la Gazette de Hongrie et Revue orientale. Budapest. Imprimerie de la société Pallas. 1887.

8-r. 16 l. Jelzete: P. o. hung. 400 te.

BERCZIK ÁRPÁD. Nézd meg az anyját. *Német.*

42. Mütter und Töchter. Lustspiel in drei Aufzügen nach dem Ungarischen des Árpád von Berczik. Für das Deutsche Volkstheater in Wien bearbeitet und mit einer biographisch-kritischen Skizze versehen von Ludwig Hevesi. Stuttgart. Verlag von Adolf Bonz & Comp. 1893.

8-r. 120 l. Nyomtatta: A. Bonz' Erben, Stuttgart. Szabad átdolgozás, megváltoztatott nevekkal. Jelzete: P. o. hung. 400 ti.

BERCZIK ÁRPÁD. Oszi hajtás.

L. 37. sz. a.

BERCZIK ÁRPÁD. Vig órák.

L. 37., 40., 41., 43. sz. a.

BERCZIK ÁRPÁD. Virginia. (Vig órák.) *Francia.*

43. Virginie. (Nouvelle.) Parue dans la Gazette de Hongrie. Par Árpád Berczik. Traduit du hongrois par dr. Jules Nagy. Budapest. Gazette de Hongrie. 1888.

8-r. 40 l. Pallas-nyomda. Jelzete: P. o. hung. 400 tg.

BERZSENYI DÁNIEL. (Költeményeiből.) *Latin.*

44. Danielis Bersenii poetae eclogae. Latinis versibus redditae ab Stephano Tamaskó, Budapestini. Typ. societatis Franklin. 1880.

8-r. 48 l. Tartalma: Életrajzi bevezetés. — Suspirium. (Fohász.) — Pars mihi rata. (Az én osztályrészem.) — Ad Casinthium. (Kazinczyhoz.) — Ad Ungaros. (Magyarokhoz.) — Ad Mathissonium. (Matthissonhoz.) — Ad Horatium. (Horáchoz.) — Pugna ad urbem Ulmam. (Ulmai csata.) — Saltationum genera. (A táncok.) — Seculum decimum octavum. (A XVIII. század.) — Pars mihi rata. (Az én osztályrészem.) — Hungaria. (Magyarország.) — Animus contentus. (Megalégedés.) — Iuventus. (Az ifjúság.) — Ad Napoleonem. (Napoleonra.) — Zelotypia. (Féltés.) — Coemeterium. (A temető.) — Poëta. (A poéta.) — Praedium Castalii. (Keszthely.) — Ver. (A tavasz.) — Rex Ungariae cum in thermis Castaliae expectaretur. (Felséges királyunknak Keszthelyre váratakor.) Jelzete: P. o. hung. 407 m.

BIRÓ LAJOS. A diadalmas asszony. *Német.*

45. Siegerin Weib. Roman von Ludwig Biró. 1913. Wien & Leipzig, Deutsch-Österreichischer Verlag.

16-r. 203 l. Österr. Zeitungs- und Druckerei A.-G., Wien. Szerző saját fordítása. Jelzete: P. o. hung. 431 in/5.

BIRÓ LAJOS. A rablólovag. *Német.*

46. Der Raubritter. Komödie in drei Akten von Ludwig Biró. Berlin, 1912. Verlegt bei Oesterheld & Co.

8-r. 116 l. Nyomtatta: A. E. Fischer, Gera-R. A szenny-címlap hátlapja szerint: Für die deutsche Bühne bearbeitet von Alfred POLGÁR. Jelzete: P. o. hung. 431 in/4.

BIRÓ LAJOS. Huszonegy novella.

L. 47. sz. a.

BIRÓ LAJOS. Ilka. (Huszonegy novella.) — Julcsa. (Marie és más asszonyok.) *Német.*

47. Die Lebensretterin. — Julchen. Von Ludwig Biró. Verlagsbuchhandlung Carl Konegen (Ernst Stülpnagel). Wien, 1912.

8-r. 184 l. Nyomtatta: Brünn, Fr. Winiker & Schickardt. Jelzete: P. o. hung. 431 in.

BIRÓ LAJOS. Marie és más asszonyok.

L. 47. sz. a.

BRÓDY SÁNDOR. A halott. *Német.*

48. Die Tote. Roman von Alexander Bródy. Aus dem Ungarischen von Ludwig Wechsler. Berlin, Köln, Leipzig. Berl. v. Albert Mn. 1895.

8-r. 4, 144 l. Ny. n. Jelzete: P. o. hung. 451 lc.

BRÓDY SÁNDOR. A kétlelkű asszony. *Cseh.*

49. Bródy Sándor: Žena s dvěma dušemi: S autorovým svolením přeložil z maďarštiny Gustav Narcis Mayerhoffer. V Praze. Nakladatel Jos. R. Vilímek.

8-r. (6), 125 l. Nyomtatta: u. a. (Moderní knihy.) Jelzete: L. eleg. g. 555 i.

Német.

50. Eine Doppelseele. Roman von Alexander Bródy. Aus dem Ungarischen von Ludwig Wechsler. Berlin, Köln, Leipzig. Verlag von Albert Mh. 1895.

8-r. 4, 201 l. Nyomtatta: Kölner Verlags-Anstalt und Druckerei A.-G. Jelzete: P. o. hung. 451 lb.

BRÓDY SÁNDOR. Apró regények.

L. 52. sz. a.

BRÓDY SÁNDOR. A tanítónő. *Német.*

51. Die Lehrerin. Eine ungarische Dorfgeschichte in drei Aufzügen von Alexander Bródy. Ins Deutsche übertragen von Max Rothhauser. Köln. Verlag von Albert Mh. 1909.

8-r. 94 l. Nyomtatta: F. E. Haag, Melle i. H. Jelzete: P. o. hung. 451 lk.

BRÓDY SÁNDOR. Emberek. *Német.*

52. Menschen, Humoresken von Sándor Bródy. Aus dem Ungarischen von Oskar von Krücken. Autorisierte Ausgabe. Berlin. Verlag von Otto Janke. (1894.)

8-r. 4, 139, 1 l. Berliner Buchdr.-A.-G. (Collection O. Janke.) Tartalma: Auf dem Wege zum Ruhme. (A dicsőség felé. Emberek.) — Von der Liebe. (A szerelemről.) — Leidende. (Szenvedők.) — Der Tote. (A halott. Apró regények.) — Der Agent. (Az alkusz.) — Die Wittwe. (Özvegyen.) — Fräulein, bedenken Sie. (Kisasszony gondolja meg. Színészvér II.) — Cras. (Apró regények.) Jelzete: P. o. hung. 451 la.

BRÓDY SÁNDOR. Faust orvos. *Német.*

53. Ein ärztlicher Faust. Roman von Sándor Bródy. Autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Oskar von Krücken. Berlin. Verlag von Otto Janke.

8-r. 4, 256 l. Berliner Buchdr.-A.-G. (Collection Otto Janke.) Jelzete: P. o. hung. 451 i.

BRÓDY SÁNDOR. Hófehérke. *Német.*

54. Schneewittchen. Roman von Alexander Bródy. Autorisierte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Ludwig Wechsler. Leipzig. Verlag von Rob. Frieße, Sep.-Conto. 1896.

8-r. (4), 163 l. Nyomtatta: J. G. Findel u. o. (Sammlung moderner

Belletristik ausländischer Autore. I. Serie. Band IV.) Jelzete: P. o. hung. 1306 t.

54a. Ugyanaz. Schneewittchen. Roman aus dem Ungarischen von Alexander Bródy. Leipzig. Verlag von C. F. Neupert's Nachf. é. n. (1900.)

8-r. 4, 163 l. A THELE Arthur rajzolta boritékon: 2. Aufl. Jelzete: P. o. hung. 461 ld.

BRÓDY SÁNDOR. Két szőke asszony. *Cseh.*

55. Bródy Sándor. Dvě plavovlásky. S autorovým svolením přeložil z maďarštiny G. N. Mayerhoffer. V Praze. Knihtiskárna F. Šimáček, nakladatelé. 1896.

16-r. 103 l. (Levné svazky novel. 83.) Jelzete: L. eleg. g. 776 l.

BRÓDY SÁNDOR. Királyfi és koldusleány. *Német.*

56. Alexander Bródy. Der Königssohn. Ein Sittenbild. Einzig autorisierte Übersetzung aus dem Ungarischen von Josef Hölzel. Verlag von Fritz Sachs. Wien-Budapest-Leipzig, 1904.

8-r. 136 l. Nyomtatta: J. Neuwald, Budapest. Jelzete: P. o. hung. 451 gb.

BRÓDY SÁNDOR. Színészvér.

L. 52. sz. a.

CSEPREGHY FERENC. A piros bugyelláris. *Német.*

57. Die Rote Brieftasche. Volksstück mit Gesang in drei Acten von Franz Csepreghy. Klausenburg. Druck von J. Stein, kön. ung. Universitäts-Buchdrucker. 1880.

8-r. 64 l. Jelzete: P. o. hung. 470 fb.

CSEPREGHY FERENC. A sárga csikó. *Német.*

58. Der Gold-Fuchs. Volksschauspiel mit Gesang in drei Acten von Franz Csepreghy. (Textbuch.) Klausenburg. Druck von J. Stein, kön. ung. Universitäts-Buchdrucker. 1880.

8-r. 52 l. Jelzete: P. o. hung. 470 gb.

CSIKY GERGELY. A proletárok. *Cseh.*

59. Csiky Gergely. Proletáři. Drama v čtyřech jednáních. Z maďarského přeložil František Brábek. V Praze. Knihtiskárna F. Šimáček nakladatelstvo. 1889.

8-r. 175, 2 l. (Repertoire českých divadel XIII.) Végén életrajzi vázlat. Jelzete: P. o. hung. 482 ge.

Dán.

60. Proletarer. Skuespiel i fire Akter af Gregor Csiky. Oversat fra Ungarsk af Alex. Schumacher. Kjobenhavn. Lybecker & Meyers Vorlag. 1892.

8-r. (6), 162 l. Nyomtatta : J. Cohen u. o. Életrajzi bevezetéssel. Jelzete : P. o. hung. 482 gb.

Francia.

61. Grégoire Csiky. Les déclassés. Pièce en quatre actes, traduite du hongrois par Paul Bert de la Bussière Paris. Honoré Champion. 1911.

8-r. XI, 172 l. Nyomtatta a Société anonyme Athenaeum, Budapest. A fordítást életrajzi bevezetés előzi meg I[gnace] K[ONT] tollából. (Bibliothèque hongroise de la Revue de Hongrie. V.) Jelzete : P. o. hung. 430 t.

CSIKY GERGELY. Arnold. *Dán.*

62. Gregor Csiky. Nemesis. Roman oversat fra Ungarsk af Alex. Schumacher. Kjøbenhavn. Lybecker & Meyers Forlag. 1893.

8-r. 231 l. Nyomtatta : J. Cohen u. o. Jelzete : P. o. hung. 482 gc.

Német.

63. Alte Sünden. Roman aus dem Ungarischen des Gregor Csiky. Leipzig. Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. É. n.

16-r. 190 l. (Universal-Bibliothek 2636, 37.) Jelzete : L. eleg. g. 811 l.

CSIKY GERGELY. Az első és a második. *Német.*

64. Die Erste und die Zweite. Roman von Gregor Csiky. Autorisierte Uebersetzung von Oskar von Krücken. Berlin W. Verlag von H. Jacobsthal. É. n.

8-r. 183 l. Nyomtatta : G. Zahn & H. Baendel, Kirchain N.-L. Jelzete : P. o. hung. 482 q.

CSIKY GERGELY. Árnyképek.

L. a 65. sz. a.

CSIKY GERGELY. Elbeszélések. *Német.*

65. Aufregende Geschichten von Gregor von Csiky. Autorisierte Uebersetzung aus dem Magyarischen von Dr. Adolph Kohut. Berlin, 1898. Verlag von Friedrich Schirmer.

8-r. XII, 279 l. Nyom. u. o. Életrajzi bevezetés. Tartalom : Eisenbahngeschichten. (Vasuti történetek. Elbeszélések.) — Das Alibi. (Az alibi. Árnyképek.) — Der fürchterliche Nachbar. (A félelmes szomszéd. Elbeszélések.) — Die kleine Viola. (A kis Viola. U. o.) — Kleinstädtischer Klatsch. (Kisvárosi pletyka. U. o.) — Der Zigeuner-Kapellmeister. (Hervadt koszorúk. U. o.) — Der Schuh der schönen Rhodope. (A szép Rhodope cipője. Árnyképek.) — Das Miezkatzenchen. (A kis macska. U. o.) — Estella. (U. o.) — Die Schatten der Vergangenheit. (A múlt. U. o.) — Die Medea von Hermannstadt. (A nagy-szebeni Medea. U. o.) Jelzete : P. o. hung. 482 gf.

CSIKY GERGELY. Szizifusz munkája. *Dán.*

66. Gregor Csiky. Et Sisyfos-Arbeide. Roman. Oversat fra

Ungarsk af Alex. Schumacher. Kjobenhavn. Det Schubetheske Vorlag, Lybecker & Hirschsprung, 1894.

8-r. (4), 172 l. Nyom. J. Cohen, u. o. Jelzete: P. o. hung. 482 pa.

CZANYUGA JÓZSEF. Erzsébet. *Német.*

67. Elisabeth. Oper in drei Akten, aus dem Ungarischen des Joseph Czanyuga... Pest. Druck von Johann Herz. 1857.

8-r. 20 l. Jelzete: P. o. hung. 518 c.

CZINKE FERENC. Ode hungarica. *Latin.*

68. Ode hungarica cum versione latina ad Suam Majestatem Imperatorem Russorum 1814. Cecinit mense aprili Franciskus Czinke... [Budae, 1814] Typis Regiae Universitatis Hungaricae.

8-r. (8) l. A magyar vers-szöveg alatt kiszedve latin prózai fordítása. Jelzete: P. o. hung. 524.

CZÓBEL MINKA. Lélekvándorlás (?) *Francia.*

69. Minka de Czóbel. La migration de l'âme. Traduction de Melchior de Polignac. Illustration de H. Buttner. Paris. Paul Ollendorff éd. 1897.

8-r. (4), 158 l. Nyomtatott: Hemmerli & Cie u. o. Próza fordítás. Bevezetéssel. Jelzete: P. o. hung. 526 t.

GULYÁS PÁL.

ADALÉK A MAGYAR VONATKOZÁSÚ NÉMET UJSÁG- LAPOK BIBLIOGRAFIÁJÁHOZ.

KERTBENY hatalmas bibliografiai munkájában csak az 1600-ig terjedő magyar vonatkozású német nyomtatványokat, történeti népekeket dolgozta föl; így ha a fontos eseményekben oly gazdag XVII. századnak minket magyarok érdeklő német ujságlapjait akarjuk behatóbban tanulmányozni, azok félkutatása a legnagyobb nehézségekbe ütközik. Ezen a téren BLEYER Jakab tette meg az első lépést, midőn a Nemzeti Múzeumban őrzött mintegy 43 magyar vonatkozású német nyomtatványt alapos és körültekintő szaktudással ismertetett.¹ E sorok írója is majdnem száz magyar vonatkozású német éneket a XVII. századból gyűjtött össze és az érdekesebbeket tartalmilag is ismertette egyik dolgozatában.²

Különösen egyes németországi könyvtárak gazdagok ilyen ujságlapokban. A németek közül igen sokan, hogy csak néhányat említsek: WELLER, SOLTAU, KÖRNER, SCHEIBLE, OPEL és KOHN, DITFURTH, WOLKAN stb. dolgoztak föl egyes gyűjteményeket és könyvtárakat ilyen szempontból és adtak ki többnyire verses német röpiratokat a XVI—XVIII. századból. Összeállításaikban természetesen találunk magyar vonatkozásukat is. — Németországi utazásaim alkalmával átnéztem több könyvtár anyagát ezen szempontból és ekkor készített jegyzeteimből szeretnék néhányat bemutatni. A drezdai királyi könyvtár anyaga biztat a legtöbb eredménnyel, mert régi röpiratai és ujságlapjai nincsenek még részletesen feldolgozva. *Historica Hungarica* gyűjtőcím alatt foglalja össze a magyar vonatkozású ujságlapokat, amelyek idő-

¹ L. Magyar Könyvszemle 1900. évf. t.

² Magyar vonatkozású német népekek 1556—1697. (A «Függelék» kivételével megjelent a Századok 1911-ik évfolyamában.)

rendbe szedve egyes tokokban állanak. Minthogy a szakkatalogus az újságlapok címét nem adja meg, gyakran megesik, hogy a *Historica Hungarica* egyes tokjaiban nem mindegyik nyomtatvány magyar vonatkozású, viszont a *Historica Germanica* jelzés alatt találtam nem egy minket érdeklő német újságlapot.

Az alábbiakban három év (1619—21.) magyar vonatkozású német újságlapjait mutatom be a drezdai királyi könyvtárból.

1619.

1. *Hungarischer Trawrbrott*, Welcher Desz Kōnigreichs Vngarn gefährlichen zustandt wie der Fürst in Siebenbürgen Bethlehem Gabor mit in sechtzig tausendt Mann in dasselbe eingefallen | die vornembsten Vestungen | Städt vnd Pász einnimbt | Auch wie er sonst darinnen hauset | den Steyermärcken grosse Forcht einjaget | vnd was sich sonst hin vnd wider begiebet vnd zutregt | vmbständlich erzehlet.

Gedruckt zu Magdeburg | durch Johann Francken | Im Jahr M·DC·XIX.

A háborús időben nincs olyan szokatlanabb égi jelenség, amit a háborúval összefüggésbe ne hoznának. Ilyen csodákat magyarázó újságlapok nagy számmal maradtak ránk, ez is azok közé tartozik. Elmondja, hogy Szikszó vize karácsonykor vérré változott. Majd szól az üstökös megjelenéséről. Azután tér rá a történeti eseményekre; így szól BETHLEN szövetekezéséről a csehekkel; megemlíti Érsekújvár bevételét, végül BETHLEN előnyomulását egészen az osztrák határig.

4° 8 sztl. I. Hist. Germ. C. 498. 21.

2. *Extract Der Vergleichungs-Articul zwischen dem Tüerkischen Kayser vnd Bethlem Gabor* | Fürsten in Siebenbürgen | wegen Occupirung desz Christlichen Kōnigreichs Hungarn.

Mit einem Extract Eines Entschuldigungschreibens desz Karakas Mehemet Bassa an denselben Fürsten in Siebenbürgen. Anno 1619, H. nélkül. 4°8 old. Hist. Germ. C. 498. 18.

Az első részben felsorolja B. G. és a török császár követe között létrejött állítólagos megegyezéseket. Így a török, mint

75 évvel ezelőtt Erdélyt, most egész Magyarországot oltalmába fogadja; a határvédelmem költségeit fedezi stb. «Letzlichen haben die Abgesandten vom Türkischen Kayser dem BETHLEN Gabor eine neue Fahne | Pussican | Pallasch | schöne Kleider vnd andere Geschenk hierauff geschickt.» — A röpirat második részét Karaka MEHEMET basának B. G.-hoz intézett, minden bizonnyal apokrif levele képezi. Azon barátságos, sőt alázatos hang, mellyel a basa bocsánatot kér BETHLENTŐL, csak a németség gyűlöletét akarja szítani BETHLEN ellen.

3. *Extract Eines Relationschreibens* Herrn BETHLEHEM Gabors Fürsten in Siebenbürgen an den Türkischen Kayser | wegen glücklich Occupirten Königreichs Hungarn abgangen. — Im Jahr 1619. 4°. 8. Hist. Germ. C. 498. 15.

Az «ujságíró» B. G. nevében szól a török császárhoz Örömmel jelenti, hogy Magyarországot elfoglalta és kész mindenben alávetni magát a császár akaratának. A katolikus papokat és urakat ki fogja irtani az országból; életét-halálát teljesen a császárnak ajánlja. Végül bepanaszolja «CARACAS» basát. — Az egész ujság stílusából, sőt az egyes szavak használatából kitűnik, hogy szerzője ugyanaz, mint a 2. számú Extract-nak.

4. *Regni Hungariae Occupatio* oder Kurtze Summarische doch gründliche Relation | von dem Fürstem in Siebenbürgen BETHLEHEM Gábor | wie jhre Fürstliche Durchl. vnversehens vnd wider aller Menschen Gedanken | desz Königreichs Hungarn sich bemächtigt vnd die Königliche Cron zu Preszburg zu seinen Händen bekommen vnd was darüber vor Scharmützel vorgegangen warumb | vnd ausz was vrsachen Sie aber solches gethan habe | sind die praetendirenden Motiven etlicher massen ausz bey gefügten.

Extract, ausz einer vom Herrn Palatino, in Namen Kay: May: zu dem Francisco Redai nach Vngarischen Thurna abgesandten Person Relation, welche sie beedes Herrn Palatino vnd jhrer Fürstlichen Durchl. mündlich vnd Schrifftlich vorgebracht zuvernemen.

Darbey auch die waare erzehlung der Drey tågigen Schlacht

vnnnd Scharmützel | bey Wien vorgangen | in welcher auff beeden Seyten etliche tausendt geblieben | sampt andern Particularn gefundet wird.

Gedruckt zu Prag | bey Lorentz Emerich.

Im Jahr Christi 1619.

4° 8 sztl. levél. Hist. Germ. C. 498. 24.

Az első rész elmondja, hogyan foglalta el szept. 27-ikén «SETSCHY Georg» Érsekújvárat és KOHÁRY Pétert vasraverve Kassa felé szállíttatta. Majd BETHLEN G. seregének további hódításait sorolja föl egész okt. 20-ig. — Érdekes a befejező néhány sor: «Wo bleiben aber jetzt die Wienerische *Pasquillanten*, die Gottes wort so schändlich vnd hochsträfflich wider den Herrn Grafen v. Thurn Gebetsweise missbraucht vnd entunehret? Sind Sie jetzt under über des Siebenbürgischer Fürsten vnd jhrer G. Ankunfft erstummet, oder sonsten die Zung vnd Feder zu schuer worden?» [A «Vaterunser» paródiáira céloz. Ilyen pl. Das Heydelbergische vnd Rebellen Vater Unser Leyden. L. Soltau 460.]

Ezen ujságlap egyik más kiadása 1619-ből. 4° 6 sztl. I. U. o.

5. *Schreiben Fürsten Gabriel Bethlehem* in Siebenbürgen | An die Herren Directoren desz Kōenigreichs Böhemb. Ausz dem Lateinischen ins Deutsche vertiret.

Gedruckt im Jahr 1619.

4° 4 sztl. I. Hist. Germ. C. 499. 54 m.

B. G. fejedelemnek Gyulafehérvárott 1619. aug. 18-án kelt szózata. Evvel összefügg a következő ujságlap:

6. *Antwortschreiben* | An den Fürsten in Siebenbürgen | von den löblichen Herrn Directorn in Böhemen abgangen | Den 9. Septemb. 1619. Jahrs. Ausz der Lateinischen in Teutsche Sprache vertiret.

Metszet: Egy követ pecsétés levéllel.

Gedruckt im Jahr | wie obstehet.

4° 4 sztl. I. Hist. Germ. C. 499. 55.

7. *Ablegung der Legation* Auff den letztgehaltenen Kōniglichen Reichstag in Vngarn im Namen der Evangelischen Stände desz Kōnigreichs Bōheim Von Doct. Jessen verrichtet | vnd den Herren Directorn vbergeben.

Erstlich in Lateinischer Sprach zu Prag getruckt Nun aber in Hochdeutsch auff das treulichste verdolmetschet. Durch His sub Cruce. — Im Jahr nach Christi vnsers Seligmachers Geburt 1619.

A címlapon lévő szt. György lovagból biztosan következtethetjük, hogy Paulus SESSIUS prágai műhelyében készült. A latin eredeti: Legationis in Regiis Ungaror. etc. Praga excudebat Paulus Sessius Academiae Typographus Anno M·DC·XIX. szintén megvan Drezdában Hist. Germ. C. 498. 3. jelzet alatt. (4° 28 sztl. l., igen gondos kiállítás.) — A cseh prot. rendek JESSEN ak. Rectort küldték ki követül a pozsonyi országgyűlésbe. Az egész irat JESSEN követségének részletes leírása. A prolékosan, szinte naplószerűen beszéli el, mint érkezett meg Pozsonyba, hogyan fogadta ILLÉSHÁZY. Hogyan vitték Bécsbe. Ott piszkos börtönbe zárták, csak nehezen engedték kihallgatásra. Végre MÁTYÁS halála után jan. 3-án szabadonbocsátották. — Függeléke: Ein allgemein Auszschreiben Herren D. Jessen an die Vngarn|den Ständen zu Preszburg vbergeben|Im Christmonat desz 1603. Jahrs. Dasz man die Teutscher Soldaten|in den Guarnisonen|nicht soll abschaffen. — A tudós JESSEN Jánosnak egy régebbi magyar vonatkozású munkáját is ismerjük: Regis Vngariae Mathiae II. Coronatio Johann Jessenio á Jessen, Regi Medico, Descriptore. Adiecta, Regni Regumque Pannoniae Chronografia. — Hamburgi, Sumtu Frobeniano. Anno M·DC·IX. (Hist. Germ. C. 75. 4° 36 old.)¹

Hist. Germ. C. 498. 9. 4°18 sztl. levél.

8. *Eine Klage, Welche der Adeler thut an Jupiter* |vber seine In vnd Auszländische Feinde |welche jhm seine Federn auszrupffen vnd vber das jetzt sein Hertz ausz dem Leib reissen wollen.

Metszet: Kétfejű sas.

Gedruckt im Jahr Christi M·DC·XIX.

Verses ujságlap. Magyar vonatkozású csak a következő néhány sor:

¹ Német fordítását Hist. Germ. C. 75.3 alatt 4° 46 old.

Seines gefallens ach Vngern gut
 Sey doch fleissig auff deine Hut,
 Ihr müsset sehr beten vnd wachn
 Dasz jhr nicht kompt den Türckn in Rachn
 Seht wie man jetztvnd mit mir vmbgeht
 Der Reichs Adler bald nacket steht.

Hist. Germ. C. 499. 15. 4° 4 sztl. l.

9. *Jesuiten Auszmusterung*; *Im Königreich Vngarn vnd Marggrafthumb Mähren vorgangen*: Wie solches|so wol das Hungarische als Mährische|wider die Jesuiten publicirte Patenta|mit mehrem erweisen vnd darthun Erstlich zu Brinn vnd Preszburg publicirt, vnd gedruckt im Jahr Christi 1619.

A «Magyar vonatkozású német népénekek» c. dolgozatom Függelékébe (78. sz.) már fölvettem APPONYI S. gyűjteménye alapján.¹ Tulajdonképen prózai újságlap és csak a címlapra következő oldalon közöl egy 11 soros verset [Die Jesuitisch Otterzucht|Kan vertreiben die Böhmischn Frucht.|Concordia wird sie genandt|Ist auch gewachsen im Vngerland)...] a jezsuiták ellen, azután lenyomtatja néhány sornyi bevezetés után a címben hirdett patenseket. Magyarországon 1619. május 16-án hirdették ki.

Hist. Germ. C. 498. 12. 4° 4 sztl. l.

1620.

10. *Desz Türckischen Kaysers Hülf* Dem Fürsten in Siebenbürgen BETHLEHEM Gabor|nunmehr erwählten in Vngarn|vnd derselben Ständen|auch den Confoederirten Landen versprochen.
 Metszet: Török lovas díszruhában.

Gedruckt zu Preszburg|Im Jahr M·DC·XX.|

A címlapon belül: Türckische Hülf den Vngarn versprochen: Wie Copia Schreibens desz Sultans Ottomant Türckischen Kaysers|an den Fürsten in Siebenbürgen|etc. A török szultán ünnepélyes szózata következik, melyben teljes segítséget és pártfogást ígér BETHLENNEK. Ezt követi a 6-ik oldalon egy újság «Aus Wien vom 16 December», mely hirül adja, hogy a török 200 ezer

¹ L. APPONYI S. 756.

embert készül BETHLEN segélyére küldeni. Az ujságíró, aki határozottan protestáns, azon véleményének ad kifejezést, hogy a török sokkal becületesebb, mint a római párt és hogy a törökkel való szövetkezés egyáltalában nem lesz ártalmas a protestáns Magyarországra.

Hist. Germ. C. 511. 18. 4° 4 sztl. 1.

11. *Neue Zeitung* | *Auch vnpartheyische Berscheibung* | Was gestalt Heinrich Duual | Graff von Pampier Röm. Kays. auch zu Vngern vnd Böhmen Königl. Majest. Cãmnerer vnd Kriegsraht | vnd in Mãrrhen General Obrister | etc. vor Preszburg seiend genommen. Benebens Was sich mit Ambrosio Spinola etc. in der Churfürstlichen Pfaltz zugetragen.

Geschehen in diesem 1620. Jahr.

Pozsony sikertelen ostromáról ad hírt a császáriak részéről. Ezen ujságlap egy másik kiadása megvan a Nemzeti Muzeumban. (Warhafftiger Bericht...)

V. ö. BLEYER dolgozatát Magyar Kvszemle 1900. 69.

Hist. Germ. C. 511. 15. H. n. 4° 4 sztl. 1.

12. *Copia Vertrags* Welchen die Römische auch zu Hungarn und Böhmen Königliche Mayestet Ferdinandus der Ander durch dero hochansehnliche Mayestet Ferdinandus der Ander durch dero hochans. Herrn Commissarios die Hochwürdige Wg. H. H. Valentin Lepes Ertzbischoffen zu Colotz vnd Raab der Cron Hungern Cancellarium | vnd Herrn Leonhard Helfridt Graffen von Meggau | Herrn Seifridt | Christoff Preunern vnd Herrn Thoma Nadasti jhr Key. May. geheime Rãth vnd Cammerherrn den 16 Januari dieses 1620. Jahrs. An den Hochgebornen Herrn Gabriel Bethlehem | Fürsten in Siebenbürgen vnd Graffen zu Sieuler abgehen vnd beschliessen lassen. — Anno M·DC·XX.

Latinból való fordítás. B. G.-tól előírt és elfogadott békepontokat tartalmazza. Valószínűleg Pozsonyban nyomtatták.

13. *Desz Königreichs Hungarn offene Klagschrift* | An die gantzze Christenheit | sonderlich aber seine Bundesverwandten | Vber die Ihne biszher | vermitteltst vnruhiger Leut darinnen | zugestandene Kriegsempörungen | zugefügte Schãden | vnd auffge-

drungene Gravamina: Derentwegen die Evangelische Stünd zur Rettung vnd Widerauffbringung der Göttlichen vnd Weltlichen Gesetz vnd Freyheiten in diesem Königreich notthringlich seind verursacht worden. Aus dem der Hungarischen Copey bey und gegen vbergetruckten Lateinischen Exemplar trewlich ins Deutsch vbersetzt. — Im Jahr 1620.

A hires «Querela Hungariae» (Hist. Germ. C. 511. 27.) szószzerinti fordítása.

Hist. Germ. C. 511. 30. H. n. 4° 12 sztl. 1.

14. *Ungerischer Rebellions Brunn* | Das ist Wahrer Gegenbericht | Wider die Vnwahre Insicht: als ob Ihr Kayserliche Mayest: an jetzigen Vngarischen Unwesen die Schuld hett. — Oder Woher dieselbe Vnruehe entsprungen. — Getreulich aus dem Latein ins Deutsche versetzt.

Getruckt zu Augspurg | bey Sara Mangin Wittibb. 1620.

«Falsae Originis...» stb. című latin ujságlap (Hist. Germ. C. 511. 36), egyszerű fordítása. Az eredeti, amint a latin szöveg mondja (Ex Gallico conversa...), francia nyelven készült.

Hist. Germ. C. 511. 39. 4° 20 sztl. 1.

15. *Siebenzig wichtige Motiven*; Warumben die Kön. Mayest. in Polen | Senatores vnd der Adel derselben Cron wider Vngarn, Böhem | vnd die confoederirte Länder dieser Zeit mit feindlichem Vberzug oder sonsten in andere weg zu entgegen nichts handeln noch dem angenommenen Defensionswerck sich widersetzen sollen;

II. Beständige Abläynung der Vrsachen | welcher willen die Kön. Mayest. in Frankreich wider Vngarn, Böhheim | vnd die vereinigte Länder Hülff zu läysten ersucht werden; Beydes ausz Polnischer vnd respective Französischer Sprachen inn das Teutsche newlich wbergesetzt.

III. Gravamina Religiones der löblichen Evangelischen Stände in Steyer | Kärndten vnd Crai | netc.

Gedruckt im Jahr M·DC·XX.

Belül: An Ihre Königliche Mayestät König Sigismundum den Dritten: Meinem allergnd. Königl. Herr. Posen 1619. Tage desz St. Martini D. R.

A munka az író rendkívüli nagy olvasottságáról tanuskodik. Sokat idéz a klasszikusokból, különösen LIVIUS-ból: lépten-nyomon találunk egy-egy kis verset vagy közmondást. A drezdai könyvtárban hat kiadása van meg 9 példányban.

Hist. Germ. C. 498. 30., 36., 39., 42., 45., 48. 4° 27. sztl. 1.

1621.

16. *Copia eines Schreibens* | So der Durchleuchtiger vnnd Hochgeborner Fürst | BETHLEHEM Gábor An den Fürsten in Tartarien gethan | darin seine heimliche Practiken an kommen. — Obgemeltes Schreiben nebenst den Gesanten vom Tarterkahn sein von dem Herrn Setzski auffgefangen | vnd an Key: May: geschicket worden.

Nachgedruckt im Jahr Anno 1621.

BETHLEN Gábor levelét «Georg Setzky v. Kyma» jelentése előzi meg, melyben tudtul adja, hogy BETHLEN követét elfogta és megtalálta a tatár kánhoz írott levelet. SIXTY ezen jelentése kelt: «Geben auff dem Schlosz Muran den 26 April. Anno 1621. — Ugyanez az ujságlap latinul: Domini Georgii Chezii Recta Animi Affectia et Gabrielis Betlehemii Diabolica in Fidelitas — Ergo Deum Omnipotentem, Caesarem Sacratissimum, Totam Christianitatem. Anno M·DC·XXI. [Hist. Germ. C. 520. 9.]

Hist. Germ. C. 520. 15. 4° 4 sztl. 1.

17. *Römisch. Kays. May. Ferdinandi II.* Vnsers Allernädigsten Herrn An einen des H. Römischen Reichs Geistlichen Fürsten abgegangenes trewhertziges Warnungsschreiben. [Metszet: Két angyal tartja a sz. György-rend láncát.] — Darinnen des BETHLEHEM Gabors aus desselben an den Tartar König abgegangenen intercipirten vnd zu Ende dieses befindlichen Schreiben | wider gemeine Christenheit vorgenommene Türckische Tyranny vnd Blutvergissen | männiglich zur Nachrichtung Insonderheit aber vnserm vielgeliebten Vaterland Teutscher Nation an tag gegeben wird. — Gedruckt im Jahr M·DC·XXI.

Tartalmilag összefügg az előző ujságlappal.

Hist. Germ. C. 520. 18. 4° 4 sztl. 1.

18. *Copia Bethlehm Gabors an Pfaltzgraff Friederichen* | vermeinten König in Böhemb | etc. Vnd dann Pfaltzgraff Friederichs an bemelten Gabor Bethlehen abgangenen widerantwortlichen Schreibens. Ausz welchen beyderseits Vnchristliche vnd gegen der Röm: Keys: Mayst: mit Unwarhafften Ehrenschnitzlichen Auflagen | verbitterte Gemüther | längst fürgehabte Practiken und Anschläg genugsam zuersehen. [Metszet: Oroszlános cimer.] Gedruckt im Jahr 1621.

Hist. Germ. C. 520. 21. H. n. 4° 8 sztl. 1.

19. *Copia Zweyer Schreiben* | Eines des Königs in Hungarn BETHLEHEN Gabors Das andere Ihr Fürstl. Gn. Johann Georgen des Eltern | Marggraffen zu Brandenburg | etc. an die Fürsten vnd Stände in Schleisen. Den 5. Novembri zu Breslau eingantwortet worden.

Gedruckt im Jahr 1621.

BETHLENNEK levelét tartalmazza, melyben örömet fejezi ki FRIGYES cseh királyá való megválasztása fölött és a rendeket segítségéről biztosítja. A második a brandenburgi örgróf levele. Végül, amit a címlap nem említ, felsorolja a kilenc békepontot a a török császár és a lengyel király között.

Hist. Germ. C. 520. 27. H. n. 4° 4 sztl. 1.

20. *Der Röm. Kayserl. auch zu Hungern vnd Böhmen* etc. Königl. Majest. Edictal-Cassation der vnbillichen | vermeynten ond von Rechtswegen nichtigen Wahl Gabriel BETHLEMS zum König in Vngarn.

Neben angehengter Annullation, aller derjenigen Acten vnd Handlungen | so auff den zusammenkunfften zu Preszburg und Newen Sol beschlossen worden. [Metszet: Habsburg-cimer a sz. György-rend láncával.] Item Copey eines Schreibens | So der Graf von Mansfeld an den BETHLEM Gabor soll gethan haben. — Gedruckt im Jahr M·DC·XXI.

II. FERDINAND-nak 1620. dec. 10-ikén Bécsben kelt pátense, melyben tiltakozik BETHLEN Gábor királyá választása ellen. A másik (3. old.) MANSFELD levele BETHLEN-hez.

Hist. Germ. C. 520. 3. H. n. 4° 22. old.

21. *Relatio Von desz Keyzers vnd dann Bethlens Gabors Botschafften* | was sie im Parnasso erworben | vnd welcher gestalt sie beyde abgefertiget worden. [Metszet: Renaissance könyvdísz.]

Gedruckt im Jahr Christi M·DC·XXI.

A legérdekesebb ujságlapok egyike. A Parnassuson megjelenik egyszerre a császár és BETHLEN Gábor követe. Apolló a historikusaihoz utasítja őket. CUSPINIANUS elbeszéli a császár követének ZSIGMOND császár históriáját, míg a másik, THUANUS, BETHLEN követe előtt BÁTHORI Zsigmond borzalmas tetteit sorolja föl tanuságul.

Hist. Germ. C. 520. 24. H. n. 4° 12. old.

LEFFLER BÉLA.

GIOVANNI BATTISTA BODONI.

(1740—1813.)

(Három szövegképpel.)

Olaszország — a torinói kir. nyomdászati szakiskola és a milanoi «Il Risorgimento» című folyóirat kezdeményezésére — nagyobb ünnepekkel ülte meg az ősszel Giovanni Battista BODONI, a kiváló olasz betüöntő és betűszedő halálának századik évfordulóját.

Ebből az alkalomból a BODONI-féle alkalmi kiállításon kívül megnyitották Torinóban a Castello Medioevalé-ban az első olasz nemzeti könyv-múzeumot (Museo nazionale del libro) és megtartották a technografikai művészetek nemzeti kongresszusát.

A torinói kir. nyomdászati szakiskola, a BODONI tiszteletére rendezett ünnepélyek szervezésén kívül derekasan közreműködött a Nemzeti könyv-múzeum alakulásában is. Főleg neki köszönhető, hogy a Múzeum majdnem ezer fakszimile és eredeti darabból álló gyűjteménye immár képes meglehetősen hű képet nyújtani az olasz könyv fejlődéséről.

Giovanni Battista BODONI¹ 1740-ben február 26-án született Saluzzóban. A szó szoros értelmében született nyomdász volt.

¹ Piero BARBERA. G. B. Bodoni (Profilii N. 28). A. F. Formiggini ed. Genova 1913.

Raffaello BERTIERI. L'arte di G. B. Bodoni. Bertieri e Vanzetti ed. Milano 1913. (E műben Giuseppe FUMAGALLI írja BODONI életét.)

Dino MANTOVANI. Il re dei tipografi, tipografo dei re. (G. B. Bodoni 1740—1813.) «La Lettura» 1913. májusi számában.

Aldo SORANI. Giambattista Bodoni. «La Bibliofilia» 1913. szept. számában.

A BODONIRA vonatkozó teljesebb bibliográfiát lásd az elsőnek említett két mű függelékében.

Atyai nagyapja — ugyancsak nyomdász — feleségül vette egyedüli leányát annak a Niccolo VALLAURINAK, aki 1669-ben újból meghonosította Saluzzóban a nyomdai tevékenységet. Ekkor ugyanis

1. kép. BODONI arcképe.

a saluzzói örgrófságot végérvényesen hozzácsatolták a savoiai hercegséghez s így megszűntek a francia királyok elleni hosszú háborúskodások. Édes atya a cavallermaggiore-i GIOLITTI nyomdász családból származó Paola Margheritát vette el. Említett GIOLITTI család pedig rokonságban volt a hasonló nevű és Trino Monferratóból származó nyomdászcsaláddal, amely a XVI. században hires

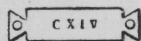
és hosszúéletű nyomdának vetette meg alapját Velencében. Már gyermekkorában nagy hajlandóságot árult el a rajzolás iránt és szenvedélyesen gyűjtötte a rézkarcokat. Miután elvégezte a saluzzói kollégiumban az ott elvégezhető tanulmányokat, atyjának a nyomdájába került és fába faragott nyomdadíszekkel és vignettáival nemsokára bizonyos hírnévre tett szert nemcsak szülővárosában, hanem magában a fővárosban, Torinóban is.

Tízennyolc éves korában szülővárosát és az atyai nyomdát keveselni kezdte: megunta a külföldről behozott, unalmasan egyforma és idegen betűk szedését. Új, megfelelő betűket teremteni, önállóan eljárni: ez volt vágya. Ilyen hangulatban Rómába megy, ahol 1758-ban, Costantino RUGGERI apát támogatásával alkalmazást nyer a Congregatio Propagandae Fidei híres nyomdájában. A Collegium Sapientiae-ben elsajátítja a keleti nyelvek alapelemeit. Ekkor a Congregatio P. F. nyomdája megbizza az exotikus nyelvek elaggott és munkaképtelen szedőjének a helyettesítésével. E minőségben kezdte vénsi egy tibeti abécének és egy arab-kopt misceláknak betűit. Sikerült munkájával méltó feltűnést keltett. Sokkal tanulságosabb és nehezebb munka elvégzésére vállalkozott nemsokára, amidőn RUGGERI apát megbízásából kitisztította, elrendezte és megállapította azon keleti betűk poncait, amelyeket két századdal azelőtt V. SIXTUS pápa francia metszőknél rendelt meg és amelyek a legnagyobb rendetlenségben heverték a nyomda egyik pincéjében. Munkaközben föltámadt benne a betűvésés és betűöntés régebben is érzett hajlama. Ez irányban is kezdett dolgozni s így megvetette későbbi dicsőségének alapjait.

Jótevőjének RUGGERI apátnak 1762-ben bekövetkezett tragikus halála és a Congregatio P. F. prefektusának SPINELLI biborosnak a következő esztendőben bekövetkezett elhunytá annyira elkedvtelenítette, hogy otthagya Rómát. Azzal a szándékkal utazott Salluzzóba, hogy Londonba, az akkori nagy nyomda-központba, költözködik át, még pedig örökre.

Az olasz betűöntés és betűszedés szerencséjére azonban Torinóban súlyosan megbetegedett, úgy hogy kénytelen volt londoni útjáról lemondani. Felgyógyulván Torinóban betűöntő-

műhelyt nyitott. Ott is maradt volna, ha DU TILLOT, a pármái herceg kormányzójának utasítására, PACIAUDI, a kir. könyvtár

ORATIO DOMINICA

LATINE.

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem: sed libera nos a malo. Amen.

Ex versione S. Hieronymi.

2. kép. A Miatyánk többnyelvű kiadásának lapja.

igazgatója, nem hívja Pármába, az akkoriban létesített hercegi nyomda élére. Első teendője betüöntődének a fölállítása volt. Ezáltal föl-szabadította a hercegi nyomdát a párizsi FOURNIER monopoliума.

alól, aki addig majdnem minden olasz nyomda betűszállítója volt. 1771-ben kiadta a *Saggio tipografico di fregi e maiuscole* című művét, amelyhez ő maga tervezte, véste és öntötte a betűket és a diszítményeket. Ezeken még érezni FOURNIER és a legdivatosabb olasz nyomdászok hatását, de gondos összeállításukban minduntalan találkozunk BODONI azon törekvésével, hogy Aldo MANUZIO és Arrigo STEFANO nyomdokain haladva, tiszta, tartós és tetszetős betű-típusokat adjon.

Nagy szenvedéllyel foglalkozott az exotikus nyelvek betűivel s így képzelhető nagy öröme, amidőn 1775-ben CARLO EMANUELE piemontei hercegnek XVI. LAJOS francia király nővérével, MARIE ADELAIDE-del kötött házassága alkalmából 25 nyelven kiadta *Epitalami* című művét. Ez BODONI első jellegzetes könyve, amely mint az udvaroknak szánt tiszteletpéldány, csakis száz példányban jelent meg. A könyv kiállítása természetesen fejedelmi. Legelől az akkoriban választott VI. PIUS pápához, II. VIKTOR AMADÉ királyhoz, a menyasszony fenséges anyjához és a fenséges házaspárhoz intézett 1—1 bőbeszédű latin dedikációt találunk. Ezeket számos cimer- és arckép rézkarca diszíti. Következik a 25 augurális epigráf, köztük 20 megannyi exotikus nyelven, Gian Bernardo DE ROSSI poliglotta apát fordításában. Minden egyes epigráf mellett a megfelelő latin fordítás PACIAUDI apát tollából.

BODONI e munkájával elérte azt, ami nyomdász lelkének álma volt. Előállított egy kiváló szépségű könyvet, melyben az arány és a tér iránti érzék felülmulhatatlan tudatával elhelyezett tiszta, fekete betűi rendeltetésükhöz képest érvényesülnek a széleskeretű nagy fehér lapokon. Oly nyomdai terméket állított elő, melyhez hasonlót, az ő idejében, senki más előállítani nem tudott. Művét királyának és szülővárosának ajánlotta. Saluzzo két értékes ezüst gyertyatartóval, a király pedig színarany dobozkával viszonzta a művészi ajándékot; a doboz a torinói pénzverdében vert összes arany érmek hat példányát rejtette magában.

Egymást követik most az *Epitalami*-hoz hasonló nyomdai termékek: udvari tiszteletpéldányok, alkalmi dedikációk stb., amelyek semmiféle irodalmi értékkel nem bírnak, de amelyek kielégítették

BODONI nyomdász-ambícióját. Mi ebben esetleg tevékenységének lealacsonyítását látjuk, de az ő korában más volt a felfogás.

Hírneve egyre nő. Nincs az a fejedelem, aki Pármában átutaztában, ne látogatna el a nyomdászok fejedelméhez: II. JÓZSEF császár 1769-ben, IV. FERDINAND nápolyi király 1785-ben, stb. III. KÁROLY spanyol király udvari nyomdásszá nevezi ki; fia IV. KÁROLY pedig évi 6000 realnyi tiszteletdíjban részesíti, amelyért BODONI részéről semmiféle ellenszolgáltatás nem jár. Később Napoleon 3000 franknyi évi járandóságot — az akkori járandóságok maximumát — utalványoztat részére. Hozzá fordul exotikus betűkért maga a Congregatio Propagandae Fidei nyomdája. Portugália királya nála rendeli az indiai Goa-gyarmatban szükséges malabarikus betű-típusokat. Az akkoriban divatos költők nála szerették volna nyomtatni műveiket. Ebben a szerencsében csak Vincenzo MONTINAK volt része (meg is irigyelték érte), akinek *Aristodemo* című művét 1786-ban a szokott gonddal adta ki.

Munkássága természetesen ki volt téve a kritikának is. Benjamin FRANKLIN, híres amerikai kollegája, sok kifogásolni valót talált műveiben. Sűrű volt köztük a levelezés 1787-ben. Általánosságban azt gáncsolták rajta, hogy művei túl vannak halmozva sok mindenféle kétes izlésű diszítménnyel. BODONI az igazságos kritikákat szívesen vette és állandóan azon volt, hogy művészetét tökéletesbítse.

Művészetében forduló pontot jelent az 1788-ik esztendő. Akkor ugyanis másodszor megfordult Rómában, ahol VI. PIUS pápa, a klasszikus római világ barátja és restaurátora szívesen fogadta. BODONI művész volt és mint művész, WINKELMANN és Ennio Quirino VISCONTI kutatásainak hatása alatt, nagy figyelemmel nézte meg a múzeumokat, az ásatásokat, tanulmányozta a föliratokat, rajzokat készített stb., egyszóval teli tüdővel magába szívta a klasszikus világ levegőjét.

Küszöbön állott a kor, amelynek hivatása lett klasszikus formákba burkolni a forradalmat és a császárságot. BODONI, akinek izlése és művészi lelke együtt lüktetett kora izlésével és művészi lelkével, megérezte a már folyamatban lévő stílárís átalakítást.

A tipografiában — amelyet ő a szépművészetek közé sorolt — azt a helyet töltötte be, amelyet MONTI a klasszicizáló költészetben, CANOVA a szobrászatban, CAMUCCINI és APPIANI a festészetben, CAGNOLA és BONSIGNORE az építészetben.

Midőn NAPOLEON napja fölragyogott, BODONI sietett dicsőségének magasztalására az akkor divó művészi stílusban és a már említett művésztársaival egyetemben a görög finomsággal párosodó római nagyszerűsége törekedett.

FIRMIAN, MÁRIA TERÉZIA bölcs lombardiai kormányzója, a milánói kir. nyomda vezetésével kínálja meg. Rómába csalogatja DE AZARA spanyol követ, aki a latin klasszikusok remek kiadását szeretné rábizni. A pármái herceg természetesen nem engedi elutazni, de kárpótlásul megengedi neki, hogy a hercegi palotában magánnyomdát szereltesse fel. Ebben a külön e célra készült betűkkel és gépekkel (amelyek melleleg megjegyezve még semmi-
ben sem különböztek az eredeti GUTENBERG-féle némileg átalakított ős szőlőpréselőtől) Ennio Quirino VISCONTI felügyelete alatt megkezdte az említett klasszikusok nyomtatását 12 folio-kötetben. Az első kötet — a HORATIUSÉ — 1791-ben látott napvilágot. Innen és ettől datálják az igazi tiszta bodonianus kiadásokat. Ettől kezdve ugyanis BODONI a betűn kívül semmiféle díszet nem alkalmaz könyveiben. Ettől kezdve műveiben csakis a tiszta tipografikus elv érvényesül és jut kifejezésre; a tökéletességet csakis a betűk rajzával, elhelyezésével és nyomtatásával igyekeznek elérni.

Ötven éves korában elvette Paola Margherita DALL' AGLIÓT. Átadta neki háztartásának a vezetését, ő pedig elzárkózott nyomdájába.

Amint a CALLIMACUSBÓL kitűnik (ennek finom pergamentre nyomott egyedüli példányát a torinói városi könyvtár őrzi) új olasz és görög betű-típusokat öntött. Kiadta folióban, fejedelmek és bibliofilok rendelésére, VIRGILIUST, LONGINUST, *Krisztus követését*, a *Gerusalemme Liberatát* (minden lapon két oktáv-strofával), a *Divina Commediát*, Dionisi DA VERONA kritikai kiadásában és számos más latin és olasz klasszikust. TACITUST, hogy a kiadás minél értékesebb legyen, harminc példányban nyomatta ki csak.

Midőn elküldte DE AZARÁNAK MONTI *Aristodemóját*, a spanyol követtől e sorokat kapta: «La ringrazio della tragedia, che non ho letta e che non leggerò, ma la terrò cara per la bellezza della stampa.» MONTI, a költő, megsértődött volna, de nem BODONI, aki csak a könyvet, mint olyant és a betűk elrendezését látta, aki a nyomdai termékben még nem ismerte föl a kultúra, a gondolat terjedésének demokratikus, olcsó és hatalmas eszközét. A bekövetkezett forradalom 1797-ben elsöpörte a csendes páрмаi herceget is, de a BODONI nyomdáját nem forgatta föl. Ez pedig neki teljesen elegendő volt: nyugodtan folytathatta könyveinek kinyomását, betűinek, poncainak tervezését és öntését. A franciáktól is számos és jelentős megbízásokat kapott. Kettőt említünk, a legfontosabbakat: az *Iliászt* és az *Oratio Dominicát*.

Az *Iliász* folió-kiadása hat évig tartott: 1809-ben nyujtotta át első példányát NAPOLEONNAK LUIGI LAMBERTI Saint-Clouban. Az *Oratio Dominica* 1806-ban készült, mint első példája annak az általános tipografiának, amelyért a bekövetkezett halála folytán be nem fejezett *Manuale tipografico*-jában küzdött.

155 nyelven közölte benne a Miatyánkot, 215 különböző betű-típus fölhasználásával. Volt köztük 108 római, 36 görög, 68 ázsiai, 13 afrikai. Az egész művön kizárólagosan BODONI dolgozott. (L. a 2-ik képet).

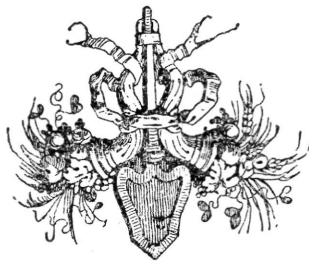
Az 1813. nov. 30-án bekövetkezett halála megakadályozta abban, hogy a már említett *Manuale tipografico*-n kívül befejezhesse FÉNELON, LAFONTAINE, BOILEAU, RACINE műveinek ív- és negyed-rétű kiadását, amelyet ACHILLES trónörökös részére MURAT király rendelt nála.

A *Manualé*-jét, öt évvel halála után, özvegye adta ki két kötetben. A Bevezetést képező *Discorso* tartalmazza BODONI művészeti végrendeletét. Kimondja benne, hogy a nagyretű díszkiadások előnyben részesítendőek a kicsinyekkel szemben: «... I maneschi volumi e di picciol prezzo facilmente si logorano, si trascurano, si smarriscono, mentre i grossi e magnifici, più custoditi, men mossi, colla maggior forza della carta loro più lungamente sostenendo la sorda lima degli anni, si conservan molti

secoli.» Ajánlja továbbá a diszító motívumoktól mentes szöveget: «... quanto più un libro è classico, tanto più sta bene che la bellezza dei caratteri vi si mostri sola: la quale insomma è poi quella in cui la gloria dell'arte sovrانamente spicca e consiste.» A papiros ne legyen kellemetlen a szemnek. A tinta fekete legyen. De mindenekfölött a betű-típusok szabályosak legyenek és a szedésük kifogástalan: «Tanto più bello sarà un carattere, quanto avrà più *regolarità*, *nettezza*, *buon gusto e grazia*. Ma perchè faccia di sè bella mostra e campeggi bene sulle pagine, d'uopo è inoltre che siavi diligentemente schierato in rette uguagliatissime linee, non folte, nè in proporzione dell' altezza loro troppo rare, lasciando in ciascuna linea, come fra squadra e squadra, fra parola e parola, distanze eguali... Nè solo si vuol badare che niuna lettera s'incontri rotta o mancante o d'inchiostro piena o sozza di sbavature; ma che la tiratura sempre eguale non ponga mai di riscontro due facciate che non paiano d'una medesima stampa.» Mind örökértékű igazságok ezek.

Egy évvel halála után 1814. novemberében KOENIG Frigyes, Angliába vándorolt szász nyomdász föltalálta a hengeres nyomdagépet és a tömegtermelést maga után vonó e találmány egyúttal halálát jelentette a BODONI arisztokratikusan művészi tipografiai irányának. Ennek művészi felfogását a mai tipografia szerencsésen tudja már egyesíteni a modern mechanika előnyeivel és a modern szellemi élet követelményeivel.

ZAMBRA ALAJOS.

3. kép. Záródísz BODONI
műhelyéből.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Negyedik közlemény.)

112. Baptistæ [Iohannis] Portæ Magia Naturalis.¹
113. Epigrammata Philippi Melanthi Item Erasmi Dialogus de Pronuntiatione.²
114. Janua Lingvarum Comoenii cum Græca et Gallica Versionibus.³
115. Gemmulæ Lingvarum 4.⁴
116. Lipsii [Iusti] Epistolarum Selectarum Chilias.⁵
[5. 1.] 117. Chirkneri Orationes 36 duobus voluminibus comprehensæ.⁶
118. Aurora Trilancenta Tsoevii Franciscani.
119. Rerum nuper in Scotia Gestarum historia.⁷
120. Lipsii [Iusti] Politicorum Libri 6.⁸
121. Erasmi Sarcerii Rhetorica Rongyos.⁹
122. Rodolphi Agricolæ de Invent[i]one Dial[ectica] lib. 6.¹⁰

¹ Libri Viginti. Egyik bővített kiadása : Leyden, 1644.

² E kötetbe tehát két munka volt egybekötve : 1. A MELANTHUSÉ, megjelent Wittenbergben, 1592-ben, 2. az ERASMUSÉ Baselben, 1528-ban.

³ 1652 előtti kiadás. Az eddig ismert latin-görög-francia kiadása Amsterdamban, 1665-ben jelent meg. (KVACSALA : Comenius. Belege. 73—74 lap.)

⁴ A cím után álló 4-es szám a példányok számát jelzi.

⁵ Leveleit maga rendezte sajtó alá. Leyden, 1586—90., két kötetben. V. ö. RMK. II. 866. és 872.

⁶ Szerző keresztnéve : Hermann. E műve megjelent Marburgban, 1614 és 1617-ben. 8r.

⁷ 1652 előtti kiadás. Szerzője ?

⁸ Magyarra fordította LASKAI János. Bártfa, 1641. (RMK. I. 709. sz.)

⁹ 1539-ben jelent meg. 8r.

¹⁰ Köln, 1539.

123. Actus Promotionis 22 Magistrorum Promotore Chombachio.
124. Apollinius [Guilelmus] de Controversis Anglicanis.¹
125. Motus Britannici.
126. Colloquia Corderii [Maturini].²
127. *Vestibulum Comoenii in māt.*³
128. Mercurii Gallo belgici Tomi 20. liber Primus.⁴
129. Gregorii Tolossani Comment. in Syntaxes artis mirabilis 3us voluminibus.⁵
130. Iohannis Bodinus de Republica.⁶
131. Melchioris Junii Orationes.⁷
132. Bertzii [Petri] Tabulæ Geographicae.⁸
133. Biblia Hebraica.⁹
134. Lingvarum novissima Methodus Iohanni Comoenii.¹⁰

¹ Címe: Consideratio quarundam controversiarum ad regimen ecclesiae dei spectantium, quæ in Angliæ regno hodie agitantur. Londini, 1644.

² 1652 előtti külföldi kiadás. (Ez idő szerint csupán csak két magyarországi kiadása ismeretes. Kolozsvár, 1697 és 1703. RMK. II. 1879 és 2156.) Előfordul még a 145. sz. a. is.

³ RMK. II. 638, 615, 702, 770.

⁴ Ez az újság különböző tudósok (JANSONIUS, ARTHUS, SKELEDERUS stb.) szerkesztésében Frankfurtban és Kölnben jeient meg 1555-től 1632-ig. Egyes kötetei előfordulnak még: III. 168. VII. 12. IX. 22. és XII. 9., 11. és 14. sz. a. is. E RÁKÓCZI-féle példányok közül az 1622-iki évfolyam ma is megvan a sátoraljauhelyi piarista rendház házi könyvtárában 2665. sz. a. Lásd VISEGRÁDI: A kegyesrendiek sátoraljauhelyi házikönyvtárának ismertetése. Sátoraljauhely, 1910. 37—38. lap. — Az 1588—1594 márciusáig és 1615—16. évben történt eseményeket magukban foglaló kötetek megvannak főiskolánk könyvtárában. Jelzetük: Q. 307. H. 764.

⁵ Coloniae, 1600. Ma is megvan e példány. Jelzete: K K. 62.

⁶ Frankfurt, 1609. Ötödik kiadás. Ma is meg van EE. 72. sz. alatt.

⁷ Pars I—VIII. Argentinae, 1590—1600.

⁸ cum luculentis singularum Tabularum explicationibus. Editio tertia. Amstelodami, 1606.

⁹ 1652 előtt már igen sok kiadása volt 8r. alakú. 1590. Antwerpen, 1611. Basel, 1629. Prága, 1631. 1639. Amsterdam stb. Talán a felsoroltak közül valamelyik. A fenti héber biblia ott szerepel a sárospataki főiskolától 1686. dec. 7-én elveit könyvek között. (Sárospataki Ref. Lapok. 1909. 499. lap.)

¹⁰ Megjelent 1648-ban.

135. Biblia Hebraica sine punctis.
 136. Leonis Hebræi de Amore Lib. 3.
 137. Sethi Calvisii Lexicon Latino-Germanicum.¹
 138. Caroli Karapha Commentaria de Germania Sacra.²
 139. Aedonis Neuhusii Theatrum ingenii humani.³
 140. Idea universæ Medicinæ Iohannis Ionstonii.⁴
 141. Adolescens Academicus Caroli Musart.⁵
 142. Caroli Scribani Politica Christiana.⁶
 143. Novi Orbis historia.⁷
 144. Institutiones Lingvæ Hebraicæ Bellarmini.
 145. Maturini Corderii Colloquia.⁸
 146. Euripidis Tragœdiæ.
 147. Ovidii Opera.
 148. Vulte[i]us de Pheudis.⁹
 149. Prima Concertatio Antisociniana Polyandri.¹⁰
 150. Caroli Scribani Coenobiarchia.¹¹
 151. Novi Orbis Historia.¹²
 152. Officina Iohannis Ravisii.¹³
 153. Argumentorum Ludicrorum Scriptores varii.
 154. *Medulla Geographiæ Practicæ*.¹⁴
 [6. l.] 155. Georgyi [sic] Spalatini Consolatoria exempla ex vitis sanctorum.

¹ Címe: Enchiridion lexicum latino-germanicum...

² Megjelent Frankfurtban, 1641-ben. V. ö. Századok. 1873., 443. lap.

³ Amsterdam, 1633.

⁴ Amsterdam, 1652.

⁵ Douay, 1633.

⁶ Antwerpen, 1624. és 1626.

⁷ Valószínűleg az, mely Rotterdamban, 1616-ban jelent meg.

⁸ V. ö. a 126. sorsz. jegyzetével.

⁹ Eorundemque Jure libri duo. Marburg, 1595, 1602, 1617. Frankfurt, 1629.

¹⁰ Leyden, 1625.

¹¹ Seu de prudentia et religione gubernandi. Antwerpia, 1620.

¹² Talán Rotterdam, 1616. V. ö. 143. sorsz.

¹³ Seu naturæ historia. Paris, 1522; Basel, 1538; Lyon, 1541; Basel, 1600.

¹⁴ RMK. 536. sz. V. ö. XII. 13.

156. Dionisi Charthusiani Comment. in Acta Apostolorum.
 157. *Lexicon Januale Lingvæ Latinæ*.¹
 158. Erasmi Rotherdami Dialogus.²
 159. Architecturæ Militaris Elementa.
 160. *Janua Lingvæ Latinæ Comoenii*.³
 161. Academiarum Universi terrarum orbis Libri 3 Jacobi
 Middendorfi.⁴
 162. Dialogus de vita decente ætate puerile Camerarii
 Ioachimi.
 163. Johannis Sariesberiensis Polycraticus seu: De Nugis
 Philosophorum.⁵
 164. Diarium manuscriptum.⁶
 165. Libellus Manualis Ill. Sigismundi Rakoczi Manuscriptus.⁷
 166. Independentia æternarum Confusionum.⁸
 167. Liber Cartaceus Purus Pictus.⁹
 168. Mercurius Gallo-Belgicus.¹⁰

¹ COMENIUS munkája. V. ö. 109. sorszám.

² Basel, 1516. Leyden, 1636., 1643.

³ RMK. II. 638., 615., 702. sz.

⁴ Köln, 1567., 1572., 1583. és 1602.

⁵ 8r. alakú kiadásai: Leyden, 1595., 1639. és Paris, 1610.

⁶ I. RÁKÓCZI Györgyé. SZINNYEI (M. írók XI. 486) a Magyar Nyelv-
 művelő-Társaság munkáinak I. darabjában közölt adat után így említi: «1633.
Első Rákóczi György maga Diariuma.» Jelenleg a marosvásárhelyi TELEKI-
 könyvtár tulajdona. (Uránia. 1913. 388. l.)

⁷ E forráson kívül más adatot nem ismerek róla. Nagy kár, hogy
 elveszett!

⁸ Szerzője: COMENIUS Ámos János. Megjelent Lesznón, 1650-ben.

⁹ Már előfordult ívrét (29. sorsz.) és negyedréte alakban (51. sz.) is.

¹⁰ E Frankfurtban és Kölnben megjelent újságra nézve lásd a 128. szám-
 hoz fűzött jegyzetet.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK
I. ÉS II. KÖTETÉHEZ.

*Az első kötethez:*¹

Nagy-Szombat. 1642. [Helyreigazítás a RMK. I. 729. sz.-hoz.]

A fenti szám alatt SZABÓ Károly ezt írja: «Nagy-Szombat. 1642. Evangeliomok és Epistolák... Nagy-Szombat. 1642. 12 r. 313 (helyesen 312) lap. — Elül: Czíml., előszó, calendarium 21 sztlan lap. M. n. Muz. (cízml. hij.).» — E leírásból látható, hogy a múzeumi könyvtár példánya csonka, címlapja is hiányzik s amellett unicum. Honnan vette hát SZABÓ a címet? A felelet erre ez: A múzeumi példányban a régi könyvtári jegy mellett (Bibl. Hung. Jankow. F. ord. 2.) JANKOWICH Miklós írásával a címlapot pótló üres levélen ez van bejegyezve: (Az) Evangeliomok és Epistolák. Nagyszombatb. 1642. in 12. pag. 313. F. ord. 2. * Premittitur Kalendarium Sanctorum, et Festor(um) ab A. 1642 — usque 1669 calculatum, in Fine Cantus Ecclesiastici adnotantur»

E bejegyzésnek SZABÓ hitelt adott s innen művében az «Evangeliomok és epistolák» 1642. évi nagyszombati kiadása. — Minthogy ez «Evangeliomok és epistolák» 1642-ben Bécsben is megjelentek (l. SZABÓ I. 725), az a gyanúm támadt, hogy a múzeumi csonka, címlap nélküli példány egy a bécsiivel s hogy e mű Nagyszombatban 1642-ben nem jelent meg. — Az 1642. évi bécsi kiadásból SZABÓ csak egy példányt említ s ez a pozsonyi franciskánus zárdáé. Van azonban egy teljes példány a gráci egyetemi könyvtárban is (jegye I. 51976) és ezt a példányt elkérettem Grácból s egybevetettem a SZABÓ, illetőleg JANKOWICH által mondott 1642. évi nagyszombati kiadással. Az összehasonlításakor kiderült, hogy a múzeumi címlap nélküli példány tökéletesen egyezik az 1642. évi bécsi kiadással. Ezek szerint SZABÓ Károly I. 729. száma törlendő; «Evangeliomok és Epistolák» című nagyszombati mű 1642-ből nincsen. — Még csak azt jegyzem meg, hogy a 313 számozott oldalt tartalmazó műben hiányzanak a 45., 67., 128. számok, de azért a mű szövege teljes.

Melich János.

¹ Az utolsó adalékot lásd Magyar Könyvszemle 1912. évf. 329. lapján.

*A második kötethez:*¹

I.

[248.] H. n. 1657.

Articuli Juxta quos regitur Ecclesia, in Superioribus Regni Hungariae partibus publicati Anno 1657.

Hogy ezeknek a «Felsőmagyarországi cikkek»-nek, vagy máskép ú. n. «Vizsolyi kánonok»-nak az 1595-iki, SZABÓ K. szerint *bártfai* (RMK. II., 253), RÉVÉSZ Imre szerint *vizsolyi* (Spat. Füzetek. 1863, 419 lap), továbbá az 1667-iki (ZOVÁNYI I. szerint sárospataki kiadás; egyetlen példánya a sárospataki ref. főiskola könyvtárában. Magyar Kszemle, 1909., 315 lap) és 1709-iki szintén helynélküli (SZABÓ K. szerint *bártfai*. RMK II. 2358.) kiadásokon kívül *egy 1657-iki kiadása is volt*: bizonyítja a sárospataki ref. főiskolai könyvtár kéziratárában levő s SZŐKE Ferenc által szerkesztett ívrém alakú kánonyűjtemény («Canones Ecclesiastici Ecclesiarum Reformatarum in Hungaria...»), melynek 206—219. lapjain a fenti című kánonok olvashatók, melyeket SZŐKE Ferenc generalis notarius egy 1657-ben (hely nélkül) nyomtatásban megjelent példányról másolt le.

Harsányi István.

2.

[249.] Nagy-Szombat. 1667.

Pongrátz, Georgius aggratVLatIo ChronographiCa | stILO sIMpLICI et CVrrenti faCta | VniCE In SignVM obLlgaTIonIs DebIta | qVa CLeMentI DeI gratIa papæ IX. | DOMVIqVe aVftrIaCæ pLene | et VLtro se aDstrICtVM agnoVIt | georgIVs pongratz eCCLesIæ MetroPolitanæ strI- | gonlensIs LeCtor et canonICVs | eLeCtVs saManDrIensIs VngarVs.

2-r. 9 szttlan levél. Az egész munkácska rézbe van metszve. A címlap alján: *D. P. sculp. Tyrn.* A chronogrammok az 1667. évszámot adják. Van benne 8 féllapnyi gyarló rajzú kép, köztük Róma látképe, IX. Kelemen pápa, I. Lipót és neje arcképe; a többiek szimbolikus ábrák.

*M. N. Múzeum könyvtára.**Varjú Elemér.*

3.

Kolozsvár. 1672. [*Javítás a RMK. 1295. sz.-hoz*]

[PÓSAHÁZI, JOHANNES.] Falsitas Toti Mundo detecta...

SZABÓ Károly szerint e cáfoló irat «névtelen szerzője a legnagyobb valószínűséggel BETHLEN Miklós». E föltevést azonban éppen maga BETHLEN Miklós

¹ Az utolsó adalékot l. jelen évfolyam 246. lapján.

cáfolja meg, aki Önéletírása II. könyvének VI. részében (SZALAY László kiad. Pest, 1858., I. k. 424.) e cáfoló iratról ezt mondja: «Irtam vala Heidelbergába Joachimus Camerarius és több, az elector körül lévő jó uraimnak és az én praeceptorimnak a professoroknak, *adjungálván* az akkor Bársony püspöktől kijött Magyarorszáiban kibocsátott «Veritas toti mundo declarata» nevű könyvecskét *cum refutatione Joannis Posaházi subtitulo: «Falsitas toti mundo detecta»* még holmi ahhoz tartozó maradékokkal. (V. ö. Zemplén vmegye monogr 259—60 l.)

Harsányi István.

4.

[250.] Sopron. 1681.

[Maholany Joannes] SERIUS EXHIBITUM || SUPPLEMENTVM || ACTORVM COMITIA- || LIUM HUNGARICORUM || SOPRONENSIVM NUPER || EDITORUM.

4°.): (ív = 4 sztl. lev.

Alsókubini Csaplovics-könyvtár.

Rexa Dezső.

5.

[251.] [Sopron. 1681.]

IMAGO || PACIS. || AD CORNEL. TACITI || ANNALEM I. CAP. X.

4°.): (ív = 4 sztl. lev. A fentebbi nyomtatvánnyal történt szorgos összehasonlítás szerint tettem a nyomtatás helyét és évét Sopronba és 1681-be.

Alsókubini Csaplovics-könyvtár.

Rexa Dezső.

6.

[252.] Csik. 1685.

Nova quaedam officia cum propriis Sanctorum Regni Hungariae et SS. Ordinis S. P. N. Francisci. Nec non Festis ad Libitum: a Sacra Rituum Congregatione approbatis. Quae necdum passim in Breviariis Romanis impressa habentur. Jussu A. R. P. Antonii Valtsanski, Custodiae S. Stephani Regis in Transylvania Custodis Provincialis Aedita. Impresum In Conventu Csikiensi, Typis ejusdem Conventus. 1685.

8°. 207 l. Utána Appendix új számozással 26 l. és végül Index 3 számozatlan levél.

Székelgyudvarhelyi ferencrenái kolostor könyvtára.

Lukinich Imre.

7.

[253.] Lőcse. 1686.

Calendarium tyrnaviense ad annum 1686. in usum Hungariae et vicinarum provinciarum opera astrophili cujusdam e. Soc. Jes. Sup. Monachii.

A könyv eddig szorgos kutatásom dacára sem került kezemhez, de hogy a Csaplovics-könyvtárban megvan, vagy megvolt, azt bizonyítja az a könyvjegyzék, mely a negyvenes években készült, s amelynek XVIII. kötetéből jegyeztem ki a fenti címet. A könyv e kötet 305. sorszáma alatt található.

Alsókubini Csaplovics-könyvtár.

Rexa Dezső.

8.

[256.] Kassa. 1686.

Libellus | Alphabe | ticus | Cui | Praeter | Rudimēn | ta quaedam Fidei
choi | ssianae, Et Alipuot Pre | ces Adjecta Est | Brevis No | menclatura
Latino — | Hungasica. | (Barok keretben IHS.) Cassoviae. | Excudebat
Stepkanus Bosytz | M. DC. LXXXVI.

Kassa városa levéltárában.

Kemény Lajos.

9.

[254.] H. n. 1686.

J. P. L. W. Anatomici Dess von den Ungarischen Jesuiten gestellten Glaubens-Bekänntniss | In 22. Articulu bestehende: So Denen zum Römisch-Catholischen Glauben gezwungenen Evangelischen Christen daselbsten zu bekennen | vorgehalten worden; Nebst einem nachdencklichen Anhang Zergliedert durch. P. J. L. W. Gedruckt im Jahr Christi 1686.

12-r. **A—S** iv = 213 szott lap. *Eldl:* Ajánlás az összes szerzetes rendek, de különösen a jezsuiták és bartholomiták prälatusainak, atyáinak és egyéb lelkészeinek. Ezekhez intézett írás (Zuschrift).

Alsókubini Csaplovics-könyvtár.

Rexa Dezső.

ADATTÁR.

**Pataki Sámuel levele gr. Bethlen Lajoshoz a kolozsvári ref.
nyomda ügyében. 1771. aug. 19.¹**

Méltóságos gróf curator úr!

Nagykegyességű patronus uram!

Tudva van Nagyságod előtt, mely hasznos és Isten dicsőségére célozó munkát vettem légyen fel, collegiumunk typographiájának, t. i. közhaszonra való megjobbítását és folytatását, olyvéggel, hogy avagy csak egy valamirevaló typographiája légyen a református statusnak a két hazába, midőn az eddigvalók csak igen csekélyek és azok is hanyatlófélben voltak. Mely szent szándéknak Nagyságod is nemcsak helybehagyója volt, hanem fáradozni is méltóztatott annak rendbeszedésében és mintegy első fundamentumának megvetésében. Teljes igyekezettel munkálkodtam azolta azon célnak tökéletesen való elérésében és nem kevés munkát is vittem végben; mint ennek bizonyosági, kik közelebről látták és a dologhoz értenek; ámbár némelyek, kiknek segíteni kellett volna inkább, ócsárolták és még ma is nagy szálka szemekbe. Reménységem felett Isten öfelsége megsegített és költséget szolgáltatott. Ugyanis Báró Kemény Simon úr ő nagysága legelőször is adott a Wolfius Mathesisének nyomtatására 500 M. forintokat, néhai gróf Földvári Ferenc úr a Sidó Grammaticára ugyanannyit, melyet mostan nyomtatnak is. Néh. B. Wesselényi Ferenc úr ő Exclja betegségében igérvén 500-at, az ő Exclja özvegye holta után megadta. Gróf Székely Ádám úr ő nagysága a Lockiust nyomtattatván, fizetett érte 500-at és azután az exemplárokat ugyancsak ide ajándékozta, melyekből lassanként ki fog kerülni a reá költött pénz. Másunnan is chártákból s egyéb apróságokból jött pénzünk. De mindenek ruinában lévén, egy szegig mindent reparáltatnom kellett és mostan is szüntelen a typosok refusiójára és ujaknak, melyek nem voltak, készítésekre

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1882. 284—88. II.

költenem kellett, annyira kifogytam a pénzből, hogy nemcsak magaméból felesen segítettem, hanem kölcsön is kellett kérnem már néhány ízben. Mivel csak a könyvek nyomtatására is és papirostra, kivált miolta oly nagy impositiot tettek arra, oly feles pénz kívántatik, ha betűkre és egyéb instrumentumokra nem kellene is költeni, hogy el nem hiheti, aki maga nem tapasztalja, magam is (ámbar az effélékben valamennyire jártas voltam) nem gondoltam épen, hogy annyi pénzről kelljen provisiót tennem előre. Mert csak papirostra többet adtam már 1100 forintoknál, betűre és matériálékra többet 700 forintnál, legények fizetésében szinte 500-at. És amint előre circiter felvételtem, papirostra és legények fizetésére nem elég esztendőnkint 2000 forint. Az exemplárokból pedig csak lassanként per partes szedjük a pénzt, épen rossz kelete lévén a könyveknek ebbe a hazába a bibliopoláknak nem léte miatt. Melyeket mind világosan meg fog Nagyságtok látni, mikor rövid időn számot adván sáfárságomról, alázatosan Nagyságtok eleiben tészem perceptumimot és expensaimot. Kéntelen vagyok azért, újra a kegyes patronusok adakozó kezekhez folyamodni és azok között Nagyságod buzgósága előttem esmérertes lévén, bátorkodtam alázatosan instálni, méltóztassék Nagyságod szívére venni e sz. igyekezetet és Istentől vött tehetségéből felsegélteni ily nagy szükségünkbe. Tudom, hogy sok ízben adakozott Nagyságod az Isten házának, nevezetesen eklésiánk örökösen dicsekedhetik Nagyságod példás kegyességével; tudom, hogy más collegiumnak is mostani szükségében nem kevés segítséggel volt Nagyságod; tudom, hogy nehezek az idők, annyira, hogy a legszentebb elszánt szándékba is akadályt vethetnek egy ideig; de tudom azt is, hogy Nagyságod buzgósága a közönséges jóhoz nagyobb, mintsem a meggátoltathatnék valami ideig való akadálytól és bizonyosan elhittem azt, hogy soha ennél szentebb és hasznosabb s Isten dicsőségét hathatósabban előmozdító végre nem adakozott Nagyságod. Mert a különös scholákhoz és ekklesiákhoz köttetett fundatiók használnak ugyan nagyon azon különös ekklesiának; de a könyvnyomtatóműhelyből, ha jól felállhat, a két hazában lévő minden ekklesiákra és scholákra nagy bővséggel kiárad a haszon, kivált e veszedelmes időkben, melybe, ha valaha szükséges volt, bizony szükséges a jó könyveknek terjedése és itthon való nyomtatása, midőn annyira megszorítottak mindenfelől az utak a könyvek hozására és midőn már szinte elfogytak és elrongyollottak a régi boldogabb időben többire fejedelmi költséggel nyomtatott könyvek, melyekkel a szegény falusi papok eddig magokat segí-

tették. Nem állhat pedig a könyvnyomtatás derekasan lábra mindaddig, míg arra közönséges fundus, még pedig jócska summa nem leszen, annyira, hogy mind a szegény tanulógyermek, mind a deákok és falusi papok, kevés és tehetséghez mérséklett költséggel juthassanak minden scholasticus és papokat segítő jó könyvekhez, melyeket renddel egymásután kinyomtatni szándékozunk; sőt azon volnának, hogy a sz. irást is, melyet külső országról csak a tehetősebbek szerezhetnek meg, lehessen itten kinyomtatnunk és igen olcsón adnunk, ha egyébként gátot nem vetnének benne mások. E végre azt állítottam meg és regulálultam, hogy valaki valami pénzt conferál e szent szándéknak előmozdítására és valami könyvnek a nyomtatására, az azon fundatorok nevére, pro perpetuo fundo nemcsak protocollaltassék, hanem a soha egyébire ne fordítottassék és azzal a pénzzel nyomtatott könyvből békerült pénz is (melynek in duplo és triplo kell visszafordulni) más könyvnek nyomtatására fordítottassék és azon fundatornak nevére iratassék annak lucruma is, hogy azon fundus szüntelen a könyvek nyomtatásában forogván, nevedekjék végre oly summára, hogy nagyobb dolgokat lehessen azzal mozdítani nem sok időre, mint sem reményleni lehetett volna előre. És hogy azon kegyes fundatornak emlékezete éljen örökké, míg annak kegyes adakozásával és annak lucrumával világra jött könyvek megmaradnak, az editorok emlékezetet tartoznak tenni minden könyvbe annak nevével, a kinek költségével nyomtatattak. Már a Wesselényiána, Keményiána, Szekelyiána és Földváriána fundatiók, melyeket említék, olyanok lesznek, melyeket bővebben fogok Nagyságodnak szemben declarálni, ha méltóztatik Nagyságod parancsolni. Eszerint bizonyos lehet Nagyságod benne, hogy ha a fundust maga kegyes adakozásával neveli, célját el is fogja benne érni; sőt másoknak követendő példát adván ama szerint: *Ugy fényljek a ti világosságtok, hogy mások is látván a ti jócselekedeteiteket etc.* duplisan használ nekünk és az Isten dicsőségének, midőn nemcsak maga feleségelli igyekezetünket, hanem másoknak is ösztön gyanánt leszen hasonló cselekedetre. Átallottam volna bizonyára és eddig is mind kerültem Nagyságodnak alkalmatlankodni, tudván már Nagyságodnak summás adakozásait, ne hogy szemtelenül én is terhelni láttassam; ha bővebben volnának, a kiknek módjok volna az adakozásba és azok között is, akiknek annyi buzgóságuk volna az Isten dicsőségéhez, hogy a miből magok szűkítése nélkül adakozhatnának is, azt örömebb ne költenék e veszendő élet hijában való dicsőségére, mint az Isten házának építésére.

Teljes bizodalommal vagyok mindazonáltal, hogy ha mostan módja nem volna is Nagyságodnak abba, hogy célunkat előmozdítsa maga adakozásával, legalább nékem vétekül nem tulajdonítja, hogy Nagyságodnak alázatosan eleiben tenni bátorkodtam, minémű szándékban légyünk és annak végben vitelében minémű szükséggel küzdjünk, hogy ha mit még elszánt Nagyságod maga jovaiból Isten dicsőségére, abból avagy csak ezután ezen Nagyságod approbatiojából is kezdett institutum részesülhessen s gyarapodhassék. Mely bizodalommal szegény kezdendő typographiánkat és collegiumunkat Nagyságod kegyességében alázatosan ajánlván, maradok nagyságod

alázatos szolgálja

PATAKI Sámuel.

Kolosvár 1771. die 19. Aug.

Kívül: Illustrissimo ac magnifico domino domino Ludovico Comiti de Bethlen, ecclesiae ac collegii reformati Claudiopolitani curatori supremo. Domino ac patrono mihi gratioso, humillime colendo.
(Zárópecsét.)

(Eredetije gr. BETHLEN Gábor keresdi levéltárában.)

Közli: LUKINICH IMRE.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1913. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt negyedévben köteles példányokban 3100 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 123 drb, vétel útján 234 drb, áttétel útján 21 drb, összesen 3778 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 228 drb, falragasz 1523 drb, gyászjelentés 1792 drb, hivatalos irat 92 drb, műsor 423 drb, perirat 3 drb, szinlap 1872 drb, zárszámadás 506 drb, különféle 642 drb, összesen 7081 drb apró nyomtatvány. Vásárlásokra 2591·26 korona, 150 frank, 97·10 márka, 25·85 holl. frt; fordítottatott.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

A Cipész kiadóhivatala; A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége; BINDORFER Ferenc; Bosnyák-herc. orsz. kormány; Budapesti kereskedelmi és iparkamara; Budapesti ref. theologiai akadémia; CARAFFA Pedro, La Plata (3 drb); Cincinnati Museum Association; The John Crerar library, Chicago; CSIKI Ernő; Debreceni főiskola igazgatósága; Deputazione Fiumana di storia patria; Dongó kiadóhivatala, Cleveland; ERNYEY József (2 drb); FEJÉRPATAKY László (3 drb) Feleky Károly, New-York (3 drb.); K. K. Handelsministerium, Wien (2 drb); ifjú HAMPEL József; HOFFMANN Géza, Chicago; HUPKA Ödön (3 drb); Igazságügyi minisztérium (4 drb); Iskolai igazgatóságok (302 drb); Kecskeméti ref. jogakadémia; KERESZTY István; Kongl. universitets-bibl., Uppsala; KUBINYI Viktor, South Bend (2 drb); Kuratorium des Ioanneum, Graz; Library of Congress,

Washington (4 drb); LÖHNERT Mátvás; Magy. Földrajzi Társ. Balaton-bizottsága (2 drb); M. kir. közp. statisztikai hivatal (5 drb); Magyar Könyvszemle szerkesztősége; Magyar mérnök- és építészegylet; Magyar Tudományos Akadémia (10 drb); MAYER Theodor, Wien; MYLNE R. S., London; Norddeutscher Lloyd (10 drb); Orsz. állatvédő egyesület; OSBORN Albert, New-York; PIVÁNY Jenő, Philadelphia; Pozsonyi kir. akadémia; PROCHASKA A., Krakow.; Rendőrfőkapitányság; REXA Dezső, Székesfehérvár; ROSENBAUM Emanuel, Páris (3 drb); SÁNDOR Lajos; SEJERMANN N. A., Lubotin; Smithsonian Institution, Washington (4 drb); SZABÓ Bertalan (5 drb); SZEDENICH Fülöp, Pereszteg; Székesfehérvár polgármestere (3 drb); SZENTESY Alfonz; SZENTMÁRTONI Kálmán, Székelykeresztúr; WINKLER Imre, Kispeszt.

A vásárolt könyvek közt említésre méltó nevezetesebb szerzemény nem volt.

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 3132 egyén 10.714 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 581 egyén 992 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 1658 művet osztályoztak, melyekről 2168 cédula készült. Ezenfelül a «Cameralis» szak átalakítását folytattuk s belőle e negyedévben 1050 tételt végeztünk el. A múzeumba újabban került régi magyar könyvtári könyveket, köztük több unikumot, összesen 26 drb.-ot katalogizáltunk. Kötés alá 392 művet 511 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 877 drb. csomag érkezett s ugyaninnen 973 levelet és 113 drb. reklamálást expediáltak.

Az 1897. XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást indítottunk 2 esetben.

II.

A *hirlaptár* az 1913. év III. negyedében kötelespéldányok útján 488 évfolyam 30.094 számával gyarapodott (ebből 5881 szám a törvény-szabta nyomdai kimutatás nélkül s egyenként érkezett); ajándék útján 1 évfolyammal, 531 számmal, vásárlás útján 1,300 hirlapszámmal, a nyomtatványi osztályból való áttétel útján pedig 3 évf. 155 számával, mindössze tehát 491 évf. 32.080 számával.

Ebből ajándék: FELEKY Charlestól (New-Yorkból) az amerikai magyar nyelvű, illetőleg német és szláv nyelvű, de magyar érdekű

hírlapok s a braziliai kormánytól a «Diario Official» és «Diario de Congresso Nacional» (mind folytatólag). Vásárlás: Pesti Napló 1874 és 1880, Társalkodó 1830 (WACHTEL Gyula antikváriustól 26 kor.).

Az évnegyed folyamán 334 olvasó 511 hírlapnak 789 évfolyamát 996 kötetben használta; ebből házon kívül 34 olvasó, 37 hírlap 90 évf. 113 kötetét.

Átnéztük 491 évf. 24.738 számát; céduláztunk 20 évfolyamot (köztük egy új lapot). Beköttettünk 105 kötetet. Ezenfelül zavartalanul folyt rendes folyómunkánk.

III.

A *kézirattár* az 1913. év harmadik negyedében vétel útján 1 középkori és 32 újkori kézirattal, 337 irodalmi levéllel és 24 irodalmi anekdotával, 15 zenei kézirattal és 19 zenei levéllel gyarapodott. Vételre 21.679,20 koronát és 200 lírát fordítottunk.

A jelen évnegyedi gyarapodás kiemelkedő része MADÁCH Imre irodalmi hagyatéka: a nagy író összes munkáinak eredeti kézírata (Az ember tragédiája kivételével), levelezése és okmányai, melyeknek becstét fokozza, hogy köztük több kiadatlan munka és levél található. Történelmi szempontból becses LOVINA Ignác naplója III. KÁROLY király neveléséről, valamint III. KÁROLY néhány gyermekkori íráspróbája. Középkori kodexeink is szaporodtak egy asztrológiai kézirattal. Az irodalmi levelestár MIKSZÁTH Kálmán, BULYOVSKY Lilla, DEVRIENT Emil leveleivel, a zenei gyűjtemény néhány kiadatlan RÓZSAVÖLGYI-kézirattal s LISZT, WAGNER s a két DOPPLER leveleivel gazdagodott.

Az évnegyed folyamán 48 kutató 109 kéziratot és 1047 levelet használt. Kikölcsönöztünk 13 esetben 25 kéziratot és 3 levelet.

IV.

A levéltár gyarapodása a lefolyt évnegyedben a következő számokat tünteti fel: vétel útján 330, ajándék útján 2, áthelyezés folytán 908, összesen 1244 darab. A vételre fordított összeg volt 3813 korona és 15,60 frank.

Ajándékozó volt F. KRETZ, ODESCALCHI Arthúr herceg közvetítésével.

A gyarapodás a múzeumi levéltár csoportjai szerint a következőképpen oszlik meg: eredeti középkori oklevél 108, újkori irat 992, céhírat 14, cimereslevél 4, 1848/49-es irat 1, emigrációs irat 125.

A címereslevelek csoportjának gyarapodása évről-évre szedve a következő: 1., 1653 december 10, Regensburg. III. FERDINÁND címereslevele (Vetési) SZABÓ Miklós és családja részére, hártya eredeti, 3 nemesi bizonyítvánnyal, dr. GÖLLNER Aladárné örök letéte; 2. 1666 január 11. Fogaras. APAFFI Mihály címereslevele a Nagyböloni DAMOKOS család részére, hártýára írt eredeti; 3., 1722 november 27. Bécs. III. KÁROLY címeres nemesítő levele BENCSIK Mátyás részére, hártya eredeti; 4., 1730. március 18. Bécs. III. KÁROLY mint spanyol király OLIVERY Ferencnek Magyarországon szerzett érdemeiért grófi címet adományoz, hártya eredeti, beosztva a külföldi címereslevelek csoportjába.

A gyarapodásból külön kiemeljük a RUMY-családtól megszerzett 107 darab középkori oklevelet, Brandenburgi GYÖRGY őrgófnak, II. LAJOS király nevelőjének, 1519 március 16-án Budán kelt levelét, KOS-SUTH Lajos 1848/49-iki és későbbi életére vonatkozó néhány fontos levelet, a DANCS Lajoshoz az emigránsok amerikai tartózkodása idejében írt 131 darab levelet, a céhíratok közül a privilegyei posztókészítőknek 1651 május 9-én kelt céhszabályzatát.

A családi levéltárak száma eggyel gyarapodott. BEZERÉDJ Andor ménfői földbirtokos elhelyezte örök letét gyanánt a saját családjának levéltárát, amely két nagy ládába csomagolva érkezett meg a Magyar Nemzeti Múzeumba. A levéltárban vannak a BEZERÉJeknek egy 1274-iki évi oklevéllel kezdődő középkori oklevelei, mintegy 40 darab, köztük a családnak 1431-ben kelt eredeti címereslevele is. Ezzel a Múzeumban különállóan kezelt családi levéltárak száma a 92-öt érte el.

A levéltári személyzet munkája, a nyári két hónapban kivett szabadságidőktől eltekintve, most is a régebben elhelyezett letétek pótló feloldozására irányult a folyó ügyek végzése mellett. Felállították a FORGÁCH grófoknak Alsó-Kemencéről pótlólag beküldött levéltárát, amely 8 darab középkori oklevélmásolatot, 16.445 újkori iratot, 33 genealogiai táblát, 30 térképet és rajzot, 6 nyomtatványt és 115 lajstromot, összesen 16.635 darabot tartalmaz. A szintén ezen negyedév folyamán rendbe szedett REVICZKY-levéltárban van 2 eredeti középkori oklevél, 32 másolat, 1798 újkori irat; 1 genealogiai tábla, mindössze 1833 darab.

A negyedév folyamán 61 kutató használt 11.311 iratot és 9 térítvényre kikölcsönöztek 486 darabot.

SZAKIRODALOM.

Borsos István. *A pápai református főiskola könyvtárának katalógusa II. kötet. Szaporulat 1900-tól 1911. végéig.* Pápa, 1912. A főiskola betűivel. 8-r. IV, (4), 352 l.

E katalogus beosztását s a címek közlési módját folyóiratunk már az I. kötet megjelenésekor ismertette. Az ismertető ugyanekkor megróttta azt az érthetetlen eljárást is, hogy a címek mellől elmaradt a jelzet, ami a katalogus gyakorlati értékét és jelentőségét nagyban leszállítja. A katalogus készítője azonban, úgylátszik, nem olvasta ez ismertetést — hiszen katalogusa II. kötetében még folyóiratunk szerkesztőjét is más névvel cseréli fel — vagy ha olvasta is, hát feleslegesnek tartotta változtatni helytelen módszerén s így valóban nem tudjuk érdemes-e behatóbban foglalkozni e második kötetel s bővebben kifejtetni úgy a beosztás, mint a szöveg pontossága tekintetében emelhető súlyos kifogásokat.

Amelyik cím nem magyar, latin, vagy német, azt jobbára többkevesebb sajtóhiba torzítja el, a kiadvány nem nagy dicsőségére. Így mindjárt az első lapon a következő cím éktelenkedik, melynek hibáit aligha lehet egytőlegyet a szedő nyakába varrni :

POMAY, François. Le grand dictionnaire royal en trois langues, savoie, la françoise, la latine et l'allemande, chacun (!) expliqué (!) par les deux (!) antres et (?) trois parties etc.

Azt is helytelennek tartom, hogy az inkunabulumok szakjába az 1500 évszámon túli kiadványok is besoroztatnak, holott ez a korhatár ma általánosan el van fogadva s be nem tartása örökös félreértésekre ad alkalmat.

Végül a könyvtár primitív szakrendszere folytán a használhatóság rovására van, hogy a kötethez nincs tárgymutató is csatolva, mert így alig lehet tájékozódni egy-egy speciális kérdés irodalmáról, már pedig a nyomtatott könyvtárkatalogusnak ez kell, hogy legyen a legfőbb célja.

Érdekesek a gyarapodás mértékére és irányára vonatkozó statisztikai

adatok, melyekből kiderül, hogy a könyvtár tizenkét év alatt¹ 24.078 kötetről 36.347 kötetre emelkedett, ami több, mint 50%-os szaporulatnak felel meg. E nagy eredményben kiváló része van a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének, amely 1903 óta gyarapításra 16.400 koronát juttatott ez intézetnek. De kivette részét a könyvtárt fenntartó főiskola is, amely könyvbeszerzésre és könyvköttetésre évenként 2400 K-t, tizenegy év alatt tehát 26.400 koronát fordított. A katalogus készítője az egyes szakokról külön-külön is kimutatta, hogy hány műből és darabból áll s hogy mennyi ebből az új kötetben feldolgozott gyarapodás. Kár, hogy a gyarapodásnál legalább három kategóriát nem különböztet meg s nem tünteti fel külön-külön, hogy mi volt az ajándék, mi az államsegélyből s mi a főiskolai pénzekből beszerzett anyag. Így lehetetlen a gyarapodás szakok szerinti eloszlása felett kritikát gyakorolni, nevezeseen azt vizsgálni, mennyiben szolgált az államsegély az általános műveltség terjesztésére. Ha a gyarapodás darabszámából leszámítjuk az iskolai értesítők, jegyzőkönyvek, kéziratok és aprónyomtatványok csoportjaira eső darabokat, úgy a gyarapodás végső eredménye 7840 drb. A szaporulat legnagyobb része: 28·69% a theológiára esett, a nyelvészet és irodalom szakjainak gyarapodási százaléka 18·52 (aminek 27·84⁰/₀-a esik az ókori nyelvekre és irodalmakra), a történelmi szakoké 14·6, a természettudományoké 8·92, az egyetemes szakoké 7·11, a jog- és államtudományé 5·56, a neveléstané 4·37, a matézisé 3·67 s a földrajzé 3·66. Mint e kis statisztika bizonyítja, a könyvtár, habár az államsegély kedvéért közkönyvtárrá lett, továbbra is szinte kizárólag az iskola szükségleteit tartja szem előtt.

GYALUS ISTVÁN.

Szőnyi I. László. *Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola könyvtárának címjegyzéke. Szerkesztette — dr. Tantossy József közreműködésével.* Budapest, 1913. (Franklin r.-t.) 8-r. XIV, 2, 858 l. Ára?

Az Orsz. magyar iparművészeti múzeum és iskola a gyakorlati élet szükségleteinek tett eleget, amikor immár 8739 kötetre felszaporodott könyvtáráról ezt a díszes s ami a dísz külső sallangjánál jóval többet ér, igazán használható katalogust elkészítette és kiadatta. Helyesen jegyzi meg RADISICS Jenő a műhöz írt előszavában, «hogy egy csupán a mun-

¹ Az előszó tíz, majd tizenegy évről szól, világos ellentétben a címlap e kitételével «szaporulat 1900-tól 1911 végéig».

kák címét felsoroló katalogus nem felel meg, nem elegendő ahhoz, hogy a könyvtár kihasználtsák. A mi könyvtárunkat látogató közönség nem oly célból keres könyveket, hogy azokat elolvassa, hanem vagy meghatározott iparművészeti tárgyak iránt érdeklődik, azoknak stílusbeli alakulása és multja tekintetében kívánja magát tájékoztatni, vagy valamely megszabott feladat megvalósításához kutat segédeszközök után, saját fantáziáját új benyomások felvétele által munkára kívánja ösztökélni, a lelkében esetleg homályosan élő gondolatokat és terveket megtestesíteni. Ily természetű tevékenységhez az olyan lajstrom, melyben mindössze címei találhatóak a munkáknak, nem elegendő, kivált akkor nem, amikor e címek legtöbbször idegen nyelvűek, a dolog természeténél fogva azok, mert hisz a magyar irodalom, amennyiben iparművészetre vonatkozik, számba sem jöhet a külföldi irodalom gazdagságához képest. Közönségünk tehát, mikor a régi címjegyzéket forgatta, tulajdonképen tájékoztatlanul állott a rendelkezésére bocsátott anyaggal szemben. Nyilvánvaló volt, hogy könyvtárunk csak abban az esetben fog haszonnal dolgozhatni, az évek során át gonddal és áldozatok árán gyűjtött nagybecsű könyvek és folyóiratok csak úgy fogják rendeltetésüket betölteni, ha a látogató azok címét nemcsak megérti, hanem egyúttal azt is tudja, hogy mit tartalmaznak.»

Évégből az új katalogus összeállítói nem érték be azzal, hogy a művek címét eredeti alakjukban közöljék, hanem fordításban is mellékelték még pedig «nem annyira szószerint, mint inkább értelmileg» és sok helyütt taxative is felsorolják, hogy miféle tárgyakról van szó akár írásban, akár képben az illető munkában. Emellett az általános jellegű műveket is újra meg újra felsorolták minden olyan alcsoportban, amelybe valamely részüknél fogva beilleszthetők, a mi véleményünk szerint kissé sok a jóból, különösen az olyan gondos, minden aprólékosságra kiterjedő tárgyi index mellett, aminővel e mű föl van szerelve.

E fölösleges címközlések elhagyásával a mű terjedelme alig félannyi volna, mint jelenleg, ami a könnyebb kezelhetőség szempontjából is nagy előny, az anyagi megtakarításokról nem is szólva. Így pl. egyetlen egy mű: a *Collection Dutuit* c. kiadvány, melynek részletes leírása a 74. lapon 9 sort vesz igénybe, nem kevesebb, mint 10 más szakban fordul elő utalás gyanánt, még pedig 6-7 sorra terjedő teljes címmel, ami a katalogus 2 nyomtatott lapját foglalja el. Ha már az utalást nem akarták mellőzni, megtette volna az egész rövid cím s

a jelzet közlése is ilyformán: DUTUIT, La collection — Paris. é. n. (B. 2-r. 64), ami egy-egy sorban elfér. Szinte a komikummal határos olyan általános művekre, minő LÜBKE Wilhelm: *Grundriss der Kunstgeschichte*, az építészet, szobrászat és festészet történetére vonatkozó szakoknál külön-külön utalni. E teljesen fölösleges 3 utalás egymaga 27 sort, vagyis közel egy lapot vesz igénybe. Azt hiszem, e két adat mindenkit teljesen meggyőz azon állításom helyességéről, hogy elhagyásukkal, illetve redukálásukkal, a vaskos kötet legalább felére lett volna apasztható, ami, ismerve a mai nyomdai árakat, csinos összeg megtakarítására vezetett volna.

Az ekként megtakarított összegből inkább beszerezheték volna amúgysem gazdag iparművészeti irodalmunk ama darabjait, amelyek a jegyzék tanúsága szerint nincsenek meg a különben jól felszerelt, gondosan összeállított könyvkészletben.

Reméljük, hogy az igazgatóság, ha a katalogus kiadása újra szükségessé válik, megszívleli ezen az ügy érdekében elhangzott szavainkat s míg egyrészt a tartalmi felsorolást még tovább fejleszti, másrészt elhagyja a fölösleges utalásokat s nagyobb tömörségre törekszik.

A nagy munkáért különben készítői teljes elismerést érdemelnek s azt hiszem, a könyvtár minden látogatója aláírja azokat a szavakat, amelyekben RADISICS tisztviselői fáradságos munkáját méltatja.

GULYÁS PÁL.

Jentsch, Rudolf: *Der deutsch-lateinische Büchermarkt nach den Leipziger Ostermesskatalogen von 1740, 1770 und 1800 in seiner Gliederung und Wandlung. (Beiträge zur Kultur- und Universalgeschichte XXII. Heft.)* Leipzig, 1912 R. Voigtländer. (Altenburg, Piersersche Hofbuchdruckerei.) 8-r. XI., 404 l., 3 tábla. Ára 12 M.

Valamely nemzet művelődéstörténetének egyik legfontosabb tényezője irodalmi termelésének minősége, összetétele s a közönség viselkedése, érdeklődése e szellemi természettel szemben. Ennek megállapításához többféle forrásból használhatunk adatokat; ilyenek a kortársak nyilatkozatai kedvenc olvasmányaikról, bizonyos szakok előnyben részesítése, evelekben, naplókban, egykorú szatirákban foglalt célzások és kijelentések, a magánkönyvtárak, kölcsönkönyvtárak és olvasókörök gyűjteményeinek összetételéről, forgalmáról szóló adatok, könyvkereskedők áruforgalmi kimutatásai és így tovább. De ezek a szubjektív adatok csakis szubjektív, tehát nem mindenben megbízható mozaik-kép összerakásá-

hoz szolgáltatnak apró kavicsokat. Sokkal tárgyilagosabb, mert szinte öntudatlanul kialakuló képet nyerhetünk akkor, ha az egész könyvpiac alakulását, ez alakulás szinte évről-évre való változását a maga egészében tekintjük és elemeire bontjuk. A művelődéstörténet szóbanforgó ágának illetően szemléletére egyetlen nemzet sem rendelkezik oly megbízható és bőséges, bámulatosan folyamatos eszközzel mint a német könyvkereskedelem 1564-től a XIX. sz. közepéig, szinte évről-évre megjelenő frankfurti, majd frankfurti és lipcsei s végül csupán lipcsei husvéti és mihálynapjai vásári jegyzékeiben.

Az ezen jegyzékekben felhalmozott anyagnak az irodalmi és szellemi élet terén beálló változások összehasonlítására való kiváló alkalmasságát már a XVIII. században felismerték, amint azt FRÖMMICHENNEK a *Deutsches Museum* 1780. évfolyamában megjelent cikke mutatja. A múlt század folyamán főleg SCHWETSCHKE foglalkozott behatóbban e vásári katalógusokkal, aki ezek alapján évről-évre összeállította a németországi könyvtermelést 8 főszak és a nyelvek szerint osztályozva. E statisztikai összeállításon alapulnak Friedr. ZARNCKE tabellái KAPP alapvető művei, a *Geschichte des deutschen Buchhandels* első kötetének függelékében. Sajnos, SCHWETSCHKE számadatai éppen nem megbízhatóak s így az ezekre alapított grafikonok sem fedik a valóságot. Azonkívül az is kétségtelen, hogy a vásári katalógus korántsem öleli fel az egész könyvtermést: így a lokális értékű kiadványok s a délnémet sajtók termékeinek zöme nem került a lipcsei piacra s így nincs is a jegyzékekben. De éppen ez a hiány, bizonyos szemszögből, előnye is e jegyzékeknek. A vásárosok ugyanis csak azt vitték piacra, amiről gyakorlati tapasztalataik nyomán eleve tudták, hogy kell a közönségnek s így katalógusaik éppen hiányosságukkal, vagy ha úgy tetszik irányzatosságukkal minden frázisnál élénkebben és meggyőzőbben jellemzik a köztiséget. Hogy azonban a vásári jegyzékeken alapuló eddigi számítások és fejtegetések még ily szempontból is kevésbé kielégítőek, annak oka az eddigi kutatók módszerében rejlik. Világos képet e források alapján csakis úgy alkothatunk magunknak, ha a jegyzékekben foglalt könyvcímeket tudománysszakok szerint csoportosítjuk. Ehhez pedig nem elég a jegyzékek átvizsgálása, hanem az is megkívánthatik, hogy minden egyes könyvet magát is átnézzünk, vagy legalább olyan bibliografiai és kritikai forrásokkal vessünk össze, melyek az egyes címek alatt rejlő művek belső valójáról, tartalmáról is tájékoztatnak. E nélkül minden következtetés tele lesz hibával.

JENTZSCH vizsgálódásainál ezt az egyedül helyes és tudományos

módszert követte, de minthogy a munka természeténél fogva arra nem is gondolhatott, hogy a vizsgálat e módját a vásári könyvjegyzékek egész sorozatára kiterjessze, beérte három évfolyam illetén feldolgozásával, melyeket 30 év vagyis egy-egy generáció tartama választ el egymástól, még pedig a modern német szellemi élet kialakulásának legjellegzetesebb korszakából: az 1740 és 1800 közti időből. E három év vásári könyvjegyzékében együttvéve 4468 irat van, melyek mindegyikét akár autopsia, akár bírálatok, hivatkozások s bibliografiai segéd-munkák útján tartalma szerint is megvizsgált s tizenhat szak szerint csoportosított. Művének törzsét e háromszor 16 csoportba tartozó művek részletes megbeszélése teszi. A vizsgálódás általános eredményei a következőkép összegeződnek. Százalék számokban kifejezve az 1740., 1770. és 1800. évi husvétii vásárra került könyvek ekként oszlanak meg:

	1740	1770	1800
1. Hittudomány	38·54 ⁰ / ₁₀	24·47 ⁰ / ₁₀	13·55 ⁰ / ₁₀
2. Jogtudomány	12·85 ⁰ / ₁₀	5·33 ⁰ / ₁₀	5·02 ⁰ / ₁₀
3. Földrajz-történet	11·38 ⁰ / ₁₀	9·615 ⁰ / ₁₀	10·59 ⁰ / ₁₀
4. Orvostan	6·61 ⁰ / ₁₀	7·95 ⁰ / ₁₀	8·135 ⁰ / ₁₀
5. Bölcsészet	5·83 ⁰ / ₁₀	5·33 ⁰ / ₁₀	5·02 ⁰ / ₁₀
6. Szépművészetek és tudományok	5·83 ⁰ / ₁₀	16·43 ⁰ / ₁₀	21·05 ⁰ / ₁₀
7. Általános tudományosság	5·298 ⁰ / ₁₀	4·46 ⁰ / ₁₀	1·44 ⁰ / ₁₀
8. Népies erkölcsstani művek	3·31 ⁰ / ₁₀	3·41 ⁰ / ₁₀	3·97 ⁰ / ₁₀
9. Mennyiségtan és természettudomány	3·31 ⁰ / ₁₀	6·206 ⁰ / ₁₀	7·12 ⁰ / ₁₀
10. Klasszikus filológia	2·45 ⁰ / ₁₀	3·06 ⁰ / ₁₀	3·04 ⁰ / ₁₀
11. Államtudomány	1·34 ⁰ / ₁₀	2·80 ⁰ / ₁₀	3·62 ⁰ / ₁₀
12. Gazdálkodás, ipar	1·06 ⁰ / ₁₀	5·24 ⁰ / ₁₀	8·06 ⁰ / ₁₀
13. Gyakorlati házi könyvek	0·93 ⁰ / ₁₀	1·40 ⁰ / ₁₀	2·06 ⁰ / ₁₀
14. Nem klasszikus filológia	0·662 ⁰ / ₁₀	1·40 ⁰ / ₁₀	1·09 ⁰ / ₁₀
15. Nevelés és oktatás	0·535 ⁰ / ₁₀	1·75 ⁰ / ₁₀	4·09 ⁰ / ₁₀
16. Népszerű folyóiratok	0·27 ⁰ / ₁₀	3·59 ⁰ / ₁₀	3·97 ⁰ / ₁₀

E táblázat első tanulsága, hogy kétféle csoportokat különböztethetünk meg, ú. m. olyanokat, amelyek állandóak, vagyis csak keveset, vagy szórványosan változnak és olyanokat, melyek folyton változóak. A változás vagy regresszív vagy progresszív irányban történhetik. Folyton csökken a hittudomány, a jogtudomány és általános tudományosság körébe vágó munkák aránszáma; egyre emelkednek a szépművészetek, népies erkölcsstani és bölcséleti művek, nevelés és oktatás, gyakorlati

házi könyvek, államtudomány, mennyiségtan, természettudomány, orvos-tan és gazdálkodás-ipar csoportjai. A többi szak az állandó szakok fogalma alá esik.

Látjuk tehát, hogy a theologia s egyéb könyvtudomány rovására előtérbe nyomulnak az élet felvidítésára s a közműveltség terjesztésére szolgáló könyvek s a gyakorlati szükségleteket kielégítő ismeretek, az ú. n. reáliák. Míg a progresszív csoportok együttes évi termése 1740-ben csupán 22·935⁰/₀-ot tett ki, addig 1770-ben az az arányszám 48·776⁰/₀-ra, 1800-ban pláne 61·092⁰/₀-ra emelkedett. Viszont a regresz-szív csoport 1740-ben 56·688⁰/₀-a volt az egész könyvtermésnek, 1770-ban már csak 34·26⁰/₀-a és 1800-ban csupán 20·01⁰/₀-a, 1740 és 1800 közt tehát e két csoport arányszáma szinte fölcserélődött egymással!

Az arányszámok ezen eltolódása részben a könyvvásárló közönség megváltozásából is következett. Az 1740. évi könyvpiac szinte kizárólag a tudósok igényei szerint igazodott s a felőlet anyag 67·36⁰/₀-a majdnem kivétel nélkül szakszerű tudományos célokat szolgált. A helyzet 1770-ben már tetemesen megváltozott, az előbbi korszakban túlnyomó szakok javarésze a gyakorlatibb irányú csoportok előnyére háttérbe szorult s még így is számos szakban, amely előbb kizárólag tudományos érdekű és értékű könyvekből állott, mindinkább tért hódít a népszerűsítő irányzat. 1800-ban azután véglegesen győzött a nagyközönség érdeke a szakszerű tudományosságon, amit már az a tény is élénken illusztrál, hogy a theológiát a szépművészetek szakja, mely 1740-ben még csak a hatodik helyen állt, leszorítja a vezető helyről. Az 1740 és 1800 közötti fejlődés tehát abban nyilvánul, hogy a könyvvásáron mindinkább kiszélesedik az érdeklődő közönség köre, még pedig nemcsak azzal, hogy a szélesebb, szakszerű képzettséggel nem bíró közönség mulattatására és mindennapi szükségleteire alkalmas szakok bővülnek egyre, hanem azzal is, hogy az eddig szigorúan szakszerű tudományágakban is mindjobban elharapóznak a népszerűsítő művek. E fejlődésirány a könyvcimek megváltozásában is érvényesül. Míg 1740-ben szeretik a hosszadalmas, tudakosságból félig latin cimeket, addig ez a divat 1770 körül legfeljebb az ájtatossági irodalomban tartja magát, hogy 1800-ban végleg elenyésszen. Hasonlóképp zsugorodik össze a vastag foliás, a kvart alakú posztillákon keresztül, a mai könnyen kezelhető nyolcadrétkötetté. A népszerűbbé válás egyik érdekes külső jele a latin nyelv rohamos térvesztése. 1740-ben még az összes termelés 27·68⁰/₀-a volt latin nyelvű, 1770-ben e szám 14·25-re és 1800-ban 3·97-re csökken. Még érdekesebb ered-

ményre jutunk, ha az egyes tudományzakokon belül nézzük a latin-nyelvű könyvek százalékának változását.

Ime néhány különösen megkapó példa:

	1740	1770	1800
Nem klasszikus filologia --- --- --- ---	80 ⁰ / ₀	37 ⁵ / ₀	3 ⁵⁷ / ₀
Természettudomány --- --- --- ---	66 ⁶⁷ / ₀	30 ⁴⁴ / ₀	16 ²⁸ / ₀
Bölcsészet szűkebb értelemben véve ---	62 ⁹⁶ / ₀	26 ⁹² / ₀	7 ⁶⁹ / ₀
Theologia --- --- --- ---	15 ⁴⁶ / ₀	12 ⁸⁶ / ₀	2 ⁵⁹ / ₀
Népies erkölcsan --- --- --- ---	8 ⁰ / ₀	—	—
Szép művészetek és tudományok --- ---	6 ⁸² / ₀	3 ⁷² / ₀	0 ⁵⁴ / ₀

és így tovább.

Általában 1740 és 1800 közt az évi könyvtermés latin része 23⁷¹/₀-kal csökkent, de egyes területeken ez a csökkenés jóval felülmúlja az átlagot s 75—50⁰/₀-ra is tehető.

Érdekes adatokat nyújt szerző arra nézve is, hogy mennyi volt a németül megjelent művekből a fordítás. 1740-ben a fordítás még elég ritka jelenség; összesen 57 idegenből fordított mű szerepel az ez évi husvétii jegyzékben, de ez is 10⁴⁸/₀-a a németnyelvű könyveknek. Az átadó nyelvek közül a francia vezet 37 művel, azután jön az angol 15, a latin 5, a holland 2, az olasz 1 művel, míg az átadó nyelv közelebbi megjelölése nélkül fordításnak mondott művek száma 2. A fordítások legnagyobb része a regényekre esik, melyek 50⁰/₀-a volt idegenből átplántálva. 1770-ben szám szerint jóval több a fordítás: 144 mű, de az eredeti német munkákhoz viszonyítva e szám csupán 14⁶⁸/₀-ot jelent. Ez évben is a francia irodalom vezet 74 művel, azután jő az angol 40, a latin 12, az olasz 10, a dán és svéd 2—2 s az orosz 1 művel. Legerősebben van képviselve a külföld a drámai irodalom, az ájtatossági irodalom és a regényirodalom terén. E három területen 45²⁴, 36⁸⁹, illetve 38¹⁷/₀ esik a fordításokra. 1800-ban a fordítások százalékszámát csökken, mivel az ez évben katalogizált 232 fordítás az eredeti német munkák 9⁴⁸/₀-át teszik. Mint a két előző esetben, most is a francia vezet 102 művel, ezt követi az angol 79, a németalföldi 13, a latin 12, az olasz és spanyol 5—5, a dán és orosz 2—2, a görög 1 művel. Érdekes, hogy a földrajzi (főleg utirajzi), orvosi és gazdasági szak fordított művei közt az angol, míg a történeti, természettudományi, matematikai és szépirodalmi szakokban a francia van túlsúlyban.

Ime azok az érdekes eredmények, melyekre JENTZSCH fáradságos

vizsgálódásai során eljutott, tanubizonyságot téve a mellett, hogy a bibliográfia, is mily beszédes tud lenni, ha ért valaki a nyelvéen. Σ

Bogeng G. A. E. *Der Bucheinband. Ein Handbuch für Buchbinder und Büchersammler.* Halle a. S. 1913. Wilhelm Knapp. (Spamersche Buchdruckerei, Leipzig.) 8-r. VIII., 382. l. Ára: 11 M. 60 Pf.

G. A. E. BOGENG, aki mint a *Jahrbuch für Bücherkunde und Liebhaberei* szerkesztője és fáradhatatlan munkatársa szerzett nevet magának bibliofil körökben, ezen talpraesett megjegyzésekben, értékes megfigyelésekben és történeti adatokban egyaránt gazdag, de kissé nehézkes németességgel megírt és szertefolyó szerkezetű munkával kettős célt kívánt szolgálni. Egyfelől a hivatásos könyvkötő-iparossal megismerteti azokat a követelményeket, amelyek úgy technikai, mint művészi kivitel dolgában a könyvamatornél fölmerülhetnek, másrészt a bibliofileket világosítja fel azokról a kellékekről, amelyeket a jó és stilosus kötetből megkivánhatunk. Mondanivalóit mindig történeti áttekintés kapcsán teszi és nem egyszer ismétlésekbe, fölösleges bőbeszédűségbe esik, míg máskor — különösen az egyes technikai eljárások ismertetésénél — nagyon is szűkszavú vagy vázlatos.

Az egész munka hat fejezetre oszlik. Az elsőben *bevezeték* adja a könyvkötés fogalmának meghatározását, előfutárjait az ókorban, a modern könyvalak kialakulását s ellentétét az ókori formákkal; megmagyarázza gazdasági alapon a könyvkötés egyes válfajainak: a díszkötés és a használati kötés, a tömegkötés és az individuális kötés, a kiadói és amatőrkötés, a géppel és kézzel előállított kötés fejlődését s jelzi röviden a kötés-stilus alapelveit. Szerinte «minden könyvkötői stílusra és könyvkötői stílusokra vonatkozó elmélkedés, a művészi kötés minden esztétikai elmélete, a könyvkötésművészet stílusának minden fejlődéstörténete számára a könyvkötés használati formája az esztétikai értékelés előfeltétele».

A második, jóval terjedelmesebb, fejezet a könyvkötés használati formája címén a könyvkötés technikai menetét rajzolja, mindig történeti visszapillantás kapcsán. Gyakorlati értékű megjegyzéseiből imé néhány figyelemre méltóbb részlet: A papirosok bizonyos nemeit, pl. a kínai papirokat mindig enyvezni kell, míg ismét mások, minők a műnyomó papirok, enyvezése tilos. (35. l.) Különösen vastag mellékletek bekötésénél a könyv gerincének gömbölydedsége könnyen veszélyben

forog. Ezen úgy segíthetünk, ha a mellékleteknek megfelelően vastag s a könyv papirosával azonos minőségű papírréteget teszünk a melléklet helyére s fűzünk egybe a könyvtesttel. E papírréteget a kötés befejeztével kivágjuk oly módon, hogy egy keskeny sávot hagyunk belőle a könyvtest gerinc-részén. A mellékletet azután kellő formában összehajtogatva e papírsávok mellett lévő vászon leffentyüre akasztjuk s ez által elérjük, hogy a melléklet és a mellette lévő papírsávok egyenletes réteget alkotnak a könyv testében. (36. l.) Régi nyomtatványok kézzel merített papirosának felülete érdekesen egyenlőtlen, amit tilos a hengereléssel tönkre tenni; viszont a modern, egyenletes felületű papírosoknak a legerősebb préselés sem árt, míg az erősen fényezett papírokat sem kalapáccsal verni, sem hengerelni nem szabad. (37. l.) A valódi kötőkre való fűzés hive. Az ily módon fűzött könyv teste sokkal tömöttebb és sokkal jobban nyílik, de kisméretű, vékonyabb könyveknél, különösen ha keményebb fajta papírosokból készültek, BOGENG is a beágyazott fűzést ajánlja. (45. l.) A gyári kötés legnagyobb hátránya a kézimunkával szemben abban áll, hogy a könyvtestet be kell akasztani a kész táblákba, de könnyebb s kevésbé értékes műveknél, már az eljárás olcsóságára való tekintettel is eltűri a betáblázás ezen módját. (46. l.) A lapszélek körülmetszésének helyes méretezését G. MILCHSACK szabályai szerint állapítja meg. A méretezés kiinduló pontja a gerinc felőli lapszél. Ha ennek méretét a -val jelöljük, úgy a könyvfúj pereme $\frac{3}{2}a$, a gerinccel párhuzamos külső perem $2a$, a könyvláb pereme pedig $2 \cdot \frac{3}{2}a$ lesz. Az arány tehát $2 : 3 : 4 : 6$. (52 l.) A nyírott (borzas) metszés kevésbé óvja meg a könyvtest belsejét az elporlódástól, mint az egyesre vágott, fémmel borított metszés, de jobban felel meg a bibliofil ama követelményének, hogy lehetőleg megkíméltesenek a lapok peremei.

Szerző, mint a kétféle eljárás előnyeit egyesítő módot, a lapszéleknek fűzés előtt való megaranyozását ajánlja, amikor csupán a kiálló lapokat kell körül metszeni s az eléggé fényes metszési felület nem olyan fémlapszerű, mint a rendes úton készített arany Metszészeknél. (54. l.) Sokat vitatott kérdés az is, hogy mi előnyösebb, a szilárd vagy pedig a mozgékony hátú kötés? A szilárd hátú könyv, különösen ha sokat használt, vastag kötetről van szó, könnyebben veszíti el gerincének gömbölydedségét, mint a mozgó hátú, a borításra használt bőr is könnyebben ráncosodik, a mi viszont a hát aranyozásának megtörésére vezet s végül a könyvtest papírosát is igen megviseli, ami-

nek folytán a lazaszövésű, szivacsos papírfajtáknál a mozgóhátú kötés alkalmazása kívánatos. Minthogy azonban ez utóbbi a gerinc borító anyagát nem magán a könyvgerincen, hanem a partokon viseli, sokat használt köteteknél ép ezen a részen észlelhetünk gyors kopást, sőt szakadást. A mozgékony hátú kötések tehát könnyebben kopnak, jobban megerőltetik a kötés csuklóba járó részeit s főelőnyük, hogy a gerinc formáját és a bevonására használt anyag simaságát jobban megőrzik, szintén könnyen illuzóriussá válhatnak az által, hogy túlságos kemény kéregpapirossal bélelik. (58. l.)

A félkötések hátát s esetleg sarkait borító anyag helyes méreteit illetőleg a következő állásponton van BOGENG: A szerint, hogy nagyon keskeny, vagy nagyon széles a gerincet borító anyag, alkalmazhatjuk, vagy mellőzhetjük a sarkakat. Minél szélesebb a hátrész, annál szélesebbeknek kell lenniök a sarkaknak is, ami könnyen veszélyezteti a kötés harmóniáját. Tulságos széles hátrész egymagában szintén kevésbé tetszetős, főleg mivel igen nehéz ilyenkor a színben és anyagban eltérő bevonó anyagokat teljesen összhangba hozni. A hátrésznek a táblára nyuló darabja maximumát saroknélküli kötésnél a tábla szélességének $\frac{2}{5}$ -ére, sarkokkal ellátott kötéseknel pedig annak $\frac{1}{3}$ -ára tehetjük. A sarok és hátrész szélességének viszonyát legjobban az arany-szám, tehát 5:8, fejezi ki. (64—65. l.)

A harmadik fejezet a könyvkötésnél használt anyagoknak van szentelve, még pedig nemcsak a borító anyagoknak, hanem a fűzéshez használt zsineteknek, cérnáknak, a táblázáshoz használt kéregpapiroknak s az ezek béleléséhez szükséges hulladékpapirosoknak is. Az anyagok megválogatásánál két főszempont az irányadó: egyrészt kerüljük a selejtes és ártalmas anyagokat, másrészt az imitációkat, az anyag öszintességének rovására menő szurrogátumokat. (72. l.) Fűzéshez csakis fehérítetlen lenfonalat, vagy — vékony papírra nyomott könyveknél — kitűnő varroselymet szabad használni. (76. l.) Egyebekben szerző a német könyvtárosok bizottságának ismeretes határozatait tartja szem előtt, több egyéni megjegyzéssel tarkítva. A simított bőrök lakkozását általában elítéli. Különösen kárhoztatja a zapon alkalmazását. A legkevésbé ártalmas lakkozó anyag a cellit. (109. l.)

Kiváltképp terjedelmes a IV. fejezet (113—218. l.), mely a könyvtáblák külső disztését tárgyalja. Sorra kerülnek a vaknyomás, fekete nyomás és aranyozás, de bővebb technikai utasításokat nem igen ad. Hosszan foglalkozik a disztések esztetikai alapjával s két felfogás jogos-

ságát ismeri el, azét, mely a gerincből kiindulva a könyv konstruktív elemeire való tekintettel alakítja az ornamentációit s azt, mely a könyv külső felületét mint három önálló téglányt fogja fel és kezeli. A címnyomás betűit mindig úgy kell megválasztani, hogy összhangzásban álljon, ha már nem azonos, a könyvben alkalmazott típusokkal. Több soros címfelírás elrendezésénél a ruta-alakot: $\langle \rangle$, vagy két orrával egymással szemben helyeztet rutát: $\langle \rangle$ ajánlja, míg a háromszögű elrendezésnek nem hive. Ha a cím az egész gerinc hosszára kerül, úgy mindig a könyv lábánál kezdődik az írás, mivel a könyvfalal mellett balról jobbra szokás haladni s ekközben szinte akaratlanul balra hajlítjuk fejünket. (146—47 l.) Itt ismerteti az őrlapok különböző neveit, a selyem- és dúsan aranyozott bőrtükröket. Az őrlap papírost mindig hosszanti irányban kell kiszabni olyformán, hogy a fákok törési vonala a mustrázattal párhuzamosan haladjon. Fénytelen, tompa borítóanyaghoz ne vegyünk fényes őrlapokat. Ezután áttér a könyvmetszés díszítésének különböző neveire s a színek harmóniájának kérdésére. Ezzel kapcsolatban szól a vaknyomás és kéziaranyozás színhatásáról, a különböző színű és technikájú papírnemekről, a szövetek, bőrök és hárttyák mustrázásáról, a batikolásról, a bőr be- és felrakásról, a himzett kötésekről, plasztikus kötésekről, és áttört művű törésekről, fémveretekről, bőrdomborításról, metszésről és poncolásról, a drágaköves és kameo kötésekről, a festményekkel ékesített kötéstáblákról, a jelképek alkalmazásáról s a gyári kötések díszítéséről. Ez utóbbiaknál, mint ma már mindenki, ő is elítéli azokat a gépekkel előállított kötésekkel, melyek a lehető legrosszabb anyagon a régi kézzel előállított díszkötést imitálják. Ha nem akarjuk azt, hogy a gyári kötés a kézműkötés pusztá szurrogátuma, a kézzel előállított kötések jellegzetes ismérveinek vég- és szellem nélküli ismétlése legyen, úgy a gyári kötésnek elsősorban a kézműkötés formáit (kiálló bordák, gömbölyített gerinc, oromszegők stb.) kell kerülnie, a melyek nála nem függnék össze a fűzés előállítási módjával s ekként nem egyebek felesleges külső cicománál... Minthogy a tömeges kötés lényegének legjobban az felel meg, ha semleges marad, tehát díszítésében is semlegességre kell törekedni, ami itt egyenlő a takarékosággal. A kézi és gépi munka keverése — ami még mindig igen sokszor jut kifejezésre az által, hogy a kéziaranyozás sajátos vonalvezetését az aranynyomás is átveszi, anélkül, hogy észre vennék, miszerint technikai alapjához inkább illik a szélesebb sikok, tehát az aranyszalag s nem aranyvonal hatása — nem juttatja érvényre a modern gyári

kötések diszítésének eltagadhatatlan jelentőségét a kötés-művészet terén, A gyári kötés kerülje a gépi ornamentika túlzásait és a riktó, tarka, többszínű képek túlterhelését s általában minden túlzást a színekben és az aranyozásban. Egy, esetleg két szín elég, a rendkívül plasztikus és polychrom hatások fölöslegesek.

Az V. fejezet die stilgeschichtliche Entwicklung der Einbandkunst címen a könyvkötés evolúcióját tárgyalja kronologikus és az új koron belül geográfikus sorrendben. Ujat ez a rész nem sokat nyújt, ellenben súlyosan nélkülözi az efféle művek elkerülhetetlen kellékét, a szemléltető képanyagot. Szinte újszerűen hat e részből a 189. sz. szakasz, mely a tömegkötés historikumát adja Geoffroy Torv kísérleteitől napjainkig. Minket magyarokat az is érdekelhet, hogy Oroszország egyetlen említésre érdemes könyvkötő mestere a magyar származású SCHNELL Sándor. A Korvina kötéstípusának szintén külön paragrafust szentel (a 148.-at), amelyben GOTTLIEB fölvevéseit a nápolyi hatást illetőleg, mint valószínűket reprodukálja, bár bizonyító erőt ő sem tulajdonít e hipotéziseknek. Azt ő is kétségtelennek tartja, hogy a kötések nem kerülhettek ki keleti mester kezéből.

Az utolsó fejezet könyvkötő és könyvgyűjtő felírás alatt a következő sokféle tárgyat érinti: A könyvkötés, mint az interieur művészet diszítő eleme; könyvkötés és könyvkultúra; kötéskedvelés; történeti kötés; könyvkötéskutatás; kötésgyűjtemények; régi kötések utánzása és hamisítása; a könyvkötő és könyvgyűjtő közti érintkezés; új könyvek kötése és régiéik átkötése; a könyv frissiségének megőrzése a könyvkötésnél; ideiglenes kötések; szuperexlibriszek; egyöntetű kötések; könyvek ápolása és a kötések megővése.

Egy igen használható, bár kevésbé áttekinthetően elrendezett és korántsem teljes szakbibliográfia, továbbá név, hely és tárgymutató rekeszti be a kötetet, melynek már említett nehézkes stílusa és gyakori ismétlései dacára is hihetőleg számos olvasója akad. Esetleges új kiadásnál a korrektúra gondosabb átolvasását ajánljuk szerzőnek, mert igazán bosszantó, amikor azt olvassuk, hogy «im Osten war um die Mitte des fünfzehnten Jahrhunderts Buchbinderkunst bereits zu hoher Blüte gelangt... Im nächsten Jahrhundert war dann die byzantinische Haut der Bücher bereits mit solcher Verschwendung verziert, dass Kirchenväter sich gegen eine derartige Prunksucht wandten».

GULYÁS PÁL

Gulyás Pál. *A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése. 2. átdolgozott kiadás. (Múzeumi és könyvtári kézikönyvek. IV.)* Budapest, 1913. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége kiadása. (Ny. Stephaneum r.-t.) 8-r. 308 l. Ára 8 K.

Jelen munkát első kiadása megjelenésekor behatóan ismertette folyóiratunk (l. *Magyar Könyvszemle* 1910. évf. 80—82. l.-t.). Itt csak jelezzük az új kiadás megjelenését, mely nem egészen három év múlva vált szükségessé. A mű mintegy négy ívvel bővült s a fejezetek száma, az új beosztás következtében tízről húszra emelkedett. A fejezetek címe a következő: 1. A népkönyvtári ügy fejlődése a külföldön. 2. A hazai népkönyvtárügy kialakulása és mai helyzete. 3. A népkönyvtár feladata és fajtái. 4. A népkönyvtárak szervezése. 5. A népkönyvtári személyzet. 6. A népkönyvtárak jövedelmi forrásai és vagyonkezelése. 7. A népkönyvtárak elhelyezése. 8. A könyvtári bútorzat és felszerelés. 9. A könyvanyag megválogatása. 10. A könyvkészlet beszerzése. 11. A könyvkészlet leltározása. 12. A könyvkészlet címtározása. 13. A könyvtárkatalogus fajtái. 14. A könyvanyag bekötetése. 15. A könyvanyag felállítása. 16. A könyvtár helyszini használata. 17. A könyvtári kikölcsonzés. 18. A könyvkészlet ellenőrzése és kiselejtezése. 19. A könyvek egészségтана. 20. Könyvtári statisztika. A mű függeléke az Orsz. Tanács különböző könyvtár típusainak szabályzatát, az általa bekívánt évi jelentések űrlapját, olvasási szabályokat és alapszabálymintákat tartalmaz. A művet részletes név- és tárgymutató rekeszti be és 77 ábra díszíti.

UJABB HAZAI ANTIKVÁRIUSI JEGYZÉKEK.

BREYER Mirko, Zágráb. *Katalog XXVI. Miscellanea usque ad annum 1825 edita.*

KÚN Dániel, Budapest. 38. sz. *Könyvjegyzék. Történelmi szakjegyzék.*

LANTOS Á. Budapest. *Könyvgyűjtő. V. évf. 19—20. sz. 1913. szept.—okt.*

RANSCHBURG Gusztáv, Budapest. XIX. évf. 96. sz. *Könyvjegyzék. 1913. október—november.*

KÖNYVÁRVERÉS.

Berlin. Gebr. HEILBRON. 1913. okt. 28—30. *Bibliothek Dr. Julius SAGODY, Budapest. (Számos inkunabulum, régi magyar nyomtatvány s egyéb hungarikum.)*

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La bibliofilia. XV. évfolyam. 4. szám (1913. július): Carlo FRATI: Bollettino bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Sz. Márk-könyvtár tulajdonában levő kéziratokkal és nyomtatványokkal foglalkozó kiadványokról. Folytatás: 245—250. sorszámok.) — Raimondo SALARIS: Gli incunaboli della biblioteca comunale di Piacenza. (Folytatás: 87—118. sorszám alatt 32 ösnyomtatványt ír le. Ezek közül sem HAIN, sem REICHLING nem ismeri a következőket: ARISTOTELES: Opera Tom. I. Venetiis, 1483. AVIANUS: Compotus. Lugduni, 1492.) — **5. szám** (augusztus): Arnaldo BONAVENTURA: Di un codice musicale Mediceo. (Bőven ír le egy zenei kéziratot, melyet OLSCHKI szerzett meg s amely egykor II. MEDICI Lőrinc urbinói herceg (1492—1519.) tulajdonában volt. A hártya-kézirat a XV. sz. második feléből, vagy a XVI. sz. legelejéről való. A tartalommutatóban felsorolt kezdőversek a következő akrosztikont adják: *Vivat Semper Invictus Laurentius Medices, Dux Urbini*. A hangjegyeket tartalmazó kézirat 1b és 2a lapja különösen kiválik gazdag díszítésével. A kodex jobbára egyházi dallamokat tartalmaz négy hangra, de itt-ott világi dalok is közbecsúsztak, latin vagy francia szöveggel.) — G. BOFFITO és P. NICCOLAI: Bibliografia dell'aria. (A meteorologia és földmágnesség olasz vonatkozású irodalmának könyvszete. Folytatás: az ALBERTI—ALDROVANI nevek közé eső cikkek.) — Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes. (46. Li miraculi della Madonna. Venetia, 1496. c. mű leírása, két hasonmással.) — **6. szám** (szeptember): Paolo D'ANCONA: Nuove ricerche sulla «Bibbia dos Jeronymos» e dei suoi illustratori. (Ez a hét diszes kötetre terjedő Szentírás, melyet Niccolò ANZIANI állítása szerint I. MÁTYÁS magyar király rendelt meg s amely állítás képtelenségét e folyóirat szerkesztője már 1908-ban kimutatta,¹ jelenleg a portugál áll. levéltárban őriztetik. A kötetek *explicit*-jéből kiderül, hogy a másolók 1495. decemberében fogtak munkába s 1497. júliusában készültek el vele. A készítésére vonatkozó 1494-ben kelt szerződés egy 8. kötetről is megemlékezik, amely a *Maestro delle Sententie*-t kell, hogy tartalmazza. Ennek identifikálása szerző szeriut mindedig nem sikerült, épen ezért csupán a Biblia két kötetével foglalkozik. Arra nézve is megoszlanak a vélemények, hogy miként kerültek e kötetek Portugáliába. Luigi CIBRARIO szerint II. GYULA pápa adományozta volna őket EMMÁNUEL portugál királynak, hálából az első amerikai arany átengedéseért. Prospero PERAGALLO szerint inkább valamelyik a portugál

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1908 : 198. l.

királlyal üzleti összeköttetésben állott firenzei kereskedő, esetleg Girolamo SERNIGI volt a donátor. A köteteket EMMÁNUEL király 1517. végrendeletével a a szűz Máriáról nevezett bélemi kolostorra hagyta, ahol 1808-ig maradtak. JUNOT tábornok akkor magával vitte őket Párisba, ahonnan a restauráció idején ismét visszakerültek Bélembe. A kolostornak 1834-ben történt felosztásakor a munka a lissaboni bankba, majd a pénzverőbe, végül a nemzeti könyvtárba került. Végül a Torre do Tombo levéltárába jutott, ahol ma is őrzik. A kézirat diszítése kétségtelenül Attavante degli ATTAVANTI műhelyéből került ki, amit az 1494-iki okirat is kétségtelenül beigazol. Szerző közli a VI. és VII. kötet címlapjának hasonmását s kimutatja, hogy míg a VII. kötet címlapját kétségtelenül Attavante degli ATTAVANTI készítette, a VI.-é alighanem a Gherardo e Monte del FORA testvérpár együttműködésének a gyümölcse. Végül d'ANCONA azon véleményének ad kifejezést, hogy a portugál király, akinek neve a VII. kötet címlapján kétszer is szerepel, maga rendeltette meg ezt a Bibliát. (Erre vall az is, hogy az ornamentikában több portugál vonatkozású emblema szerepel.) — Aldo SORANI: Giambattista Bodoni. (A nagy torinói tipografus halálának századik évfordulója alkalmából írt méltatás.) — S. ZAMBRA: Corriere d'Ungheria. (A hazai könyvtári mozgalmakról tájékoztat jobbra a *Magyar Könyvszemle* alapján.) — Eugenia LEVI: Una edizione del "Decamerone" curata da Ugo Foscolo. (PICKERING 1825. londoni kiadásáról szól, melyet Ugo FOSCOLO rendezett sajtó alá.) — 4-6. szám: Roland BARRAUD: Essai de bibliographie du Songe de Poliphile. (Cikke e második részében szerző évréndi egymásutánban ismerteti e híres makaronikus regényről és írójáról elhangzott véleményeket. Három korszakot különböztet meg és pedig: I. 1512—1699.; II. 1706—1772.; III. 1773—1850.) — 4. és 6. szám: A. BOINET: Courier de France. (Közli teljes egészében a *Bibliothèque nationale* 1912. évi jelentését. Eszerint a könyvtár nyomtatványi osztályának dolgozótermében 193.451 egyén 565.161 kötetet, a nyilvános olvasóteremben 45.911 egyén 49.506 kötetet, a földrajzi osztályban 2646 egyén 24.360 darabot, a kéziratárban pedig 43.348 olvasó 73.451 kötetet használt. A kéziratári anyagból kifelé is adtak kölcsön, összesen 494 drbot. Köteles példányokból a nyomtatványi osztály 14.446 kötet- és füzettel, 9435 falragasszal, 1356 mozi-scenárióval és 6611 zeneművel továbbá 665.000 hirlap- és folyóirat-számmal, vásárlás útján 14.002 kötettel és 72.500 folyóirat-számmal, végül ajándék útján 6000 kötettel gyarapodott. A kéziratár szaporulata 762 kötetre rúgott, amiből 443 volt az ajándék. A betűrendes nagy katalogus kinyomatása, különböző okokból, csak lassan haladt előre s ez évben csupán három kötet: L—LII. készült el belőle. — A továbbiakban ismerteti Paul VIOLET cikkét a párisi jogi fakultás könyvtáráról és irattáráról, a Páris városa történeti könyvtárában rendezett kiállítást, mely Páris kertjeit és sétányait mutatta be a XV. századtól 1830-ig terjedő publikációk során, beszámol több vidéki és párisi tudományos felolvasásról, köztük HEVESY Andornak a Korvináról tartott előadásáról, szól a Francis CHARMES elnöke alatt megalakult *Société de Amis de la Bibliothèque Nationale et des grandes bibliothèques de France* c. társulatról, melynek az a főcélja, hogy a *Bibliothèque Nationale*et vagy egyéb jelentékenyebb közkönyvtárakat gyarapítson. A társaság tagdíját évi

20 frankban állapították meg, ami egyszersmindenkora 500 frankon megvált-ható. Gazdag folyóirat-szemle rekeszti be a cikket.)

Le bibliographe moderne. XVI. évfolyam. 93—94. szám (1912—1913. július—október): J. J. MARQUET DE VASSELOT: Une planche des Grandes Heures de Vostre copié par deux émailleurs limousins. (A XVI. századi limogesi zománcművesekről több ízben kiderült, hogy ábrázolásaik nem saját inven-ciójuk terméke, hanem híres metszetek, esetleg könyvillusztrációk többé-kevésbé szabad másolatai. Szerző kimutatja, hogy egy joggal I. Jean PÉNICAUDnak tulajdonított limogesi zománckép, mely a keleti királyok imádását ábrázolja s. A. H. SANXAY-BARWELL birtokában van, a Simon VOSTRE részére 1502—1520. közt nyomtatott római *Horarium*okban szereplő megfelelő jelenet másolata. Lehet, hogy a zománcművésznek nem közvetlenül a *Horarium* metszete, hanem valamely szabadon alakított replikája szolgált közvetlen mintául. Egy másik limogesi zománckép, mely a Musée de Clunyben van, ugyanezt a jelenetet ábrázolja, de több hűséggel. Technikai kivitele 1530 köré utalja.) — Maurice TOURNEUX: Salons et expositions d'art à Paris (1801—1900.); essai biblio-graphique. (E folytatólagos közlemény az 1848—1863. évi szalonok és egyéb párisi műkiállítások irodalmát dolgozza fel.) — Association amicale profession-nelle des archivistes français. Dixième assemblée générale. (A közgyűlés a francia levéltárosok belügyeivel: a szolgálati szabályzattal és fizetésrendezéssel, továbbá a központi fűtés berendezésével foglalkozott. A csatolt táblázatokból kiténik, hogy az egyes départementok levéltárnokainak a fizetése 10 év alatt igen különbözőképp emelkedett. Míg egyes départementokban 5500-ról 8000-re, 6000-ról 7000-re vagy 3800-ról 6000 frankra emelkedett, egyebütt az emel-keedés alig 2—3 száz frank, sőt nem egy helyt maradt a régi 2000—3000 frank fizetés.) — Henri STEIN: Une saisie de livres protestants à Paris en 1664. (1664-ben a párisi Saint-Antoine negyedben élt egy Perrine BEAUCORPS nevű protestáns nő, aki szegény gyermekek nevelésével foglalkozott. Egy szép nap azután meglepte e munkálkodásában a hatóság, mely elkobozta a kath. egy-házellenes tankönyveket s jegyzőkönyvet vett fel a tényállásról. Szerző közli a jegyzőkönyvet. Az ügy kimeneteléről nincs tudomásunk, de a bevezető vizs-gálat komolyságából arra lehet következtetni, hogy a legszigorúbb rendszabályok foganatosítottak.)

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIV. évfolyam. 1—2. szám (1913. január—február): Società per le bibliotechine delle scuole elementari del comune di Firenze. (Ez egyesület 1911/12-ben 123 iskolai könyvtárt tar-tott fenn Firenzében, ezek közül 34-et 1911-ben létesített. Ehhez járul még 1912-ből 12 új könyvtár. Az egyesület ez évben 3331'57 lírával rendelkezett; az évvégi maradvány volt 729'47 lira. Könyvvásárlásra 1757'68 lírát s könyv-kötésre 587'5 lírát költöttek.) — 3—5. szám (március—május): Curzio MAZZI: Un nuovo libro di cucina del sec. XV. (Egy 150 lapból álló, címlap nélküli szakácskönyv, jelenleg Tammaro DE MARINIS e C. firenzei antikvárius-cég birto-kában.) — *Catalogo dei libri componenti le bibliotechine donate alle scuole elemen-tari del comune di Firenze.* (Betűrendes jegyzék, rövid tartalmi kivonatokkal, mindenütt megjelölve az osztályt, amelynek könyvtárában az illető mű szerepel.)

The library journal. XXXVIII. kötet. 2. szám (1913. február):¹ Frederick C. HICKS: Inter-library loans. (A közkönyvtárak egymásközi kölcsönforgalma, amely Európában közkeletű, még csak gyermeknapjait éli Amerikában. Míg a berlini *Königliche Bibliothek* évenként 11—28 ezer kötetet kölcsönöz ki csupán porosz könyvtáraknak, addig az a néhány amerikai könyvtár, mely a kikölcsönzés e formáját gyakorolja, alig néhány száz kötetet kölcsönöz ki más könyvtáraknak s a legmagasabb száni se haladja meg az ötezret. Szerző fejtegeti a könyvtárak egymásközi kölcsönének előnyeit, vázolja a lebonyolítás módjait és költségeit.) — Clifford B. CLAPP: Arrangement of cards under place names in a dictionary catalog. (A dartmouthi College Library gyakorlatát ismerteti.) — Walter LICHTENSTEIN: Book buying experiences in Europe. (Azokról az európai könyvbevásárlásokról számol be, melyeket a Harvard University megbízásából tett a Hohenzollern collection of german history c. gyűjtemény gyarapítása érdekében. Fejtegeti a helyszinén eszközölt bevásárlások előnyeit, különösen Portugáliában, Spanyolországban és Itáliában, ahol a katalogusokat ki nem adó kis antikváriusoknál is sok figyelemreméltót lehet találni.) — William Coolidge LANE: The moving of the Harvard library. (A Harvard University könyvtára új épületet kap, mely részben a régi épület területén fog emelkedni. Eleinte úgy tervezték, hogy előbb fölépítik az épületnek az üres telekre kerülő részét s csak ha ebbe átvitték a könyveket, fogják lerombolni a régi épületet. E terv azonban nem vált be s 1912 aug. 17-én elhatározták, hogy az egész épület egyszerre építik meg. A több mint 500.000 kötetes könyvtárt tehát hirtelen ki kellett lakoltatni s új helyiségről gondoskodni. Az anyag átköltözését aug. 20-án kezdték meg 4'5 láb hosszú és 15 hüvelyk széles nyílt fadobozokban. Az anyagot 13 különböző raktárban helyezték el. A zömét, mintegy 350.000 kötetet, a Randall Hall 90×66 láb területű s 35 láb magas főépületében s néhány kisebb mellékhelyiségében. Itt állították fel, megfelelően adaptálva, a régi épület raktárbútorzatát, még pedig oly gyorsan, hogy december 7-ére mind a 350.000 kötet helyén állott. A költözködés egész tartama alatt nyitva volt a régi épület kikölcsönző helyisége, mely elektromos kocscikkal bonyolította le a raktárakkal való közlekedést. December 7-én azután a kikölcsönző helyiség berendezését is áttették Randall Hallba. Ez alkalommal a 3382 cédula-fiók bajnelli átszállítása okozott gondot.) — *Prison libraries.* (Florence Rising CURTIS-nek a *Survey*-ben közölt cikke nyomán megállapítja, hogy azon 23 börtön könyvtárában, amelyet szerző áttanulmányozott, meglehetősen kezdetleges viszonyok vannak. Kifogásolja, hogy a detektív- és idegrázó regények túlnagy szerepet játszanak könyvanyagukban, hogy katalogusuk tele van hibával és pontatlansággal, hogy a régi vasárnapi iskolák kiselejtezett könyveivel dolgoznak s hogy az ismeretterjesztő irodalom teljesen háttérbe szorul. Ezzel szemben a Newyork állambeli könyvtárszövetség börtönkönyvtárügyi osztálya legutolsó jelentésében megállapítja, hogy újabban kezd javulni e könyvtárak helyzete. Sok börtönben mindenik fogoly 2 kötetet kap hetenkint olvasásra, egyikben

¹ Az első számot a folyóiratok szállításával megbízott GRILL-cég többszöri felszólítás dacára sem küldte be a M. N. Múzeum könyvtárának.

6000 kötettel 85.000 kötetes forgalmat tudtak elérni.) — 3. szám (március): Arthur E. Bostwick: Efficiency records in libraries. (Szerző ismerteti az általa a st.-louis-i Public libraryben meghonosított minősítési táblázatot, melynek az a célja, hogy tájékoztassák az igazgatót az egyes osztályokban alkalmazott egyének [asszisztensek] képességeiről, fejlődéséről. A táblázat, melyet az osztályok vagy fiókok vezetői töltenek ki, a következő pontokra felel: 1. Név. 2. Osztály vagy fiók. 3. Az illető fiókban vagy osztályban eltöltött szolgálati idő tartama. 4. Jelenlegi fokozata. 5. A könyvtárba történt fölvétel napja. A. Egyéni tulajdonságok. 1. Elég erős-e a fizikuma a munkához? Mennyi időt mulasztott, mióta az osztály szolgálatában áll és miért? 2. A könyvek ismeretének mérve. Javult-e ebben a tekintetben? 3. Általános tájékozottság? 4. Érzék igazi irodalom iránt? 5. Találékony-e? Rendszeres-e? 6. Van-e önuralma hirtelen fölmerülő esetekben? 7. Teljesítő képessége? Elhatározottsága? 8. Pontos? Gyors? Alkalmazkodó? 9. Szorgalmas? Hanyag? 10. Szíves-e társaihoz? 11. Pontos? Késések? Mentség? 12. Feledékeny? Szeret fecsegni? 13. Tisztán és megfelelően öltözködik? B. Érintkezés a közönséggel. 1. Egyformán udvarias? Méltóságteljes? 2. Hajlandó személyes látogatókat fogadni? 3. Hasznavehető-e a felnőttekkel való érintkezésben? 4. Hasznavehető-e a gyermekekkel való érintkezésben? C. A fokozatok kitünő, jó, elégséges és rossz. 1. Kézírás. 2. Nyomtatás. 3. Gépirás. 4. Gyorsírás. D. Fejlődött-e az asszisztens Ön mellett? Mily irányban? Miben nem vált be? E. Ha vannak az asszisztensnek gyöngye oldalai, felhívta-e rájuk a figyelmét? F. Mit szeret legjobban az asszisztensben? G. Személyiségénél, nevelésénél, egyéni képességeinél fogva az alábbi osztályok melyikére tartja alkalmasnak vagy alkalmatlannak? A fokozatok minden osztályra nézve kitünő, jó, elégséges vagy rossz kitéttel jelölendők. 1. Általános segédnek? 2. Ifjúsági könyvtárosnak? 3. Olvasótermi segédnek? 4. Katalógizáló segédnek? 5. Kikölcsönző segédnek? 6. Egyebekben való segédnek? (Specifikálandó). Ha nem alkalmas valamire, ezt közelebbről kell indokolni. H. Megbízható-e a segéd a könyvtárral szemben? I. Lelkesedik-e munkájáért. J. Meg van-e elégedve vele, ha a segéd továbbra is osztályában marad, eltekintve attól, hogy valaki mást szeretne helyébe? K. Megjegyzések). — Kendrick C. BABCOCK: Bibliographical instruction in college. (A legtöbb amerikai egyetemen rendeznek könyvtári tanfolyamokat, melyek vagy a rendes tanévben tartanak s több évfolyamból állanak vagy pedig a nyári szünidőben rendeztetnek. A syracuse-i egyetem pl. rendes könyvtári iskolát tart fenn, amelynek 1911/12-ben 41 hallgatója volt. Ez iskola különböző fokú képezést ad. Van egy két éves technikai tanfolyam, mely a könyvtári tudományok baccalaureátusához vezet; egy egy éves technikai kurzus alapján a középiskolát végzetek a Bachelor of library economy fokozatot nyerhetik el, míg mások e fokot egy négy éves elméleti és gyakorlati tanfolyam sikeres elvégzése után érik el stb. A michigani egyetem viszont 8 hétig tartó könyvtártani tanfolyamot rendez. Másutt, pl. a Columbia egyetemen, felolvasásokban ismertetik a könyvtárak berendezését, hasznát és használati módját. Szerző azonban mindezt kevésnek tartja. Szerinte az összes kollégiumokban meg kellene tanítani a könyvtár jelentőségére és használatára módjára a növendékeket. «A könyvtár az a forrás vagy tartály,

amelyből a tanulónak folytonosan tájékozódást vagy sugalmazást kell merítenie, akár történelemmel, irodalommal vagy tudománnyal foglalkozik. Ahány hónappal halogatjuk felvilágosítani őt a könyvtár jelentőségéről és használati módjáról, annyival csökkentjük a tanfolyam értékét.» — Edward M. MUMFORD: The librarian and the bookseller. (Szerző, aki sem nem könyvtáros, sem nem könyvkereskedő, fájjalja azt az antagonizmust, ami e két foglalkozási ág képviselői közt fennáll s annyira szíven viseli az egyetértés létesítését, hogy nem bánná, ha a könyvtáros inkább valamivel drágábban szerezne be könyvszükségletét, csak hogy jóban legyen a helybeli könyvkereskedővel. Mindkét társadalmi osztály közös érdeke, hogy ne csak az olvasás, hanem a könyv szeretete is fölébredjen a közönségben, ennek pedig az a legbiztosabb eszköze, ha a magánkönyvtárak ügye föllendül. A magánkönyvtárak létesítéséhez pedig a könyvkereskedő a legszükségesebb tényező. Az is kívánatos volna, hogy a könyvtáros némiképp irányítani törekednék a könyvkereskedő üzletét, felvilágosítaná őt s a közönséget arról, hogy mily könyveket érdemes venni és eladni. Főleg az ifjúsági irodalom terén várna szép feladat a két tényező együttműködésére.) — James H. GALLOWAY: Work and read. (Szerző több példát hoz fel arra, hogy az egyszerű munkásnép mily szívesen olvassa a világirodalom gyöngyeit.) — Annie Carroll MOORE: The children's library of Stockholm. (A stockholmi ifjúsági könyvtár megalkotása dr. Valfrid PALMGREN nevéhez fűződik, aki 1907-ben államköltségen 3 hónapot töltött Amerikában. A könyvtár oly népszerű, hogy használatát már is korlátozni kellett.) — *Are the classics read?* (Rendes vád, hogy a népkönyvtárak közönsége nem olvassa a klasszikusokat. A springfieldi könyvesház legutóbbi kísérlete megdőnti e vád alaposságát. A kikölcsonző teremben u. i. kiállítottak vagy 100 kötet klasszikust, még pedig eredeti és fordítottat, ismertették a helyi lapokban s miután így felhívták a figyelmet, megindult a kikölcsonzés. Egy év alatt az *Odüsszeia* angol fordítását 22-szer, GOETHE *Faust*-ját 26-szor, DANTE *Isteni színjátékát* 20-szor, ROUSSEAU *Emil*-jét 14-szer, BYRON és POPE költeményeit 12—12-szer, CHAUCER verseit 8-szor, MOLIÈRE vígjátékait pedig 7-szer kölcsönözték ki.) — 4. szám (április): Edward D. GREENMAN: The development of secondary school libraries. (Az Egyesült-Államokban az iskolák egy része ugyan már a XIX. sz. elején rendelkezett kisebb könyvgyűjteményekkel s New-York állam volt az első, mely e célra 1838-ban államsegélyt is megszavazott. De azért egy 1876. jelentés szerint az Egyesült-Államok egész területén azon évben csupán 826 másodfokú iskolának volt könyvtára, együttesen közel egy millió kötettel. 1890-ben a könyvtárral ellátott iskolák száma már 2500 volt. Pontosabb adatok 1895 óta vannak. Ezek szerint 1895-ben 3921 nyilvános iskolának volt könyvtára 1,922.923 kötettel és 1369 magániskolának 1,594.605 kötettel. 1912-ben viszont 10,329 köziskola könyvtára 6,185.937 kötetet számlált, míg 1405 magániskola 2,342.880 kötettel rendelkezett. Szerző ez iskolai könyvtárak négy típusát különbözteti meg: 1. az iskolai épületekben elhelyezett s kizárólag azon iskola tanítói és növendékei részére hozzáférhető könyvtárak típusa; 2. nagyobb városok közös nyilvános iskolai könyvtára típusa, mely a város legfőbb iskolájával kapcsolatban van elhelyezve s a többi iskolában fiókokkal bir, amelyeket ellát könyvekkel; 3. a

harmadik típus a közkönyvtár egy fiókja, mely az iskolában van elhelyezve s amely sokszor nem egyéb, mint egy könyvsorozat, amelyet meg nem határozott időre adott kölcsön a könyvtár az iskolának; 4. kisebb helyeken egy negyedik típus áll fenn, amely az iskolai és közkönyvtár feladatait egyaránt teljesíti.) — Ida M. MENDENHALL: Training in use of books. (Rövid fejtegetések arról, mint kell a növendékeket a könyvek s a könyvtár használatára megtanítani az elemi, közép és felső iskolákban s a tanítóképzőkben.) — John Cotton DANA: The public library and publicity in municipal libraries. (Leírja, miféle eszközökkel igyekszik a newarki könyvesház fölkelteni a polgárok érdeklődését a város múltja, jelene és jövője iránt s mint gyűjti azokat az adalékokat, amelyek a városfejlesztés szempontjából figyelembe jöhetnek.) — John Shaw Billings. (A newyorki Public library 1913 március 13-án elhunyt igazgatójának a nekrológja. BILLINGS 1838-ban született, orvosi tanulmányokat végzett s előbb kórházi gyakorló orvos, majd 1860/61-ben a medical college prorektora volt. A polgárháborút mint katonaoorvos küzdötte végig s 1895 októberéig megmaradt a hadsereg kötelékében, ahol alezredesi fokig emelkedett. Már 1864-ben rábízta a washingtoni Surgeon-General's Office könyvtárát, amely akkor alig néhány kötetből állott s amely az ő keze alatt a világ legnagyobb orvosi szakkönyvtárává növekedett. E könyvtár pompás tárgymutatóját ő adta ki 1880 és 1895 között 16 kötetben. Ugyancsak ő vetette meg alapját az 1879-ben Robert Fletcher társaságában megindított *Index medicus*-nak. Ő reorganizálta továbbá a Johns Hopkins Hospital, a pennsylvaniai egyetem közegészségügyi laboratóriumát s végül a newyorki Public libraryt, amelynek 1895-ben került az élére. Nagy szervező és adminisztráló tehetség volt s emellett széles látókörű, akaratszilárd s lebilincselő modorú férfiú, aki nemcsak tekintélyt tudott tartani, hanem meg is szeretettette magát.) — 5. szám (május): Corinne BACON: What the public wants. (Szerző megállapítja, hogy az amerikai könyvtárak vezetőinek legfőbb, szinte egyetlen törekvése a forgalom fokozása s hogy evégből a népet arra tanítják, hogy hosszú nyitási időt, gyors kiszolgálást, mentől több könyvet s mindennemű felvilágosítást követeljen. Vizsgálja e követelések teljesítésének következményeit a személyzet kihasználása és a költségek szempontjából s arra az eredményre jut, hogy a könyvtár nevelő hatása sok tekintetben szenved a túlságos hajsza következtében.) — Henry E. BLISS: Accession records economized and systematized. (A növekedési napló szerző szerint fölösleges; véleményét több amerikai könyvtár vezetője osztja, mert nem egy könyvtárban beszüntették e napló vezetését. A napló előnyei inkább képzelték, mint ténylegesek. A könyvtár állományát sokkal jobban tartathatjuk nyilván a helyrajzi lajstromok útján s ugyanez alapon állapíthatjuk meg a hiányokat. Még a napló alapján előállítható statisztikai adatok sem mindig megbízhatók. Az új szerzemények lajstromát is jobban állíthatjuk össze a még be nem osztott könyvtári cédulákból, mint a napló alapján. Szerző a napló helyett mozgó cédulákat alkalmaz, melyeket dolgozatában bőven leír és rajzban is bemutat.) — Katharine Twining MOODY: Library reports from a frivolous point of view. (Szól az amerikai könyvtári jelentések hibáiról, hiányairól, valamint a bennük felhalmozott adatok jelentőségéről és természetéről.) — William

Coolidge LANE: The new Harvard library. (A Harvard-egyetem épülőfélben lévő új épületének leírása. Az épület egy 250×200 lábnyi hosszúságú négyszög, amelyet a lépcsőház és a WIDENER-gyűjtemény befogadására szolgáló helyiség közepén oszt ketté. Ily módon két, 110×28 láb területű, udvar áll elő. Az épület északi oldalán impozáns nyílt lépcső vezet a bejáráshoz. Ez oldal első emeletén van a 43 láb magas, 192×40 láb területű nagy olvasóterem, míg az épület másik három oldalát a kilenc emeletre osztott könyvraktár foglalja el. Legérdekesebb újítása abban áll, hogy a könyvraktárakban az utcamenti ablakok mindegyike mellett egy-egy dolgozó asztal nyer elhelyezést s így a raktár valóságos laboratóriumává válik, továbbá, hogy a tanárok részére, ugyancsak szoros kapcsolatban a raktárakkal, a dolgozó szobácskák egész sora létesült. A dolgozó szobácskák területe 10×12 és 12×15 láb közt váltakozik, számuk 74. A raktárak befogadóképessége 2 millió kötet.)

The library world. *Új folyam. XV. kötet. 82. szám.* (1913. április):
 A. Cecil PIPER: Some great printers & their work. (Jelen cikk az angol könyvnyomtatás atyjának, William CAXTON-nak életrajzát és működését vázolja. Befejezésül BLADES nyomán ismerteti a CAXTON sajtótermékeinek felismerésére szolgáló méréseket.) — Henry DIXON: The bespoken file. (Az olvasók által előre lefoglalt ú. n. fentartott könyvek nyilvántartási módjáról.) — 83. szám (május): W. Geo. FRY: Practical professional education. (Azt a tervet, hogy az angol könyvesházak személyzete a nyári hónapokban kölcsönösen kicseréltessék, többen megvilágították. E cikk összefoglalja a mellette és ellene elhangzott véleményeket.) — William POLLITT: The principles of book-charging. (A könyvkölcsönzést nyilvántartó rendszerek négy csoportba sorolhatók: 1. Olyanok, melyek az olvasót tartják nyilván. 2. Olyanok, melyek a könyvet tartják nyilván. 3. Olyanok, amelyek mindkét nyilvántartási módot kombinálják. 4. Olyanok, amelyek egyikről sem adnak állandó felvilágosítást. Az első csoportba tartozó rendszereket ma már alig használják Angliában. A legismertebb faja abban áll, hogy az olvasó jegye, melynek felső részén van az olvasó neve, lakása és száma, rubrikázva van s a rubrikákba a könyv számát, kivitele és visszahozatala napját vezetjük. A második csoportba tartozó rendszerek jelenleg a legelterjedtebbek. Ide tartozik a törzslap-rendszer azon faja, ahol minden egyes könyvnek megvan a maga lapja, amelyre a kikölcsönző számát, a kikölcsönzés és a visszahozatal keltét följegyzik. E csoportba sorolhatók a COTGREAVE-, CHIVERS- és a GRAHAM-féle indikátorok is. A harmadik csoportba tartozik a kettőslap-rendszer, ahol úgy az olvasó, mint a könyv törzslapjára följegyzik az adatokat. Hasonlóképpen járnak el a *duplex-indikátor-nál* is. A negyedik csoportba tartozik a kettőslap-rendszer azon legújabb faja, amelynél a könyv törzslapját egyesítik az olvasó lapjával s a kiadás dátuma szerint helyezik el a fiókokban. Ez egyúttal a leggyorsabb módja a kikölcsönzés lebonyolításának. Az egyes rendszereknél ugyanis a következő följegyzések szükségeseknek: Az 1. csoportnál a könyv jelzetének és a keletnek a följegyzése. A 2. csoportnál az olvasó számának és a keletnek a följegyzése. A 3. csoportnál a könyv és az olvasó számának s a keletnek kétszeres följegyzése. A 4. csoportnál ellenben semmit sem kell följegyezni.) — 84. szám (június): W. Bramley COUPLAND:

Methods of book-illustration. (A könyvillusztrálás következő technikáinak rövid leírása: 1. Réz- és acélmetszet. 2. Mezzotinto. 3. Aquatinta. 4. Maratás. 5. Kőnyomás. 6. Fametszés. 7. Zinkográfia. 8. Autotipia. 9. Háromszinnyomat. 10. Fotogravür. 11. Fotolitográfia. 12. Kollotipia stb.) — Alfred Cecil PIPER: Some great printers and their work. (John DAY [1522—1584.] híres angol könyvnyomtató életrajza, akinek a sajtójából 245 munka került ki.) — Henry A. SHARP: The popularizing of Public Libraries. (A könyvtár megkedveltetése érdekében a következőket ajánlja: 1. Rövid beszéd a könyvtárról, céljairól és kincseiről; ezt kövesse egy hasonló rövid előadás a helyi történeti kutatás érdekességéről s egy erre vonatkozó gyűjtemény hasznáról. 2. A legfontosabb tárgyakról szóló főművek kiállítása. 3. A könyvtári berendezések kiállítása.) — 82—83. szám. Ex-T. P.: The Innocents in Holland. (Hosszabb beszámoló a L. A. A. husvéti tanulmányi kirándulásáról. A látottakról a legnagyobb elragadtatás hangján nyilatkozik a szerző; főleg a hágai és utrechti könyvesház nyerte meg a látogatók tetszését.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam. V. évfolyam. 4. szám (1913 július): Johannes SCHINNERER: Fälschungen in alten Handschriften und Druckwerken. (H. KLEMMnek a Deutsches Buchgewerbemuseumba került gyűjteménye alapján több oly eljárást mutat be, amely azt célozta, hogy a könyvek értékét növelje. Ide tartozik a gyűjtők azon eljárása, amikor több csonka példányból állítanak össze egy teljes példányt. Erre a művelet gondatlanságánál fogva párját ritkító példa van a KLEMM-féle gyűjteményben. Az ismeretlen «restaurátor» ugyanis két teljesen különböző, csupán tartalmilag és kiállításban hasonló műből készített egy «teljes» példányt, melynek címlapján 1520 a nyomtatás éve, kolofonjában pedig 1525. Szerző a hamisítások csoportjába utalja az oly példányokat is, amelyek hiányos lapjai kiegészítettek s egyes lapjai új másolatokkal pótolattak, főleg az esetben, ha az ekként nyert új részek szélrajzokkal s más a régiesség benyomását kelteni akaró ornamentumokkal láttattak el. Persze a hamisító ügyetlensége könnyen elárulja magát még akkor is, ha nem esik oly gomba hibába, mint CICERO *De officiis* c. műve 1535-iki augsburgi kiadásának restaurátora, aki nem törődve a kolofon igazmondásával, az első kiadás évszámát — 1531 — biggyesztette a címlapra. A modern sokszorosító eljárást is sokszor igénybe veszik arra, hogy egyes hiányzó lapokat a csalódásig hű utánpótlásokkal pótolják. Sok bajt okozott az a ma már letűnt divat, mely a régi fametszetek kifestett lenyomatait többre becsülte a festetleneknél. Igen sok gyűjtő festette ki utólagosan s tette tönkre ezáltal tiszta példányait, csakhogy muló piaci értéküket fokozza. Különösen gazdag a KLEMM-féle gyűjtemény olyan kéziratokban és inkunábulumokban, melyekbe modern kéz festette be a lapszéli díszeket és a kezdőbetűket. Így tett tönkre egy különben gyönyörűen írt kétkötetes breviáriumot, mely 1446 és 1452-ben készült a nürnbergi Szent Katalin-kolostornak. Habár a modern miniátorok rendszerint régi minták nyomán dolgoztak, úgy ornamentikájuk, mint festő-technikájuk könnyen felismerhető, főleg, ha szembe állítjuk valamely kétségkívül eredeti darabbal. Talán a leg-sikerültebb a KLEMM-féle gyűjtemény összes hamisításai közül GUTENBERG 48-soros bibliájának egy példánya, melynek 279 miniatúrája közül csupán:

136 egykorú, a többi a régi modorában, de meglehetősen nyers technikával készült modern utánzat. Sajnos, a fametszetű szegélyeket sem hagyta békében ez a pompakedvelő amatőr. Könyvtára nem egy régi nyomtatványán «egészítették ki» kézzel az eredetileg csupán kétfelől alkalmazott fametszetű indaszegélyt s hogy az újítás ne legyen észrevehető, az eredeti bordúrt is — bemázolták.) — G. A. ERICH BOGENG: Die Morante-Bibliothek. (MORANTE marquis hirneves spanyol bibliofil, 1808 szept. 6-án született Mexikóban gazdag szülőktől. Spanyolországban nevelkedett, jogot tanult s előkelő bírói pályát futott meg. Magába zárkózott különc volt, aki legszívesebben kedves könyvei közt töltötte minden szabad idejét, amelyek számára három márványtermet rendeztetett be palotájában. 1868 június 13-án halt meg; egy könyveslétráról zuhant le s ez a zuhanás mentette meg attól, hogy az élőhalottak szomorú sorsára ne jusson. A könyvgyűjtést már mint alcalai joghallgató kezdte és később 125.000 franknyi évi jövedelme jó kétharmadát fordította e szenvedélye kielégítésére. E nagy áldozatkészség eredménye egy 120.000 kötetes, jobbára latin művekből álló könyvtár volt, melynek tartalmáról egy 1854—1870 között megjelent 9-kötetes katalogus nyújt felvilágosítást. E furcsa rendszerrel s igen egyenlőtlenül kidolgozott katalogusnak az a legértékesebb oldala, hogy a marquis minden egyes kötetnél kitette a vételárat s így e tekintetben valóságos kincsesbányának tekinthető. Érdekes, hogy egészen jelentéktelen művekből is több példány volt gyűjteményében, anélkül, hogy meg lehetne állapítani ez eljárásának indítóokát. Így pl. GRÜTER *Lampas sive fax* c. 7-kötetes műve 13 példányban volt meg könyvtárában. A nagy ritkaságok, amelyek pedig ama szerencsés időkben még könnyen voltak megszerezhetők, szinte teljesen hiányzanak. Talán ebben rejlik annak az oka, hogy a MORANTE-könyvtár 1872—75 között Párisban rendezett árverésein oly gyöngé pénzügyi eredményt tudtak elérni. Az első árverésen például, noha a könyvtár színe-javát, összesen 1909 számot kótyavetyéltek el, csupán 4 szám ára haladta meg az 1000 frankot s egy sem érte el a 2000 frankot, ami még ama kor szerényebb árai mellett is igen szegényes eredmény.) — HEINRICH KLENZ: Gelehrten-Kuriositäten. (Cikke 3. és utolsó részében a furcsább dedikációkból közöl szemelvényeket. Bevezetőül a XV—XVII. századi szerzőknek magas és legmagasabb állású személyekhez intézett, szinte undorítóan hizelgő ajánlósort ismerteti, amelyeknek közös, többé-kevésbé szemérmesen vagy szemérmetlenül kifejezett célja anyagi előnyök biztosítása. Majd megemlékezik azon tudósokról, akik tanáraiknak s azokról, akik tanítványaiknak ajánlották műveiket. Ennél furcsábbak a következő esetek: WEBER Immanuel latin szótárát a Szentháromságnak, Joh. Bapt. MARIA *Astrologia Gallicaját* Krisztus urunknak, Justus LIPSÍUS két könyvét a Boldogságos Szűznek, az 1788-ban névtelenül megjelent *Karikaturen* szerzője az ördögnek, PETRARCA CICERO leveleit 1340-ben magának a rég elhunyt szerzőnek, FONTE *Englishman at Paris* c. művét kiadójának, Andreas SCOTUS pedig olasz utikalauzát a kiadó nevében önmagának ajánlotta.) — 5—6. szám (augusztus—szeptember): Martin WACKER-NAGEL: Deutsche Buchkünstler der Gegenwart. VI. Erich Gruner. (Erich GRUNER 1881-ben született Lipcsében s az ottani festőakadémián nyerte művészi kiképezését. Későbbi fejlődésére párisi és spanyolországi tartózkodása volt hatással.

E hatás könyvművészeti munkáin a figurális elem kedvelésében és helyes szin-
érzékében nyilvánul. E téren először a *Deutsches Lachen* c. kiadványhoz készült
humoros rajzaival tett kísérletet. Borítékrajzainak hosszú sora lassú, de tudatos
fejlődésről tanuskodik. Eleinte a címfelírás, diszítövonalak és a vignetta még
nem simulnak teljesen egymáshoz, később ellenben mind szervesebben kapcso-
lódnak egymásba. Tisztán ornamentális hatásokra törekszik újabb reklám-
nyomatványokhoz készült léceivel és záródíszjeivel is. Ahol az ornamentum
felírással párosul, mindig egyöntetűsége törekszik. Egészen egyöntetű egy
Judas c. kiadványa, amely csupán 25 példányban készült s amelynek nemcsak
tipografiai díszét, hanem egész szövegét is maga rajzolta. A GRUNER-antikva
néven piacra bocsátott új betűtípus tisztán metszett, előkelő hatású betűi főleg
tudományos könyvek kinyomatására alkalmasak.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1913. évi közgyűlése október hó 5-én tartott meg Sopronban a városháza nagytermében, számos hivatalos kiküldött s igen előkelő s lelkes közönség részvételével. A választás- és közoktatásügyi minisztert dr. MAJOVSZKY Pál miniszteri osztálytanácsos képviselte. Ott voltak még többek között herceg ESTERHÁZY Miklós, VÁRADY L. Árpád győri püspök, GYURÁTZ Ferencz ág. h. ev. püspök, br. SZALAY Imre h. orsz. főfelügyelő, dr. BAÁN Endre főispán, HAJAS Antal alispán, dr. TÖPLER Kálmán polgármester, továbbá a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége számos tagja.

A közgyűlést WLAŠSICS Gyula v. b. t. t. elnök nagyszabású, a könyvtárügyvel foglalkozó beszéddel nyitotta meg, amelyet a következőkben ismertetünk:

WLAŠSICS azzal kezdte beszédét, hogy teljes tárgyilagossággal kívánja föl-tární a hazai könyvtárügy mai állását s megjelölni a haladás irányát. Nemcsak a szakférfiaknak szól, miként tette ezt Nagyváradon, hanem a nagyközönség figyelmét akarja felhívni s a magyar társadalomtól akar szívet-lelket kérni. «Ma még, úgymond, a magasabb értelmiségi körökben sem tud az érdeklődés központjába kerülni az a gondolat, hogy a legfőbb nemzetnevelő intézmény a könyvtár. Nem látják még mindig, hogy milliók műveletlenségét legyözni csak a lelket emelő és ismeretet terjesztő könyvekkel lehet. Széles rétegekre alapított demokratikus intézményeket teremteni és a széles rétegeket sötétségben hagyni nemcsak a legsúlyosabb kötelességmulasztás, de egyértelmű volna az egészséges állami és társadalmi élet szétrombolásával is.»

Határozottan állítja, «hogy igazán nagy eredményeket addig nem fogunk elérni, míg a könyv ügye a nemzet szívéhez nem nő. Míg a nemzet minden rétegében megingathatlan hitté, tántoríthatlan meggyőződésé nem alakul az a tudat, hogy a magyar nemzeti lét a magyar közműveltséghez, a magyar közműveltség pedig a könyv tevékeny és termékeny szeretetéhez van kapcsolva... A könyvtárügy föllendülése nemcsak az állami költségvetési tétel fokozatos emeléséhez van fűzve, de annak éltető forrása a magyar néplélek benső szeretetének melege lehet. A könyv terjesztése mögött necsak az állam álljon a maga hivatalos szervezetével, de a helyi patriotizmus ehhez a meleg, kiolthatlan érzéshez méltó tettekkel is vigye előre a nemzeti művelődés leghatalmasabb eszközét, a könyv ügyét. A községben, hol élünk, a megyében, melyhez községünk tartozik, fakadjanak fel a lelkes tevékenység forrásai és ezek termékenyítsék meg és tegyék mélyebbé, tartósabbá, elevenebbé a magyar társadalom eddig inkább csak fellángoló, de hamar lehülő készségét.»

«Be kell következnie annak az időnek... midőn a magyar néplélek egyik

alkotóelemévé, belső tulajdonságává válik a könyv szeretete és a könyv élet-szükségletének megértése.»

«Pillantsunk be könyvtárunk külső és belső életébe. Érdekes és tanulságos tünetekben nagyon gazdag anyag ez. Van-e tanulságosabb megfigyelés, mintha a kisebb községek igényéhez szabott, a «népkönyvtár» gyűjtőneve alá foglalt könyvtárak fejlődését, történetét vizsgáljuk. A mozgalom ezen a téren a társadalom körében indult meg. És habár csak dicsérettel emelhetem ki némely városi egyesületünknek működését, mégis nem esem túlzásba, ha azt állítom, hogy a társadalmi mozgalom ma már bevezett az állam kikötőjébe. Fájdalom, nálunk csaknem minden társadalmi mozgalomnak kitaposott útja. A kis, szerény olvasókörök körülbelül harminc évvel előbb kezdik meg a könyvtárgyűjtést. Nagyon szerény keretekben. Majd megalakulnak a nagy közművelődési, társadalmi szervek, a magyar kulturegyesületek. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet dicsőségére szolgál, hogy feladatai közé sorolta már 1885-ben a népkönyvtári akciót és elismerésreméltó munkát is végzett ezen a téren. A közkönyvtár eszméje különben is a Királyhágón túl már a XVIII. század végén győzelemre emelkedik, hisz gróf BATTHYÁNY Ignác, gróf TELEKI Sámuel és báró BRUCKENTHAL Sámuel neveihez jelentékeny közkönyvtár alapítása fűződik. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületet követték a többi nagy kulturegyesületek is. Itt a Dunántúlon, a Felvidéken, Délmagyarországban ezek az egyesületek lelkesen ragadták magukhoz a kezdeményezés zászlaját. A kezdeményezésnél mikor hiányzik a lelkesedés nálunk! A fellobbanó láng azonban igen sokszor csak a szalmatűz hamar muló fénye. A zászló a kezdeményezők kezében rendszerint inogni kezd és az államnak kell átvenni a zászlótartó szerepét. Itt se történt másképen. 1893-ban megalakult a Múzeumok és Könyvtárak Országos Bizottsága. E bizottságból fejlődött ki a mai tanácsi és szövetség-szervezet. A Tanács kezdetben segélyeket osztott ki, csak később alkotott könyvtárakat. Ma már a népkönyvtárak alapítója és fenntartója a mi hazánkban első-sorban az állam...»

«Semmi kétség, hogy az évi segélyek nélkül a nagy kulturegyesületek is kénytelenek lennének népkönyvtárakciójukat vagy beszüntetni, vagy a minimumra szorítani. Az állam igazi feladata pedig nem a kis könyvtárak felállítása volna. Inkább volna ez a községi és társadalmi művelődési politika tárgya; elvileg az államnak első-sorban a nagy könyvtárak alapítása és fejlesztése volna a feladata. Nem élek abban az illuzióban, hogy nálunk olyan könyvtár egy-hamar létesíthető volna, mint aminő az Egyesült-Államokban a «Library of Congress», Poroszországban a «Königliche Bibliothek», Angliában a «British Museum», Franciaországban a «Bibliothèque Nationale», a Lajván túl a «Hofbibliothek». Az ilyen nagyszabású nemzeti könyvtárakra a mi gazdasági helyzetünkben ma alig lehet gondolni. De különben is az ilyen nagyarányú alkotások a tradíciókban gyökereznek. Az azonban már rövid idő alatt helyrehozandó mulasztás, hogy egyetlen önálló állami közkönyvtárunk nincs, hogy a fővárosban létező nagy könyvtáraink könyvkészletei erős kiegészítésre szorulnak, mert a budapesti nagy könyvtárak évi gyarapodásának átlaga messze alatta marad a nagyobb európai könyvtárak átlagának.»

«De lemondhatna-e ma az állam a kis könyvtárak alapításáról? Lemondhatna-e akkor, midőn a község nálunk csaknem teljesen közömbös? ... A község nálunk a közművelődés szolgálatában általában természetes feladatától nagyon elterelődött. Nemcsak kis könyvtárakat nem alapít, de az ebben az évben születésének századik évfordulóját az egész ország által kegyeletesen ünnevelt büszkeségünknek, báró EÖTVÖS Józsefnek nagy álma, hogy a népiskola uralkodó típusa a községi iskola legyen, csaknem teljesen szétfoslott. ...»

«Hogy a községek nálunk mily kevés áldozatkészséget tanúsítanak a népkönyvtárak iránt, semmi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy az Országos Tanács hatáskörébe tartozó 872 népkönyvtár közül csak 41 népkönyvtár kapott községi segílyt és ez 9733 koronát tesz ki. Vannak 5—6 korona szubvenciók is. A Tanács hatáskörébe nem tartozó népkönyvtáraknál 14 népkönyvtár kapott együtt 625 koronát. A községek e hideg közönyét föl kell rázni. Vajha megközelíteni tudnók azt az Amerikában és Angliában rég kialakult, de Nyugat-Európában is erősen elterjedt világnézetet, hogy a községi könyvtár ügye nem fényűzési kiadás, de a közoktatásügy szerves követelményeinek kielégítésére a nemzeti nevelésnek oly nélkülözhetlen föltétele, hogy az iskolával egyenrangú tényező.»

«Tudom, sőt bírói székekben minden nap látom, hogy nagy terhek hárulnak minálunk a községekre és ezek között olyanok is, melyek természet-szerűleg nem a községet köteleznék, de az állam fokozatosan könnyíti és a jövőben még inkább könnyíteni akarja a községi teherviselést. Akkor, ha majd a község vállairól az állam a községet tulajdonképen nem illető, már-már elviselhetetlen terhet leemel, akkor valóban elvárható, hogy a községek is melegebben karolják fel a közművelődés leghatalmasabb eszközét, a könyvet. A községeket is át kell hatnia annak a tudatnak, hogy a népjogok kifejlesztése és a népkönyvtár elválaszthatatlan ikertestvérek, hogy a község jóléte, értelmi és erkölcsi színvonala, hatalmi ereje függ attól a közműveltségűtől, melyet jó könyveivel elérhet. Nem szabad sokáig okot adni arra, hogy a községről írhasa valaki azt, amit egy tagtársunk jogosan és igazságosan írt: «Vannak városok és főleg falvak, ahol csak mindenféle álutakon sikerül néhány koronát belecsúsztatni a költségvetésbe a legszükségesebb könyvtárjavítások végrehajtására.»

«Én remélem, hogy a községek, mihelyt a községi élet természetével összeegyezhethetn terheitől szabadulnak, fokozatosan, önként is teljesítik ez egyik legnemesebb hivatást. De ha nem teljesítenék önként akkor sem, úgy meg kell találni a módját, mely legalább valamely minimális községi segílyt biztosítson a könyvtárak számára. Szüntessük meg azt az állapotot, melyet a CONRAD-LEXIS-LOENING nagy államtudományi lexikonában így olvastam: «Ungarn hat so gut, wie keine kommunale Volksbibliotheken». És erre nem mondhatjuk, hogy a nagy német munka nem mond igazat. Nem rejtőzik ugyan gúny e megjegyzés mögött, mert a hivatkozott nagytekintélyű mű csak a tényt kívánta megállapítani. Mégis nem annyira védelműl, mint inkább csak a tény megállapítása kedvéért én is ki akarom emelni, hogy a kommunális könyvtári politikára még a nagy nyugati államokban is sok teendő vár...»

Dicsérettel emlékszik meg beszéde további folyamán WCLASSICS arról a

12 vidéki törvényhatósági városról, amelyekben már van nagyobb szabású városi közkönyvtár, elsősorban Szegedről. Azután a székesfőváros legújabb könyvtár-politikájáról szól nagy elismeréssel s követendő példának állítja a vidék elé. «A mi vidéki városainkban — úgymond — még ott is, ahol van nagyobb könyvtár, ezek könyvanyaguknál vagy különös rendeltetésüknél fogva az általános közműveltség terjesztésére szükséges modern közművelődési könyvtárt nem pótolják. Ezeknek egy része kellő anyaggal kiegészítve könnyen kielégíthetné az általános közművelődési könyvtár igényeit. Életszükségletünk, hogy megteremtjük az igazi nagyvárosi könyvtárt, Azt a könyvtárt, mely az egész népesség, minden társadalmi réteg igényeit szolgálja. Azt a könyvtártyipust, mely nálunk még csaknem hiányzik. Az igazi nemzetnevelő könyvtárt. Ennek nem szabad sem tisztán tudományos, sem szakkönyvtárnak lenni. Ennek az amerikai-angol példára kialakuló könyvtárnak kell lennie. Ha nem is lehet azt várni, hogy a bostoni, chicagói, newyorki, londoni vagy berlini nagy városi közművelődési közkönyvtár színvonalát elérje, de mindenesetre olyannak kell lennie, mely teljesen megfelel a szabad, nyilvános nagy közkönyvtári szervezet követelményeinek. . .»

«A vidéki rendezett tanácsú városok között még igen sok tekintélyes város van, mely nélkülöz minden közkönyvtárt. Ezen városok értelmiségét kérve-kérjük, hogy indítsák meg a mozgalmat. Buzdító szavainkat már nem egyhelyütt elismerésreméltó tett követte.»

«A megyei törvényhatóságok közönyét is meg kell törni. Megyei közkönyvtár alig van. A politikai és gazdasági élet gyakori ziláltsága nem volt kedvező arra, hogy a törvényhatóságokat nagyobb szabású akcióra buzdítsuk. Pedig nagy feladatot teljesíthetnének esetleg csekély áldozattal. Minő örvendetes képet rajzolok magam elé. A megye székhelyén vagy nagyobb járási székhelyein ott volna a nagyobb közkönyvtár, mely az egyes vidéki közkönyvtárakat szünet nélkül ellátná új küldeményekkel. Mihelyt kedvezőbbek lesznek a gazdasági viszonyok, meg kell kísérelnünk, hogy a megyéket akcióba vonjuk. Javaslatainkkal közvetlenül fogunk a megyékhez fordulni, de nem zárkozunk el attól sem, hogy a kormány és törvényhozás közbelépésével lendítsünk könyvtárügyünkön. Közmeggyőződésé kell annak válnia, hogy a haladás eddigi ritmusával már sokáig meg nem elégedhetünk. Ezer és ezer község nélküli a könyvtár áldásos munkáját. Millió és millió lélekben nem gyűjtjük fel a tudás világosságát. A demokrácia és a demokratikus intézmények műveltebb emberanyag nélkül örvénybe sodorhatják nemzeti létünk hajóját. . .»

Hazánk népkönyvtári térképéből megállapítható, «hogy amint a népoktatási politikánkban az állami iskolák elhelyezésénél kezdetben túlságosan a nemzetiségi vidékeket helyeztük előtérbe, épúgy a fősúlyt a könyvtárak elhelyezésénél sem fektettük a színmagyar községekre. Példákkal bizonyítok. Ott van a Duna balpartja, hol a lakosság 37%-a tud magyarul, itt 156 könyvtárt állítottunk fel. A Duna—Tisza közé ellenben, hol 85% beszél magyarul, csak 143 könyvtárt. A Tisza—Maros szögén, ahol csak 29% beszél magyarul, 57 könyvtárunk van. A Királyhágón túl, ahol 40% beszél magyarul, 162 könyvtár van. Mit tapasztaltunk a forgalmi adatokból? Azt, hogy a nemzetiségi vidékeken

elhelyezett könyvtárak átlagos forgalma alig 723 kötet, ellenben a túlnyomóan magyarok-lakta vidéken az átlagszám 1178 kötet. Midőn a népnevelési politika hivatalos vezetése volt kezemben, Mihelyt megtudtam, hogy az iskolaköteles gyermekek és a fajnépesség viszonylagos arányszámait véve alapul, a magyar népfaj az iskoláztatás arányszámában a 3-ik helyre került, a rendelkezésemre álló minden eszközzel arra törekedtem, hogy a magyar fajnép iskoláztatási lehetőségét fokozzam. Én az asszimiláló kulturpolitika helyett több eredményt várok a magyar faj belterjes kiművelésétől és ennek a fajnak expanzív erejére támaszkodó gazdasági és közművelődési politikától. Ezért tartom ajánlatosnak a népiskolai politikával azonos könyvtárpolitika követését. Szükségesnek tartom, hogy különös gondunk legyen arra, hogy azok a színmagyar községek, hol eddig könyvtár nincs, minél előbb könyvtárhoz jussanak.»

«De óva intek a túlzástól. Nekünk párhuzamosan továbbra is fel kell keresnünk mindazokat a községeket, ahol a magyar faj akár kisebbségben, akár többségben él másnyelvű honfitársaink között. A magyar fajt a másnyelvűek asszimiláló hatásától minden erőnkkel meg kell óvnunk... Meg kell még nekünk óvnunk külföldre szakadt honfitársainkat is.» Szóval «nekünk nem szabad, nem lehet egyoldalú kizárólagos irányvonalban tartanunk könyvtárterjesztési politikánkat. Nekünk a főntebb kiemelt vezérelv fenntartása mellett a párhuzamos rendszert kell követnünk, mert nem hagyhatjuk védtelenül itthon a nemmagyar nyelvű honfitársaink közé ékelt magyar fajnépet és nem taszíthatjuk ki védőszárnyaink alól külföldre szakadt magyar testvéreinket. A hangsúlyozott vezérelvnek azonban e párhuzamos politika mellett is a legerőteljesebben kell érvényesülnie, mert ezen a magyar földön államfenntartó, sőt dinasztikus és világpolitikai érdek az állam jellegét alkotó magyar népfaj közműveltségi állapotát mindenek fölött emelni.»

«Sokszor hallottam azt az ellenvetést, hogy mi azzal csak áltatjuk magunkat, hogy könyvtárakat alkotunk, mert mi csak könyvszkevényekben könyveket küldünk szét. Bizonyára ezekkel a megjegyzésekkel bírónk arra akarnak mutatni, hogy kellő számban a községekben könyvtárépületekről vagy legalább olvasótermekről nem gondoskodunk. A mi népkönyvtárpolitikánkat az én meggyőződésem szerint ma még extenzív irányban kell folytatnunk. Ezer és ezer azoknak a községeknek a száma, hol a könyvet csak a kalendárium és a ponyvairodalom képviselik. Ily viszonyok között nekünk a rendelkezésünkre álló csekély eszközöket arra kell fordítanunk, hogy fölkereshessük könyveinkkel az ország minden községét. Különben is fölvetem a kérdést, hogy a kis falvak közönsége nálunk nem-e inkább otthon szeret olvasni? A németek már magukra nézve megállapították, hogy a német falusi közönség inkább szeret otthon, mint a könyvtárszobában olvasni.»

Nem becsüli le az olvasótermek értékét. «Csakhogy azután ez az olvasóterem olyan legyen, mely egész berendezésével tud vonzani és pedig olyan egyéneket, akik különben, ha csak otthoni olvasásra lennének utalva, alig vennék igénybe a könyvtárt.»

WLASSICS ezután nagy vonásokban vázolja a Tanács népkönyvtári munkásságát, fejtegeti könyvtárai elhelyezésének legcélszerűbb megoldását, a kez-

déssel járó nehézségeket, a könyvanyag összeállításának «tövises munkáját» a gyarapításra vonatkozó terveket és kísérleteket s a következő, a kultúra és a haza szeretetétől sugárt szavakkal zárja be fejtegetéseit:

«Vegye fontolóra mindenki, megteszi-e az állam, a megye, a község, a magyar társadalom, megteesszük-e mi mindazt, amit a magyar könyvtárügy fejlődésével a legnagyobb állam- és nemzetfenntartó erőnek, az általános magyar műveltségnek tehetünk?»

«A magyar néplélek előtt lebegtek-e szünet nélkül a nemzeti lét alapföltételei? Ezek szabták-e meg kulturális munkánkat, ezek szabták-e meg a magyar közélet mozgalmát?»

«Láttuk-e mindig tisztán a célt, melyre nekünk, mint nemzetnek törekednünk kell? Nem tévesztjük-e néha össze az eszközt a céllal? Nem válik-e céllá oly eszköz, mely a felsőbbrendű célt már nem szolgálja?»

«Fölfogtuk-e, hogy a társadalmi osztály, nyelv és vallásfelekezet szerint tagolt és részekre tépett nemzetünknek — ha mint nemzet akar élni — közös érzésben való egyesítése az első feladat?»

«Eleven és tette hevítő érzés volt-e mindnyájunk lelkében az, hogy nemzetünk világtörténeti hivatását csak úgy, mint minden más nemzet, akkor tölti be, ha van elég tehetségünk, elég erőnk is arra, hogy az emberiség nagy céljait sajátos nemzeti, egyéni jellegünkkel felfrissítve tudjuk eredménnyel szolgálni?»

«Megtettünk-e mindent — ajkainkon a demokrácia jelszavával — hogy ennek a demokráciának a lényege az, hogy minden föltételt megteremtünk, melyek között a tömegjölét emelkedhetik és hogy mindenki értelmi és erkölcsi tulajdonságait szabadon fejleszthesse és szabadon ki is fejthesse?»

«Ha volt időszak, amelyben mindezeket a komoly kérdéseket a legélénkebben kellett átéreznünk és megfontolnunk, az bizonyára az elmúlt esztendő volt, melyben kétségtelenül drámai idöket és világtörténelmi napokat éltünk. A legerősebb nemzeti és faji érzések tartják fogva a világ hatalmas nemzeteit, az angolt, a franciát, a németet és szlávot. Szomszédságunkban Európa térképe változott meg. Valóságos világtörténeti kataklizis volt körülöttünk s ki tudja, mi vár reánk?»

«Csüggedni azonban sohasem szabad. Ha csüggedés szállja meg lelkeinket, forduljunk az erkölcsi erő legszebb apotheosisához, melyet DEÁK Ferenc hagyott reánk örököül ez örökké felejthetlen szavakban, melyeket ő mindig követett: «Morális erő a népek legnagyobb kincse. A csüggedés, az ingatagság azok a súlyos átkok, amelyek minden kifejlődést lehetetlenné tesznek.»

«Ennek a megingathatlan morális erőnek átérésére sohasem volt nagyobb szükségünk, mint napjainkban. Oly idökbén, melyekben a világtörténelem szele söpör, midőn az államok nemcsak egymás szárazföldi és tengeri hadseregét, ágyúit és más fegyvereit veszik kémkedve szemügyre, de még inkább kutatják az államot alkotó népek szellemi kohézionális erejét, akkor elménk minden erejére, mindnyájunkat összekapcsoló és fölemelő békés közművelődési munkára és nemzeti érzésünk teljességére van szükségünk, mert a világpolitika térképén csak a műveltség, vagyont, nemzeti önértetet és erőt gyarapító alkotásokkal

tudjuk biztosítani e húszmilliónyi magyar állam önállóságát, nemzeti és világtörténeti hivatását.»

A kitörő lelkesedéssel fogadott beszédhez GYURÁTZ Ferenc és dr. FERENCZI Zoltán szóltak hozzá, akiknek indítványára a Szövetség fölkérte a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsát, hogy a beszéd szövegét megfelelő átirat kíséretében küldje meg minden városi és vármegyei törvényhatóságnak, továbbá minden, legalább 4000 lakosú nagyközségnek s szólítsa fel őket, hogy a könyvtári politika és szabadtanítás érdekében tegyenek valamit s e célból tárgyalják közgyűlésen a beszédet. A beszédnek a közgyűlések programjára tüzését a belügyminiszter urnak is figyelmébe fogják ajánlani.

A közgyűlés ezután hódoló táviratot küldött öfelségének s táviratban üdvözölte dr. JANKOVICH Béla vallás- és közoktatásügyi minisztert.

A szövetség ezután tudomásul vette a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége 1912. évi jelentéseit, letárgyalta dr. SEBESTYÉN Gyula és dr. HERMANN Antal néprajzi és folklórisztikus érdekű indítványait, jegyzőkönyvileg megörökítette 3 elhunyt tagja: gr. TELEKI Géza, dr. HAMPEL József és id. SZINNYEI József emléket, majd újabb öt évre közfelkiáltással megválasztotta a Szövetség tisztikarát és az Országos Tanács 20 választott tagját. Elnök lett ismét WLASSICS Gyula, alelnök gr. TELEKI Sándor és dr. FERENCZI Zoltán, előadó és titkár MIHALIK József, jegyző dr. GULYÁS Pál. Az Orsz. Tanács tagjai lettek: 1. dr. APÁTHY István egyetemi r. tanár, Kolozsvár. 2. gr. APPONYI Sándor v. b. t. t. 3. BALOGH Bertalan, a Borsodmiskolci Közművelődési Egyesület elnöke. (Új.) 4. dr. BEÖTHY Zsolt, min. tanácsos, egyet. r. tanár. 5. BERCIK Árpád ny. min. tanácsos. 6. dr. BERZEVICZY Albert v. b. t. t., a M. Tud. Akadémia elnöke. 7. dr. CSÁNKI Dezső min. oszt. tanácsos, főlevéltáros, 8. dr. GYALUI Farkas h. könyvtárigazgató, Kolozsvár. (Új.) 9. dr. HAVASS Rezső m. kir. udv. tan. 10. dr. HORVÁTH Ödön m. kir. közig. bír. 11. gr. KLEBERSBERG Kunó, m. kir. közig. bír. 12. RÁKOSI Jenő főrend. 13. dr. SZABÓ Ervin fővárosi könyvtárigazgató. (Új.) 14. dr. Szász Károly orsz. képviselő, a képviselőház alelnöke. 15. dr. SZILY Kálmán min. tanácsos. 16. dr. SZMRECSÁNYI Miklós ny. min. tanácsos, 17. dr. SZUNDI Károly az Orsz. M. Iskola-Egyesület igazgatója. 18. gr. TELEKI Sándor főrend. 19. VARJU Elemér muzeumi igazgató, Kassa. 20. dr. ZSILINSZKY Mihály v. b. t. t. A szövetség végül a helyi társadalom köréből 19 szakférfiúval s az ügy iránt érdeklődővel kiegészülven, a közgyűlés véget ért. Közgyűlés után volt a Sopronvármegyei és Sopronvárosi múzeum új épületének a felavatása, amelyben teljes mértékben érvényre jut a becses régészeti, ipar- és műtörténeti, valamint néprajzi gyűjtemény.

Az aradi kulturpalota felavatása 1913 október hó 25. és 26. napjain ment végbe nagy és előkelő közönség jelenlétében. A kormány részéről dr. JANKOVICH Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter jelent meg, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét br. SZALAY Imre, dr. FEJÉRPATAKY László és MIHALIK József, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsát pedig dr. FERENCZI Zoltán és dr. GULYÁS Pál képviselték. Ezenkívül számos budapesti és vidéki közművelődési és tudományos egyesület és múzeum vett részt kiküldötteti

útján a felavató ünnepségeken. Az ünnepi beszédet RÁKOSI Jenő tartotta, a prologust pedig, HERCZEG Ferenc művét, JÁSZAI Mari mondotta el az ő nagy művészetével. Az épület, melynek költségei meghaladják az egy millió koronát, elég kedvezően van elhelyezve a Maros partján elterülő park közepén. Külseje a különböző építészeti stílusok fejlődését akarja bemutatni, de nem sok szerencsével. Valóságos művészeti abszurdum a görögstülű főbejáró a fölibe helyezett ormótlan kupolával, mely veszedelmesen hasonlít a budapesti Anker-palota bábéli tornyához. Az épület főrésze a hangversenyterem, amely 1000 személy befogadására van szabva s igen jó akusztikával bír. Kérdés azonban, hogy ekkora terem Arad mai fejlettségi fokán elég rentabilisnak fog-e bizonyulni s hogy nem lett volna-e helyesebb valamivel kisebb termet építtetni, mert félt, hogy a terem a felolvasások nagy részénél kétségbeesetten üres lesz. Az épület hátsó részében nyert elhelyezést egyebek között az aradi 1848/49-es ereklyetár s az állam által letétbe helyezett, számos jeles művel dicsekedhető, de kissé *péle-méle* felállított képár, továbbá a könyvtár, mely nem a legkedvezőbbben van elhelyezve. A kedvezőtlen elhelyezéshez méltó a könyvtár könyvkészlete, mely valóságos szégyenfoltja az intézménynek. A rendkívül szűk raktárhelyiség szép vasállványai háromnegyedrészét — üresek, a megrakott polczokon is részben teljesen hasznavehetetlen, elavult kötetek, részben FÁBIÁN Gábor műfordításainak el nem kelt példányai porladoznak. A kikölcsonzőhelyiségben felállított néhány ezer szépirodalmi kötet, melyet az aradi KÖLCSEV-egyesület talán egy negyedszázad óta köröztet s mely még ma is a könyvtár egyetlen életképes része, nagyrészt oly állapotban van, hogy szinte undorító a kézbe fogni. Igazán elszomorító tény, hogy amikor ilyen cifra kulturpalotát emelnek, ennyire mostohán bánnak el a palota legértékesebb lakóival, akiknek szellemi kincseit volna elsősorban hivatva terjeszteni a fényes épület. Kevesebb külső sallang s több belső tartalom, ez kellett volna, hogy legyen az intézet létesítőinek a jelmondata. Ez esetben talán elmaradt volna a kétes hatású kupola, de az árán olyan közművelődési könyvtárt lehetne összehozni, amely minden jogos igényt bőven kielégítene. A mostani helyzetben, legalább a könyvtári részre, nagyon is hamar be fog állani az a helyzet, melyet HERCZEG Ferenc oly szépen fejtett ki üdvözlő szavaiban a létréről szóló mese allegóriájával. Az intézet új könyvtárosára, a városi közgyűlés által néhány nappal az épület felavatása előtt megválasztott dr. FARKAS József volt Nemzeti Múzeumi gyakornokra vár a feladat, hogy e tűrhetetlen állapoton gyökeresen segítsen. Azt hisszük, nem lesz könnyű munkája.

A Szent György-céh exlibrisz-kiállításra ez év november havában nyílt meg az egyesület üllői-úti helyiségében és páratlan sikert aratott. A kiállításnak kettős célja volt: bemutatni egyfelől a külföldi művészi exlibrisz fejlődését, másrészt a rövid múltú magyar exlibrisz-művészet eddig elért sikereit. A haladás ez utóbbi téren igazán szembeszökő s örömmel töltheti el a grafikai művészet és bibliofilia minden barátját. Hogy azután a sok művészi exlibrisz mögött csakugyan megannyi értékes könyvgyűjtemény áll-e, vagy pedig a csereviszony következtében naggyá fejlődött exlibrisz-gyűjtés pusztá eszköze, oly kérdés, amelyre csakis a kiállító exlibrisz-tulajdonosok adhatnak meg a

feleletet. A kiállításról pompásan illusztrált katalogus tájékoztat, melyre folyóiratunk szakirodalmi rovatában alkalmilag még visszatérünk.

A Fővárosi könyvtár 1912. évi működéséről. Dr. SZABÓ Ervin igazgatónak a *Fővárosi könyvtár értesítőjében* megjelent beszámolóját a következőkben ismertetjük:

A könyvtári helyiségek állapotát 1908 óta panaszolja az igazgatóság. Ismételten történtek átmeneti intézkedések, anélkül, hogy az állapot lényegesen javult volna. Mert minden, valamennyire gyökeres javításnak útját szegték azzal, hogy rövid időről van csak szó. A jelentés évében végre úgy oldotta meg a Tanács a kérdést, hogy a gróf Károlyi-utcai elemi iskola helyiségeit engedte át a Könyvtárnak és az átalakítások költségére 42.000 K-t engedélyezett. Minthogy ez összeget azóta a közgyűlés is megszavazta és a kormány is jóváhagyta és előreláthatólag az elemi iskola új épülete is elkészül a tanév végére, remélhető, hogy ez év őszétől kezdve a Fővárosi Könyvtár alkalmasabb helyiségben próbálhatja majd kiheverni azokat a súlyos bajokat, amelyek az utolsó években és ma is, fejlődését, sőt egyszerűen működését is megbénítják.

A könyvtári bizottság az év folyamán négy ülést tartott, amelyeken a központi könyvtár terveivel, a könyvtárosi vizsga szabályzatával, a fiókkönyvtárak elhelyezésével és költségeivel, könyvtáregyesületek segélykérvényeivel, a statisztikai hivatal szakkönyvtárának kérdésével s t. eff. ügygel foglalkozott.

A könyvtár 1912-ik évi költségvetése igen lényegesen 45.920'02 K-val, emelkedett az előző évről szemben. Az emelkedés oroszlánrésze a személyi kiadásokra esett, a státuszrendezés és részben az ideiglenes hivatalnokok számának szaporítása és az előléptetések folyományaként. Arányosan emelkedtek a könyvbeszerzés és a könyvkötés hitelei is. Igen nagy az emelkedés a rendkívüli szükségletnél, azonban az itten engedélyezett hitelek egy részét épen a helyiség állapota miatt nem használhatták fel.

Az 1912-ik évi költségvetés személyi kiadásokra 64.281 K-t, segélyek és utiköltségekre 2000 K-t, dologi kiadásokra 8000 K-t, könyvbeszerzésre 18.000 K-t, könyvkötésre 6000 K-t, katalógusok- és Értesítőre 6000 K-t, rendkívüli szükségletre 38.000 K-t, összesen tehát 142.281 K-t irányzott elő.

A fővárosi tisztviselők fizetés- és státuszrendezéséről szóló 1911-ik évi szabályrendeletnek a könyvtárra vonatkozó részét csak a jelentés évében hajtották végre, mert a könyvtári tisztviselői állásokra előírt könyvtárosi vizsgát csak január havában lehetett megtartani. Megválasztotta a Tanács a következőket: a főkönyvtárosi állásra dr. MADZSAR József orvost, a könyvtárosi állásra dr. BRAUN Róbert id. hivatalnokot, a két főtisztai állásra ENYVVÁRI Jenő id. könyvtár-tisztet és STAINDL Máttyás id. hivatalnokot, a négy tisztai állásra KÓHALMI Béla számtisztet, PIKLER Blanka, dr. DIENES László és NEUBERG Gizella id. hivatalnokokat; titkárrá HORVÁTH Stefániát. Ezeken kívül a következő új tagokkal gyarapodott a könyvtár személyzete: dr. MOLNÁR Imre, SCHEIN Józsefné, LESSKÓ Béla és dr. BENZE Adolf id. hivatalnokokkal.

A meggyarapodott és jobb fizetési viszonyok közé jutott személyzettel új feladatokat lehetett volna kezdeményezni, ha a helyiség állapota ennek útját nem állja. Legtöbb erő abban emésződött fel, hogy a meglévő rend fölbom-

lását megkadályozzák. Sok munkába került az állványok revíziója, a cédula-katalogus átnézése és jobb elrendezése; megkezdődött ezenfelül a budapesti irodalom újabb földolgozása és a Budapestre vonatkozó ujságszelvények fokozottabb mértékben való gyűjtése, végül a gyűjteményes és folytatásos munkák revíziója és kiegészítése is. A régi Országházban elraktározott értékes gyűjtemények feldolgozásához is hozzáfogtak s az év végéig a ZICHY-, a SZÜRY- és a LORÁNT-könyvtár katalogusa készült el.

Tanulmányútra kiküldetésben részesültek: BRAUN Róbert a német könyvtárosok müncheni értekezletére, KÖHALMI Béla Svájcba, STAINDL Mátyás Németországba. GRÜNWARD Margit hat heti szabadságot kapott flórenci nyári tanfolyamra.

A könyvtár ez évben 7160 művel gyarapodott, amelyek darabszáma 10.336. E gyarapodásból 2861 mű 4331 kötetben csere és ajándék, a többi vétel. Ebben a gyarapodásban nincsen beleértve a régi Országházban lévő raktárban elhelyezett és ott földolgozott gyűjtemények anyaga, amiből az év végéig 3599 művet, illetve 5462 darabot katalogizáltak. Ezzel a földolgozott gyarapodás számai 10.810-re, illetve 15.798-ra emelkednek. Az elmúlt év beszerzése közül első helyen említhető HENTALLER Lajos szabadságharci könyvtára amelyet az elhunyt özvegyétől 5000 K-ért vett meg a Könyvtár, amiből a LANTOS-cég által átvett duplumok vagy kiselejtezettek fejében 1500 K-nál több térül meg.

A gyarapodás gyorsabb földolgozását és forgalomba hozatalát különösen hátráltatta az a körülmény, hogy a főváros szerződéses könyvkötője csak 3250 kötet elkészítésére van kötelezve, de ebből is minden sürgetés dacára az egész évben összesen csak 1756 darabot szállított. Aminek oka az, hogy a szerződés talán 20 esztendő, árai húsz esztendő előtti árak s ezért a könyvkötő olyan keveset szállít, amely keveset csak bír.

A jelentés évében áttért a könyvtár a tizedes osztályozási rendszerre és hozzáfogott a viszonyainkra átdolgozott tizedes séma magyar fordításának közléséhez. Eddig két füzet jelent meg belőle. A kiadvány folytatása azon akadt meg, hogy a nyár folyamán dr. SZABÓ Ervin Bruxellesben járván, olyan meg egyezés létesült az Institut International de Bibliographie vezetősége és a Könyvtár között, mely lehetővé tette a tizedes rendszer mellőzhetlen módosításai tekintetében a két intézmény együttműködését.

A társadalomtudományi segédkönyvek jegyzéke, amelyen BRAUN könyvtáros és DIENES könyvtártiszt dolgoztak, nagyobbik részében az év végére sajtókészen állott és a könyvtár átköltözködése idejére hihetőleg meg fog jelenni. Ugyancsak nem jelenhetett meg a Magyar társadalomtudományi bibliográfia esedékes füzeté, mert a tisztviselő, aki vállalta, nem készült el vele idejében. Ellenben tovább folyt az Aktuális kérdések irodalma c. sorozat, amelyből a múlt évben 14 szám jelent meg. A könyvtár *Értesítője*, a nyomdai költségek növekedése következtében múlt évben jelentősen csökkentett terjedelemben jelent meg és a szerzemények teljes jegyzéke helyett csak válogatott jegyzéket adott. Egyéb kiadvány: *Az olvasószobában kitétt folyóiratok és a Kézíráskönyvtár jegyzéke*, 32 oldalas különnyomat az *Értesítő* 1911-ik évi utolsó számából.

Nyitva volt a Könyvtár összesen 358 napon, együttvéve kb. 1700 órán át. Egy napra átlag 40 olyan olvasó esett, akit ki kellett szolgálni. A helyszinén 6637 olvasó 9136 kötetet használt. A kikölcsönzők lajstromába 1711 olvasó volt bejegyezve, aki 7911 esetben 11.824 darabot használt.

Az új könyvtáráépület ügye a jelentés évében úgyszólván semmivel sem haladt. A tervek elkészültek ugyan és azokat úgy a Könyvtári bizottság, mint a Tanács elfogadta, azzal a korlátozással, hogy az előirányzatot meghaladó költségek miatt egyelőre csak a könyvtári rész lett volna fölépítendő. Azonban a Középtérsi bizottság, amelyhez az ügy a hely újabb kijelölése végett került, részben azért, hogy távlati rajz hiányában az új épületnek a Népopera és az egész tér esztétikai kialakulására való hatását megítélni nem tudja, részben mert a tér további beépítése ellen is aggályai voltak, a tervet visszautasította. Azóta újabb tervezetések és alkalmasabb telek utáni keresgélések folynak. A fiókhálózat kiépítése terén a sok támogatás és buzdítás dacára ugyanolyan ellenállásokkal kell a vezetőségnek megküzdenie, mint a központi könyvtár dolgában. A DEÁK Ferenc-könyvtár terve előbb az építész miatt jó fél esztendőig késett, s mikor végül elkészült, a Középtérsi bizottság ezt is elutasította. A Tanács ellenben ezzel szemben is föntartotta javaslatát, hogy e fiók az Almássy-téren épüljön fel, amihez végül a Közmunkák Tanácsa és a Közgyűlés is hozzájárult. Remélhető, hogy az építkezés még ez év tavaszán megkezdődik és a fiók még ez ősszel megnyílik. Ezzel kapcsolatban MADZSAR főkönyvtáros vezetése alatt előkészületek folytak egyéb fiókok létesítésére és főként a fiókok ügykezelési rendjének és mintajegyzékének szerkesztésére. Külön megemlítést érdemel az a nagyszabású adomány, amellyel a könyvtári nyilvánosság ügyét KÖRÖSSY Albert szolgálta, aki elhunyt édesatyja, NEUMANN Miksa emlékére 50.000 K-t adott a fővárosnak kulturális célra. A polgármester az összeget egy könyvtári fiók létesítésére szánta.

A könyvgyűjtés mint üzlet. Egy a *Nineteenth Century and after* című folyóiratban megjelent tanulmány, W. ROBERTS tollából, meggyőzően illusztrálja, hogy a könyvgyűjtés nemcsak nemes szórakozás, de a legtöbbször igen jól beváló üzleti vállalkozás is. Ime néhány nagyszabású gyűjtemény beszerzési és eladási árának összehasonlító táblázata:

Könyvtár	Beszerzési ár hozzávetőleg, fontokban	Eladási ár
Duke of Boxburghe	5.000	23.397
W. Beckford...	30.000	73.551
J. S. Turner	20.000	30.000
Earl of Highburnham	36.000	62.712
H. Huth	120.000	80.990
R. Hoe...	100.000	338.826

Megjegyzendő, hogy sem a HUTH, sem a HOE gyűjtemény itt kitüntetett ára nem végleges, mivel e gyűjtemények csupán részben keltek el. Persze az értéknövekedés itt megállapított szabálya sincs kivétel nélkül. Richard HEBER könyvtárának beszerzésére 80.000 £-ot költött s elárverezése csupán 57.000 £-ot eredményezett. Megjegyzendő azonban, hogy e veszteség annak tulajdonítható,

hogy az árverés igen kedvezőtlen időben (1834—36.) történt és kétségtelen, hogy ha napjainkban kerül e gyűjtemény eladásra, ára kétségkívül megközelítette volna a negyedmillió fontot.

Könyvek javítása és tisztítása. A G. A. E. BOGENG szerkesztésében megjelent *Jahrbuch für Bücherkunde und Liebhaberei* I. évfolyama nyomán a következőkben foglaljuk össze a könyvek javítására vonatkozó tudnivalókat: Behasított lapokat, főleg címlapokat rendszerint úgy javítanak ki, hogy a lap hátára hasonló színű, átlátszó papírost ragasztanak. Ez a primitív eljárás igen csökkenti azonban a könyv vásári értékét. Ha csupán a lap széle van behasítva, helyesebb a papírt a hasadás körül kissé bevезezni, ami által a papír kinyúlik s így lehetővé válik, hogy a két hasadási felületet egymára fektessük s csirizzel összeragaszzuk. A nedves lapot azután két fv fehér itatós papír közé préselve megszáritjuk. Ha a hasadás oly természetű, hogy ez az eljárás nem vezet célra, úgy a hasadás alá egy kis darab selyempapírt fektetünk, melyből megszáradás után mindazt eltávolítjuk, ami nem a hézag betöltésére szolgál. Ha a lapokból egész részek hiányzanak, vagy felületükön lyuk támadt, a hiányzó részt hasonló színű famentes papirosból pótoljuk, melyből megfelelő alakú darabot szakítunk le. A foltozáshoz használt papírost, ha már e megfelelő helyre applikáltuk, kávéoldattal szinezük a szükséges árnyalatúra. Kékes vagy szürkés szín előállítására a kávéoldatba egy szemernyi indigófestéket keverünk. A megfoltozott ivet azután két cinklap közt présbe tesszük s a rágyakorolt nyomás a kijavított papírfelület egyenetlenségeit simítja el. Úgy is eljárhatunk a papiros javításánál, hogy a szakadás rojtos peremét éles késsel lemetszük, s az egyenesre vágott szélét a papírnak dörzspapírral ellapaszítjuk s az ellapasztott szélre csirizeljük fel a foltozáshoz használt, ugyancsak ellapasztott szélű papírdarabot. A papíron látható vörös és sárga foltokat a következőképp tüntethetjük el: egy rajztáblára sűrű szövésű vastag fehér itatóspapírost feszítünk ki s erre papírcsíkok segítségével ráerősítjük a foltos ivet, amelyet ezután finom szivaccsal egyenletesen bevезzünk. Ez eljárást 3—4-szer ismételjük. Ezután az ivet fehér itatóspapírral befödjük s forró vízzel telt edénybe állítjuk, amelyet lefödünk. Öt-hat óra multán a foltok rendesen eltűnnek, úgy hogy a vizet leönthetjük a papirosról, melyet gondosan megszáritunk a napon s két itatóspapír közé téve lehengetünk. Ez az eljárás bonyodalmasabb, de kevésbbé ártalmas, mint a napjainkba divatos klór- vagy alklórsavas nátron vegyületek alkalmazása. Víz-foltokat tiszta vízfürdő segítségével távolítjuk el. Az íveket ilyenkor leghelyesebb enyvteleníteni, ami úgy történik, hogy az fv forró vízbe kerül, amihez többször hozzátöltünk forró vizet. Az enyvtelenített íveket végül erősen hígított enyves vízben újra planirozzák s azután megszáritják. Zsír-foltokat könnyebb új állapotukban eltávolítani, amikor annyi is elég, hogy a zsíros lapot két itatóspapír közé helyezzük és a zsíros helyen forró vasalóval lenyomkodjuk. Ez eljárást mindaddig megismételjük, amíg a zsír teljesen föl nem szívódik. Olaj-foltokat benzinnel veszünk ki. Nagy terjedelmű zsírfoltokat úgy lehet eltüntetni, hogy az ivet tizenkétórán át terpentinben áztatjuk, ezután két itatóspapír közt kipréseljük, majd egy félórára alkoholfürdőbe helyezzük s aztán többször langyos vízzel leöblítjük. A gyakori használatból elpiszkolt lapokat úgy tisztítjuk meg,

hogy forró szódásvízben fűrösztjük, amelybe egy kis szappant is keverünk. E fűrődöt többször is megismételjük s végül az ívet forró vízben kiöblögetve a levegőn megszártítjuk. Ha a piszok nagyon belevette magát a papirosba, úgy előbb benzinben s azután meleg vízben áztatjuk. Az áztatáshoz legcélszerűbb külön e célra készült lapos cinkedényeket használni. Ha a kezelésre szoruló papiros törékeny, vagy rongyos, úgy nem mártjuk be a fűrődőbe, hanem erős papírvre helyezzük s a megfelelő folyadékot finom spongyával rakjuk fel. Ezután a lap benedvesített oldalaira is ráhelyezünk egy erős védőpapírt s a két védőpapír közt megforgatjuk, hogy szárazon maradt oldalát is kellőképen kezelhessük. Legnehezebb a tinta foltok eltávolítása, már csak azért is, mivel a különböző vegyi összetételű tinták eltüntetésére más meg más szerek szolgálnak. Legjobb a kisebb foltokat meghagyni. Jól beválik legtöbbször a sóskasó. Porrátört sóskasóval beszórjuk egy cinklap felületét s a tintás lapot úgy fektetjük rá, hogy a sóskasót épen a folt helyén meleg vízzel megnedvesítjük. A foltos rész másik oldalát szintén besózzuk sóskasóval s lehető forró vízzel megnedvesített újjunkkal többször végignyomkodjuk. Ezután a lapot sóskasós oldatba, majd innen tiszta vízbe mártjuk s végül megszártítjuk. Σ

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; cl. = cimerlevél; egy. = egyetemi; hg. = herceg; kir. = király, királyi; kny. = könyvnyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársaság; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abafi Lajos 86.
 Abano 91.
 Abaujszántói népkvár 52.
 Abauj-Torna vm. 124. — i és Kassai
 Közművelődési Egyesület 52.
 «Ablegung der Legation... von Dr.
 Jessen verrichtet etc.» (Prága, 1619.)
 324, 325.
 Aboi vár. múzeum 71, 195.
 Abonyi Lajos 200.
 Abrudbányai népkvár 62.
 Achmed drinápolyi helytartó 150.
 «A Cipész» 353.
 «Acta Synodi Dioecesanæ Strigoniensis» 237.
 Acsádi vándorkvár 55.
 Admonti apátság 290.
 Adorjányi Dániel 69.
 Aae G. 76.
 Aegidius L., Az igaz Szent Egyházzúl
 145.
 Aeneas Sylvius 101, 103.
 Aesopus 103.
 Agricola Rodolphus, De inventione dia-
 lectica (Köln, 1539.) 341.
 Agro 91.
 Aguglia 174.
 Ajándékozások a M. Nemz. Múzeum
 számára 71—74, 152—155, 195—
 201, 252—255, 353—356.
 Akadémia, M. T. — 72, 153, 188, 197,
 226, 253, 259, 261, 285, 299, 354,
 388. — ktára 13, 14, 226, 300.
 Akroni közművelődési kör ktára 54.
 Alapi Gyula 41.
 Alattyáni népkvár 59.
 Albany 281.
 Alberti L. B. 174, 371.
 Aldrovani 371.
 Aldus-cég 6, 160, 174, 269, 274. V.
 ö. Manuzio.
 Alexandria 254.
 Alexics György 109.
 Alfonz aragoniai és nápolyi kir. 9.
 Alkmaar 89.
 Allatius Leo 276.
 «Allgemeine Zeitung» 72.
 Alsop George 269.
 Alsóárpási népkvár 55.
 Alsóháromi ifj. ktár 59. — polg. olvasó-
 kör ktára 60.
 Alsó-Kemence 356.
 Alsóköröskényi ifj. ktár 59.
 Alsókubin 32, 33, 286.
 Alsópalojtai ifj. ktár 59.
 Alstedius Johannes 25, 26. — Ency-
 clopaedia (Hernborn 1630.) 233. —
 Prodomus religionis triumphantis
 235. — Rudimenta linguae Latinae
 (Gyulafehérvár, 1647.) 246. — Theo-
 logia Prophetica (Hanau, 1622.)
 240.
 Alszeghy János 43.
 Altdorfer György chiemseei pk. 290—
 292.
 Alter Wilhelm 189.

- Althusius, Dicaeologia (Frankfurt, 1649.) 258.
 Altiszti olvasókörorok és legénységi k tá-
 rak 133.
 Altwood Clara E. 182.
 Alvinczi Péter 25.
 Amadis-monda 175.
 Ambrus Zoltán 306.
 American Library association 177. —
 Vigilance Association 93.
 Amerikai ifj. olvasó-klubok 93.
 «Amerikai Magyar Népszava» 152.
 Amicus Franciscus, Cursus Theologici
 (Hernborg, 1630.) 233.
 «Amphitheatrum Sapientiae aeternae»
 235.
 Amsterdam 89, 137, 171, 233, 235,
 264, 341—343.
 Ancona, Paolo d'— 89, 90.
 Andódi ifj. ktár 59.
 Andrásfalva I. Radautz.
 András István, Triplex Philosophia
 144, 234.
 Andrassy Dénes gr. 71, 196.
 André Edouardné 89.
 Angers 278.
 Angol kir. orvosgyesület ktára 177.
 Angyalosi Mihály nemeslevele 155.
 «Annales de la faculté des lettres de
 Bordeaux» 77. «— de la philo-
 sophie chrétienne» 76.
 Anobium panicum 92.
 Antal (Szent) 163.
 Antalfi Sándor 286.
 Antwerpen 139, 235, 239, 342, 343.
 «Antwortschreiben An den Fürsten in
 Siebenbürgen etc.» (1619.) 324.
 Anvers 1—6, 8, 10, 89. —i Plantin-
 Moretus-múzeum 1—12.
 Anziani Niccolò 371.
 Apaí Mihály erdélyi fejedelem 46,
 255, 356.
 Apai népkvár 52.
 Apáttalvai népkvár 61.
 Apáthy István 388.
 Apollinius Guilelmus, De Controver-
 sis Anglicanis (London, 1644.) 342.
 «Apologia adversus calumnia Fr.
 Stancari» (Kolozsvár, 1558.) 198.
 Apor Gábor br. 46. — Gáborné 46.
 — Károly br. 46. — Péter br. 46.
 Appiani 338.
 Appianus 239.
 Appolinaire Guillaume, Fernand Fleu-
 ret et Louis Perceau, L'enfer de la
 Bibliothèque nationale (Páris, 1913.)
 263—266.
 Apponyi Albert gr. 124. — Sándor
 gr. 73, 200, 236, 326, 388.
 Apró nyomtatványok a M. Nemzeti
 Múzeum ktarában 71, 152, 195, 252,
 353.
 Apuleius, Opera Medica 240.
 Arad 34, 86, 87, 286, 389. —i kultur-
 palota és gyűjteményei 388, 389.
 —i lyceum ktára 27. — népkvár 52.
 Arad-szentpéterteri népkvár 57.
 Aradújtelepi népkvár 56.
 Arany János 77, 155, 306—311.;
 Társaság Temesvárott 32, 152. —
 — Lászlóné 308.
 Aranyosmaróti népkvár 55, 58.
 «Archiv für Kunde österreichischer
 Geschichtsquellen» 290.
 Arday Pál 286.
 Aretinus 101, 103, 263.
 Argentoratum l. Strassburg.
 Arianus 371.
 Ariemontanius 235.
 Ariosto 104.
 Aristoteles 101, 103, 159, 191, 371.
 «Articuli ex verbo Dei» (Debrecen,
 1591.) 241. «— juxta quos regitur
 Ecclesia» l. Cikkok. «— Posenien-
 ses de A° 1657.» 139, 144, 236.
 Arthus 342.
 Aschehong & Co. cég 173.
 Association des Bibliothécaires fran-
 çais: Bibliothèques, livres et librair-
 ies (Páris, 1913.) 168—173.

- Astra-egyesület 134.
 Aszód 252.
 Athenaeum r. t. 51, 261, 286.
 Athén 191.
 Attavanti, Attavante degli — 372.
 Attila 105.
 Augsburg 328.
 «Auszmusterung, Jesuiter — Im Königreich Vngarn» (1619.) 326.
 Axon 175.
 Azara, De — 338, 339.
 «Az irodalom» 187.
 Ábrányi Kornél id. 200.
 Ág. ev. egyetemes egyház ltára, Magyarhoni — 71.
 Ágoston (Szent) 101, 103, 224, 225.
 Áldásy Antal 193.
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 71, 197.
 Állatvédő egyesület, Orsz. — 354.
 Álmosd 217.
 Árva m. 124.

Baán Endre 382.
 Bach Sándor 123.
 Backer 2.
 Bacon Corinne 377. — Francis, Novum Organum 234.
 Badalói vándorktár 53.
 Baja 123.
 Bajmóc 243.
 Bajza József (a költő) 154, 200. — (múzeumi s. őt) 207.
 Balassa Bálint 222, 223.
 Balassagyarmat 32, 34.
 «Balassi Menyhért árultatása» 311.
 Balatonalmádi gyermekszanatórium ktára 55. —i népkvár 62.
 Balaton-bizottsága, Magy. földrajzi társaság — 71, 197, 354.
 Balatonfüredi népkvár 52.
 Balatoni Szövetség 53.
 Balatonudvari népkvár 62.
 Balázs Sándor 311, 312.
 Balázsfalvai népkvár 55, 65. —i polg. iparoskör 57.
 Baldacci-féle metszetgyűjtemény 32.
 Baldung Hans 181.
 Ballun Géza 286.
 Balmazújvári népkvár 65.
 Balog J. (Selyei), Temetőkert (1655.) 198.
 Balogh Ármin 72, 199. — Bertalan 388.
 Balzac 272.
 Banville 265.
 Baranya vm. 124.
 Baranyai Pál 230.
 Barbera Piero 332.
 Barbey d'Aurévilly 265.
 Barbier A. A. 180, 263.
 Barcock Kendric C. 375.
 Barbou könyvnyomtató cs. 275.
 Barcelonai Ateneu-ktár 272. —i katalán tanulmányi intézet ktára 272.
 Barclapius 239.
 Barcsi vándorktár 55.
 Baricz Mihály 297, 299.
 Barkóczy Ferenc esztergomi érsek 300. — László br. 295, 296.
 Barla-Szabó István 223.
 Barlaam-kolostor Thessaliában 191.
 Baross Gábor 127.
 Baróti Lajos 252.
 Barraud Roland 268, 372.
 Bars vm. 244.
 Bartha J. 86.
 Bartolomei de Zanettis 90.
 Bartók Lajos 312.
 Baruch próféta 113—115.
 Barwinski E. 252.
 Basel 158, 234, 235, 238, 278, 341—344.
 Batúzi András 221, 231.
 Batta J. 252.
 Battyhány Ignác gr. 383.
 Battyhány-ktár Gyulaféhevároton 109.
 Baudelaire 158, 264, 265, 273.
 Bayle Pierre 264.
 «Bábakalauz» 152, 196.
 Bábindáli ifj. ktár 59.

- Bácsai vándorktár 53.
 Bácsbodrog vm. 61. —i tört. társulat ktára 50.
 Bánffy György 150.
 Bánkeszii ifj. ktár 59.
 Bányai István 147.
 Bárány Boldizsár 200.
 Bárótzai Sándor 86.
 Bártfa 20, 32, 35, 66, 222, 233, 242, 341. —i énekeskönyv 223, 227. —i népkvár 56. —i sóhivatal 155.
 Bársony György 347. — István 304, 312.
 Básthly József 141, 234.
 Báthory Boldizsár 225. — Endre erdélyi fejedelem 150. — István lengyel kir. 150. — Zsigmond erdélyi fejedelem 111, 241, 242, 331. — Zsófia 145, 157, 236.
 Bátky Zsigmond 71, 196, 205.
 Beaucorps Perrine 373.
 Beatrix m. királyné 262.
 Beaulieux Charles 91.
 Beckensloer János esztergomi érsek 289—293.
 Beckford W. 392.
 Beckói ifj. ktár 59.
 Bebek Ferenc 150.
 Beda Venerabilis 101.
 Bees Nikos A. 191.
 Begner 108.
 Behrend Fritz 279.
 «Beiträge zur kultur- und Universalgeschichte» 360.
 Bel Ádám (Poprádi) 246.
 Beleznay-ktár 233.
 Bellaagh Aladár 302.
 Bellarmin, Institutiones Lingvae Hebraicae 343.
 Bellini V. 76.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 71, 196.
 Bencsik Mátyás nemeslevele 356.
 Benedek Elek 312. — Róza 192. — Sándor 284.
 Benelli Zulla 91.
 Beniczkyné Bajza Lenke 313, 314.
 Benkő József 148.
 Bentham 159.
 Benze Adolf 390.
 Benzinger C. 277, 278.
 Beokeffy György nemeslevele 255.
 Beöthy Zsigmond 258. — Zsolt 284, 314, 388.
 Berali Pericle 90.
 Bercsényi Imre 27.
 Berczely György 196.
 Berczik Árpád 314, 388.
 Bereg vm. 106, 124. — hivatalos lapja szerk. 199. —i Magyar Közművelődési Egyesület 53, 54, 61.
 Beregdaróci népkvár 65.
 Beregrákosi vándorktár 53.
 Beregszászi népkvár 65.
 Berend Eduard 182, 183.
 Berényi cs. ktára a M. Nemzeti Múzeum ktarában 255.
 Berényi János gr. 255.
 Berkeley William 269.
 Berlage H. P. 88.
 Berlin 19, 88, 189, 194, 370. —i egyetemi ktár 277. — ifj. olvasóterem 88. —i kir. ktár. 83, 171, 182, 269, 278, 279, 282, 374, 383, 385
 Bern 77. —i vár. ktár 242, 278.
 Bernát (Szent) 101, 103.
 Beroaldus Philippus 103, 226.
 Bert, Paul — de la Bussière 319.
 Bertieri Raffaello 332.
 Bertzius Petrus, Tabulae Geographicae (Amsterdam 1606.) 342.
 Berzevicei áll. népiskola ktára 55. —i ifj. egyesület ktára 55. —i népkvár 57.
 Berzeviczy Albert 152, 196, 388.
 Berzsényi Dániel 294—302, 316.
 Besztercebánya 32, 52, 330. —i vár. múzeumi és közkvár 30, 35, 36.
 Beszterce-Naszód vm. 124.
 Bethlen Elek 148, 149. — Farkas 148. — Gábor erdélyi fejedelem 19, 155

- 202, 322—324, 326, 327, 329—331;
gr. 148, 352. — Lajos gr. 349, 352.
— Miklós 347.
- Beütrendje, Könyvtárkatalogus — 274,
275.
- Bevilaqua Béla 194.
- Beys Égide 5.
- Bezerédj cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
ktárában 356.
- Bezerédj Andor 356.
- Bécs 71—74, 80, 86, 97, 99, 101, 105,
137, 152, 155, 196—198, 226, 237,
253, 291, 300, 324, 325, 326, 330,
345, 353, 354, 356. —i cs. tud. aka-
adémia 71, 97, 152, 196, 252. —i
cs. udv. ktár 373. —i cs. udv. ltár
290. —i egyetem 78. —i jezsuita
kollégium 78, 97. —i központi sta-
tistikai bizottság 197, 253. —i
Volkstheater 315.
- Bécsi János 243.
- Békemozgalom, Nemzetközi — 173,
174.
- Békés vm. 53, 124.
- Békés (város) 252.
- Békéscsaba 36, 62. — fényes-tanyai
népkvár 55, 58. —i múzeum-egye-
sület 36.
- Békésy János 286.
- Béládi ifj. ktár 59.
- Bélem 372. —i Szűz Mária-kolostor 372.
- Béranger 264.
- Béza Theodor 238.
- «Bibliografia románescă» 106—111.
- Bibliografiai irodalom, Magyar —
183—186. — tanszék 178, 179.
- Bibó István 194.
- Biedermann, Flodoard von — 276.
- Bielefeld 6.
- Bienert-cég nyilv. kölcsönktára 88.
- Bigault, Ch. de — de Casanove 77.
- Bihar vm. 53, 61, 297. —i múzeum
Nagyváradon 31.
- Bihari vándorkvár 53.
- Biharpüspöki vándorkvár 53.
- Bik Márton 227.
- «Bildung und Staat» 90.
- Billings John Shaw 377.
- Bindorfer Ferenc 353.
- Birch 169.
- Birmingham 178.
- Biró Lajos 73, 199, 286, 316.
- Bisterfeld Izsák 26, 136, 137. — Mys-
terium Pietatis (Leiden, 1039.) 238.
- Bizari Pietro 105.
- Blades 378.
- Blair Woodburg 196.
- Blaschke 300.
- «Blätter für Geist, Gemuth und Va-
terland» 188.» — für Musik, Theater
und Kunst» 73.
- Bleyer Jakab 71, 196, 321, 327.
- Bliss Henry E. 94, 377.
- Blumenau S. 86.
- Bobai György cle 255. — Miklós 255.
- Bocattus Joannes, Hexasticha notica
(Bártfa, 1612.) 242.
- Boccaccio 101, 103, 104, 226, 227,
264, 372.
- Bochum 76.
- Bod Péter 13, 24, 229.
- Bodányi Ödön 196.
- Bodický S. 311.
- Bodinus Johannes, De republica (Frank-
furt, 1609.) 342.
- Bodley Thomas 93, 273. — ktár
Oxfordban 273.
- Bodnár Zsigmond 217, 220, 225.
- Bodoki vár 255.
- Bodon Józsefné 71, 196.
- Bodoni Giovanni Battista 332—340,
372. —né 338, 339.
- Bodrői ifj. ktár 59.
- Bode van Hensbroeh P. A. M. 89.
- Boffito G. 90, 174, 371.
- Bogeng G. A. Erich 180, 182, 380,
393. — Der Bucheinband (Halle,
1913.) 365—369.
- Bogsánbányai ktár- és múzeum-egye-
sület 57. —i népkvár 55.

- Bohotta Hans 152.
 Bohn P. L. 88.
 Boileau 339.
 Boinet A. 89, 174, 175, 372.
 Boissiron, Mauriac de — 266.
 Bolgártelepi népkvár 52.
 Bomelius Th., Chronologia rerum
 Ungaricarum (Brassó, 1556.) 198.
 Bonaventura Arnaldo 371.
 Bonneville N. 86.
 Bonucci, Anicio — di Fano 174.
 Bonsignore 338.
 Bordeaux 77.
 Borghese-gyűjtemény 269.
 Born 221, 227, 228, 231.
 Bornemissza Miklós 228, 229. — Péter
 219—222, 224, 230, 231.
 Boroszló 19, 290, 330.
 Borovszky Samuné 73, 200.
 Borrekens Mária Terézia Jozefa 5.
 Borsod vm. 61, 124.
 Borsodmiskolci Közművelődési Egye-
 sület 53, 152, 388. — Múzeum ktára
 42.
 Borsos István, A pápai ref. főiskola
 ktárának katalogusa (Pápa, 1912.)
 357, 358.
 Borytz István 157.
 Bosboom-Toussaint A. L. 89.
 Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány
 196, 353.
 Bossuet 301.
 Boston 87, 92, 281. —i cooperative
 information bureau 92, 282. —i
 Museum of fine arts 197. —i Public
 library 281, 385.
 Botswick Andrew Linn 95. — Arthur E.
 375.
 Bosyzt István 348.
 Boucher 175, 165.
 Bourbon Luiza Charlotta hgnő 98.
 Bourdaloue 301.
 Boussiron, Guéronin de — 266.
 Box G. H. 116.
 Boxburghe hg. 392.
 Boymans-múzeum 88.
 Börtön-ktarak 374.
 Bözöd-ujfalusi szombatosok imádságos
 könyve 116—122.
 Braille-féle írás 60.
 Brandis Marcus 270.
 Brassó vm. 124.
 Brassó (város) 106, 196, 198, 262. —i
 Burzenländer Sächsisches Museum
 196. —i népkvár 65.
 Braun Róbert 390, 391.
 Brazíliai köztárs. kormány hivatalos
 lapja szerk. 153, 199.
 Brábek František 310, 318.
 Breitkopf Bernhard Christoph 270. —
 Johann Gottlob 270.
 Brescia 269.
 Brewer Lőrinc 67, 246.
 Brexsell János 67.
 Breyer Mirko 370.
 Bridgewater gr. 169.
 Brigham Herbert O. 95.
 Bristol 178.
 Britannicus Motus 342.
 Brockhaus Friedrich Arnold 271.
 Brocky-díszmű 32.
 Broacklyn 281.
 Brown James Duff 177, 178. — Lib-
 rary classification and cataloguing
 (London, 1912.) 158—168.
 Browring-ktár 269.
 Bródy Sándor 316—318.
 Brósz Károly 42.
 Brsljanica-velikai vándorktár 53.
 Bruckenthal Sámuel br. 383.
 Brunet 144, 160.
 Brunetière F. 77.
 «Brunn, Ungarischer Rebellions —»
 (Augsburg, 1620.) 328.
 Bruxelles 76, 264, 391. —i Institut
 internationale de bibliographie 210,
 391. —i Office central des Institu-
 tions international 210.
 Brucke, «Die —», tud. intézet 209—
 216, 252.

- Brünn 326.
 Buchgewerbemuseum, Deutsches — 379.
 Buda 20, 21, 70, 150, 356. —i nemzetőrség 256.
 Budafoki áll. polg. iskola 57. — népkvár 52.
 Budakéri János 242.
 Budapest 75, 77, 86, 87, 107, 109, 127, 128, 132, 157, 187, 223, 228, 260, 261, 286, 287, 358, 370, 391. —i Deák Ferenc-ktár 392. —i főv. iparrajziskola 187. —i főv. ktár 132, 175, 188, 189, 196, 285, 287, 390—392. —i főv. közmunkák tanácsa 71, 196, 392. —i főv. rendőrfőkapitányság 197, 354. —i főv. statisztikai hivatal 196, 253. —i gyermekmenhely ktára 62. —i kereskedelmi és iparkamara 96, 196, 353. —i VI. ker. népkvár-egyesület 54, 60. —i VIII. ker. közjótékonyági egyesület 54, 58. —i VIII. ker. munkásotthon ktára 64. —i IX. ker. nép- és isk. ktár 54, 58, 64. —i X. ker. MÁV. gépgyár ktára 63. —i X. ker. nép- és isk. ktár 54, 58, 63, 64. —i kir. József-műegyetem és ktára 152, 196, 286. —i kir. orvosegyesület 152. —i Könyvtár-Egyesület 30, 36, 54, 61, 63, 64, 286. —i Középitési bizottság 392. —i Lipótvárosi Kaszinó 61. —i m. kir. központi honvéd ruharaktári ktár 59. —i munk. bizt. pénzt. 252. —i népoktatási kör 123. —i népopera 392. —i orosz főkonzulátus 188. —i ref. theologiai akadémia 353. —i tud. egyetem 71, 152, 193, 196, 295, 299. ;i ktár 13, 175, 188, 191, 192, 258. —i Vasutaszövetség népkvára 52.
 «Budapesti Hirlap» 152, 287.
 Budd Thomas 269.
 Budik A. P. 105.
 Buffaloi magyar kolonia ktára 54.
 Bukaresti román akadémia 106, 107.
 Bukovinai tart. múzeum 196.
 Bulyovszky Lilla 200, 355.
 Buonaccorsi Giorgio Bonacorro gr. 181.
 Burg B. M. 83.
 Burger C. P. 89.
 Bury, Richard de — 93.
 Bussiére 263.
 Buttner H. 320.
 Buzinkai Mihály 145.
 Bühner K. W. 213, 215.
 Bürger 309.
 Byron lord 376.
 Caen 2.
 Caesar, Julius — 104. V. ö. Julius.
 Cagnola 338.
 Calcagnius Caius 276.
 «Calendarium Tyrnaviense» (Löcse, 1686) 347, 348.
 Calepinus, Dictionarium vndecim linguarum 158, 198, 232.
 Californiai University Library 165.
 Callimachus 338.
 Calvinus Joannes, Lexicon Juridicum (1600.) 233.
 Calvisius Sethus, Opus Chronologicum 236.
 Calvius Sethus, Enchiridion lexicis latino-germanici 345.
 Cambridge 281. —i Harward-egyetemi ktár 281, 374, 378.
 Camerarius Joachimus 347. — Dialogus de vita decente aetate puerile 344. — Operae horarum succisivarum (Frankfurt, 1615.) 238. — Rhetorica (1562.) 240.
 Camillus Venetus I. Zanetti.
 Campanella Thomas, Astronomia 237. — Philosophia (Páris, 1638.) 235, 236.
 Camuccini 338.
 Canisius Péter, Catechismus (Kolozsvár, 1599.) 157.

- «Canones Ecclesiastici» (Nagyvárad, 1633.) 244, 245.
 Canova 338.
 Caput Eugène 168.
 Capranico Domenico bibornok 99.
 Caracciolus Róbert 103.
 Carafa Carlo 18. — Pedro 353. V. ö. Karapha.
 Cardinalis Hugo 20.
 «Caricature magazine» 175.
 Carmen Panegyricum in Athenaeo Bethlen-Rakoziano (Gyulafehérvár, 1636.) 245.
 Carmen Sylva 9.
 Carnegie Endowment Washingtonban 252. — Institution Pittsburgban 54.
 Carpenter 159.
 Cassel and Company kiadócég 275.
 Cassel John 275.
 Cassuto Umberto 175.
 Catalogue de la bibliothèque de l'Institut Nobel Norvégien (Kristiania, 1912.) 173, 174.
 «Catechismus, Keresztyén —» (Debreczen, 1718.) 153.
 Cattaroi Szent Ferenc-kolostor ktára 54.
 Caxton William 378.
 Çayas, Gabriel de — 4.
 Czegléd 197. —i néptár 65.
 Celani Enrico 174, 175, 269.
 Centrale vereeniging vor openbane leeszal en bibliotheken 88.
 Cenzura, Osztrák — 78—83.
 Cerdner Gebhard 277.
 Cervantes 104.
 Céhlevelek n. M. Nemz. Múzeum ktarában 74, 155, 201, 255, 355, 356.
 Chalupka 49.
 Chantillyi múzeum 272.
 Charbilliac, Aymo de — 278.
 Charmies François 372.
 Chartonnel J. R. 76.
 Chaucer 376.
 Cheltenham 272.
 Chicago 196, 253, 281, 353. —i Newberry library 281. —i Public Library 94, 385.
 «Chicago Magyar Hirlap» 73.
 Chirkner Hermann, Orationes (Marburg) 341.
 Chivers-módszer 282, 378.
 Chorier Nicolas 263.
 Chotek Johann Rudolf gr. 81.
 «Christianus Lactans» 239.
 Chrysostomos I. János.
 Cibakházai leányegyesület 57. —i néptár 55.
 Cibrario Luigi 371.
 Cicero 101, 103, 104, 268, 379, 380.
 «Cikkek, Felsőmagyarországi —» (1657.) 346. — (1667.) 241.
 Cimereslevelek és nemesi iratok a M. Nemz. Múzeum ktarában 74, 155, 201, 255, 355, 356.
 «Cím- és névtár, Tiszti —» 61.
 «Címjegyzék, Néptári —» 61, 65.
 Cincinnati Museum Association 353.
 Cinkotai néptár 62.
 Ciolanul román kolostor 106.
 Cipariu 109.
 Cirkvenicai néptár 59.
 Clapp Clifford B. 374.
 Cleveland 199, 353. —i cs. és kir. osztrák-magyar alkonzulátus ktára 53.
 Clunyi múzeum 373.
 Cluverus Johannes, Epitome operum de sex mundi aetatibus 233.
 Cochin 265.
 «Codex Utinensis» 278.
 «Collection bibliographique pour servir à l'histoire du mouvement littéraire contemporaine» 158, 159.
 Colonna F. 268, 372.
 Columbia-egyetem és ktára 281, 375.
 Columbus 269.
 Comenius 136—138, 254. — Independentia aeternarum Confusionum (Lesznó, 1650.) 344. — Janua Ling-

- varum 341, 344. — Lexicon Januale 240, 344. — Lingvarum novissima Methodus (1648.) 342. — Vestibulum 342.
- «Comitium Glorise centum» 236.
- «Commentarius rerum Polonicarum» 239.
- Conrad-Lexis-Loening-féle államtud. lexikon 384.
- Conscience Henri 9.
- «Consideratio causarum belli A° 1618. in Bohemiae» 237.
- «Constitutiones, Approbatæ —» (1653.) 26. — «episcopatus Lunensis Sarzanensis» 176.
- «Copia Bethlehm Gabors an Pfaltzgraff Friederichen etc.» (1621.) 330. — «eines Schreibens, So... Bethlehm Gábor An den Fürsten in Tatarien gethan etc...» (1621.) 329. — «Verrags, Welchen... Ferdinandus... an Gabriel Bethlen... beschliessen lassen.» (Pozsony, 1620.) 327. — «Zweyer Schreiben etc.» (1621.) 330.
- Coppée 265.
- Corbiei scriptorium 176.
- Corderius Maturinus, Colloquia 342, 343.
- Corneille 264.
- Cornelius Agrippa, Occulta Philosophia (Köln.) 235.
- Cornides Dániel 200.
- Cornu Paul 171.
- Corvin-codexek l. Korvin.
- Corvin János 292.
- Costa, Salamon da — 169.
- Cotgreave-féle indikátor 378.
- Cotton John 169. — Róbert 169.
- Coupland William Branley 178, 378.
- Coutts Henry T. 273.
- Cracherode 169.
- Cranach Hans 181. — Lucas 181.
- Crane Edward N. 269.
- Crawford lord 90, 269.
- Crellius Johannes 238.
- Crerar John ktár Chicagóban 196 253, 353.
- Creuzer 279.
- Croker J. W. 169.
- Crous Ernst 279.
- Cruderus Johannes, Historiarum totis mundi Epitome 237.
- Cruz Oswaldo-intézet 196.
- Cunningham Jesse 92.
- Curtis Florence Rising 374.
- Curtius 293.
- Cuspianus 331.
- Cutter W. P. 93, 165, 177.
- Cuvier 160.
- Családi ltárak a M. Nemz. Múzeum ktárában 74, 155, 156, 201—203, 255, 256, 356.
- Csanaki Máté 23.
- Csanád vm. 53, 61, 124.
- Csapi népkvár 52.
- Csaplovics János 33, 34.
- Csaplovics-ktár Alsókubinban 30, 31, 33, 34, 242, 246, 347, 348.
- Csarodai népkvár 65.
- Csató Gábor 201.
- Csáktornyai János 222.
- Csáky gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 156, 201, 202, 256.
- Csáky Albin gr. 202. — Mihály 198. — Vidor gr. 202.
- Csánki Dezső 285, 388.
- Csápodi Gyula 86.
- Csehii vándorkvár 53.
- Csepreghy Ferenc 318.
- Csepregi népkvár 65.
- Csereyné-kodex 230.
- Csernei ifj. ktár 59, 63.
- Csernekhegyi gör. kath. kolostor 106.
- Cseszkó Jakab nemeslevele 155.
- Csetneki cipészek céhszabályzata 255
- Csécsei János 28, 138.
- Csik vm. 61.
- Csik (város) 253, 347. —i ferences konvent 188, 347.

- Csiki Ernő 196, 353.
 Csikrákosi népkvár 61.
 Csikutsnádi népkvár 61.
 Csiky Gergely 318, 319.
 Csilléry Lajos 286.
 Csokán Pál 286.
 Csongrád vm. 53, 61.
 Csoma-kodex 220.
 Csongrád vmegyei múzeum 31.
 Csulai György 22.
 Csűrös Ferenc 215.
 Czákó Ervin 286.
 Czanyuga József 320.
 Czelder Márton 27, 28.
 Czernovitz 196.
 Czékus Frigyes 196.
 Czinke Ferenc 320.
 Czóbel Minka 320.
- D**
 Dabrowski J. 252.
 Dall'Aglio Paola Margherita l. Bodo-
 niné.
 Dall'Armi Andreas 182. — Johann
 182.
 Damokos cs. cle 356.
 Dampierre Henrik gr. 327.
 Dana John Cotton 377.
 D'ancona Paolo 371, 372.
 Dancs Lajos 356.
 Dante 90, 101, 103, 104, 338, 376.
 Danzig 18, 239. —i vár. ktár 187.
 Darányi Ignác 128.
 Darnay-Múzeum Sümegen 31, 32, 46.
 Dartmouthi College Library 374.
 David Joannes, Occasio arrepta (Ant-
 verpen, 1605.) 239.
 Day John 379.
 Dániel próféta 113, 114, 116.
 Dárday Sándor 254.
 Dávid zsoltárai 118—122, 221, 224,
 227. — (Debrecen, 1766.) 153.
 Deák Farkas 223. — Ferenc 387.
 Deáky Zsigmond 105.
 De Bersaumont A. 76.
 «De boekzaal» 88.
- Debrecen 13, 25, 32, 37, 141, 145,
 153, 197, 215, 217, 219, 221, 222,
 227, 241, 286. —i ref. főiskola és
 ktár 13, 30, 32, 37, 217, 221, 353.
 —i vándorktárak 53. —i vár. mú-
 zeum 31, 37, 253. —i zenede 252.
 «Debrecen-Nagyváradai Értesítő» 188.
 «Debreceni Prot. Lap» 217.
 De Bry-féle collectio 232, 234.
 Decia Decio 175.
 «Declaratio Jurium Societatis Jesu» 240.
 Decsi Gáspár 230. — Mihály 220, 222,
 223.
 Dedek Crescens Lajos 286.
 D'Ejury 77.
 De La Hodde Lucien 86.
 De La Parture 274.
 De Marinis Tammaro & C.-cég 373.
 Demény Dezső 200.
 De Morgan 274.
 Demosthenes 191.
 Densusianu Miklós 109.
 Denton Daniel 269.
 Derôme 175.
 Desalleurs 200.
 Desbordes-Vallmore-Ujfalvy 77.
 Deschamps E. 265.
 Deschanel E. 265.
 Deschenitz 245.
 «Description, Historiale — de l'Ethiope
 (Anvers, 1558.) 3.
 Detzi Tzímor János l. Tzímor.
 Deutsche Nationalbibliothek 278, 279.
 «Deutsches Museum» 361.
 De Vos Márton 9.
 Devrient Emil 355.
 Dewey-féle tizedes rendszer 94, 95,
 165, 177, 209, 214, 274, 282, 391.
 Décsy Antal 151.
 Délmagyarországi magyar közművelő-
 dési egyesület 54, 56, 59, 61, 62.
 — tört. és régészeti múzeumtársu-
 lat 49.
 Dér Engelbert 295.
 Dés 33, 37.

- Dézi András 221. — Lajos 27, 188, 230.
D'Heur C. J. 9.
Diakovári papnevelőintézet 296.
«Dialogus de Presbyterio» 239.
«Diario de Congresso Nacional» 355.
— Official» 153, 355.
Dibdin Thomas Fragnal 93.
«Dictionarium teutonico-latinum» (1576.) 10.
Diderot 264.
«Die Debatte» 154.
Diederichs 179.
Dienes László 390, 391.
Dilher Johann Michael 276.
Dionysus Charthusianus, Commentarii in Acta Apostolorum 344.
Diósgyőri koronauradalmi ltár 42.
«Disputationes de sepultura mortuorum» 240.
Ditfurth 321.
Diunchek Mátyás cle 74.
Divényi népkvár 60.
Dixon Henry 378.
Dobai András 220.
Dobján László 71, 196,
Dobravcsány András cle 74.
Dodd Marion E. 93.
Dolch Walter 279.
«Dongó» 353.
Doni Anton Francesco 90.
Doppler Ferenc 355. — Károly 355.
Dorez Léon 174.
Dorfmüller L. 182.
Dornemann & Co.-cég 187.
Douay 343.
Doubleday 95.
Doublier O. 179.
Doucet Jacques 172.
Dóczy Lajos 308. — Zsuzsanna 223.
Döbrentei Gábor 294—296, 301.
Dömösi népkvár 62.
Dömötör Győz 196.
Dräseke Johannes 190.
Dresonoky Sámuel 69, 70.
Drexelino 139.
Drezda 194, 325. —i kir. ktár 276, 321, 322, 329.
Drugeth György (Homonnai) 236. — Mária 144, 234.
Drugulin ny. 158.
Duchon Johannes, Zodiacus Votivus (Lőcse, 1620.) 244.
Ducourtieux 275.
Dudovich 181.
Dulles William D. 175.
Dumas fils 265. — père 273.
Duna 230.
Dunaharaszti népkvár 52.
Dunamelléki ref. egyházkerület 152, 196, 252.
Dunántúli ág. ev. püspökség 71, 196. — közmívelődési egyesület 54, 55, 61, 62.
Du Tillot 335.
Dutuit 359, 360.
Dux Adolf 306.
Dysernick Johann 89.
Ebersdorf 74.
Edelmann M. 86.
«Edictal-Cassation, Der Röm. Kayserl... Majest. — etc.» (1621.) 330.
Edinburg 269.
Edwards Edward 160, 161, 178.
«Effusiones, Septem Jesu Christi — Sanguinis» 237.
Eger 86, 291. —i érseki jogliceum 152. —i főegyházmegye 152, 196.
Eggesteyn Henrik 233.
Egri 18.
Egyed István 152, 252.
Egyeki népkvár 52, 62, 63.
«Egyetemes Phil. Közlöny» 219, 221, 222, 226.
«Egyetértés» 153.
Egyházmaróti ifj. ktár 59.
Egyháznagyszegi ifj. ktár 59.
Ehedi népkvár 55.

- Ehlermann E. 180.
 «Ehren-Geticht» (Kassa, 1657.) 246.
 Eibenschütz 155.
 Eichler Ferdinand 178.
 Einsiedeln 277. —i apátság 277.
 Eisele Ernst 181.
 Eisen 265.
 «Elementa Architecturae Militaris» 344.
 Eleonora Magdolna m. királyné 346.
 Ellend József 196.
 Ellinger István 151.
 Eltham 153.
 Elzevier-cég 6. — Respublikái 143.
 Emerich Lorenz 324.
 Emich Gusztáv 87.
 Emigrációra von. iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 155, 355, 356.
 Emmanuel (Nagy) portugál kir. 371, 372.
 Endlicher István 105.
 Engelen Clara 88.
 Engler 159.
 Enyedi György 226.
 Enyickei vándorktár 52.
 Enying 219. —i népkvár 52, 62.
 Enyvvári Jenő 390.
 Eötvös József br. 123, 200, 384. — Károly 154.
 Eperjes 27, 32, 37, 246. —i ág. ev. lyceum ktára 31, 37, 38. —i népkvárok 56.
 Eperjessy István 201.
 Erasmus Rotterdamus, Dialogus de Pronunciatione 341, 344.
 Erbiceanu 106.
 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 124, 130, 152, 252, 383. — Nemz. Múzeum ktára 46, 152, 183, 190, 196, 236, 286.
 «Erdélyi Országgyűlési Emlékek» 26.
 Erdélyi Pál 189, 196, 217, 286.
 «Erdélyi Protestáns Közlöny» 138.
 Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület 54, 55, 61, 62.
 Erdőcsokonyai vándorktár 55.
 Erdődy Gabriel, Oratio de Ladislao Rege (Bécs, 1631.) 239.
 Erkel Ferenc 73, 154, 200. — Gyula 73, 200. — Sándor 73, 200.
 Ernst-múzeum 196.
 Ernyey József 353.
 Erzsébet angol királyné 273. Magyarországi Szent — 102.
 Erzsébetfalvai népkvár 62.
 Erzsébet-Népakadémia 54, 60, 64, 126.
 Erzsébetvárosi népkvár 65.
 Escoriali kir. ktár 91.
 Eshák aga 21.
 Estienne-cég 6.
 Eszenyi S. András cle 255.
 Esztergom vm. 61, 124.
 Esztergom (város) 86, 187, 200, 291, 293. —i főgyházmegyei ktár 13, 289. —i hercegprimási iroda 152.
 Esztergomszentgyörgyi kath. olvasókör ktára 62.
 Eszterházy Miklós hg. 382; nádor 234, 239. — Sándor 157.
 Etédi vándorktár 53.
 Euripides 343.
 Euting Julius 281.
 Evanacium l. Eibenschütz.
 «Evangeliumok és Epistolák . . .» (Bécs, 1642.) 345.
 Evers G. A. 89.
 «Exilium Auxilium» (Lőcse, 1642.) 245, 246.
 Exlibrisek 215, 216, 269, 389, 390.
 «Extract der Vergleichungs- Articul zwischen dem Türk. Kayser u. Bethlem Gabor» (1619.) 322, 323.
 «— Eines Relationsschreibens Bethlehem Gabors etc.» (1619.) 323.
 Ezdrás 113, 115, 116.
 «Én Ujságom» 261.
 Érendrédi népkvár 52.
 Érköbölkúti népkvár 55, 60.
 Érsekújvár 322, 324.
 «Évkönyve, Magyar Könyvkereskedők —» 267.

- Faber János 230.
- Fabricius Balázs (Szikszai) 145. — Bálint I. Tholnai. — Vazul I. Szikszói.
- Fallnhauser Mátyás 246.
- Farádi népkvár 65.
- Farkas Gyula 43. — Imre 297. — József 200, 286, 389.
- Fábián Gábor 389.
- Fabri Ignác 295, 296.
- Federazione italiana delle biblioteche popolari 96, 194.
- Fegyverneki vándorkvár 53.
- Fehér Géza 286.
- Fehértemplom 197.
- Fejér Antal 295.
- Fejér vm. 62, 124. —i és székesfehérvári múzeum 48.
- Fejérpataky László 32, 34, 35, 38—42, 44, 45, 47, 49, 96, 105, 196, 252, 255, 286, 353, 388.
- Fejérváry Géza ifj. br. 71, 196.
- Feketebalogi ifj. kvár 59.
- Feleki Béla 27.
- Feleky Károly 71, 73, 152, 154, 155, 196, 199, 252, 254, 353.
- Felka 32. —i Tatra-Múzeum-egyet 54.
- Felsőbányai népkvár 55. 60.
- Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület 54, 59, 61, 62.
- Felvincz 286.
- Fénes 190.
- Ferber Mihály 196.
- Ferdinánd (I.) m. kir. 78, 255. — (II.) m. kir. 74, 155, 179, 255, 327—331. — (III.) m. kir. 74, 236, 356. — (IV.) m. kir. 236. — (IV.) nápolyi kir. 337.
- Ferenc József (I.) m. kir. 96, 99, 193, 285, 286, 388.
- Ferenczi Zoltán 33, 38, 65, 75, 96, 236, 242, 286, 388.
- Ferenczy Ferencz 286. — Gyula 286. — István 252.
- «Festschrift des Collegiums der Oberrealschule in der Franckschen Stift zu Halle» (1903.) 76.
- Fénelon 301, 339.
- Fényképmásolatok a M. Nemz. Múzeum kvárában 154, 199, 254, 255.
- Fick Richárd 94.
- «Figyelő» 227, 228.
- Filipecz János nagyváradai pk. 291.
- Fillinger Ferenc 71, 196.
- Finlandi société de Géographie 197.
- «Finnisch-ugrische Forschungen» 252.
- Firenze 90, 235, 293. —i Akademia Crusca 100. —i Biblioteca Magliabecchiana 92. —i Biblioteca Nazionale 91, 92. —i Biblio.eca Palatina 92, 160. —i iskolai kvárak 373.
- Firmian 338.
- Fischer F. E. 71, 196.
- Fitos Vilmos 186, 194, 207.
- Fitting Hermann 278.
- Fi zhenry 268.
- Fiume 72, 134, 197. —i deputazione di storia patria 71, 196, 252, 353. —i népkvár 52.
- Flaccius Mathias 276.
- Fletcher Róbert 165. 377.
- Fleuret Fernand 263.
- Fliszár György 295.
- Fogaras 356. —i népkvár 65.
- Fogarasi István 25.
- Folkusfalvai ifj. kvár 59.
- Fontebuono 90. —i amaldolii szerzesek knyomdája 90.
- Fontenay 274.
- Fonte Resbecq 274, 275, 380.
- Fora, Gherardo e Monte del — 372.
- Forgács cs. ltára a M. Nemz. Múzeum kvárában 74, 156, 202, 256, 356.
- Forgách István gr. 202. — Zsigmond 66, 323.
- Formiggini A. F. 332.
- Forney-kvár Párisban 171.
- Foscolo Ugo 372.
- Fosseyeux Marcel 270.
- Foulché-Delbosc R. 176, 272.
- Fournier 335, 336.
- Fowler 159.

- Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyvtárak Orsz. — 29—50, 61, 130, 195, 286, 353, 358, 370, 382, 388.
- Földművelésügyi minisztérium, M.kir. — 61, 132—134, 196.
- Földműves tanfolyamok 128.
- Földrajzi társaság, Magyar — 71, 197, 354.
- Földtani intézet, M. kir. — 71, 196. — társulat 197.
- Földvári Ambrus 230. — Ferenc gr. 349, 351.
- Förster György 239.
- Fraknói Vilmos 71, 152, 196, 252, 293.
- Franciscus Achilles Dux Wittembergicus, Consultatio de Principatu 236.
- Franck Johann 322.
- Frankfurt a. M. 232—235, 237, 238, 270, 342—344. — a. Odera 236.
- Franklin Benjamin 337.
- Franklin-társulat 75, 157, 358.
- Frati Carlo 175, 268, 269, 371.
- Frauenheim György János Henrik 68.
- Freising 290.
- Frenyó Lajos 37.
- Freve Karl 181.
- Fridhuber Eliás 246.
- Friesner Andreas 270.
- Frigyes cseh kir. 330. — (III.) német császár 289, 291, 292.
- Froben Johann 274.
- Frommer Rudolf 312.
- Frömmichen 361.
- Fry W. George 176, 378.
- Fuchs Rafael 196.
- Fumagalli Giuseppe 332.
- Fumi Luigi 90.
- Fust 268.
- Fülek 150.
- Fülöp páрмаi hg. 335, 339. — (II.) spanyol kir. 4. — (IV.) spanyol kir. 237.
- Fülöp Egalité orleánsi hg. 265.
- Galamb József 187.
- Galeottus 103.
- Galgócz 243.
- Galgóczy János 196.
- Galilei 104.
- Gall Cornelius 8.
- Galloway James H. 376.
- Gambier-Parry 275.
- Garai Károly 201.
- Garamkelecsényi ifj. ktár 59.
- Garnier 160.
- Garrick 169.
- Gaster Mózes 107, 109, 113, 116.
- Gaszner József 33, 34, 286. — Józsefné 286.
- Gauthier F. C. 77. — Gautier Pierre 271. — Théophile 265, 272.
- Gazdasági egyesület, Orsz. magyar. — 197.
- Gazdaszövetség 126, 128.
- «Gazette de Hongrie» 315.
- Gábriel Ferenc 196.
- Gál János 223. — Kelemen 152.
- Gálffi János 150.
- Gelei Katona István I. Katona.
- «Gemmula Lingvarum» 341.
- Genf 240, 273.
- Gengenbach János 90.
- Genova 332.
- Gentile de Montefalco Petro cle 201.
- «Gentlemen's Magazine» 77.
- Georgiewitz Bertalan 105.
- Georius 101.
- Geötsi Pál 18.
- Gerando-Teleki, Antoine de — 77.
- Gerevich Tibor 71, 196.
- Gergely (Nagy) pápa 101, 103. — (XIII.) pápa 276.
- Gerona 270.
- Gerson 103.
- Gesner 160.
- Gessay J. 152.
- Gessner Konrád 276.
- Gevers Bálintné 66, 67.
- Ghyczy Béla 41.
- Giech gr. cs. ktára 183.
- Gige 218, 228.

- Gilhofer & Ranschburg-cég 196.
 Giolito 269.
 Giolitti Paola Margherita 333.
 Girasii Roman 107.
 Giraud-Mangin Marcel 172.
 Giráltyi népkvár 56.
 Giunti Filippo e Jacopo-cég 175.
 Glaesener H. 76.
 Glasgowi Royal technical college ktára 273.
 «Glaubens-Bekänniniss, Dess von den ungarischen Jesuiten gestellten —» (1686.) 348.
 Gleiniz-Mednyánszky, Divus Leopoldus (Bécs, 1692.) 253.
 Gnau Hermann, Die Zenzur unter Joseph II. (Strassburg u. Leipzig, 1911.) 78—83.
 Gnédzai ifj. ktár 59.
 Goa-gyarniat 337.
 Goethe 180, 276, 376.
 Gohl Ödön 203.
 Goldmark Károly 200.
 Gollob Eduard 97.
 Gonzalez Th., Synopsis (Nagyszombat, 1696.) 253.)
 Gopcsa László 284.
 Gorzó Bertalan 252.
 Gotofredus Ludovicus, Archontologia Chosmica 233.
 Gottermayer könyvkötő-cég 187.
 Gottlieb 369.
 Göbeln M. 76.
 Göllner Aladárné 356.
 Gömör-Kishont vm. 124.
 Gönczi György 227, 241. — De disciplina ecclesiastica (Nagyvárad, 1646.) 72, 198.
 Görgey Albert 203. — Arthur 255.
 Görömbölyi vándorktár 53,
 Görres 278.
 Göschen Georg Joachim 271.
 Göttinga 179. —i egyetem 182.
 «Graduál, Öreg —» 23.
 «Grafikai Szemle» 196.
 Grafton & Co. 266.
 Graham-féle indikátor 378.
 Gramb Johannes 277.
 Granvelle bibornok 4.
 Gravelot 265.
 Gray Tamás 105.
 Grác 345. —i egyetemi ktár 345. —i hist. Verein für Steiermark 196. —i Ioanneum 353. —i udvari ktár 179.
 Greenman Edward D. 376.
 Gregorius de Valentia 19.
 Greve H. E. 88.
 Gréb Gyula 252.
 Grill-cég 374.
 Grimani Domenico bibornok 99.
 Grolier-kötések 182.
 Gröber 107.
 Gröff Walter 182.
 Gruner Erich 380. — J. 278.
 Gruninger-nyomda 278.
 Grün Károly 196.
 Grünwald Margit 391.
 Gruter 380, 381.
 Gugitz 180.
 Guiet Marie 272.
 Gulácsi népkvár 65.
 Gulyás Pál 12, 61, 65, 71, 78, 87, 96, 135, 152, 158, 160, 168, 193, 194, 196, 206, 216, 243, 244, 251, 252, 259, 267, 286, 320, 360, 369, 388. — A népkvárok szervezése (Bpest, 1913.) 370.
 Gundtrich Károly 247.
 Guppy 279.
 Gutenberg 10, 102, 268, 338, 379.
 Guyon Richárd gr. 292.
 Guzmics Izidor 295.
 Günther O. 279.
 Gyalui Farkas 388.
 Gyalus István 173, 261, 358.
 Gyanta 196. —i vándorktár 53.
 Gyárfás Tihámér 196.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum ktarában 71, 152, 195, 201, 203, 252, 353.

- Gyomai népkvár 55.
 Gyomlay Gyula 74, 201.
 Gyömörey Oszkár 252.
 Gyöngyösi népkvár 65.
 Győr vmegye 53, 124.
 Győr (város) 38, 87, 327. — i jog-
 akadémia 258. — i Népkvár-Egyesü-
 let és k.ára 54, 60, 63. — i vár. ktár
 31, 38.
 György (III.) angol kir. 169. — (IV.)
 angol kir. 169. — brandenburgi ör-
 gróf 356.
 Györy Tibor 196.
 Gyula (II.) pápa 371.
 Gyulafehérvár 19, 20, 24, 25, 33, 74,
 145, 150, 225, 233, 236, 245, 246,
 255, 286. — i múzeum 31.
 Gyulavarsándi vándorkvár 53.
 Gyurátz Ferenc 382, 388.
- H**aarlem 89.
 Haase J. C. 277.
 Habermann J. E. 277.
 Hachette et Cie 76.
 Hadik-Barkóczy Helene grné 86.
 «Hadi Lap» 188.
 Haigh Frank 177, 178. — Hall Wigan
 269.
 Hain 371.
 Hajas Antal 382.
 Hajdú vm. 53, 62, 124.
 Hajdúböszörményi népkvár 65.
 Hajdúdorogi népkvár 65.
 Hajdúnánási népkvár 52.
 Hajdúszoboszlói népkvár 55, 60.
 «Halasi Ujság» 153.
 Halifax 177.
 Halle 76, 194, 365.
 Halmágyi népkvár 65.
 Hamburg 325. — i magyar egyesület
 134.
 Hampel Ferenc 252. — József 284, 388;
 ifj. 353.
 Hanau 240.
 Handmann Adolf 309.
- Hangay Oktáv 196.
 Hangácsi népkvár 61.
 Hannover 234.
 Haranglábi Ferenc 150.
 Hargitay István 252.
 Hargrave Fr. 169.
 Harius Johannes 276.
 Harley 169.
 Harnack 278, 279
 Harris 165.
 Harsányi István 28, 45, 147, 240—
 243, 245, 344, 346, 347.
 Harsdörffer Andreas 277. — Georg
 Andreas 277.
 Harting Petrus 88.
 Hartleben 300, 314.
 Hartwig 165.
 Hatvani népkvár 52, 62.
 Hau e-Murue département 271.
 Havass Rezső 71, 152, 196, 388.
 Hawkes Arthur J. 274.
 Hawkins W. G. 176.
 Haynau 202.
 «Hazai s külföldi tudóstások» 301.
 «Hazánk s a Külföld» 254.
 Hága 276. — i könyvesház 379. — i
 németalföldi szabadjóműves nagy-
 páholy és ktára 83.
 Háhn Hermann 73.
 Háromszék vm. 124.
 Hanel Gustav 278.
 Hebbel 310, 311.
 Heber Richárd 392.
 Hebraeus Leo, De amore 343.
 Hegedüs István 285.
 Hegybányai ifj. ktár 59.
 Heidelberg 27, 76, 224, 347. — i káté 25.
 Heilbron testvérek-cég 370.
 Heinecke H. 77.
 Hellebrant Árpád 158, 188. — A ma-
 gyar tört. irodalom 1912-ben (Bpest,
 1913.) 261—263.
 Helmecci Mihály 295—299, 301, 302.
 Helsingfors 72, 197, 252, 253.
 Hellsig R. 278.

- Heltai Gáspár 106, 242. — Agenda (Kolozsvár, 1559.) 198. — Cancionale (Kolozsvár, 1574.) 198.
- Hendel O. 152.
- Hennig Paul 181, 276.
- Henrik mester einsiedelni könyvnyomtató 277.
- Henriot Émile 272.
- Hentaller Lajos 87, 188, 391. — né 391.
- Henter cs. ltára az Erdélyi Nemz. Múzeum ktárában 190.
- Heraldikai és gen. társaság, M. — 253.
- Herczeg Ferenc 306, 389.
- Herczegszöllösi István 233.
- Heredia Ricardo 272.
- Herencsényi János cle 201.
- Herford O. 304.
- Heringh Ignác 296.
- Heriot-nyomda 278.
- «Herkules» 73.
- Hermann Antal 388.
- Hermes Mercurius Trismaegistus, Divinus Poemander (Köln, 1630.) 235.
- Hernborn 233.
- Herodotos 104.
- Hertwig 160.
- Herz Johann 320.
- «Het boek» 88, 89.
- Hevenesi Gábor, Meteora (Bécs, 1690.) 253.
- Heves vm. 62, 124, 245.
- Hevesi Lajos 313, 315.
- Hevesy Andor 106, 372.
- Hérics Márton 41.
- Héviszentandrásí vándorktár 53.
- Hibben 159.
- Hicks Frederick C. 374.
- Hirlaptár a M. Nemz. Múzeum ktárában 72, 73, 153, 154, 189, 193, 199, 253, 254, 257, 258, 284, 354, 355.
- Hirsch Charles 265.
- Hirschberg Leopold 181.
- «Historia Novi Orbis» (Rotterdam, 1616.) 343. «— rerum nuper in Scotia Gestarum» 341.
- Hoare Richárd Colt 169.
- Hobol 217, 221, 230.
- Hodinka Antal 252.
- Hodos N. 109.
- Hoe R. 392.
- Hofgref György 221, 231.
- Hoffmann Amadé 264. — Géza 353. — E. T. A. 181.
- Hohburnham gr. 392.
- Hohenzollern collection of german history 374.
- Hoitsy Pál 73, 200.
- Holub József 194, 207.
- Homer Thomas J. 92.
- Homeros 104, 191, 339, 376.
- Homonnay János (Drugeth) gr. 157.
- Hont vm. 244.
- Hontharsányi ifj. ktár 59.
- Hontkiseri ifj. ktár 59.
- Honvédelmi miniszterium, M. kir. — 71, 133, 196.
- Hooker 159.
- Hopfer A. 83.
- Hopkins John Hospital 377.
- Horatius 101, 103, 104, 338.
- Horánszky Lajos 202.
- Horn E. 77.
- Horne Thomas H. 160.
- Hornig Károly br. 196.
- Hornyánszky Viktor 32, 260.
- Hortzschansky Adalbert 182.
- Horvát báni kormány 152. — szlavon-dalmátországi miniszterium 71, 152, 196.
- Horvát István 294, 295, 300.
- Horváth András 144, 238. — Géza 152. — Lajos 42. — Ödön 388. — Stefánia 390.
- Houssaye Arsène 265.
- Hódmezővásárhely 33, 38, 286. —i főgimn. ktára 31. —i kaszinó 30. —i közkttár 54, 57, 63, 64. —i népkttár 61. —i ref. főgimn. ktára 38, 39.
- Höhn Heinrich 277.
- Hölzel Josef 318.

- Hörmann Szilárd 254.
 Huber Johann 180.
 Hugo Victor 76, 77, 265, 273.
 Hulshof A. 89.
 Humperdinck 200.
 Hunyad vm. 124.
 Hupka Ödön 201, 353.
 Huszár Gál 223. — György 286.
 Huth-féle gyűjtemény 90, 392.
 Huxley Thomas W. 159.
 Huys Péter 6.
 «Hülff, Desz Türkischen Kayzers —»
 (Pozsony, 1620.) 326, 327.
 Hünich Fritz Adolf 180.
- Ibsen 158.
 Idegenforgalom és utazási vállalat r.-t.
 196.
 Ifjúsági ktárak 1. Népkttárak.
 Igazságügyi minisztérium, M. kir. —
 353.
 Igló 197, 253. — i ifj. ktár 59.
 Illésfalvi István, Midőn a' Leselkedő
 Halal... stb. (Kassa, 1682.) 157.
 Illésházy Gáspár 202. — István 325. —
 Miklós 202.
 Illinoisi egyetem 197.
 «Illustrirte Zeitung» 154.
 «Il Risorgimento» 332.
 «Imago Pacis» (Sopron, 1681.) 347.
 Indexkongregáció 269.
 Ingolstadt 19.
 Inotay László 252.
 «Institutione, La — di una fanciulla nata
 nobilmente» (Anvers, 1555.) 2.
 Institut für österr. Geschichtsforschung
 179.
 «Instruction, Briefue — pour prier»
 (Anvers, 1562.) 3.
 «Instrumentum Pacis Monasterium»
 240.
 Ionstonius Iohannes, Idea universae
 medicinae (Amsterdam, 1652.) 343.
 Iparfelügyelőség, M. kir. — 61.
- Iparművészeti Múzeum és Iskola ktára,
 Orsz. Magyar — 358—360.
 Irodalmi analekták a M. Nemz. Mú-
 zeum ktarában 73, 154, 155, 199,
 201, 254, 355. — levelestár a M.
 Nemz. Múzeum ktarában 73, 154,
 155, 199—201, 254, 355.
 «Irodalomtörténet» 227.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. Nemz.
 Múzeum ktarában 195. Magyar —
 társaság 285.
 «Irodalomtörténeti Közlemények» 188,
 230.
 Iskola-Egyesület, Orsz. Magyar — 54,
 56, 388.
 Iskolai ktárak 1. Ifjúsági ktárak.
 Isov Kálmán 286.
 István (Szent) m. kir. 105.
 István-rendház Thessaliában 191.
 Istvánfi Miklós, Historiae de rebus
 Ungaricis 235.
 Istvánházai ifj. ktár 59.
 Iwinski B. 175.
 Izabella m. királyné 150, 151.
 Izraelita magyar irodalmi társaság 153,
 196, 261.
- Jablonce 197.
 Jacobinus Joannes, Brevis enarratio re-
 rum (Kolozsvár, 1596.) 241, 242.
 Jacobs 279.
 «Jahrbuch f. Bücherkunde und Lieb-
 haberei» 365, 393.
 Jakubovich Emil 207.
 Jancsovits 18.
 Jankovich Béla 286, 382, 388. — Miklós
 224, 243, 345.
 Janssonius 342. — Atlasa (Amsterdam)
 233.
 Jast S. S. 159.
 Ják-nemzetség 74, 202.
 János (Aranyzájú Szent) 101, 103,
 191. — (Capistranoi Szent) 102. —
 (Evangelista Szent) 108.
 János Gábor brandenburgi őgróf 330.

- János Zsigmond erdélyi fejedelem 150.
 Jánoshidai népktár 59.
 Járos Márton 69.
 Jászai Mari 389.
 Jászapátii népktár 56.
 Jászárokszállási népktár 59.
 Jászberényi népktár 52, 62.
 Jászfényszaru népktár 56.
 Jászkiséri népktár 62.
 Jász-Kun kerület 202.
 Jász-Nagykún-Szolnok vmegye 53, 62.
 Jászói konvent 22.
 Jekoniás zsidó kir. 114.
 Jelzet, Könyvtári — 274.
 Jena 77.
 Jentzsch Rudolf, Der deutsch-lateinische
 Büchermarkt nach den Leipziger
 Ostermesskatalogen (Leipzig, 1912.)
 360—365.
 Jeromos (Szent) 101, 103, 175.
 Jessen János 324, 325.
 Jevons Stanley W. 159.
 Joachim zsidó kir. 114.
 Joachim Erich 262.
 Joannis Hermanus 89.
 Jogász-egylet, Magyar — 196.
 Johnson Róbert 269.
 Johnston James 273.
 Jordán Károly 196.
 Josephson Aksel G. S. 95.
 Josias zsidó kir. 114.
 «Journal de Francfort» 73.
 Jovanovics Zmaj Jovan 310.
 Jókai Mór 73, 77, 167, 198, 200, 260,
 303—306. — egyesület Komárom-
 ban 41.
 Jónás próféta 218, 221.
 Jóny-ktár 40.
 Jósika Aladár br. 190. — István 150.
 József (II.) m. kir. 78—82, 147, 337.
 Jöcher 144, 236, 237.
 «Jövő» 188.
 «Jugend» 179.
 Julián-Egyesület 53, 62, 152.
 «Julius Tsászárnak munkái» 145.
 Jungmann Ludwig 277.
 Junius Melchior, Orationes (Strass-
 burg, 1590—1600.) 342.
 Junot tábornok 372.
 Jurkovich Emil 35.
 Jussieu Antoine 159.
 Juvenalis 103, 104.
 Kabuse Bernhard 275.
 Kachelofen Konrád 279.
 Kacziány Géza 72, 73, 199, 200.
 Kaffehr-ktár 48.
 Kahl I. Calvinus.
 Kalocsa 286, 327. —i érs. iroda 196.
 —i érs. lyceum 296. —i káptalan 202.
 Kammerer Ernő 253, 255.
 Kampen 89.
 Kapóchy Márton cle 74.
 Kapp 361.
 Kaprinay György 191.
 Karafa I. Carafa.
 Karageorgevitsch Bojidar 77.
 Karapha Carolus, Commentaria de
 Germania Sacra (Frankfurt, 1641.)
 343.
 Karádi Pál 311.
 Karn Alphonse 265.
 Kassa 22, 24, 25, 32, 39, 66—70, 151,
 153, 157, 198, 246, 286, 324, 348,
 388. —i Felsőmagyarorsz. Rákóczi-
 Múzeum 31, 39. —i jezsuita nyomda
 67, 68. —i jogakadémia ktára 152.
 —i vár. ltár 67, 69, 70, 151, 348.
 Kassai János 233.
 Kaszonyi János, Nap várása 145.
 Katalin, Brandenburgi — erdélyi feje-
 delemasszony 19.
 Katalógus-rendszerek 93—95.
 «Katholikus Szemle» 196.
 Katona István (Geleji) 25, 141.; Ca-
 nones Ecclesiastici 240; Praeconium
 (Gyulafehérvár) 233; Titkok titka
 237; Válság titka (Nagyvárad) 238.
 — József 77.
 Kauders Hermina 255.

- Kauffmann Aurél 42.
 Kazinczy Ferenc 13, 217, 294—302.
 — Kör Kassán 54, 57.
 Kájoni P. János, Cancionale catholium (Csik, 1676.) 253.
 Káldi György 301.
 Kálmán Farkas 217, 224, 227.
 Kálmány Lajos 152, 196.
 Kálnaborfői ifj. ktár 59,
 Kálnógarábi ifj. ktár 59.
 Kánai népkvár 62.
 Károly (I.) angol kir. 237. — (III.) m. kir. 155, 254, 355, 356. — (V.) német császár 78, 240, 276. — (III.) spanyol kir. 337. — (IV.) spanyol kir. 337.
 Károly Emánuel piemonti hg. 336.
 Kárpátgyegyesület, Magyarországi — és múzeuma 44, 197, 253.
 Kászonyi Mihály 196.
 Keckermannus, Rhetorica (Genf, 1614.) 240.
 Kecskemét 39. —i központi népkvár 54, 60. —i ref. jogakadémia 353. —i vár. múzeum és ktár 31, 39.
 Kecskeméti János 143.
 Kelemen (VII.) pápa 149. — (IX.) pápa 346.
 Keller Imre 87. — Kelemen 296.
 Kelndorfer Ákos 286.
 Kemény Ignác 196. — Lajos 70, 151, 348. — Simon 27; br. 349, 351.
 Kempis Tamás 103, 338.
 Kenderesi népkvár 62.
 Kendi Ferenc 150.
 Kent (grófság) 153.
 Kent H. W. 93.
 Kerekes Ernő 286. — Pál 96.
 Keresdi kny. 148.
 Kereskedelemügyi minisztérium, M. kir. — 61, 129, 133, 152, 196.
 Keresztész Pál 22.
 Kereszturi Pál 136. — Fel serdült Keresztynen (Nagyvárad, 1641.) 237, 253. — Lelki legelgetés 237.
 Kereszty István 96, 193, 205, 353.
 Kertbeny Károly 307, 310, 321.
 Kertész Ábrahám (Szenczi) 245. — Béla 253.
 Keszthely 39. —i Balatoni Múzeum 39.
 Kékkői ifj. ktár 59.
 Kéler Béla 35.
 Képviselesház, Magyar — irodája 196, 253.
 Késmárk 32, 40. —i ág. ev. lyceum ktára 31, 40. —i népkvár 55, 58.
 Kézdivásárhely 73, 199, 286.
 «Kézikönyvek, Múzeumi és könyvtári —» 370.
 Kézirattári osztály a M. Nemz. Múzeum ktarában 73, 154, 155, 199—201, 254, 255, 295, 354.
 Kiállítás, Millenáris — 259.
 Kiel Kornél 10.
 Kigso János cle 74.
 Király György 192. — (Szathmári) 138.
 Királykegye 196.
 Kirby 177.
 Kis János 294, 299.
 Ki faludy Károly 46. — Sándor 32, 46. — Sándorné 46.
 Kiskundorozsma 196.
 Kiskúnfélegyháza 196. —i vár. múzeum 31.
 Kiskúnhalas 40. —i ref. főgimn. ktára 31, 40, 41.
 Kismarosi népkvár 60.
 Kismányai ifj. ktár 59.
 Kispeszt 354. —i népkvár 56, 62.
 Kiss Imre, Esterházi Sándor fölött mondott halot i beszéd (Nagyszombat) 157; Halotti beszéd Báthori Sophia fölött (Kassa, 1680.) 157. — János 284.
 Kisszebeni népkvár 56.
 Kistapolcsányi polg. olvasókör ktára 60.
 Kistokaji népkvár 61.
 Kisvárdai népkvár 62.
 Kiszingstein Sándor 187, 266, 267.
 Kiszombori népkvár 62.

- «Klage, Eine —, Welche der Adeler thun an Jupiter» (1619.) 325, 326.
 «Klagschrift. Desz Königreichs Ungarn offene —» (1620.) 327, 328.
 Klapko Miklós 69.
 Klasz Pál 196, 198.
 Klebersberg Kunó gr. 388.
 Kleerkoooper M. M. 89.
 Klein János Sámuel 243.
 Klemm H. 379.
 Klenz Heinrich 275, 380.
 Klinckowstroem, Carl von — 183.
 Kloeze Jakab 242, 243.
 Kloss Georg Buchard 83.
 Kmet András 49.
 Kmetty György 255, 256.
 Knapp Wilhelm 365.
 Koch Josef Anton 182. — Theodor W. 95.
 Kodexek a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 199, 200, 355.
 Koehler K. F. 271.
 Koenig Frigyes 340.
 Koháry Péter 324.
 Kohfeldt 275.
 Kohn 321. — Sámuel 122.
 Kohut Adolf 311, 314, 315, 319.
 Kolbenheyer Moritz 310, 311.
 Kollányi Ferenc 285.
 Kolosy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 202.
 Kolosy István 202.
 Kolozs vm. 53, 62.
 Kolozsborsai népkvár 62.
 Kolozsvár 55, 56, 72, 151—153, 155, 157, 196—198, 227, 241, 242, 252, 342, 346, 352, 388. —i cs. és kir. 62. gyalogezred ktára 56. —i cs. és kir. 35. tábori ágyúezred ktára 55. —i egyházmegyei hatóság 252. —i m. kir. VI. honvédker. fogház ktára 55. —i ref. kollégiumi nyomda 349—352. — tud.-egyetemi ktár 153, 285, 286.
 Koltai népkvár 62.
 Koltai Virgil 87.
 Komárom vm. 62, 124, 244. —i ktár 31, 41.
 Komárom (város) 32, 41, 247, 250, 258. —i népkvár 54, 57, 63.
 Komáromi Ferenc 226.
 Komjáti ifj. ktár 59. — kánonok 245.
 Komlós András 221.
 Konkoly-alapítványi astrophys. observatorium, M. kir. — 197.
 Konsch Ignác 43.
 Konstanc 255.
 Kont Ignác 319.
 Konstantinápoly 21, 149, 253.
 Kordenbusch Friedrich 277.
 Koresi, Evangheliar románesc (Brassó, 1560—1.) 106—109.
 Kornfeld, Bibliotheca Maurittii baronis — (Bpest, 1913.) 157, 158.
 Kornis gr. cs. ltára az Erdélyi Nemz. Múzeum ktárában 190.
 Kornis Károly gr. 190.
 Korodi Lajos 307.
 Korvin-kodexek 20, 22, 98, 101, 102, 369, 372.
 Kossa-(Magyary) cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 203.
 Kossuth Lajos 154, 189, 356.
 Koswick Michael 275.
 Kotró Pál 296.
 Kovács István 200.
 Kovácsvágási vándorkvár 52.
 Kováts Dániel 113.
 Kowachochy István 235.
 Kós Károly 32.
 Kóhalmi Béla 390, 391.
 Kölcsey Ferenc 217. — egyesület és múzeuma Aradon 30, 31, 34, 52, 54, 56, 389. — Kör és múzeuma Szatmártt 31, 47.
 Kölcsönzés a M. Nemz. Múzeum ktárában 72—74, 153—156, 199, 201, 203, 253—256, 354—356.
 Köln 235, 341, 342, 344.
 Könyvek javítása és tisztítása 393.

- «Könyvek, Legjobb —» 261.
 Könyvkiadói kongresszus (VIII.) 260,
 261, 286, 287.
 Könyvkötés 91, 153, 279, 280, 365—
 369.
 «Könyvszemle, Magyar —» 20, 25,
 27, 76, 94, 109, 138, 148, 153, 157,
 160, 176, 177, 189, 194, 197, 217,
 232, 236, 240, 241, 258, 260, 266,
 269, 272, 278, 280, 287, 321, 327,
 346, 349, 354, 370—372.
 «Könyvtár, Családi —» 261. «Olcsó
 —» 75.
 «Könyvtára, A műveltség —» 260.
 Könyvtáraink, Vidéki — 29—65.
 Könyvtári szakvizsga 176. — tanfolyam
 a M. Nemz. Múzeum ktárában 286.
 «Könyvtári Szemle» 213.
 Könyvtárnokok minősítése 375.
 Körmend 244.
 Körmöcbánya 32.
 Körner 321.
 Kőrössy Albert 392.
 Kőrösy István 21.
 Kőszeg 296.
 Kötelespéldányok 71, 72, 152, 153,
 170, 189, 194, 195, 198, 199, 252,
 253, 273, 279, 353, 354, 372.
 Kóvér Ilma 200.
 Közalapítványi kir. ügyigazgatóság 198.
 Középpalotai ifj. ktár 59.
 Közgazdasági Társaság, Magyar — 197.
 Közművelődési kongresszus, Olasz
 nemzeti — 194. Orsz. — Tanács 124,
 128.
 Krakó 188, 194, 235, 252, 354. —i
 akadémia amiejtnosci 71, 195.
 Krasznahorka-Várallya 71, 196.
 Kraus György 67.
 Kremmer Dezső 253.
 Krepler Ferenc 74, 201.
 Kresz Hieronymus 277.
 Kretz F. 355.
 Krigs Jakab 272.
 Kristiania 173.
 «Kronstädter Zeitung» 154.
 Kropf Lajos 245.
 Krücken Oszkár 313, 314, 317, 319.
 Kubinyi Viktor 353.
 Kudora Károly 191.
 Kultsár István 41.
 Kumlik Emil 314.
 Kún Dániel 199, 254, 370.
 Kuthy Zoltán 152.
 Kürschner-féle Bücherschatz 313.
 Küsmödi vándorktár 53.
 Kvacsa 341.
 «La bibliofilia» 89—91, 174—176,
 268, 269, 332, 371—373.
 Lactantius 102, 103.
 Lady Harrison 182.
 Lackner Christophorus, Coronae Hun-
 gariae emblematica (Sopron, 1613.)
 242.
 Lafontaine 339.
 Lainz 97. —i jezsuita rendház 99.
 Lajos (XVI.) francia kir. 336. —
 (XVIII.) francia kir. 180, 289. —
 (II.) m. kir. 149, 150, 356.
 Lajtaujfalui vándorktár 55.
 Laky Mátyás 49.
 «La Lettura» 332.
 Laloy Pierre Antoine 271.
 Lamartine 265.
 Lamberti Luigi 339.
 Lane William Coolidge 374, 378.
 Lange Ch. L. 173.
 Langer E. 279.
 Langius, Florilegium 240.
 Langsch C. 313.
 Lanson Gustave, Manuel bibliogra-
 phique de la litterature française
 modern (Páris, 1912.) 76—78.
 Lantoinen 196.
 Lantos Adolf 73, 87, 154, 370, 391.
 La Plata 353.
 Laskai János 341.
 Laude J. 172.
 Lauer György 90.

- Law William 178.
 László (Szent) m. kir. 239.
 László Árpád 153.
 Lászlóffy László 50.
 Lázár Elemér 196.
 «Le bibliographie moderne» 269—271, 373.
 Lebrun 264.
 Lednic 20.
 Lechner Gyula 312, 314.
 Lee G. W. 93.
 Leeu Gerardus 11.
 Leffler Béla 331.
 Legrand J. 278.
 Lehoczky Tivadar 196.
 Leiden 4, 89, 136, 198, 234, 238, 239, 324, 341, 343, 344, 371.
 Leipzig 6, 71, 73, 78, 86, 96, 97, 158, 180, 194, 196, 236, 270, 271, 275—277, 360, 365, 380. —i Akadémie für graphische Künste u. Kunstgewerbe 187. —i Bibliographisches Institut 271, —i Börsenverein 271, 277, 278. —i egyetem 276. —i könyvipari és grafikai kiállítás (1914.) 96, 278. —i magyar egyesület 134.
 Lelédi ifj. ktár 59.
 Lemaître Henri 170.
 Lemberg 252.
 Lemberger Ármín 310.
 Lenz J. M. R. 181.
 Leó (X.) pápa 9.
 Leonardo da Vinci 179.
 Leorinus Nicolaus, Orationes et consultationes de bello Turcico (Leipzig) 236.
 Leövey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 202.
 Leövey Sándor 202.
 Lepreux G. 176.
 Leslie 95.
 Lesskó Béla 390.
 Lesznó 344.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 74, 155, 156, 243, 244, 255, 256, 355, 356.
 Levi Eugenia 372.
 «Levné svazky novel» 318.
 Lewis Ludwig 87.
 Leyh G. 280, 281.
 Légrády Imre 200.
 Lépes Bálint kalocsai érsek 327.
 Léva 187.
 «Libellus Alphabeticus» (Kassa, 1686.) 348.
 Libertini Tóbiás 66.
 Libetbányai ifj. ktár 59.
 Libraco ltd. 159.
 Library Association of the United Kingdom 94, 95. — Association Record 90.
 «Libri Cholinensis Belli» 239.
 Lichtenstein Walter 374.
 Lillei egyetem és ktára 171, 172.
 «Limitatiók, Erdélyi — az Mester emberekről» (Gyulafehérvár, 1642.) 236.
 Limoges 275.
 Lindau közs. ktár 182. — sarútlan barátok 182.
 Lindenburg Friedrich 276.
 Lindner Wilhelm Bruno 276.
 Lindsay W. M. 176.
 Lindva 219.
 Linné 159.
 Lipcsey kodex 219, 221—223, 228, 231.
 Lipót (I.) m. kir. 74, 155, 346. — (II.) m. kir. 155.
 Lippai Georgius, Oratio in Ioannis Telegdini habitu (1647.) 157.
 Lipsius Justus 6—9, 11, 380; Epistolarum Selectarum Chilias (Leiden, 1586—90.) 341; Monita et Exempla 239; Politicorum Libri 341. — Mária 196.
 Liptó vm. 124.
 Liptószentmiklósi népkvár 55, 58.
 Lisabon 72, 197. —i áll. ktár 371. —i nemz. ktár 372. —i Torre do Tombo ktár 372.

- Liszt Ferenc 73, 154, 200, 254, 255, 355.
 Liverpool 94, 95, 177.
 Livius 103, 329.
 Lobel 8.
 Lockius 349.
 Loew 176.
 London 86, 116, 159, 175, 234, 265, 266, 268, 269, 334, 342, 354. —i British Museum 89, 160, 169, 170, 245, 266, 269, 278, 383. —i egyetem 253. —i Great crosbyi könyvesház 273. —i Montagu-House 169. —i Royal Institution 160, 161.
 Longinus 338.
 Longschamps F. 270.
 Lopez Martin 4.
 Loránt-ktár 391.
 Lorántfy Zsuzsánna 18, 24, 26, 137 139, 146, 147.
 Lory Karl 183.
 Losonc 32, 41. —i vár. közkvár 31, 41, 42.
 Losoncapátfalvai ifj. ktár 59.
 Lovina Ignác 355.
 Loysch Ödön 286.
 Lónyabányai népkvár 60.
 Lócse 32, 42, 67, 243—246, 347. —i ág. ev. egyház ktára 31, 42, 242. —i könyvkötőcéh 66.
 Löhnert Mátyás 354.
 Lőrinczy György 55.
 Löw Immanuel 196.
 Lubotény 354. —i népkvár 56.
 Lucanus 237.
 Lucas E. V. 93.
 Lugano O. S. B. 90.
 Lugdunum I. Leiden.
 Lugosi népkvár 65.
 Lugossy József 217, 219, 224, 231. —i kodex 217—231.
 Luka cs. ktára a M. Nemz. Múzeum ktárában 202.
 Lukafalvai népkvár 56.
 Lukács (Szent) evangélista 108.
 Lukianos 191.
 Lukinich Imre 151, 261, 347, 352.
 Lund 77.
 Luther 181, 269.
 Lübke Wilhelm 360.
 Lyceum, Szabad — 125.
 Lydekker 160.
 Lyon 237, 275, 343.
 Mabileau 77.
 Macé Róbert 2.
 Mackenzie W. Munro 176.
 Mac-Lead Jean 94.
 Madarassy Ferenc 295. — László 96, 196, 207.
 Madarász László 201.
 Madách Imre 77, 355.
 Madrid 86. —i kir. ktár 91. —i nemz. ktár 91, 269.
 Madzsar József 390, 392.
 Magdeburg 322.
 «Magyar Athenas» 13.
 Magyar Bank és Kereskedelmi r.-t. 201. 202.
 «Magyar Iparművészet» 153, 197.
 «Magyar Katonai Közlöny» 197.
 «Magyar Kurir» 254.
 «Magyar Minerva» 175.
 «Magyar Protestáns Egyházi és Iskola. Figyelő» 27, 28.
 Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum ktárában 303—320.
 Magyarádi ifj. ktár 59.
 Magyarai Péter 120—122.
 Magyarhoni ág. h. egyetemes egyház ktára 195.
 Magyarujfalu 217.
 Magyarvistai vándorkvár 53.
 Magyary-Kossa cs. ktára a M. Nemz. Múzeum ktárában 74.
 Mahler Ede 154.
 Maholany Joannes, Serius exhibitum (Sopron, 1681.) 347.
 Mainzi biblia (1454.) 102.
 Maioli-kötés 278.

- Major Márton 246.
 Majorkai ifj. ktár 59.
 Majovszky Pál 196, 382.
 Makarie 108.
 Makkabeusok 113, 116.
 Makói vándorktárak 53.
 Male & Co.-cég 181.
 Manchester 279. —i exlibris-kiállítás 269.
 Mangin Sara 328.
 Mansfeld Ernst gr. 330.
 Mantovani Dino 332.
 Manuzio Aldo 336.
 Manzoni-ktár Fiumében 134.
 Marburg 240, 341, 343.
 March Auzias 91, 272.
 Maria Johannes Baptista 380.
 Marie Adelaide piemonti hgné 336.
 Marie-Antoinette francia királyné 265.
 Marmorstein Arthur 122.
 Maros 389.
 Marosvásárhely 56, 146, 153, 286. —i cs. és kir. 51. gyalogezred ktára 56. —i népktár 62. —i Székely-Társaság 54, 57.
 Marosvásárhelyi Gergely, Jóságos cselekedeteknek summái (Kassa, 1623.) 198.
 Marquet J. J. — de Vasselot 373.
 Martini Emidio 269.
 Martonvásár 155.
 Martyr Petrus 234.
 Mash Maurice H. B. 177, 275.
 Masius Th. 277.
 Maseius I., Vita fr. Suari (Nagyszombat, 1694.) 253.
 Mateóci iparos kaszinó-egylet népktára 60.
 Matica Slovenska 44. — Srpska 197.
 Mattern Johannes 93, 94.
 Matthaei Christean Friedrich 276.
 Mattkássy-cs. ktára az Erdélyi Nemz. Múzeum ktárában 190.
 Mattyasovszky Kasszián 197.
 Maupassant 266.
 Mayer Friedrich Arnold 179. — Theodor 354.
 Mayerhoffer Gustav Narcis 317, 318.
 Mayr Hans 277.
 Mazzi Curzio 373.
 Mágócsi-Dietz Sándor ifj. 153, 197.
 Máramarossziget 42, 72, 197. —i ref. főiskola ktára 31, 42.
 Mária Terézia m. királynő 78, 179, 338.
 Máriási András 244. — Boldizsár 244. — Ferenc 244. — György 244. — György ifj. 244. — István 244. — János 244. — László 244. — Pál 244. — Sámuel 244. — Zsigmond 244. — Zsigmond ifj. 244.
 Márk (Szent) evangélista 108.
 Márki Sándor 27, 32, 34, 72, 197.
 Márton Lajos 199, 200.
 Máté (Szent) evangélista 108, 191, 228.
 Mátészalkai népktár 62.
 Mátrainé Varga Róza 153.
 Mátyás (I.) m. kir. 9, 20, 22, 98, 101, 105, 201, 289, 290, 292, 371. — (II.) m. kir. 325.
 Meccoli Carlo 175.
 Medgyesi Pál 136—138. — Dialogus 239. — Doce nos orare 240. — Szent Atyák öröme 238.
 Medici Cosimo 9. — Lorenzo 9; (II.) 371.
 Mednyánszky Dénes br. 254. — Jónás 137, 237. V. ö. Gleiniz.
 «Medulla Geographiae Practicae» 343.
 Meetkerke C. E. 77.
 Meggau Leonhard Helfridt gr. 327.
 Mehemed, Karaka — pasa 322, 323.
 Mehemed Tahir 253.
 Meisner Heinrich 279.
 Melancton 20, 145. — Epigrammata (Wittenberg, 1592.) 341.
 Melich János 72, 73, 187, 188, 193, 194, 197, 200, 204, 253, 345.
 Mellinger Kamilla 197.
 Melotai István 243.

- Mendenhall Ida M. 377.
 Mercator 137.
 «Mercure de France» 76, 263.
 «Mercurius Gallo-Belgicus» 342, 344.
 Merlin R. 160.
 Merslak, Fridericus de — 237.
 Meteorologiai és földmágnesség-i in-
 tétet, M. kir. orsz. — 153.
 Meteoron-kolostor Thessaliában 191.
 Meurs, Jean van — 5.
 Mexiko 380.
 Meyer Edward 175. — F. A. 179. —
 Josef 271.
 Mezőgazdasági múzeum, Budapesti —
 285.
 Mezőkovácsbázai népkvár 61.
 Mezőtúri népkvár 63.
 Mérai vándorkvár 53.
 Mérimée Prosper 265.
 Mérnök- és építész-egylet, Magyar —
 71, 197, 354.
 Mészáros Ferenc cle 74. — Lázár 200.
 Michael de Hungaria 103.
 Michigani egyetem 375.
 Middendorffus Jacobus, Academiarum
 Universi terrarum orbis Libri (Köln.)
 344.
 Middlesbroughi nyilv. ktár 177.
 Migazzi Kristóf bibornok 80.
 Migne 91.
 Mihalik József 65, 388.
 Mihály deák-kodex 219—222, 226, 228,
 231. — (Vitéz) oláh vajda 150.
 Miklós (V.) pápa 9.
 Miklóssy Zoltán 286.
 Mikó Ferenc 21.
 Miksa m. kir. 78, 155. — (I.) német
 császár 104.
 Mikszáth Kálmán 61, 77, 355.
 Milano 76, 89, 332. —i Ambrosiana-
 ktár 269. —i Assoziacione elettro-
 technica 252. —i kir. nyomda 338.
 Milchsack G. 366.
 Mill John Stuart 159.
 Miller Johann Gaspar 270.
 «Minerva» 76.
 Mirabeau 263, 265.
 «Miraculi, Li — della Madonna» (Ve-
 lence, 1496.) 371.
 Miristcaw 245.
 Miske Kálmán br. 48.
 Miskolc 32, 42, 151. —i ág. ev. egy-
 házi ktár 30, 43. —i népkvár 52.
 —i vár. múzeum 31.
 Missale fratrum minorum, Korvin-kodex
 98, 101, 102.
 Moerentorf Jean I. Moretus.
 Moes E. W. 89.
 Mohamed (a proféta) 234. — (II.) tö-
 rök szultán 103.
 Mohácsi vész 149, 150.
 Moineaux 265.
 Molière 376.
 Molnár Aladár 42. — Albert (Szenczi)
 27, 142, 200, 224, 225; zsolttárfor-
 dítása 13—16. — Ferenc 304. —
 Gábor 286. — Imre 390. — István
 201. — János 110. — Viktor 126.
 Montanus Arias 4, 9.
 Monte-Carlo 275.
 Montevideo 196. —i republica orien-
 tal del Uruguay 72, 197.
 Monti Vincenzo 337—339.
 Montifaud, Marc de — 263, 264.
 Moody Katharine Twining 377.
 Moore Annie Carroll 376.
 Morante marques 380.
 Morel Eugène 168, 171.
 Morelli Károly 9.
 Moretus Albert Ferenc Jácint Frigyes
 5. — (I.) Baltazár 5, 8, 11; (II.)
 5, 8; (III.) 5; (IV.) 5. — Edvárd János
 Jácint 6. — Ferenc János 5. —
 János (I.) 5, 10; (II.) 5. — János
 Jakab 5. — Lajos Ferenc 5.
 Morgan J. Pierpont 268.
 Mortet Ch. 179.
 Moson vm. 124, 244.
 Mosódi ifj. ktár. 59.
 Moszkva 276.

- Mosztári magyar kulturegyesület ktára 53.
 «Motiven, Siebentzig wichtige —» (1620.) 328, 329.
 Motteley Ch. 180.
 Módosi népkvár 65.
 Mõga János tábornok 155.
 Mõsöci ifj. ktár 59.
 Mõzes 109—112, 227.
 Mucsonyi vándorkvár 53.
 Mugliano Silvestro 175.
 Mumford Edward M. 376.
 Munkács 25, 106, 196, 197. —i népkvár 65.
 Munkácsy Mihály 208.
 Munkásbiztosítási hivatal, M. kir. áll. — 253.
 Murat Achilles 339. — Joachim nápolyi kir 339.
 Murád (IV.) török szultán 21.
 Murány 329.
 Murger 265.
 Musart Carolus, Adolescens Academicus (Douay, 1633.) 343.
 Musset 263, 265, 272.
 Musza pasa 21.
 Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága 71, 153, 197, 200. — ktára 8, 33, 71—74, 87, 96, 102—104, 106—111, 152—156, 173, 175, 189, 193—208, 243, 244, 252—259, 266, 284—287, 295, 299, 303, 304, 321, 327, 345, 346, 353—356. — néprajzi osztálya 153.
 «Múzeumi és Könyvtári Értesítõ.» 45, 146.
 Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Bizottsága 383. — Szövetsége 75, 130, 133, 382—388. — Tanácsa 51—65, 71, 96, 130—134, 153, 194, 196, 370, 383, 384, 386, 388.
 Muzslai népkvár 52.
 Mühlbrecht 6.
 Müller W. 178.
 München 209, 252, 289, 291, 293. —i udv. és áll. ktár 94, 194, 196, 279, 289, 292.
 Myln R. S. 354.
 Mzik H. v. — 179.
 Nabukodonozor babyloniai kir. 114, 115.
 Nagy Adolfné 201. — Gábor 13. — Gergely cle 155. — Géza 197. — Gyula 285, 315. — István 222. — Péter cle 255. — Sándor 219, 221, 222, 226.
 Nagybankai Mátyás 227, 228.
 Nagybánya 43. —i vár. múzeum 31, 43.
 Nagybecskerek 54, 58, 63. —i népkvár 63, 65.
 Nagybereznai népkvár 55, 58.
 Nagybélici ifj. ktár 59.
 Nagybicsei ifj. ktár 59.
 Nagydisznódi népkvár 55.
 Nagydobszai Graduale 224.
 Nagyenyed 33, 43, 75. —i Bethlen-fõiskola ktára 31, 43.
 Nagykeresztényi ifj. ktár 59.
 Nagykanizsai áll. ipariskola 54, 58. — népkvár 52, 63.
 Nagykároly 43. — népkvár 55, 58.
 Nagykocsordi 223.
 Nagykõrös 286. —i ref. fõgimnázium 153.
 «Nagy-Kõrös» (ujság) 153.
 Nagyküküllõ vm. 148.
 Nagykürtösi népkvár 60.
 Nagymarosi népkvár 52.
 Nagymágocsi népkvár 61.
 Nagyperkátai népkvár 62.
 Nagysárosi népkvár 56.
 Nagysároi ifj. ktár 59.
 Nagysomkúti népkvár 65.
 Nagysurányi ifj. ktár 59.
 Nagyszében 150. —i egyházmegyei nyomda 196, 252. —i népkvár 55, 60, 65.
 Nagyszombat 32, 43, 157, 253, 345,

346. —i vár. közkvár és tört. emléktár 31, 43, 44.
 Nagyatpolcsányi ifj. ktár 59.
 Nagyvárád 27, 32, 33, 72, 75, 109, 136, 196, 198, 234, 238, 244, 245, 253, 291, 382. —i népkvárak 60. —i papnevelőintézet 297. —i tisztü ügyészség 253.
 Nantesi közs. ktár 172.
 Napoleon (I.) 269, 276, 289, 337—339.
 Naude 160.
 Nádasdy Tamás 327.
 Námesztói ifj. ktár 59.
 Nápoly 86.
 Nemesborii ifj. ktár 59.
 Nemeskeresztúri vándorkvár 53.
 «Nemzeti Társalkodó» 148, 254.
 Nerval, Gérard de — 273.
 Neuberg Gizella 390.
 «Neue Jahrbücher für das klassische Altertum» 190.
 «Neuer Freier Lloyd» 154.
 «Neue Zeitschrift für Musik» 73.
 Neuhusius Aedo, Theatrum ingenii humani (Amsterdam, 1633.) 343.
 Neumann Miksa 392.
 Newfoundland 274.
 Newnes 95.
 New-Jersey 269, 274.
 New-York 71, 152—154, 196, 197, 199, 252—254, 268, 269, 274, 281, 282, 353, 354. —i amerikai spanyol-egyesület ktára 272. —i Mercantile Library 281. —i Public Library 53, 72, 93, 135, 170, 171, 197, 281, 377, 385.
 Németcernai népkvár 65.
 Német ktár, Központi — 180. — lovagrend 262. Magyar vonatkozású — újságlapok 321—331.
 Németprónai ifj. ktár 59.
 Nényei cs. ktára a M. Nemz. Múzeum ktárában 202.
 Nényei László 202.
 «Nép-Elem» 188.
 Nép- és ifjúsági és vándorkvárak 51—65, 88, 93, 96, 123, 129—135, 194, 370, 376, 377, 383—387.
 «Népiszkolai Tanügy» 199.
 Népművelődési kongresszus, II. olasz — 96, 123.
 Népoktatási kör, Központi — 123.
 Néprajzi Társaság, Magyar — 197.
 Népszövetség, Katholikus — 128.
 Néthy János 77.
 Niccolari P. 90, 174.
 Niclaes Henri 4.
 Nicolò da Bologna 90.
 Niczki vándorkvár 53.
 Nietzsche 158.
 Nijhoff Wouter 89.
 Niklai Péter 189, 287.
 «Nineteenth Century and after» 392.
 Noailles, L. A. de — 270.
 Nobel-bizottság, Norvég — 173, 210, 211. — intézet és ktára, 173, 174.
 Noessler Georg 277.
 Nonnius Ludovicus 9.
 Norddeutscher Lloyd 354.
 Nostradamus Michel 183.
 Notenstein György 69.
 Noyon A. 91.
 Nógrád vm. 244. —i múzeum Balassagyarmaton 34, 35. —i Nemzeti Intézet 54, 60.
 Nörrenberg C. 278.
 Nürnbergi germán nemz. múzeum 277. —i Szent Katalin-kolostor 379.
 Nyári Sándor 285.
 «Nyelvmélekek, Régi Magyar —» 296.
 Nyelvművelő-Társaság, Magyar — 344.
 Nyelvtudományi Társaság, Magyar — 187.
 Nyirbátori népkvár 62.
 Nyiregyháza 43.
 Nyitra vm. 244. —i múzeum 31, 44.
 Nyitra (város) 33, 44, 128, 258. —i központi ktár 59, 63.

- Nyitrabányai ifj. ktár 59.
 Nyitrázsambokrétai polgári olvasókö-
 ktára 60.
 Nyomdák, Vidéki — változásai 288.
 Nyomtatványi osztály a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 71, 72, 152, 153,
 195—199, 252, 253.
 «Nyugat» 261.
- O'Brien J. 304.
 «Occupato, Regni Hungariae —» (Prága,
 1619.) 323, 324.
 Ocskay-iratok 203.
 Odescalchi Arthur hg 201, 355.
 Oecolampadius 20, 145.
 «Oesterreich-Ungarischer Buchhändler
 Korrespondenz» 260.
 «Office de La Sainte Vierge» 175.
 Ogle J. J. 160.
 Olárius 109.
 Olivery Ferenc grófi oklevele 356.
 Olmützi Studienbibliothek 178.
 Olschki Leo S. 90, 175, 176, 268, 371.
 Oltványi Pál 48.
 «Olvasótára, Athenaeum —» 261.
 Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 195, 198, 199.
 Omori népkttár 65.
 Opel 321.
 Oppenheim 27.
 Oppianos 191.
 «Oratio funebris in exequiis Mariae
 Drugeth» 144.
 Ornithologiai központ, Magyar — 153.
 Orosházi vándorkttár 53.
 Orosz Pál 146.
 Oroszvégi vándorkttár 53.
 Orsova 197.
 Országos Levéltár 285.
 «Országos Törvénytár» 197.
 Ortelius Ábrahám 8, 9.
 Ortleib 278.
 Orvietoi közs. ltár 90.
 Osborn Albert S. 253, 354. — Max 179.
 Osdola 295.
- Ossilinski Georgius, Orationes (Dan-
 zig, 1640.) 239.
 Ostwald Wilhelm 209—216.
 Oszlányi ifj. ktár 59.
 Osztrák belügyminisztérium 79. — ke-
 reskedelmi minisztérium 71, 196,
 353. — könyvtárosok egyesülete
 179. — magyar bank 197.
 Ovidius 101, 103, 240, 343.
 Owen 160.
 Oxford 234, 273.
 Ozmán (II.) török szultán 322, 323,
 326, 330.
 Ógyalla 197.
 Óturai ifj. ktár 60.
 Óriszentpéteri vándorkttár 53.
 Örkenyi népkttár 62.
 «Österreichische Zeitschrift für Biblio-
 thekswesen» 271, 272.
- Paál Á. 253.
 Paciaudi apát 335, 336.
 «Paciferum, Classicum — Daniae» 240.
 Padova 268, 278.
 Pagès Amédée 91, 272.
 Pagnini 238.
 Palcsics János 146.
 Palermo Francesco 160.
 «Palica» (Szászváros, 1582.) 107, 108,
 109—112.
 Palmgren Valfrid 376.
 Palócz László 197.
 Pankotai népkttár 56.
 Pannonhalmi főapátság 253. — főiskola
 197, 295.
 Panzer 270.
 Pap János 230. — Károly 197, 217.
 — Lajos (Maklári) 245.
 Papiruszok, Egyiptomi — 175.
 Papolci népkttár 65.
 «Papst, Was ist der —», röpirat 82.
 Paptamási vándorkttár 53.
 Parma 335, 337. — i kir. ktár 335.
 Pasquier F. 270.
 Passerini 92.

- Pataki Sámuel 349, 352.
 Patetta 278.
 Pathai István 24.
 Paul Jean 182.
 Pauler Tivadar 123.
 Pauletig Alajos 72.
 Pauli-nyomda 278.
 Paur Antal (Kápolnai) 294.
 «Pax Germano-Gallica» 239.
 Paz Julian 176.
 Pazdicsi népkvár 55, 58.
 Pákéi népkvár 56.
 Pál (III.) pápa 174.
 Pánletig Alajos 197.
 Pápa 44, 71, 196, 244, 357. —i ref.
 főiskola és ktára 31, 32, 44, 357, 358.
 Páris 2, 3, 76, 77, 88, 104, 107, 168,
 171—173, 175, 182, 233, 235, 236,
 239, 263, 268, 270, 275, 278, 289,
 291, 293, 343, 344, 354, 360, 372,
 373, 380. —i Académie des Insc-
 riptions et des Belles-Lettres 175. —i
 Bibliothèque d'art et d'archéologie
 172. —i Bibliothèque de l'Arsenal
 88, 180. —i Bibliothèque de l'Uni-
 versité 372. —i Bibliothèque de
 Saint-Victor 276. —i Bibliothèque
 du collège d'Autun 91. —i Biblio-
 thèque du Louvre 180. —i Biblio-
 thèque Nationale 88, 89, 91, 170, 174,
 180, 263—266, 269, 372, 383. —i
 Bibliothèque Ste Geneviève 168. —i
 Comité internat. parmanent de Lit-
 térature 196. —i École des Beaux-
 Arts 171. —i École des Hautes
 Études sociales 168. —i École na-
 tionale des chartes 179. —i Hôtel-
 Dieu ltára 270. —i Institut 272. —i
 magyar egyesület 134. —i magyar
 szervező-bizottság 72, 197. —i Union
 centrale des Beaux-Arts 171. —i vár.
 ktár 372.
 Pásztor Árpád 55.
 Pázmány Péter 27, 301.
 Pearson Karl 159.
 Peddie Robert Alexander, National
 bibliographies (London, 1912.) 266,
 267.
 Pelletan Edouard 89.
 Pelletier X. 91, 173.
 Pennsylvaniai egyetem 377.
 Peragallo Prospero 371.
 Perceau Louis 263.
 Pereszteg 253, 354.
 Perényi Gábor 239. — Gáborné 239.
 Perpignan 270.
 Perjámos 196.
 Perkins Fred B. 165.
 Persius 278.
 Perthes Justus 271.
 Pest vm. 245.
 Pest (város) 86, 87, 247, 250, 251,
 258, 294, 298, 301, 347. —i gyógy-
 szerészek jegyzőkönyve (1747—
 1812.) 155. —i könyvkötőcéh-sza-
 bályok 247—251. —i középponti
 papnevelő-intézet 295, 296.
 «Pesti Napló» 154, 355.
 Pesti György 230.
 Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm. 62, 124. —i
 nemzetőrség 155.
 Peszéri ifj. ktár 59.
 Pethő Gyula 228.
 Petit Étienne 91. Jean Le — 104.
 Petőfi-ereklyék a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 200.
 Petőfi Sándor 77, 200. — társaság 197.
 Petrarca 101, 103, 380.
 Petrik Géza 266, 267.
 Petrovai Miklós 228.
 Pécs 44, 75, 187. —i egyházmegyei
 hatóság 196. —i ingyenes népkvár-
 egyesület és ktarai 54, 58, 63, 133.
 —i vár. múzeum 44.
 Pécsi Lukács, A test könyül való het
 irgalmassag nec chelekedetiről 157.
 Pécsy András 247.
 Péczeli József ifj. 226.
 Pénicaud Jean 373.
 Pénzügyminisztérium, M. kir. — 153.

- Périer Adrien 5.
 Pfinzing Georg Siegfried 277.
 Philadelphia 269, 281, 354. —i tud. akadémia 253.
 Phillips Thomas 272.
 Piacenzai közs. ktár 90, 371.
 Pichler Alois 276.
 Piccolomini bibornok I. Pius.
 Pico della Mirandola, Libri Physici 239.
 Pierer 144.
 Pigeon Hippolyte 315.
 Pikler Blanka 390.
 Pintér Sándor 201.
 Pipei népkvár 55, 60.
 Piper Alfred Cecil 178, 274, 378, 379.
 Piquet F. 158.
 Pirnitzer Frigyes 73, 200.
 Piscator 26.
 Pitestii ifj. ktár 59.
 Pittsburgh 152, 281.
 Pius (III.) pápa 292. — (IV.) pápa 336, 337.
 Pivány Jenő 354.
 Planten Christophe I—6, 9—11.
 Plinius 103.
 Plutarchos 103, 235.
 Poelman Tódor 10.
 Poggio 263, 278.
 Polai cs. és kir. tengerészeti fogház ktára 54.
 Polgár Alfréd 316.
 Polignac, Melchior de — 320.
 Polliti William 378.
 «Polonia Defensio contra Barclapium» 239.
 Polyander, Prima Concertatio Antisciniana (Leiden, 1625.) 343.
 Pomay François 357.
 Pongráz Georgius, Aggratulatio chronographica (Nagy-Szombat 1667.) 346.
 Pope 376.
 Popovici József 112.
 Poprád 33, 44.
 Porosz képviselőház ktára 83.
 Poroszlói népkvár 62.
 Porret Claude 2. — Pierre 2.
 Porta Baptista, Magia Naturalis 341.
 Portheim 180.
 Porzsolt Jenő 73, 199.
 Posen 328.
 Posta- és távirda vezérigazgatóság, M. kir. — 197, 253.
 Potter M. E. 304.
 Poznaii Towarzystwo przyjaciot nauk 197.
 Pozsony vm. 244.
 Pozsony (város) 18, 27, 44, 64, 86, 87, 152, 155, 258, 323, 325—326, 330. —i franciskánus kolostor 245. —i kir. jogakadémia 197, 354. —i népkvár 52. —i vár. közkvár 31, 44, 45. —i múzeum 45.
 Póniki ifj. ktár 59.
 Pósházi János 145. — Falsitas Toti Mundo detecta (Kolozsvár, 1672.) 346, 347.
 Pöstyéni ifj. ktár 59.
 Pözel István 154, 254.
 Prága 9, 255, 324, 325, 342. —i iparművészeti múzeum 196, 253. —i kir. cseh múzeum 196.
 Prágay András 19, 25, 27, 142. — Horologium Principum (Bártfa, 1628.) 233, 234.
 Prätzel K. 181.
 «Predicatio, Két halotti — Prinyi Gábor felett» 145.
 Preisedanz K. 279.
 Preuner Seifridt Christoff 327.
 Princeton 281.
 Prinyi Gábor 145.
 Privigyei posztókészítők céhszabályzata 356.
 Prochaska Antal 153, 354.
 «Protestáns egyházi és iskolai lapok» 19, 22, 23, 25, 26, 224, 227, 233.
 Prónay Sándor br. 299.
 Pszichologiai Központ, Magyar — 197.
 Puhala Anna 286.

- Purfoot 8.
 Pusztakamarási népkvár 55.
 Pusztamonostori népkvár 59.
 Putnam Herbert 94.
 Pyaseccus Paulus, *Chronica Gestorum in Europa* 235.

 Quelhafen Johann Hieronymus 277.
 Quellin Erasmus 9.
 «*Querela Hungariae*» l. Klagschrift.
 Quinn-Brown 160.

 Rabelais 77.
 Racine 339.
 Radautzi hitelszövetkezet és ktára 53.
 Radisics Jenő 43, 358, 360.
 Radó Antal 153.
 Radzivil János hg. 236.
 Ranschburg Gusztáv 87, 370. — Viktor 260, 286.
 Ranzenhofer E. 313.
 Raphelengien 5.
 Ratagius Venceslaus 245.
 Rausse Hubert 180.
 Ravisius Johannes, *Officina* 343.
 Raymond Vincent 174.
 Rábatamásii népkvár 52.
 Rábcakapii népkvár 52.
 Rácalmási népkvár 65.
 Ráday-ktár 28, 30, 36, 37.
 Rákosi Jenő 158, 388, 389.
 Rákóczy Béla 286. — Ferenc (I.) 28. — Ferenc (II.) 32, 146. — György (I.) erdélyi fejedelem 17—28, 74, 136—138, 142, 146, 147, 232, 233, 235, 236, 238, 240, 245, 344; *Iter Encomiasticum* 144, 237. — György (II.) 22—25, 28, 136, 145, 234, 236, 238. — Zsigmond erdélyi fejedelem 17. — Zsigmond, György fejedelem fia 17, 18, 23, 24, 26, 28, 136—139, 141, 232, 237, 238, 240, 344; Pallas Dacia 240.
 Rákóczi-könyvtár 17—28, 136—147, 232—240, 341—344.

 Ráth György-ktár 13, 14, 251.
 Rebhu Jan I. Huber.
 Reclam-féle Universal-Bibliothek 213, 311, 314, 319.
 Regensburg 356.
 «Regénytár, Egyetemes —» 261.
 Regius Urbanus, *Dialogus de conc. ad discipulos* 234.
 Reich Philipp Erasmus 271.
 Reichenhalli St.-Zeno-templom 272.
 Reichling 371.
 Reinick William R. 92.
 Reitenstenni bencés-kolostor 271.
 «*Relatio Von desz Keyzers vnd dann Bethlens Gabors Botschaften*» (1621.) 331.
 «Rendi, Az új praedikatorok felszentelésének —» (1600.) 198.
 «*Repertoire českých divadel*» 318.
 Reulens 2.
 Reusnerus G., *Ad ius statutarium Saxonum (Wittenberg)* 233. — Nicolaus 236, 238.
 Reviczky cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 255, 356.
 Reviczky István 255. — József br. 155.
 «*Revue de Hongrie*» 306, 319. «— des bibliothèques» 91, 176, 272, 273. «— des deux mondes» 77. «— orientale» 315.
 Reymann Plazidus 277.
 Rexa Dezső 242, 246, 347, 348, 354.
 Rédei Ferenc 323.
 Rédey Tivadar 208.
 Régi Magyar Költők Tára 219—224, 226—231. — Könyvtár l. Szabó Károly.
 Réthy László 197, 200.
 Révai Péter 223.
 Révai testvérek 72, 197. — Nagy Lexikona 260.
 Révész Imre 346. — Kálmán 24. — Vilmos 72, 197.
 Rhode Island State Library 95.

- Richardson E. C. 159, 279. — Fride-
rik 182.
- Richepin Jean 265.
- Richter Alajos 197. — Emil 275.
- Riemann Jakob Friedrich 276.
- Rimaszombat 71, 196, 253, 286.
- Rio-de-Janeiro 196. —i nemz. ktár 196.
- Ritterchusius C. 242.
- Rivetius Andreas, Apologia pro Sanctis-
sima virgine Maria 237.
- Rivière Jeanne 2. — M. et Cie-cég 168.
- «Rivista delle biblioteche e degli ar-
chivi» 91, 92, 373.
- Roberts W. 392.
- Robitsch S. J. 88.
- Rochotius Sámuel 20.
- Roebuck I. Sears.
- Roedel 76.
- Roeth K. 76.
- Rohitzerberg 20.
- Rohr Bernát salzburgi érsek 291, 292.
- Román József 109.
- Ronsard 272.
- Roozes M. 1.
- Rops Félicien 265.
- Roques Mario 107, 108.
- Rosenbaum Emanuel 354.
- Rosse Ch. A. 77.
- Rosselius Hannibal 235.
- Rossi Gian Bernardo 336. — Gian
Francisco 97—105; ktár 97—105.
- Rostagno E. 90.
- Rostocki egyetemi ktár 275.
- Roswick I. Koswick.
- Roth Gy. 253.
- Rothauser Max 317.
- Rotterdam 343.
- Rouen 278.
- Rousseau 89, 376.
- Rowell J. C. 165, 166.
- Rowohl 158.
- Roxer Béla 255.
- Róma 76, 83, 90, 96, 99, 105, 194,
227, 269, 334, 337, 338, 346. —i
Collegium Sapientiae 334. —i Con-
gregatio Propagandae Fidei 334,
337. —i Institut internationale
d'agriculture 152, 196. —i jezsuita-
kollégium 98, 99.
- Róna Jenő 133.
- Rózsahegyí ifj. ktár 59.
- Rózsavölgyi Márk 154, 355.
- Rubens 8, 9.
- Rubner-féle fertőtlenítő készülék 181.
- Rudbeck J. 182.
- Rudnyánszky József br. 72, 197.
- Rudolf m. kir. 155, 255.
- Rudolph-mutató 168.
- Ruggeri Costantino apát 334.
- Rumy cs. 356.
- Rusitzka Ödön 87.
- Russel 187.
- Ruttikai ifj. ktár 59.
- Rye 170.
- Ryland John 269, 279.
- Saager 215.
- Sacconi Torello 91.
- Sade marquis 263.
- Sailer Géza 255.
- Saint-Arnaud 263.
- Saint-Avertin 1.
- Saint-Cloud 339.
- Sainte-Beuve 272.
- Saint-Genis-gyűjtemény 180.
- Saint-Germain-en-Laye 196.
- Saint-Louis 281. —i közktár 92, 93,
95, 281, 375.
- Sajókazai népkvár 55, 60.
- Salamon zsidó kir. 116.
- Salaris Raimondo 90, 371.
- Salánki vándorkvár 53.
- Salomons Annie 88.
- Saluzzo 332—334, 336.
- Salva Pedro 272.
- Salviati Leonardo 175.
- Salzburg 291. —i érs. ktár 289, 290.
—i káptalan ltára 290.
- «Sammlung moderner Belletristik
ausländischer Autoren» 317.

- Sand Georges 273.
 Santerem visconde 72, 197.
 Sanxey-Barwell H. 373.
 Saragossai egyetemi ktár 272.
 Sarajevo 196. —i orsz. múzeum 254.
 Sarcerius Erasmus, Rhetorica (1539.) 341.
 Sariesberiensis Johannes, Polycratius 344.
 Sarkadi népkvár 61.
 Sarlóközi névtelen 229.
 «Satellit» 188.
 Sauer Emil 200.
 Savonarola 103.
 Sayers W. C. Berwick 177, 274.
 Sági János 187.
 Ságody Gyula 370.
 Sámsonházaif ifj. ktár 59.
 Sándor (I.) orosz cár 320.
 Sándor István 259. — Lajos 354.
 Sárík Gyula 197.
 Sáros vm. 124. —i múzeum Bártfán 30, 35.
 Sárospatak 19, 22, 23, 26, 45, 136, 138, 145—147, 196, 238, 239, 240. —i főiskola és ktára 13, 18, 20, 24, 28, 30, 137—142, 145—147, 232, 233, 235, 236, 238—240, 242, 243, 245, 246, 342, 346. —i jezsuita-rendház 145—147.
 «Sárospataki Füzetek» 245, 346.
 «Sárospataki Ref. Lapok» 24, 146, 232, 235, 239, 240, 342.
 Sárvári népkvár 62.
 Sátor Péter 247.
 Sátoraljauhely 147, 342. —i kegyes-rendi főgimnázium ktára 19, 147, 235, 342.
 Schade, A. — van Westrum 304.
 Schäffer János 286.
 Schedel Hartmann 103.
 Scheffler János 244.
 Scheible 321.
 Schein Józsefné 390.
 Schieber 181.
 Schiffmann Konrád 272.
 Schinnerer Johannes 379.
 Schlecht 290.
 Schleiermacher 160, 279.
 Schlick-féle vasállvány 34, 38.
 Schloderer J. V. 278.
 Schlözer A. Z. 182.
 Schmidt Erzsébet 192. — Sándor 48.
 Schmuedhofer Johann 279.
 Schneider G. 277.
 Schnell Sándor 369.
 Schnorr H. — v. Carolsfeld 279.
 Schoiffer 268.
 Schott Andreas 8.
 Schottenloher Karl 181.
 Schönfeld P. 197.
 Schönherr Gyula 32.
 Schönwald Wilhelm 312.
 Schönewetterus 28.
 «Schreiben Fürsten Gabriel Bethlehem etc.» (1619.) 324.
 Schultz Dániel 244.
 Schumacher Alexander 318—320.
 Schumann Paul 182.
 Schwartz 165.
 Schwarz Ignác 72, 197. — József 296.
 Schwenke Paul 271, 277—279, 281, 282.
 Schwetschke 361.
 Scotus Andreas 380.
 Scribanus Carolus, Coenobiarchia (Antwerpen, 1620.) 343. — Politica Christiana (Antwerpen) 343.
 Sears, Roebuck & Co. cég közkvtára 94.
 Sebestyén Gyula 72, 197, 203, 284, 388.
 Seelinger Joachim 245.
 Seitz J. Chr. 180.
 Sejermann N. A. 354.
 Selmezbánya 33, 45, 286. —i vár-ktár 45.
 Selypi cukorgyár ktára 55, 58.
 Sembeck 182.
 Sembritzki Johannes 180.
 Sempte 243.
 Semsey Andor 187.
 Seneca 101, 103.

- Sennertus Dániel 233.
 Sepsiszentgyörgy 33, 45, 72, 197.
 Serenius Q., *Medicinale carmen* 176.
 Sernigi Girolamo 372.
 Sessius Paulus 325.
 Severinus Márk 67.
 Sèvres-i áll. porcellángyár 171.
 Shakal A. 182.
 Sharp Henry A. 379.
 Shelburne 169.
 Shrubsole W. A. 153.
 «Siebenbürger Volksfreund» 154.
 Sigray Pál 72, 197, 253.
 Sikabonyi Antal 208.
 Siketnémák váci orsz. intézete 197.
 Silberstein Adolf 312.
 Simanca Jacobus, *De republica* 237.
 Simancasi archivo general 176.
 Simándi István 141.
 Simon Géza 42.
 Simplicius és Simplicius-utánzatok 180.
 Sinai Miklós 13.
 Singapore 274.
 Singer és Wolfner-cég 261.
 Singer Josef 78.
 Sirach 113, 115.
 Siskovics József 297, 298.
 Sixtus (IV.) pápa 292. — (V.) pápa 334.
 Skaricza Máté 224, 225.
 Skelederus 342.
 Slejdanus, *Commentarii historici*(Strassburg, 1576.) 240.
 Sloane Hans 169.
 Smit D. 88.
 Smith James 275. — Jessie Willox 181. — Lloyd P. 160.
 Smither Reginald E. 273.
 Smithsonian Institution Washingtonban 197, 354.
 Société de Arvis de la Bibliothèque Nationale et des grandes bibliothèques de France 372.
 Sokolovaci vándorktár 53.
 Sollikowsky Joannes Demetrius, *Commentarius rerum Polonicarum* 237.
 Soltau 321, 324.
 Solymosi Elek 197.
 Sommariva 175.
 Somogy vm. 62, 217.
 Somogyi ktár Szegeden 31, 47, 48.
 Somogyi Pál 217, 219, 220, 222, 224—225, 228—230.
 Sonnenschein W. S. 160, 164.
 Sonnius Michel 5.
 Soós Ferenc 197.
 Sophokles 191.
 Sopron vm. 124, 296. — i és vár. múzeum 388.
 Sopron (város) 74, 86, 242, 255, 347, 382. — i bencés főgimnázium 152.
 Sorani Aldo 90, 175, 269, 332, 372.
 Soriga Renato 269.
 Soti vándorktár 53.
 South Bend 353. — i magyar önképző-és dalkör ktára 54.
 Spalatinus Georgius, *Consolatoria exempla* 343.
 Speckter 181.
 Spinelli biboros 334.
 Spinola Ambrosio 327.
 Spina Ferenc 219.
 Spitzer Mór 155.
 Spoelberch de Lovenjoul 272.
 Sponer Andor 307.
 Springfield 281. — i könyvesház 92, 281, 376.
 Srnensky Mátyás 157.
 Staindl Mátyás 390, 391.
 Stainhibell I. Steinhübel.
 Stampfel-féle Tudományos zsebkönyvtár 261.
 Stancari Fr. 198.
 Stapfer Paul 77.
 Starck Ulrich Johannes 277.
 Starincii vándorktár 53.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi — 71, 152, 153, 197, 253, 354.
 Stauff Philipp 181.
 Steele H. G. 274.
 Stefano Arrigo 336.

- Stefánia-egyesület 253.
 Stein Henri 269, 270, 373.
 Steinhübel Gottfried 67—69.
 Stemmer Ödön 254.
 Stendhal 273.
 Stephanus Róbert 239.
 Stercula E. 197.
 Stevens Edward F. 94.
 Stevin Simon 8.
 Stewart James Duff 177.
 Stockholmi egyetemi ktár 252. — iff.
 ktár 376. — kir. ktár 71, 196, 276.
 Stöhr Géza 262.
 Stölten 77.
 Strada, Octavius de —, De vitis Imperatorum Romanorum 235. —
 Symbola varia diversorum Principum 235.
 Strassburg 78, 103, 233, 234, 238,
 240, 342. —i egyetemi ktár 281.
 Strauss N. 253.
 Stronszky Ágost 38.
 Studniczki Wladyslaw 72, 197.
 Sturm Albert 310.
 Subiacoi kolostor 182.
 Surányi István 68.
 Surányi népkttár 65.
 «Survey» 374.
 Sümeg 46.
 «Sürgöny» 154.
 Swewen Godfrey 197.
 «Sylloge variorum Tractatum Angli-
 corum» (Frankfurt, 1649.) 137, 138,
 237.
 Sylvester János Rosariuma 188.
 Szabad Egyetem 125. — Lyceum 54,
 57, 125; szabadtanítási telepeinek
 nyilv. ktára 57.
 Szabadka 46, 253. —i népkttár 52, 59.
 —i vár. múzeum és közkttár 46.
 Szabadkőműves-irodalom 83—87.
 Szabadoktatási Tanács, Orsz. — 129.
 Szabadoktatásügyi intézmények, Ma-
 gyarországi — 123—135.
 «Szabadság» 199.
 «Szabadság, egyenlőség, testvériség»
 188.
 Szabadságharc bibliográfiája 188, 189.
 Szabadságharcra von. gyűjtemény a
 M. Nemz. Múzeum ktarában 74,
 155, 189, 201, 202, 255, 256, 287,
 355, 356.
 Szabolcs vm. 62.
 Szabó Aranysz. János 296. — Berta-
 lan 354. — Ervin 96, 287, 388, 390,
 391. — Gyula (U.) 231. — Károly
 Régi Magyar Könyvtára 23—25, 27,
 36, 42, 106, 110, 138, 143, 144,
 157, 188, 198, 221, 222, 224—229,
 231, 233—246, 267, 341—348, 354.
 — László (Bártfai) 193, 194, 207.
 — Lázár 224, 225. — Miklós (Ve-
 tési) cle 356. — X. Ferenc 154.
 Szakácsok köre, Magyar — 153.
 Szakmári Pál 68, 69.
 Szakrendszerek, Könyvtári — 159—168.
 Szakszervezeti Tanács, Orsz. — 127, 134.
 Szalay Béla 197. — Imre br. 72, 96,
 197, 201, 253, 284, 382, 388. —
 László 200, 347. — Péterné 74, 201.
 Szalády Antal 199.
 Szalánczi István 20, 21.
 Szalárdi János 28, 136.
 Szalárdi vándorkttár 53.
 Szalonta 218, 229.
 Szamos 219.
 Szamosújvár 46. —i kir. orsz. fegy-
 intézet 153, 196. —i Örmény Mú-
 zeum 31, 46.
 Szarvas 153. —i népkttár 52.
 Szatmár vm. 62. —i múzeum 43.
 Szatmár (város) 33, 47, 252. —i püsp.
 hittudományi intézet 296.
 Szauer Imre 72, 196.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 71, 153,
 155, 197.
 Szárai Ferenc 13.
 Szári népkttár 62.
 Szász József 286. — Károly 289;
 legitiij. 388.

- Szász Tanulók Szövetsége 134.
 Szászváros 33, 47. —i ref. Kún-kollégium ktára 31, 47.
 «Századok» 18, 20, 27, 261, 321, 343.
 Szeben vm. 124.
 Szedekiás zsidó kir. 114.
 Szedenich Fülöp 253, 354.
 Szeged 47, 72, 75, 152, 196, 197, 385.
 —i gazd. olvasóköri ktára 59. —i vándorktárak 53. —i vár. múzeum 31.
 Szegedi Gergely 32.
 Szegedy Maszák Hugó 201.
 Szegedy Róza l. Kisfaludy Sándorné.
 Szekerke Lajos 197.
 Szekszárdi apátság 202.
 Szekulics Géza 262.
 Szelcsovai népkvár 52.
 Szelestey cs. 74, 201.
 Szelinski György 308.
 Szelistyei népkvár 65.
 Szellemi munkásság szervezése 209—216.
 Szelöcei ifj. ktár 59.
 Szemere Pál 294, 296, 300.
 Szemes Miklós 286.
 Szenczi Molnár Albert l. Molnár.
 Szenicei népkvár 65.
 Szentágota 148, 149.
 Szentesi vándorkvár 53, 62.
 Szenteskormosparti népkvár 62.
 Szentesy Alfonz 72, 197, 354.
 Szentgyörgy-céh exlibris-kiállítása 389, 390.
 Szent-István Társulat 261, 286.
 Szent-Ivány cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 74, 203, 256.
 Szent-Ivány Zoltán 74, 203.
 Szentkeresztgy György 190. — Györgyné 190.
 Szentmártoni Kálmán 354.
 Szentmihályúri ifj. ktár 59.
 Szent-Pétervár 188, 197. —i császári nyilv. ktár 188, 276.
 Szepes vm. 124.
 Szepesi kamara 155.
 Szepeshely 243.
 Szepetneki János 219.
 Szerepi népkvár 65.
 Szerémi Illés 227.
 Szeverszoon Jan 89.
 Széchényi gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 193, 202, 256.
 Széchényi Béla gr. 202. — Ferenc gr. 13. — Sándor gr. 202.
 Széchényi-Kör Eperjesen 54, 56, 62. — Orsz. Könyvtár l. Múzeum.
 Széchy György 324, 329.
 Székely Ádám gr. 349, 351.
 «Székely Hirmondó» 73, 199.
 Székely Nemz. Múzeum Sepsiszentgyörgyön 32, 45, 46, 197.
 Székelykeresztúr 354. —i népkvár 65.
 Székelyudvarhely 286. —i ferences kolostor ktára 347.
 Székesfehérvár 48, 245, 297, 354. —i népkvár 52. —i papnevelő-intézet 297.
 Széki népkvár 63.
 Széll Farkas 227, 228. — Kálmán 124.
 Szigetvár 226. —i népkvár 62.
 Szigligeti-Társaság Nagyváradon 54.
 Sziklay Ferenc 197.
 Szikszó (folyó) 322.
 Szikszói Fabricius Vazul 239.
 Szilády Áron 217, 219—224, 226—231.
 Szilágy vm. 124.
 Szilágyerkedi népkvár 55.
 Szilágyi István-kör 72, 197. — Mihály 227. — Sándor 18, 20, 22, 27, 136, 137, 260.
 Szilveszter oláh pap 25.
 Szily Kálmán 14, 388.
 Szinlapok a M. Nemz. Múzeum ktarában 71, 152, 195, 252, 353.
 Szinyei Gerzson 28, 137—139, 141, 146, 235, 246.
 Szinyei József id. 41, 122, 141, 188, 189, 203, 220, 225, 234, 257—259, 266, 284, 285, 344, 388. — ifj. 72, 197, 259.

- Szirmay cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
ktárában 202.
- Szirmay Balamér 202.
- Szkárossy Gusztáv 45.
- Szkulyai népkvár 65.
- Szmrecsányi Miklós 388.
- Szolár Ferenc 286.
- Szolimán (II.) török szultán 148—150,
226.
- Szolnok-Doboka vm. 124. —i irod.
tört. és ethnogr. társaság ktára Dé-
sen 31, 37.
- Szolnoki gazd. egyesület ktára 59.
- Szombathely 48, 52, 75. —i népkvár 52.
- Szombathi János 24, 28, 137, 138,
141, 142, 234, 238, 242.
- «Szombati Lapok» 154.
- Szombatos kodexek 113—122.
- Szomorfalulovászii ifj. ktár 59.
- Szontágh Hugó 286.
- Szöke Emil 197. — Ferenc 245, 344.
- Szöklösi János, Responsio opposita dis-
putationi Andreae Horváth (Sáros-
patak, 1651.) 144, 238.
- Szőnyi I. László, Az Orsz. Magyar
Iparművészeti Múzeum és Iskola
ktárának címjegyzéke (Bpest, 1913.)
358—360.
- Sztárai Mihály 221, 224, 227, 229.
- Sztripszky Hiador 26, 32, 144, 197.
- Szundy Károly 388.
- Szücs István 25.
- Szűgyi népkvár 60.
- Szűry Dénes-ktár 391.
- Tacitus 234, 338, 347.
- Talpasi népkvár 57.
- Tamás (Aquinoi Szent) 101, 103. —
ferencrendi szerzetes 101.
- Tamaskó István 316.
- Tamássy Géza 72, 197.
- Tankó Béla 47.
- Tantossy József 358.
- Tapolcsáni L., Axiomata (Nagyszom-
bat, 1706.) 253.
- Tapolyhanusfalvi népkvár 56.
- Tardoskeddi ifj. ktár 59.
- Tasnád 243.
- Tasso 175, 338.
- Tatay János 295, 296, 299.
- Tatchel Frank 178.
- Tauler 178.
- Taurellius Nicolaus, De rerum aeter-
nitate (Marburg) 240.
- Táborszky Nándor 200.
- Tállyai István 20.
- Tállyai népkvár 62.
- Társadalomtudományi Egyesület, Ma-
gyar — 126. — Társaság 126.
- «Társalkodó» 154, 355.
- Technografikai művészeti nemz. kon-
gresszus Torinóban 332.
- Technologiai iparmúzeum, M. kir. —
285.
- Tedder 95.
- Telegdi cs. 150.
- Telegdi János 157. — Miklós 301.
- Teleki gr. ktár Marosvásárhelyt 13, 344.
- Teleki Géza gr. 388. — Sámuel gr.
383. — Sándor gr. 388.
- Temes vm. 124.
- Temesvár 33, 49, 58, 75, 152. —i
népkvárok 54, 58, 63. —i vár. ktár
31, 49. — józsefvárosi polg. olvasó-
egylet 54, 58, 63, 64.
- Tempel-kiadások 179.
- Tengerparti m. kir. áll. tisztviselők
egyesülete 52.
- Tenkegörsbedi népkvár 62, 65.
- Tenkei népkvár 65.
- Terentius 90, 101.
- Természettudományi Társulat, M. kir.
— 259, 261.
- Tetzel Lőrinc 192.
- Teubner B. G. 271.
- Teza Emilio 268.
- Téglás Gábor 153, 200.
- Térképek a M. Nemz. Múzeum ktára-
ban 199.
- Térképkiallítás 89.

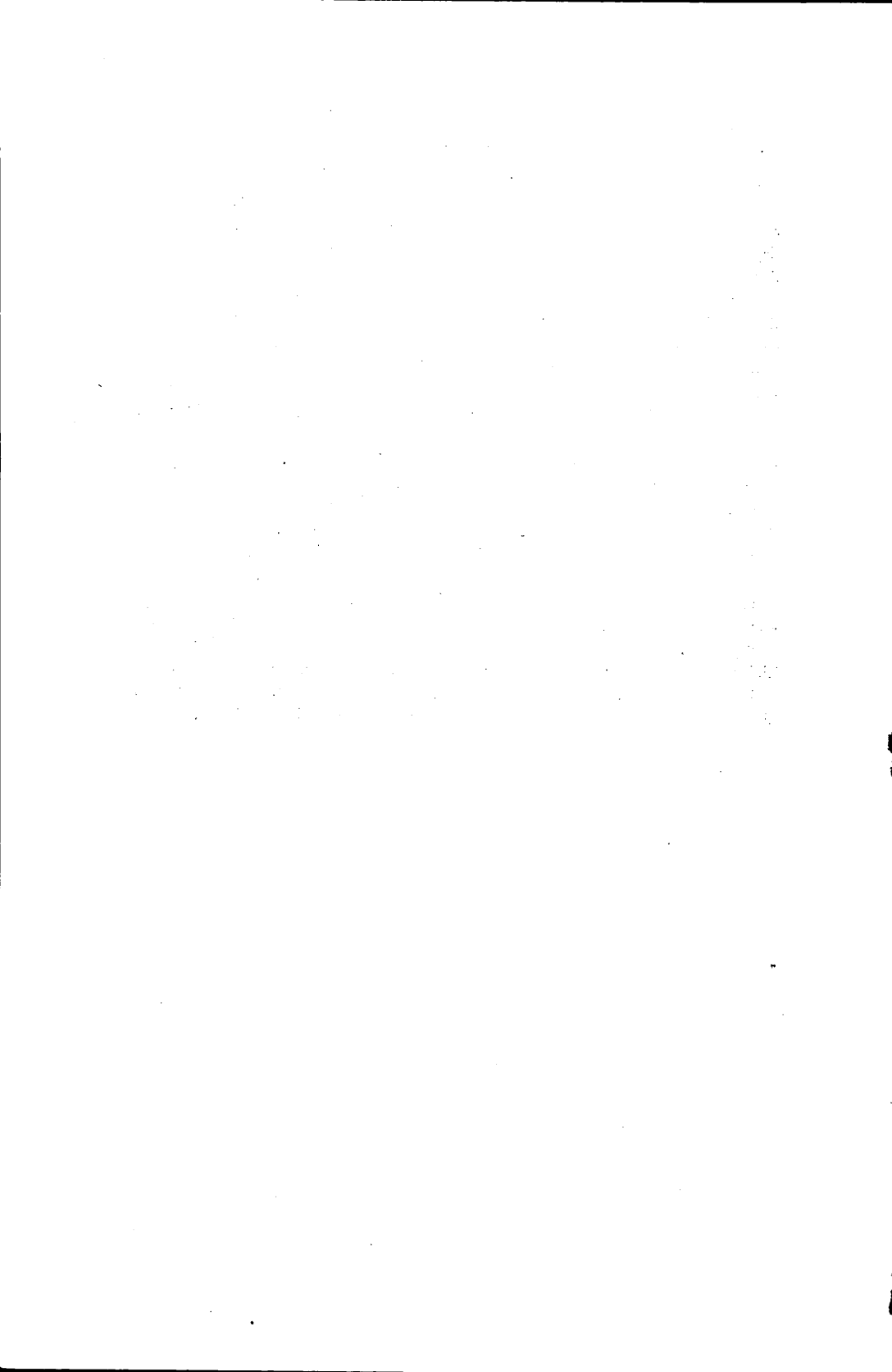
- Thallóczy Lajos 253, 254.
 Thaly cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 203.
 Thaly Kálmán 74, 203, 254.
 Tharaud Jérôme 77.
 Thausing Moriz 179.
 «The annuals of sporting and fancy
 gazette» 173.
 «Theatrum Fortitudinis» 238. «Tra-
 gicum — Actorum et Casuum Ce-
 lebratorum» 137.
 «The Egyptian Gazette» 154, 254.
 «The library journal» 92—95, 374—
 378.
 «The library world» 176—178, 273—
 275, 378, 379.
 Theodotion 115.
 «The sporting magazine» 175.
 «Theuerdank» (1517.) 104.
 Théophile 264.
 Thibaut J. B. 197.
 Thiel V. 179.
 Thiele Arthur 318.
 Tholnai Fabritzius Bálint 229.
 Thomasson-ktár 169.
 Thoroczkay Viktor 72, 197.
 Thököly Imre 146, 148.
 Thuanus 331.
 Thuri Pál 222.
 Thurn gr. 324.
 Thurzó cs. 73, 200.
 Thurzó Elek 150. — György 242. —
 Kristóf 243.
 Tieck Ludwig 181.
 «Tietosanakirja» szerk. 72, 197.
 Tietze Hans 97, 102.
 Tilton Edward L. 92.
 Timár Kálmán 286.
 «Times» 175, 269.
 Timus argesi pk. 106.
 Tinius Johann Georg 276.
 Tinódi Sebestyén 219.
 Tiszafüredi múzeum- és ktár-egyesület
 54, 60. — népkvár 64.
 Tiszaujlaki népkvár 55, 58.
 Todorozsku Gyula 9, 246.
 Tokaji piarista rendház 147.
 Toldy Ferenc 14, 217, 220, 222,
 224—226, 229—231, 299, 302; kör
 Pozsonyban 54, 60, 64. — László
 199, 200.
 Tolna vm. 245.
 Tolnai István 19, 22—24, 26, 28,
 233. — Vilmos 197.
 Tolossanus Gregorius, Commentarii
 (Köln, 1600.) 342.
 Tolsztoj 158.
 Tomicza János 297, 298.
 Tommaso di Silvestro 90.
 Topolyai népkvár 61, 62.
 Tordai iparosok önképző-egylete 55,
 58, 63.
 Tordai Máté 242.
 Torino 332, 334. —i kir. nyomdászati
 szakiskola 332. —i nemz. könyv-
 múzeum 332. —i vár. ktár 338.
 Tormosi ifj. ktár 59.
 Tornóci ifj. ktár 59.
 Torontál vm. 62, 124. —i magyar
 közművelődési egyesület és ktára
 54, 58, 63.
 Torrentius Laevinus 8.
 Tory Geoffroy 369.
 Tosca Pietro 89.
 Tourneux Maurice 373.
 Tournoux Georges A., Bibliographie
 Verlainienne (Leipzig, 1912.) 158,
 159.
 Tours 1.
 To van Rije 88.
 Tóth Árpád 33.
 Tótpelsöci ifj. ktár 59.
 Töke Ferenc 219.
 Töpler Kálmán 382.
 Törei ifj. ktár 59.
 Török (Várad) cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 203.
 Török János 44.
 «Török-magyarokori államokmánytár»
 21.

- Törökszentmiklósi népkvár 62.
 «Történelmi Tár» 18, 20, 21, 137, 237.
 Történelmi Társulat, Magyar — 261, 263.
 «Törvénycikke, Az 1685. fogarasi országgyűlés —» (Kolozsvár, 1685.) 72, 198.
 Törty Gusztáv 287.
 «Tractatibus, De Pacis — Monasterii institutis» 238.
 Trattner János Tamás 298.
 Trau-féle árverés 268.
 Traube 176.
 Trautmann Róbert 154.
 «Trawrbrott, Hungarischer —» (Magdeburg, 1619.) 322.
 Trenck Frigyes 180.
 Trencsén vm. 124.
 Trencsén (város) 33.
 Trencsén-Teplíc 74.
 Treuttel Friedrich 277.
 Trino Monferrato 333.
 Trocaderoi gipsz-múzeum 171.
 Troyesi közs. ktár 172.
 Trócsányi Zoltán 16.
 «Trutina Statu Europa» 137.
 Trübner Nicholas 160, 161.
 Tsoevius Franciscanus, Aurora Tri-lancenta 341.
 Tulcsik Ferenc 197.
 Turati 96.
 Turi György 229.
 Turin 197.
 Turner J. S. 392.
 Turnowsky Sándor 197.
 Turóc vm. 124.
 Turóczy János 103.
 Turócszentmárton 33, 44, 49. —i Tót Múzeum 49.
 Turtsány Vilmos 155.
 Türr István 123.
 Tyler Anna C. 93.
 Tyrnavia l. Nagyszombat.
 Tyrwitt 169.
 Tzimir János (Detzi) 229.
 Udvarhely vm. 53, 124.
 Udvarhelyi Péter 27.
 Ugocsa vm. 53.
 Ugrai népkvár 61.
 Uhlirz Karl 179.
 Újfalu 217—220, 222—225, 228—230.
 Újfalvy l. Desbordes 77.
 Ujszékelyi népkvár 55.
 Ujvidék 197. —i DMKE ktár 54, 60.
 Ulbach Louis 77.
 Ungvár 86, 153, 157. —i népkvár 55, 60.
 Uppsalai egyetemi ktár 152, 196, 353.
 —i kungl. humanistika Vetterskaps-Samfundet 196.
 Uránia tudományos egyesület 54, 56, 126, 128. — munkásgimnáziumai 128.
 Urceus Antonius 276.
 Ursinus Elias 66.
 Uruguayi köztársasági statisztikai hivatal 196.
 Utrecht 89. —i könyvesház 379.
 Uttzas Mihály de 255.
 Üchritz-Amade Emil gr. 255.
 Üchritz Emil br. 255.
 «Vadászságh, Hispaniai —» 145.
 Vaganey Hugues 175, 272.
 Vajda Miklós (Némai) 150. — Viktor 72, 197.
 Vakokat gyámolító orsz. egylet 54, 60.
 Valdes, Juan de — 269, 270.
 Valenciái egyetemi ktár 272.
 Valgimigli A. 90, 175, 269.
 Valla Lorenzo 278.
 Valladolid 237.
 Vallauri Niccolo 333.
 Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, M. kir. — 30, 45, 51, 54, 153, 197, 253.
 Valtsanski Antal 347.
 Van den Brockh Krispin 9.
 Van der Borghht Péter 6.
 Van der Goes 11.
 Van Dokkum J. D. C. 88.

- Van Leest Antal 6.
 Van Rijn Gerrit 88, 89.
 Vanrycke P. 171.
 Van Swieten 78, 82.
 Vanzetti 332.
 Varasd 241.
 Varga Zsigmond 286.
 Vargha László 197. — Zoltán 72, 197, 253.
 Varju Elemér 286, 346, 388.
 Vas vm. 62, 124. —i kulturegyesület és múzeuma 31, 48, 53.
 Vasadi-kodex 223.
 «Vasárnapi Könyv» 56, 128.
 «Vasárnapi Ujság» 223, 228, 258, 289.
 Vasúti kölcsönktár 178.
 Vasvári népkvár 52.
 Vác 50. —i múzeum-egylet és múzeuma 31, 50, 153. —i népkvár 62, 65.
 Váczy János 294, 299.
 Vágó Ferdinánd 87. — Pál 314.
 Vámosi Gergely, Istenes elmékedések 145.
 Vámospércsi népkvár 62.
 Vámosy György 254.
 Vándorktárak I. Népkvárak.
 Várady L. Árpád 382.
 Várépítési bizottság, M. kir. — 197.
 Várnai ifj. ktár 59.
 Vásárhelyi Gergely, Epistolák (Bécs, 1618.) 72, 198.
 Veér Imre 72, 197.
 Velence 237, 269, 334, 371. —i Szent Márk ktár. 175, 268, 269, 371.
 Velösy Lipót 72, 197.
 Vencel (I.) cseh kir. 9.
 Venturi Raffaele 91.
 Verböi ifj. ktár 59.
 Verein der deutscher Freimaurer 83.
 Veresmarthi István 233.
 Veress Endre 262.
 Vergilius 338.
 Verlaine 158, 159, 265.
 Verona, Dioniso da — 338.
 Veröcze vm. 297.
 Verpeléti népkvár 62.
 Versecz 50. —i magyar ifj. önségélyző-egylet 54, 58. —i vár. könyvtár és múzeum 31, 51.
 «Versek, Üdvözlö — Csáky Mihályhoz» (Kolozsvár, 1558.) 198.
 Vesimoecius, Commentarius in Pandectas Juris Civilis 238.
 Veszelei polg. olvasókör ktára 60.
 Veszprém vm. 62, 124, 295. —i múzeum 31, 50, 197.
 Veszprém (város) 50, 196, 197. —i papnevelöintézet 295. —i vándorkvár 55.
 Vértesy Jenö 194, 206.
 Vicaire Georges 272.
 Vidor Marcel 153.
 Vigny, Alfred de — 273.
 Viktor Amadé (II.) szárd. kir. 336.
 Viktor Emánuel (II.) olasz kir. 92.
 Világos 285. —i népkvár 55, 58.
 Vilmos (I.) angol kir. 275. — (I.) német császár 275. — németalföldi helytartó 275. — (Norwichi Szent) 275.
 Vincent Benjamin 161.
 Vinet 171.
 Vintimille, S. de — du Luc 270.
 Viollet Paul 372.
 Viret 20.
 Visconti Ennio Quirino 337, 338.
 Visegrádi János 147, 342.
 Visegrádi népkvár 62.
 Vitéz János esztergomi érsek 289, 293.
 Vitkovics Mihály 294, 300.
 Vizjegyek 279.
 Vizsolyi biblia 17, 28. — kánonok I. Cikkek.
 Vogelsang Fr. 279.
 Vohr József 247.
 Voigtländer R. 360.
 Vojdovich Mihály 296.
 Volf György 115.
 Volkmar-Staachmann F. 271.

- Volksbund zur Bekämpfung d. Schmutzes in Wort und Bild 88.
 Voltaire 81, 263—265.
 Vorstermann von Oyen A. A. 89.
 Vossius Isaak 276.
 Vostre Simon 373.
 Vögelin Ernst 270.
 Völker 277.
 Vörös István 262.
 Vramecz-féle Postilla 241.
 Vrchlický Jaroslav 310.
 Vulteius, De Pheudis 343.
- W**achtel Gyula 154, 355.
 Wackernagel Martin 380.
 Wagner Cosima 200. — Richárd 355. — Thomas 277.
 Waldbauer Ilona 192.
 Wallenstein 277.
 Walter Gyula 197.
 «Wanderer» 154.
 «Warnungschreiben, Ferdinandi (II.) etc. —» (1621.) 329.
 Waser Johann Heinrich 276.
 Washington 197, 252, 281. —i Library of Congress 93, 153, 170, 171, 196, 253, 281, 283, 353, 383. —i Surgeon-General's Office ktára 377.
 Weber Carl Julius 276. — Immanuel 380.
 Wechsler Ludwig 306, 316, 317.
 Weiss Emil Rudolf 179, 253.
 Weisstein Gotthilf 182.
 Wekerle Sándor 125.
 Weller 321.
 Werbőczy István 143, 150.
 Werndt Friedrich 277.
 Werner Georg 277.
 Wesselényi Ferenc br. 349, 351. —né 349.
 Westclevelandi magyar ref. ifj. egyesület ktára 54.
 White Henry J. 175.
 Wichmann Yrjö 197, 253, 303.
 Widener-gyűjtemény 378.
- Wiederseim Grace G. 181.
 «Wiener Zeitung» 154.
 Wierzbowski Th. 188.
 Wiesner Jakab, Der ungarische Buchhandel (Budapest, 1913.) 260—261.
 William connaughti hg. 275. — of Malmesburg 275. — of Newbury 275.
 Wilson William 177.
 Windisch-Graetz Lajos hg. 19.
 Winkelmann 337.
 Winter Raphael 182.
 Wisconsin hist. Commission 72, 197.
 Witte, C. de — 279.
 Wittenberg 229, 239, 253, 341. —i akadémia 233.
 Wittich János 246.
 Wlassics Gyula 125, 130, 382—388. — Múzeumok és könyvtárak (Budapest, 1913.) 75, 76.
 Wolfius 349.
 Wolfner I. Singer.
 Wolfstieg August, Bibliographie der freimaurerischen Literatur (Burg B. M. 1911—2.) 83—87.
 Wolkan Rudolf 271, 321.
 Wood William 269.
 Wrigley Maurice J. 177, 273.
 Wundt Wilhelm 159.
 Würzburgi hys.-med. Gesellschaft 197.
- X**ylander Stephanus, Carmina sepulchralia (Löcse, 1614.) 243.
- Y**ork 178.
- Z**aandam 89.
 Zagyvárekasi népkvár 52.
 Zabler Margareta 246. — Péter 246.
 Zala vm. 53, 62, 295.
 Zalaegerszeg 196.
 Zalaszentmihályi olvasókör ktára 62.
 Zambra Alajos 175, 340, 372.

- Zanetti, Camillo Bartolommeo de — 269.
- Zarncke Friedrich 361.
- Zágráb 152, 370.
- Zápolyai János m. kir. 149.
- Zedler 144, 237.
- Zeiller Simon 179.
- «Zeitschrift des Österr. Vereines für Bibliothekswesen» 178, 179.» — für Bücherfreunde» 179—183, 275—277, 379—381.» — von und für Ungarn» 141, 234.
- «Zeitung, Neue — auch unpartheysche Beschreibung etc.» (1620.) 327.
- Zemplén vm. 19, 62, 136, 347.
- Zenei gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 154, 199, 200, 254, 255, 355.
- «Zentralblatt für Bibliothekswesen» 277—283.
- Zichy Jenő gr. ktára 391. — Nándor gr. 198, 200.
- Zilah 286.
- Zimmermann Ágoston 286.
- Zinzendorf Fülöp gr. 202.
- Zipernovszky Ferencné 9.
- Zirci apátság 72, 198.
- Znióváralfai ifj. ktár 59.
- Zobeltitz, Fedor von — 182.
- «Zodiacus Caesarum» 234.
- Zokóczi Sámuel 244.
- Zola 158.
- Zolnai Gyula 72, 198.
- Zombor 50, 196. —i vár. ktár 31, 50, 51.
- Zombori János 296.
- Zoványi Jenő 346.
- Zólyom vm. 124.
- Zölfikár aga 20—22.
- Zrinyi Miklós (a szigetvári) 226.
- Zrinskai vándorktár 53.
- Zürich 234.
- Zsiga-féle alapítványi ktár 109.
- Zsigmond (III.) lengyel kir. 328 330. — m. kir. 201, 255, 262.
- Zsilinszky Lajos 254. — Mihály 388.
- Zsitvaszentmártoni ifj. ktár 59.

A

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként március, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenciek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—21. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben.* I. *A magyar hirlapirodalom, Kereszty István*tól. II. *A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty István*tól. III. *Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól.* Függelék: *A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt évről-évre kiegészíti: *A hazai időszaki sajtó változásai* c. füzet. Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume Nouvelle série, XXI. volume. IV-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1913.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Guillaume Fraknoi: Le Missel de Várad et le manuscrit Curtius d'Esztergom jadis dans la possession de Beckensloer	27*
Aladár Bellaagh: Le centenaire de la première édition des poésies de Berzsenyi	27*
Dr. Paul Gulyás: Les traductions des belles lettres hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. (Première partie)	27*
Dr. Béla Leffler: Beitrag zur Bibliographie der auf Ungarn bezüglichen deutschen Zeitungen	28*
Dr. Aloyse Zambra: Giovanni Battista Bodoni (Avec 3 figures dans le texte)	28*
Étienne Harsányi: La bibliothèque Rákóczi et son catalogue (Quatrième partie)	28*
Bibliothèque hongroise: Contributions aux I. et II. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles Szabó. Par MM. Étienne HARSÁNYI, Louis KEMÉNY, Émeric LUKINICH, Jean MELICH, Desiré REXA et Elemer VARJÓ	28*
Documents inédits. Émeric LUKINICH: Lettre de Samuel Pataki au comte Louis Bethlen au sujet de l'imprimerie réformée de Kolozsvár	28*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im dritten Quartal des Jahres 1913	28*
Littérature. Etienne BORSOS: Catalogue de la bibliothèque du lycée réformé de Pépa. II. Par Etienne GYALUS. — I. Ladislav SZÖNYI: Catalogue de la bibliothèque du musée et de l'école des arts appliqués. Par le dr. Paul GULYÁS. — Rudolf JENTZSCH: Der deutsch-lateinische Büchermarkt nach den Leipziger Ostermesskatalogen. Par Z. — G. A. E. BOGENG: Der Bucheinband. Par le Dr. Paul GULYÁS. — Paul GULYÁS: Organisation et maintien des bibliothèques populaires	29*
Revue des périodiques hongrois. Akadémiai értesítő XXIV. 4. — Batthyaneum II. — Ethnographia XXIV. 2—3. — Irodalomtörténet. II. 5—7. — Irodalomtörténeti közlemények XXIII. 2—3. — Könyvtári szemle I. 1—5. — Magyar iparművészet. XVI. 3. — Múzeumi és könyvtári értesítő VII. 2. — Országos középiskolai tanáregyesületi közlöny. XLIV. 17.	31*
Notices. Die Generalversammlung des Reichsverbandes der Museen und Bibliotheken. — L'inauguration du palais de civilisation d'Arad. — L'exposition d'ex-libris de la Corporation de St. Georges. — L'activité de la bibliothèque municipale en 1912. — Bibliophilie et bénéfices. — Réparation et nettoyage des livres	34*

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.